DOKUMENTUMOK

A MAGYAR PÁRTTÖRTÉNET TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

I.

1848–1917

SZIKRA

ZIKRA

MAGYAR MUNKÁSMOZGALMI INTÉZET

DOKUMENTUMOK

A MAGYAR PÁRTTÖRTÉNET TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

I.

1848—1917

SZIKRA

BUDAPEST 1954

Felelős kiadó a Szikra Könyvkiadó vezérigazgatója

ELŐSZÓ

A Magyar Dolgozók Pártja pártfőiskoláján elhangzó és folyamatosan megjelenő párttörténeti előadások alapján országszerte megindult és mind szélesebb keretek között folytatódik a magyar párttörténet tanulmányozása.

Pártunk történetének, munkásosztályunk, dolgozó népünk harcainak, az ezekből adódó tanulságok megismerésének elsőrendű forrásai a magyar munkásmozgalom történetének dokumentumai. A magyar kommunista mozgalom hősi történetének tanítását és tanulmányozását segíti elő ez a dokumentumsorozat.

A „Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához" öt kötetében az 1848-tól 1945-ig terjedő időszak magyar munkásmozgalmának egyes fontos dokumentumait gyüjtjük össze. Első kötetünk pártunk előtörténetére: a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat megelőző időszakra, a második a Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakulására és a Magyar Tanácsköztársaság történetére vonatkozó forrásanyagot tartalmaz. A következő három kötet az illegális kommunista párt hősi küzdelmeinek egyes dokumentumait foglalja magában. Annak a harcnak dokumentumait, amelyet a magyar munkásosztály, a dolgozó magyar nép vívott pártunk vezetésével hazánk szabadságáért, a dolgozók jobb életéért, a kizsákmányolás megszüntetéséért.

Természetesen e sorozat kötetei nem adhatnak átfogó képet pártunk történetéről, ez a pártfőiskolán elhangzó előadások feladata. Sorozatunk célja az, hogy egyes alapvető kérdések, egyes események bemutatásával megkönnyítse a magyar párttörténet tanulmányozását, fontos kiegészítő anyagot nyujtson a pártfőiskolai előadásokhoz. A magyar munkásmozgalom történetének alapvető forrásanyagát a Magyar Munkásmozgalmi Intézet által szerkesztett „A Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai" című gyüjtemény tartalmazza.

Ennek első két kötete már megjelent, a többinek az elkészítése folyamatban van.

Jelen dokumentumsorozatunk anyagát a megfelelő időszakra vonatkozó ujságcikkekből, tudósításokból, levéltári iratokból állítottuk össze. Az összeállításban és a sorozat szerkesztésében is segítségünkre voltak a Magyar Dolgozók Pártja pártfőiskolája magyar párttörténeti tanszékének tagjai.

Budapest, 1954 május 1.

MAGYAR MUNKÁSMOZGALMI INTÉZET

I. MUNKÁSOK AZ 1848—1849-I FORRADALOMBAN, SZABADSÁGHARCBAN ÉS AZ ÖNKÉNYURALOM IDEJÉN

1. VASVÁRI PÁL FELSZÓLALÁSA A PESTMEGYEI VÁLASZTMÁNYBAN 1848 ÁPRILIS 15-ÉN A MUNKÁSSÁG MAGATARTÁSÁRÓL ÉS A POLGÁRI RADIKÁLISOK ÁLLÁSFOGLALÁSÁRÓL

Polgárok!

A mai és tegnapi nap közt véghetetlen nagy különbség van. Bennünket a forradalom napjaitól ma már egy kínai fal választ el, melyet mi magunk építénk. Tegnap e honnak még nem volt kormánya, s azért a nemzet életéről, vezérléséről a mi forradalmunk emberei voltak felelősek. Mi az este ideiglenes hatalmunkat a minisztérium kezébe adtuk, s e pillanattól fogva a hon ügyeiről ők felelősek. S éppen ezért kell föllebbentenem a titkok fátyolát egy forradalmi testületről, mely még tegnap szükséges és célszerű volt, de ma többé nem az, hacsak önválasztott kormányunkkal vakmerően szembeszállni nem akar. Értem az iparosok és kézművesek ifjúságát.

Kik a forradalmak történeteit olvassák, tudni fogják, mily különféle erők és elemek használtatnak ott fel egy magasabb cél elérésére. S ennek tulajdonítsák önök, hogy az iparosok és kézműves ifjak klubjának egyik legőszintébb barátja és ápolója én valék. Az emberi kebelben egy sóvár vágy van a szabadság után, és e szent érzelem minden jobb kebelben lángolni szokott. Kevesen értik azt tisztán, mi az igazi szabadság: de vágyik utána mindenik, és titkon eped érette, mint az ifjú, kinek keblében az első szerelem lángralobban, és vágyakat érez és sóhajtoz a végtelen felé, de nem ismeri keble választottját... E szabadságvágynak irányt adni azok feladata, kik eszmékért tudnak lelkesülni, kik a szabadság szó valódi értelmét ismerik. S azért én örömmel üdvözlém honfitársaimat, a fiatal kézműveseket, midőn forradalmunk kezdetekor rögtön hozzánk akarának csatlakozni. Azonban én egymagam nem határoztam. A középponti választmány mindenek fölött a rendet sürgeté s gyanús erők felhasználásától vonakodott. És én a tartózkodásnak tulajdonítom, hogy most a külvárosokban titkos mozgalom keletkezett a fiatal iparűzők közt. Kit nyilt barátunkká el nem fogadunk, az titkos ellenségünkké szokott válni. Szabadjon e tényt mozgalmaink

történetéből kissé felvilágosítnom. A forradalom legelső napján számos iparűző nevében jelenté egy lelkes hazafi, miszerint ő a bizalmát bíró kézművesekből egy külön sereget alkot, mely három nap alatt ágyúkkal bánni megtanul, s akkor, ha kell, az új épületet a forradalom számára lefoglalja. Én a tervnek lelkemből örvendék, de az akkori éji választmány többsége nem helyeslé, sőt, veszélyesnek tartá, s a jegyzőkönyvből is kitörölteté. Ezalatt a nemzetőrség közé számtalan iparűző ifjú beírta nevét. De a választmány némely tagjai ezen ifjakban nem láttak elég garanciát, s azért egyszerűen mellőzték őket, s alig mertek néhány iparos ifjú kezébe fegyvert adni, a pattantyússágról nem is akartak hallani. S ezen előzmények után igen természetes, ami következni fog. Egy fiatal iparűző jelenté nekem, miszerint ők négyszázan készen állnak, s fegyvert nem kapnak. Én biztattam őket.

Jött később egy másik ifjú, s félezer hasonérzelműek nevében nyilatkoztatá, miszerint fegyvert ők se kaptak, de azért készen állanak, s szükség esetében találni fognak ölőszert is. Én Karthagóra emlékezém, hol a vész napjain az ajtósarkok- és szegekből kardot készítének, s a hölgyek hajfürtjeiből hajókötelet. Megjegyzendő, hogy ezen iparosok többnyire idegen ajkúak, s a magyar szabadságról mégis a legnagyobb elragadtatással beszéltek. Van egy fekete könyvem, melybe a márciusi napok emlékvonásait jegyzém fel: ott egész szép sora áll az ilyen lelkes honfitársaknak. Azt tudják önök, miszerint a pesti lakosok egy része megtámadott bennünket a veres tollak miatt s a leggyávább méltatlansággal üldözött úton-útfélen. Ezen nem csodálkozom. Míg közös jogokért vívtunk, addig összeforrtak velünk. Midőn eszméért kellett volna lelkesülni és áldozni, akkor ők visszavonultak, sőt, ellenünk akarának szövetkezni. „Jobb nekik ma egy veréb, mint holnap egy túzok." S azért ők semmit kockára tenni nem akartak. Más hazákban is találkoznak ily félénk emberkék*. Akinek sok veszteni valója van, az a biztos jelent nem igen veszélyezteti egy bizonytalan jövő ábrándképeiért ... Ők ideál után indulni, eszméért barikádot építeni nem fognak soha! De a zsarnoki bánásmód, mellyel bennünket a forradalom pályáján le akartak cövekelni: méltán felingerlé a legnyugalmasabb kedélyűeket is. Ők a szabadság napján a legzsarnokiabb cenzúrát akarták felállítani s kikiáltani, miszerint „a rescriptum a szabadság non plus ultrája**, s ki ezen túlmegy az eszmékben, s többről mer gondolkodni: azt ők egyszerűen megtámadják, s összevérezik ..." De az ő terrorizmusuk nem sokáig tartott, mert ahhoz erő és bátorság kell ... A rettegtető

---

* Eredetileg a „hazákban is" után ez áll': „Ez a bourgeoisie [polgárság] jelleme", de ezt Vasvári áthúzta, s fölébe írta a fenti szöveget. [Mérei Gyula megjegyzése. Lásd *Mérei Gyula.* Munkásmozgalmak 1848—49. Iratok a magyar munkásmozgalom történetéhez. Népszava, 1948. 52. old.]

** — A királyi leirat a szabadság netovábbja.

szavakra hason válasszal felelt egy barátom, és baljóslatú hangon mondá egy mesternek, ki a veres szalagosokat fenyegeté: Tudja-e ön, hogy életük kezünkben van, s ha minket vérrel ijesztenek, mi önöket saját zsírjukban fogjuk megfojtani?"

„Hogyan?" — kérdé a céhes mester.

„Önök a céh által maguk ellen bőszíték az egész iparűző ifjúságot, s ha mi a céhek eltörlését kikiáltjuk s önök ellenszegülnek: saját legényeik által fogjuk önöket legyilkoltatni . . ."

Ezen antidotum [ellenszer] egy kissé hatott. S a veres tollak viselését senki többé vérengzéssel gátolni nem meré. Pár nap múlva egy polgár panaszlá, miszerint „négyezer mesterlegény van munka nélkül, egyik sem akar dolgozni". Mi tudtuk az okát mindennek. Ők vérítéletet akartak tartani a céhek felett, s erre készülének. Tegnapelőtt négyezer rokonérzelmű bajtárs nevében jelent meg a forradalmi csarnokban néhány iparos ifjú, s felszólítának bennünket, hogy „álljunk az élükre, ragadjuk ki a céhládát, s a benne őrzött zsarnoki céhtörvényeket égessük meg a szabadság terén". Az elkeseréltség lelkesedésével szóltak ezen ifjak, az egyenlőségre hivatkoztak, mely a mi 12 pontunkban áll, egyik közülük gyilkoló dühösséggel tört ki, s szónoklata halált és vért tartalmazott. Én láttam, hogy az ügy tökéletesen meg van érve. De mert ők gyilkot és bosszút emlegetének, fel kellett őket tartanunk azon alkalomra, ha a forradalom második felvonása kezdődnék. Ők titokban szoktak összegyűlni, de a szabadságért mindenre készek . . . Egyszerű, igénytelen külsejű, de benne varázsgépek rejtvék, melyeket csak használni kell tudni, s a mindenhatóság utánzói lehetünk.

De Lamartine* bennünket arra figyelmeztet világhírű programmjában, hogy „iszonyodjunk a vértől", s azért mi e sötét tervet csak azon esetre akartuk használni, ha a reakció bennünket arra kényszerít. Két véres tervet tartottunk fel a legutolsó esetre: de mindkettő megrázkódtatandá Pest városát, s nem akaránk hálátlan vendégek lenni e megifjúlt honleány barátságos csarnokaiban . . . azért tartózkodtunk elővenni a másik fekete tervet is, melynek kivitele hatalmunkban áll. Ez maradjon nyilvános titok. Ennek használatát azon esetre tartsuk fel, ha Radetzkynek** eszébe jutna Olaszhonból kiűzve idevándorolni, hogy vérmunkáját folytassa, s a kivívott szabadságot megtámadja . . . Nekünk mindenre készen kell lenni, mert az osztrák kabinet [kormány] se lelkiismerettel, se becsülettel, se lojalitással [méltányossággal, jóhiszeműséggel] soha nem bírt. Ez végig akarja játszani ördögi szerepét

---

* Lamartine, Alphonse (1790—1869) francia költő, 1848-ban a franciaországi ideiglenes kormány vezetője.

** Radetzky, Johann (1766—1858) császári hadvezér, az olasz szabadságharcot leverő osztrák csapatok parancsnoka.

egész az utolsó jelenetig . . . mely nemsokára be is következik, hogy mi tapsolhassunk . . .

Röviden indítványozom tehát, hogy a kézművesek sérelmei orvosoltassanak a minisztérium útján. A rend fenntartására szólítsuk fel a nemzeti őrséget. A városi választmány pedig bízzon meg egy küldöttséget, mely a miniszternél közbenjárólag hasson.

*

Ezen indítvány következtében délután a városi választmányban számos iparos jelent meg. Előadták sérelmeiket s kijelenték, miszerint most már nyilván fellépve, a törvényes úton fogják kívánni a céhek zsarnokságainak megszüntetését.

OL. 1848/49. min. lt. Vasvári ir. Agitatív. A Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai. (Továbbiakban MMTVD.) 1. köt. Szikra 1951. 10—13. old. Közölte Fekete Sándor „Proletárok márciusa" című tanulmányában. Valóság 1947. 11. szám, és Mérei Gyula. Munkásmozgalmak 1848—49. 51—53. old.

2. MUNKÁSOK A SZABADSÁGHARCÉRT

a) *Az ózdi munkások levele a „Pesti Hírlap" szerkesztőségének*

Idecsatolva küldünk édes magyar hazánk segélyezésére mi is egy csekélyke összeget. Nehéz keresményünkből krajcáronként raktuk össze. Bár adhatnánk többet, de mi csak szegény munkások vagyunk. Ám, ha vagyont nem áldozhatunk, felajánljuk a hazának erős, edzett karjainkat és a szabadságért lángoló vérünket, elhatározván, hogy valamennyien beállunk honvédnek.

Ózd, 1848 május 27. *A vasgyár munkásai*

Gracza György. Az 1848—49-i magyar szabadságharc története. I. köt. Lampel 1894. 362. old.

b) *A pesti nép tüntetése Lamberg császári helytartó ellen 1848 szeptember 28-án*

A tegnapi esemény* még e percben is úgy tűnik fel, mint egy nyugtalanító, éber álom . . .

* 1848 szeptember 25-én a császár Lamberg altábornagyot a magyarországi haderők főparancsnokává nevezte ki. Az országgyűlés semmisnek nyilvánította a császár rendeletét. Lamberg szeptember 28-án Budáról Pestre indult, hogy feloszlassa az országgyűlést. Ennek hírére többezer főnyi, főleg munkásokból álló, szerszámokkal és kaszákkal felfegyverzett tömeg a hajóhídon feltartóztatta Lamberg kocsiját és a császári tábornokot megölte.

És csodálkozni fogunk a nép haragján, a meg nem magyarázható instinctuson [ösztönös megérzésen], mely a néppel megismerteti, kik az ő fő ellenségei.

A nép e napon tisztán, mint isten bosszuló keze lépett fel. Dühösségét borzasztó volt látni, különösen akkor, midőn előtte semmi más cél nem volt, mint ezen embernek semmivé tétele.

A tömegek legnagyobb része a város legszegényebb osztályához látszott tartozni. Azokhoz, kikről hiszik, hogy anyagi érdekek reménye nélkül nem mozdulnak. És íme, ők ma a szabadságért, mely különben Béranger* ... szerint a szegényeknek oly kevés kedvezést nyújt, egy rájuk nézve képzeményi eszméért tették ki magukat a veszedelemnek.

A rohanó elem iszonyatos volt. A temérdek kaszák, a szuronyos fegyverek, a vad kiáltás felülmúlt minden képzeletet...

Mi lesz a következménye? Senki sem tudja, mert ma már nincs kombináció, ma a véletlenség egyberohanása uralkodik.

Annyi igaz, hogy a magyar nép, mióta az Ausztria-dinasztia uralkodik, ily lépést nem követett el.

Csakhogy most következetesek legyünk. Ha erő jön ellenünk, álljunk ki a barikádok mögé, ne mondják, hogy ez oly nép, mely egy védtelen ellen egész tömegben rohan, ha pedig megtámadtatik, gyáván viseli magát.

Lamberget harcolva, barikádok mellől lelőni bárki dicsőségnek tarthatja.

A tegnapi események okozóiról kívánatos, hogy azok fel ne fedeztessenek, legyen érte felelős az, kit felelésre vonni nem lehet, a nép, s azon vak szenvedély, mely által ők a bosszuló isten kezében csupán büntető eszközökké lettek.

Március Tizenötödike, 1848 szeptember 29. [Pest, szeptember 29.]

---

c) *A munkások nagy lelkesedéssel állnak be a honvédsereg soraiba*

Tegnap ismét nagyszerű mozgalmat idéztek elő az események fővárosunkban. Délután két órakor nagy tömeg jelenlétében a Múzeum téren népgyűlés tartatott, lelkesítő szónoklatok után a határozat lőn: önkéntes felkelő sereg alakítása a városban, melynek egy része még tegnap este, a másik ma korán reggel vala táborunkba indulandó. Ezekhez csatlakozni jelentkezének eddig a városiakon kívül 500 vasútmunkás, 300 Szepesből érkezett önkéntes, egy Zrínyi-csapathoz alakult

---

* Béranger, Jean Pierre (1780—1857) francia költő, kispolgári demokrata.

század. A határozat lelkesedéssel fogadtatott, s a tömeg még a múzeum előtt tolakodott a beírásra felállított asztalokhoz.

Kossuth Hírlapja, 1848 október 1. [Fővárosi ujdonságok.]

*

A Honvédelmi Bizottmány Lahner ezredes úrnak.

Ezen levelem átadóját, Kövesdi Mihályt, ki Párizsból hazája veszélyének hírére jött Magyarországba, s ki ott nemcsak a mozgó nemzetőrségnél, hanem egyik puskagyárban is, mint munkás szolgált, azon ajánlattal küldöm önhöz, hogy miután Nagyváradról úgyis sok kovács távozott el, és ez eredetileg kovács volt, őt ily vagy más valamely tehetségéhez mért állomásra alkalmazni szíveskedjék. A kormány nevezett egyén hazafiúi buzgalma méltánylatát alkalmaztatása által kívánván tanúsítani.

Debrecen, 1849 február 14.

OL. OHB. 1849—2031.

---

d) *Táncsics Mihály levelében kitartásra és fokozott munkára hívja fel a fegyvergyári munkásokat*

Fegyvergyári Munkás Barátim!

Egy őszinte, vígasztaló és bíztató szót akarok hozzátok szólni. Igen, tudom, hogy e gyárban nem úgy mentek a dolgok, mint kellett volna, nem számlálom el a visszaéléseket, az ármányokat, mert hiszen közületek sokan úgyis tudják, de becsületszavam adom nektek, barátim, hogy ezentúl minden jól fog menni, nem lesz többé ok, mi elégedetlenségre, viszálykodásra szolgálna alkalmat*.

Ne csudálkozzatok barátim, hogy a Habsburg-család gaz cimboráival

---

* A *Munkások Ujsága* a fegyvergyári helyzetről 1848 november 21-én a következőket írja:

„A nagyszerű fegyvergyár igazgatásánál valami árulás van, az igazgató gyakran Bécsbe jár, s a várvavárt fegyver csak nem készül. A munkások közt elégedetlenséget mesterségesen támasztanak, hogy csak oszoljanak, efölött máskor bővebben."

1848 december 1-én ugyancsak a *Munkások Ujsága* írja:

„Fegyvergyár. Alig hihetné az ember, ha maguk a munkások kétségtelenné nem tennék, hogyan merészeltek a felügyelő igazgatók a fegyvergyárban oly rondaságokat elkövetni, melyek csak most jőnek napvilágra, midőn a gyárat az ország átvette, és más igazgató neveztetett. — A sok közül csupán egyet említünk meg: a puskacsöveket elvágatta az igazgató, hogy ne vigyenek oly messze, s hogy így az ellenségnek ne árthassunk egykönnyen velük."

mindent elkövetett, miáltal imádott hazánkat továbbra is csupán pusztája és éléskamrája gyanánt tartsa, mi magunk pedig nyomorogjunk. Jó volt ám az, e hazának minden zsírját kiszíni, tehát még ott is, hol nem is gondolnátok, ördögi mesterséggel működtek, de működnek még folyvást azon, hogy minden a régi állapotba visszaessék. Ez nem történik többé soha.

Nagyon jól tudják a mi ellenségeink, hogyan lehetne hazánkat újra elnyomorítani: eszközölni, hogy fegyverünk ne legyen, így szándékoztak bennünket elnyomorítani, de a gazságoknak nyomára jöttek.

Az ország vette tehát meg a gyárat, hogy az ármányokat ebben megsemmisítse, s a várvavárt szükséges fegyvert minél előbb kiállíttathassa.

Főkormányzónk e gyár működésére ezentúl különös figyelemmel leend, mert tudja, és mindnyájan tudjuk már most, hogy hazánk sorsát nem üres, és sokszor megcsalt királyi ígéretek, hanem fegyverek fogják eldönteni.

Barátim, a ti munkátok most legnagyobb fontosságú a hazában: ti hazánk szabadságának fenntartásában egyenlő jutalomra érdemesültök azokkal, akik a csatasíkon a ti műveitek által vívják ki a győzedelmeket; ha ti fegyvert nem szolgáltattok, nem küzdhetnek, nem győzedelmeskedhetnek.

Feledjétek barátim az eddigi méltatlanságokat, kellemetlenséget; hisz tudjátok, hogy a hadseregnél is többféle ármányok történtek, de hős testvéreink ott azért nem csüggednek. Mennyit kell szenvedniök, néha kenyerük sem jár ki egyik másik hűtelen tiszt hibája miatt; vizes földön töltik a hideg éjeket, sokan talpatlan csizmában, elrongyoltan; de eltűrik, mert hazájukért, szabadságukért teszik: így tegyetek ti is barátim; fegyvert, csak fegyvert adjatok. Ha még ezután is minden igyekezet mellett némi hiba történnék, ne akadjatok fenn rajta, hanem gondoljátok meg, hogy ti most legnagyobb szolgálatot tesztek a hazának.

Értsetek egyet, munkálkodjatok vetélkedve. Mily édes megelégedéssel fogtok majd csak esztendő múlva is visszaemlékezhetni: hogy hazánk függetlenségének, dicsőségének megállapítására ti nagyjelentésű tényezők valátok, s a felvirágozásnak induló szép haza hálás lesz irántatok.

Táncsics, munkástársatok

Munkások Ujsága, 1848 november 28.
MMTVD. 1. köt. 15—16. old.

3. A PESTI RENDŐRIGAZGATÓSÁG JELENTÉSEI A HELYTARTÓTANÁCS ELNÖKSÉGÉNEK MUNKÁSOK RÉSZVÉTELÉRŐL AZ 1860. ÉVI FÜGGETLENSÉGI TÜNTETÉSEKBEN*

Tegnapi... legalázatosabb jelentésem folytatásául bátorkodom a tegnapi nap eseményeiről a legnagyobb alázattal a következőket jelenteni:

Az a menet, amely a felvonulás befejezése után a Városligetbe vonult, ugyanott letelepedett, szórakozott, majd körüljárta a mulatóhely különböző részeit, nevezetesen az úgynevezett Hattyú és Páva szigetet**. Eközben rögtönzött beszédeket mondottak, éljenezték a hazát, a nemzetet, itt-ott Garibaldit is; a Szózatot ismételten elénekelték és még felhívták a népet is, hogy esküdjenek fel a zászlóra. A beszédek állítólag azt tartalmazták, hogy egyelőre még nyugodtan kell maradni, mert még nincs fegyver és nincs támasz, de a felkelés ideje már nincs messze.

E kihágások fő vezetőjeként Beniczky Emil joghallgatót nevezték meg, aki nemzeti zászlóval a kezében egyeseket esküre hívott fel...

Este nyolc órakor felkerekedtek, és a menet — 2—3 000 főnyi ember — a nemzeti zászlót maga előtt víve, a Szózat éneklése és folytonos éljenkiáltások közben, néha Garibaldi éltetése mellett, a Király utcán és a Nagyhíd utcán*** át a Váci utcába vonult. Néhány asszony ment a menet élén, mialatt mindkét oldalon úgynevezett rendezők, magyar viseletben, kivont karddal meneteltek. A menet összes résztvevői födetlen fővel vonultak és azokat a polgári rendből származó személyeket, akikkel a menet az utcán találkozott, kényszerítették, hogy fövegeiket vegyék le. Néhány egyénnek beverték a cilinderét. Midőn a menet megérkezett a Nagyhíd utcához, felhangzott a kiáltás: „Kivilágítani!" — mire tényleg néhány házat részben kivilágítottak. Brunner Flórián játékárukereskedő váciutcai lakása elé megérkezve, a menet megállt. A kivilágítás folytatólagos követelése után először a szomszéd házban, majd abban a házban, ahol Brunner lakik, kivilágítottak, és Brunner lakásának utolsó három ablakába színes kendőket tettek ki. A zászlóvivő Brunner lakásába ment, a nyitott ablakba felerősítette a zászlót és hazatérésre hívta fel a tömeget, mire a tömeg 9 óra tájban eloszlott és különböző irányokban szétszóródott. A tömegből a következő kiáltás hallatszott: „Holnap teljes kivilágítást akarunk!"

---

* A helytartóságnak Benedek táborszernagyhoz intézett jelentése szerint 1860 július 23-án Pesten függetlenségi tüntetések zajlottak le. A tüntetésben főként iparoslegények vettek részt, akik közül tizenegyet letartóztattak. (OL. Ö. Htt. 1860—1081.)

** A Városligeti tó szabályozásával eltűnt szigetek.

*** A mai Deák Ferenc utca.

A polgárság nem vett részt az itt vázolt tüntetésekben és a menet többnyire diákokból, literátusokból [irodalmárokból, értelmiségiekből], mesterlegényekből és iparostanoncokból állott, akikhez a legalsóbb osztály nagy tömege csatlakozott.

A késő esti órákban csak néhány kisebb jelentőségű kihágás történt. Nevezetesen több csoport diák- és mesterlegény vonult át az Országúton, „Éljen a magyar szabadság!" kiáltozása közben.

Végül bátorkodom alázatosan megjegyezni, hogy egyúttal azonos jelentés küldetett őkegyelmessége a rendőrminiszter úrnak is.

Pest, 1860 augusztus 21.

A cs. és kir. rendőrigazgató helyett:
Worafka
cs. és kir. rendőrtanácsos

OL. Ö. Htt. eln. 1860—2862. IV. A. MMTVD. 1. köt. 33—34. old.

*

... Az ilyen tüntetéseket kiváltképpen kézműiparoslegények és általában az alsóbb néposztályokhoz tartozó egyének rendezik*, azok végrehajtása során több-kevesebb bosszúságot és botrányt okoznak az utakon és tereken, rendszerint botrányra éhes egyének tömege követi őket, és nem egykönnyű őket feltartóztatni, mert lehetetlen keresztülvinni, hogy mindenütt rendőrközegek állíttassanak fel.

Azonban bárhol is alkalom nyílik a rendőrközegek beavatkozására, ellenségeskedésekre kerül sor, amelyekben a közönség egy bizonyos kategóriája részben kiabálással, fütyüléssel, szitkozódással vagy hasonló tüntető kiáltozásokkal gyorsan résztvesz, részben tettlegesen beavatkozik a letartóztatott vétkesek kiszabadítása érdekében.

Az ilyen politikai tüntetések elindítói és résztvevői ellen helyénvalónak látszik a példamutató szigor és rendszabályozás, miáltal ugyanezek számára lehetetlenné tesszük, hogy továbbra is hódoljanak botrányéhségüknek, és ami alkalmas arra, hogy egyúttal elriasztó példaként hasson a többiekre is.

Alázatos véleményem szerint ilyen eszköz a hasonló egyének büntetőszázadba való besorozása.

---

* Worafka rendőrtanácsos második, 1860 október 3-án kelt jelentése bevezetőjében közli, hogy 1860 október 1-én és 2-án letartóztatták Bökő Ambrus nagykőrösi és Szabó János bicskei születésű ácslegényeket, valamint Müller Károly szászrégeni születésű asztalossegédet és Sommerfeld Károly poroszszilézíai születésű esztergályossegédet, mert Kossuthot és Garibaldit éltették. A letartóztatottak életkora 18—22 év.

Annak az enyhébb nézetnek, hogy ez a rendelkezés az első rajtakapásért túlságosan szigorú volna, nem adhatok helyet azon okból, mert alig képzelhető el, hogy ezek az egyének éppen akkor első alkalommal tüntettek volna, és mert semmi kétség sem férhet ahhoz, hogy ugyanezek minden alkalmat megragadnak, hogy kedvelt csínyüket ilyen tüntetésekkel megismételjék.

Bátorkodom ezért alázatosan javasolni, hogy a két ácslegény: Bökő és Szabó, és Müller Károly asztaloslegény azon körülménynél fogva, miszerint nevezettek az elfekvő orvosi vizsgálati bizonyítvány értelmében császári és királyi hadiszolgálatra alkalmasaknak találtattak, büntetőszázadba távolíttassanak el. Az idevonatkozó magas rendelkezés kiadásáig nevezettek fogságban tartatnak.

Ami Sommerfeld Károlyt illeti, ellene a hivatalos eljárás folyamatban van, és minthogy külföldi, kitoloncolása iránt intézkedés történik.

Pest, 1860 október 3.

A cs. és kir. rendőrigazgató helyett:
Worafka
rendőrtanácsos

OL. Ö. Htt. eln. 1860—5063. IV. A.
MMTVD. 1. köt. 34—35. old.

II. A MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA MOZGALOM KIALAKULÁSA 1867—1890

1. AZ ÁLTALÁNOS MUNKÁSEGYLET

a) *Az Általános Munkásegylet első pesti tömeggyűlésén, 1869 augusztus 22-én elfogadott programm**

A szociáldemokrata párt törvényes és békés úton, csakis a nyilvános meggyőződés hatalma által minden állampolgárnak egyenjogúsítását elérni óhajtja, egyenjogúsítását pedig politikai tekintetben, a szabad állam helyreállítása, az általános, egyenes választási jog behozatala által minden képviselő testületbe, társadalmi tekintetben, az államtól segélyezett produktív egyesületek által eszközölt minden egyesnek munkajövedelme saját élvezeti joga által.

Nemzetiségi tekintetben a szociáldemokrata párt azt a népek önhatározati joga által kívánja meghatározni.

* Az első magyarországi, 1869 március 29-én Pozsonyban megtartott szocialista gyűlés lényegében hasonló határozatot fogadott el.

Ennek folytán a szociáldemokrata párt által a következő követelések tétetnek, s azoknak elérésére minden törvényes eszköz felhasználásával törekszik; követel tehát:

1. Szabad egyesületi és gyülekezési jogot, beleértve a koalíció szabadságot.
2. Tökéletes sajtószabadságot, és a bélyeg- és ujságbiztosíték eltörlését.
3. Általános, egyenes választási jogot minden képviselő testületbe.
4. Tökéletes vallási szabadságot.
5. Az állandó hadsereg megszüntetését.
6. Az általános népfelfegyverkezés behozatalát.

A párt végül feladatául tűzte ki magának az általános népműveltség terjesztésére hazánk minden részében egyleteket alakítani.

Az itt gyűlésező népgyűlés fentebbi programmot a következő pontokkal kiegészíti:

1. Az államnak az egyháztól való elkülönítése.
2. Ingyen iskolatanítás.
3. Valamennyi kolostorok felfüggesztése, s az egyházi javak állam általi átvétele.
4. A közvetett adó megszüntetését s a növekedő (progresszív) adó életbeléptetését.

*

E programm felolvasása után, mely a szóló felszólítására zajos éljennel egyhangúlag elfogadtatott, szóló esküre hívja fel a gyűlést a zászlóra, az emberiséget elismerő zászlójára*.

Arany Trombita, 1869 augusztus 28. [Népgyűlési tudósítás a folyó hó 22-én tartott gyűlésről.]

MMTVD. 1. köt. 105. old.

---

b) *Az Általános Munkásegylet lapja a munkáspárt megszervezésének alapelveiről*

Egyesülésben van erő
és egyetértésben rejlik a hatalom.

Mindegyik pártnak vannak elvei, melyekre támaszkodik, van programmja, mely után törekszik, és vannak eszközei, melyeket céljának elérésénél alkalmazni szokott. Mindegyik párt azonban csak akkor vár-

---

* Az egyik kortárs megemlékezik arról, hogy ezen a gyűlésen bontották ki ünnepélyesen az Általános Munkásegylet vörös zászlaját. *(Schulhof Géza.* A munkásmozgalom keletkezése Magyarországon. Kosmos 1895. 18. old.)

hat eredményt, ha minden követőjének akaratát és erejét a valósítandó cél felé irányozza. Hogy ez miképpen történjék, az a párt természete- és lényegétől függ, de mindenesetre kell, hogy egy bizonyos viszony a párt-egész és az egyes pártelemeik közt uralkodjék ...

A munkásosztálynak tehát kell, hogy legyen bizonyos pártszervezete. Csakhogy még az a kérdés, minő legyen ez? Hogy ezen kérdésre némileg megfelelhessünk, meg kell ismerkednünk a munkáspárt lényegével. A munkáspárt olyan párt, mely a munkásosztály érdekeit folytonos kapcsolatban látja az emberi nem legmagasztosabb érdekeivel, és ezt az állambani uralomra akarja juttatni. Viseli a „szociál- (társadalmi) demokrata párt" nevet, azaz szilárdan ragaszkodik a demokratikus eszmékhez, és a népek teljes szabadságát és önkormányzatát akarja, de megegyezhetőnek látja ezt a gyökeres társadalmi változtatások útján.

A munkáspárt tehát ellentétes viszonyban áll mind a reakcionárius és konzervatív, mind pedig azon egyoldalú haladással, mely a politikai jogot a társadalmi fejlődéstől elkülöníthetőnek véli, hanem elismeri azt, hogy a társadalom rendje feltételezi és alakítja az állam alkotmányát, és továbbfejlődése csak ennek és a történelem nyomán történhetik.

De miután a munkáspárt ezen eszméi a jelenleg uralkodó társadalmi nézetekkel ellenkeznek, úgy a párt törekvéseinek egyik fő eszköze: nevezett eszmék terjesztése. A néppel és különösen a munkásosztállyal ismertessenek meg kellő felvilágosítás és tanítás által; meg kell ismertetni érdekeit, jogait és kötelességeit. És mielőtt a tettek terére léphetne, a munkásosztálynak éppen erélye és száma által tekintélyes hatalommá kell lennie. Az agitáció a munkáspárt fő feladata, és szervezkedésének első kelléke, hogy ez a programm értelmében történjék. Az agitáció egyedüli alapja a párttestvérek helybeni egyesülése egy egyletté. A munkáspárt szervezésére az első lépés a lokális [helyi] egyletek alakítása.

Azonban egy párt megerősödésére és céljának elérésére nem elégséges az, hogy tudja, miszerint Temesvárott is vannak emberek, kik ugyanazon véleményen vannak mint mások Pesten, Aradon, Szegeden, Kassán stb.; szükséges itt még az, hogy tudják az elvtársak, miszerint mindenhol csak ugyanegy cél felé törekszenek. A párt szervezete legyen:

másodszor egységes, azaz biztosítsa magát a párt abban a tekintetben is, hogy a társadalmi demokratikus mozgalomnál mindenütt csakugyan társadalmi népfönségi eszmék egy és ugyanazok legyenek! A munkáspárt szervezése legyen:

harmadszor demokratikus, azaz: álljon mindegyikének a párthívek között szabadságában a tanácskozások- és határozásoknál jogegyenlően résztvenni ...

negyedszer legyen a munkáspárt szervezése olyan, hogy a törvényekkel, különösen az egyleti és gyülekezeti törvényekkel szemközt fennállhasson.

Ezen négy feltétel követelménye egy erős, egységes, közös pártöntudaton nyugvó szervezetnek, mely egyszersmind eleget tesz a munkáspárt elveinek is.

Általános Munkás-Ujság, 1870 május 8. [A szervezkedés kérdéséhez.] MMTVD. 1. köt. 93—94. old.

---

c) *Az Általános Munkásegylet lapja a pártszervezet feladatairól*

Valahányszor a munkáspárt még fellépett, oly akadályokra akadt, minőre még egy párt sem. Ott, ahol a munkáspárt bemutatta magát, ott a birtokos osztály között azonnal megszűnt az egymásközötti viszály. Akik még ezelőtt hajbakaptak, most együttesen kezdték a hajtóvadászatot a munkás ellen. Nincs oly alávaló, rút eszköz, mit ellenünk ne használnának. Gyűléseinkről hazug tudósításokat hoznak a nyárspolgári lapok, a hatóság tehet velünk amit akar, szóval minden ellenünk sző összeesküvést. Annál kétszerte nagyobb szükségünk van a szoros pártszervezetre. Tudnunk kell mindenekelőtt, hány emberre számíthatunk, ha a párt ügyében tennünk kell valamit. A munkásegyletek minden eszköz által igyekezzenek a tagok számait szaporítani és a szociáldemokrata elvet terjeszteni. Felolvasások, társas estélyek, oktatás és más, a társaséletbe vágó intézmény csak buzdítólag hat a tagokra nézve. Az egylet körében alakuljanak bizottmányok, kik a gyülekezeteket és népgyűléseket rendezzék. Ha egy másik párt hí egybe népgyűlést, vagy egyéb életjelt ád magáról, úgy kell, hogy a munkások figyelemmel kísérjék azt, és ahol lehet, fel is lépjenek nézeteikkel. — Az elősoroltak azonban még távolról sem mondják meg mindazt, hogy mi szükséges egy párt szervezésére. Erről bővebben fog szólani azon pártszervezetről szóló terv, mit a központi egylet még a napokban szétküldend. Egy szoros csoportosulásnak nagy haszna volna, mert eltekintve attól, hogy mint szervezett csapat többet tehetünk és erélyesen működhetünk, még azt is kell számba vennünk, hogy a többi pártok közül egyik sincs jól szervezve. Az eddigelé pártok rendesen az utolsó időre hagynak mindent, amidőn is elkezdik az úgynevezett korteskedést. A munkáspártnak nem szabad az ilyen példát követnie. A mi feladatunk egy felvilágosodott és szilárd tömeg élén állani. Minden eljárásunk tervszerű legyen és mindig az illető bizottmány megállapodása folytán történjék. A munkáspártnak még az a feladata is legyen, hogy az eddig hiányzott nyilvános politikai életet ő kezdemé-

nyezze. Ne csak Pesten és környékén, hanem a vidéken is tartassanak népgyűlések, amelyekben a munkáspárt a munkásosztály érdekeinek számbavételével tárgyalja a politikai kérdéseket. A központ az egyleteket mindig tudósítani fogja, hogy mikor tart népgyűlést és az illető határozatokat is megküldendi. Mozogjanak a vidékiek is: és tegyék úgy, mint a derék bécsi munkások — „Előre négyesével! Indulj a népgyűléshez!" Ez ott a jelszó, és ezt pontosan követik is.

Testvériség, 1871 március 26. [A pártszervezet.]
MMTVD. 1. köt. 165—166. old.

---

d) *Az 1871 április—májusi pesti mozgalmak*

... Ez időben tört ki Párizsban a kommün forradalom. Az egész világ érdeklődése a párizsi események felé fordult. A sajtó tartózkodó magaviseletet tanúsított, mert a kommün-mozgalom végcéljával nem volt tisztában. Egyedül a munkások ismerték fel a párizsi események jelentőségét. Mindenütt mozogni kezdtek a munkások és büszkeséggel tekintettek párizsi testvéreik felé, akik a szocializmusnak újabb, nagy jelentőséget kölcsönöztek. Magyarország munkásai is benne voltak az áramlatban és mintegy öntudatlanul, szinte maguktól jöttek kitörésre a munkássztrájkok. A sörfőző munkások kezdték és példájukat követték a pékek és a szabók.

A rendőrség veszedelemtől tartott és letartóztatta a sztrájkmozgalmak vezetőit. Szabadonbocsáttatásuk érdekében interpelláció történt a képviselőházban, és amikor ennek nem lett meg a kívánt eredménye, a munkások elhatározták, hogy kérvényt nyujtanak át az országgyűlésnek. Többezer munkás ment a képviselőházba, elfoglalták a karzatokat, betódultak a folyosókra és az összes kijáratokat elzárva követelték a letartóztatottak szabadonbocsáttatását. Azonban egy képviselő sem akadt, aki szószólójuk akart volna lenni.

A malommunkások és a fegyvergyár munkásai is a képviselőház felé tartottak, akik, ha megérkeznek, ki tudja mi történik. A sors azonban másképp akarta. Egy szakasz lovasság és több csapat gyalogos katona még elég korán érkezett a képviselőház elé, hogy az összegyűlt munkásokat, mielőtt a malommunkások és a fegyvergyár munkásai megérkeztek volna, vérontás nélkül szétoszlatta ...

Schulhof Géza. A munkásmozgalom keletkezése Magyarországon. Kosmos 1895. 35—36. old.
MMTVD. 1. köt. 177. old.

---

e) *Az 1871 június 11-i pesti munkástüntetés és az Általános Munkásegylet vezetőinek letartóztatása*

1871. év júniusában Scheu és Peschau munkásvezetők Budapestre érkeztek azzal a szándékkal, hogy megalakítsák a kisiparosok szövetségét. Azt remélték, hogy ezáltal a szocialista mozgalomnak újabb erőt kölcsönöznek. A szervezési munka szépen indult meg és már a terv megvalósítása előtt állott, amikor Budapesten is híre terjedt a Párizsi Kommün bukásának, ami a munkásokat dühvel és elkeseredéssel töltötte el. A Bécsben Heinrich Scheu szerkesztése mellett megjelenő *Népakarat* [Volkswille] című szociáldemokrata ujság a kommün bukásának a hírére gyászkeretben jelent meg és Freiligrathnak* egy alkalomszerű költeményét közölte, amelyben többek között a következő passzus is előfordult:

„Az ajkakon a dac és a gúny kifejezésével még a halálban is éltetve a forradalmat: dicsőségesen hulltatok el!"

A *Népakarat*-nak ezt a számát ezrével terjesztették a munkások közt. S a munkásoknak könnyen hevülő kedélyét élénken felizgatta.

Scheu kezdeményezésére a budapesti munkások elhatározták, hogy tüntetni fognak a kommün elesettei mellett. 1871 június 11-én Scheu, Peschau, Rüdt, Kutill és Schäftner munkásvezetők, akik erre a célra Bécsből érkeztek a fővárosba, az István tér 4. szám alatti vendéglőben népgyűlést hívtak egybe, amely alkalommal ezek a munkások a nagyszámmal megjelent budai, óbudai és pesti munkásegyletek tagjai előtt emlékbeszédet tartottak a Párizsi Kommün elesettei fölött.

A beszédek hatása alatt a gyűlés elhatározta, hogy a tanácskozás után gyászfátyollal körített kalapokban, zárt sorokban kivonulnak a Városligetbe, hogy a burzsoáziának ezzel is jelét adják annak, hogy a munkások nem tartják ügyüket elveszettnek, mert a Párizsi Kommün forradalmát leverték.

Hosszú, beláthatatlan sorban vonultak ki a munkások a Városligetbe. A főváros közönsége érdeklődve nézte a szokatlan látványt és senkinek sem jutott eszébe, hogy a munkások magaviseletét félelmesnek tartsa. A Városligetben megállapodtak a munkások és elénekelték a Marseillaise-t, azzal a módosítással, hogy minden szakasz végére hozzátették: „Az új forradalom: az általános forradalom." Azután szétosztották a munkások közt a genfi nemzetközi munkásszövetségnek ötvenegy pontból álló „Temple unique"** című határozatát. A városba

---

* Freiligrath, Ferdinand (1810—1876) német költő, a Kommunisták Szövetsége tagja, Marx barátja.

** A genfi központi bizottság április 8-i határozata, amelyben a Párizs Kommünt üdvözli és méltatja.

visszatérve a munkások a pesti Általános Munkásegylet elé vonultak, ahol a fővárosi munkások gyásza jeléül kitűzték a fekete lobogót.

E tüntetések következtében 1871. évi június 12-én, Scheut és társait a rendőrség letartóztatta. Amint a munkások közt az újabb elfogatásoknak híre ment, nagygyűlésre jöttek össze és kebelükből tizenkéttagú bizottságot választottak azzal a megbízással, hogy a letartóztatott elvtársak kiszabadítása érdekében minden szükségesnek látszó lépést tegyenek meg.

1871. év június 12-én Essel András vezetése mellett a tizenkéttagú bizottság Thaisz főkapitányt kereste fel és követelte tőle a letartóztatottak szabadonbocsátását. Ehelyett azonban a főkapitány Essel Andrást nyomban letartóztatta. Másnap, június 13-án az összes munkásvezetőknél házkutatást tartottak. Nagymennyiségű levelet, iratokat és nyomtatványokat koboztak el a házkutató rendőrközegek, és többszáz munkást letartóztattak. Ezeknek nagyrészét két-tíznapi fogság után ítélet nélkül szabadonbocsátotta a rendőrség . . .

Schulhof Géza. A munkásmozgalom keletkezése Magyarországon. 36—39. old. MMTVD. 1. köt. 178—179. old.

---

f) *Farkas Károly, az I. Internacionále magyarországi főmegbízottja a magyar munkásmozgalom és az I. Internacionále kapcsolatáról*

...A magyarországi egyesületek eredetileg „lassalleanus" elvek alapján épültek ki, de ezeket később a szociáldemokrata párt irányelvei értelmében újjáalakítottuk. Ez a párt az Internacionále központi szervezetében Genfben és Londonban bír középponttal. Tagadhatatlan, hogy az egyleteknek szociáldemokrata szellemben való újjászervezését az Internacionále központjától kapott irányelvek szerint én végeztem el. Ezt részben a központtól kapott írások terjesztésével értem el, részben akként, hogy az Általános Munkásegylet egyes bizottsági tagjait, akik hozzám közel álltak, az egyleti üléseken olyan javaslatok megtételére irányítottam, amelyek a központ elveinek megfeleltek. Állandóan irányító hatást igyekeztem gyakorolni a magyarországi munkásmozgalomra akként is, hogy az Internacionále szempontjai érvényesüljenek. Ebben segítségemre voltak az általam felvett új központi tagok és a külföldről ideérkező szociáldemokrata agitátorok, mint Friedrich Wilhelm Raspe, Leopold Schäftner, Rudolf Kutill, August Rüdt, Andreas Scheu és általában a bécsiek. Segítségemre voltak az ugyancsak Bécsből és Leipzigből ideérkező írások, mint a Bebel és Liebknecht*

* Bebel, August (1840—1913) a német szociáldemokrata párt és a II. Internacionále egyik alapítója és vezetője. — Liebknecht, Wilhelm (1826—1900) a német szociáldemokrata párt és a II. Internacionále egyik alapítója, Marx és Engels híve és barátja.

által szerkesztett *Volksstaat* [Népállam], a Ludwig Richard Zimmermann által szerkesztett vallásellenes folyóirat: a *Freiheit* [Szabadság], amely utóbbi a szociáldemokratákat arra igyekezett irányítani, hogy felekezetnélküliekké váljanak. De általában megkaptam mind a szociáldemokrata párt által kiadott írásokat és azokat terjesztettem is...

OL. Főkap. irat. 1871—13688.

---

g) *Részlet a „hütlenségi per" ügyészének 1872 április 23-án felolvasott vádiratából*

... A pesti Általános Munkásegylet több tagja ... magukat több külföldön tartózkodó ismert munkásagitátorral levelezési összeköttetésbe tevén, célul tűzték ki, hogy a szociáldemokratikus elvek terjesztése által az úgynevezett „népállamot", vagyis kommunizmust, a fennálló monarchiai kormányforma megbuktatásával emeljék Magyarországban uralomra. Ily célból levelek váltattak ... ismert munkásagitátorokkal és külföldi munkásegyletek tagjaival, hasonlóan levelek váltattak Becker Fülöp Jánossal*, a Genfben székelő Nemzetközi Munkásegylet elnökével, Bachruch Henrikkel**, a „Section Allemande de Paris" [Párizsi német szekció] című internacionále egylet titkárával, továbbá Sorge F. A.-val***, Amerikában a newyorki Általános Német Munkásegylet levelezőtitkárával és Marx Károllyal, a Londonban székelő Nemzetközi Központi Szövetség titkárával.

A levelek és lázító kiáltványok pedig részint ügynökök által, részint postán küldve érkeztek New Yorkból, Londonból, Brüsszelből, Genfből, Zürichből, Kairóból, Berlinből, Braunschweigból, Hamburgból, Eisenachból, Reichenbergből, Grácból és Wiener-Neustadtból, illetőleg az ott tartózkodott internacionál tagoktól és agitátoroktól. Magyarországban pedig a fent körülírt elvek elérése végett a vádlottak által a pesti Általános Munkásegylet némely tagja közreműködésével fiókegyletek is alakíttattak Óbudán, Újpesten, Kapos-

---

* Becker, Johann Philipp (1809—1886) az I. Internacionále svájci szekciójának vezetője, Marx és Engels harcostársa.

** Bachruch Henrik magyar munkás, aki Németországban, majd Franciaországban aktív szerepet játszott a szocialista mozgalomban. Tagja volt az I. Internacionálénak és 1870—1871-ben titkára az Internacionále párizsi német szekciójának.

*** Sorge, Friedrich Albert (1826—1906) német szocialista. Résztvett az 1848-as forradalomban, tevékeny tagja volt az I. Internacionálénak. Marx és Engels barátja.

várott, Szigeten, Oravicán, Temesváron, Aradon, Sárospatakon, Sopronban, Kolozsvárt, Eszéken és Pozsonyban.

Magyar Ujság, 1872 április 24. [A pesti munkások pöre.]
MMTVD. 1. köt. 208. old.

---

2. PÁRTALAKÍTÓ KÍSÉRLETEK. A MAGYARORSZÁGI ÁLTALÁNOS MUNKÁSPÁRT

a) *Frankel Leó levele Farkas Károlyhoz a magyar munkásság képviseletéről a hágai kongresszuson, és a politikai hatalom megkódításának szükségességéről**

Farkas Károly Polgártárs!
Tisztelt Szövetségtárs!

Becker polgártárs Genfből értesített bennünket, hogy a pesti elvtársak összeköttetésbe akarnak lépni a Nemzetközi Munkásszövetség Főtanácsával. Minthogy ők önt nevezték meg a legmegbízhatóbb elvtársak egyikének, sietek eleget tenni eme kívánságának.

A fennforgó körülmények mellett későn érkezett ezen hír hozzám, de remélem nem oly későn, hogy ne volna lehetséges, hogy a pesti elvtársak a legközelebbi hágai kongresszuson ne képviseltethetnék magukat**.

Bár kétlem, hogy önnek még elég ideje volna összegyüjteni a pesti elvtársakat egy vagy több küldött választására, de remélem, hogy ön — tudva azt, hogy a kongresszus szeptember 2-án lesz — e célból már a kellő előkészületeket megtette.

Pillanatig sem kételkedem, hogy a magyar elvtársak minden személyes veszéllyel dacolva, kötelességüknek tekintik a képviseltetést, mert meg vagyok arról győződve, hogy ők tudatában vannak, mily nagyfontosságú, hogy éppen a legközelebbi kongresszuson számos küldött legyen jelen. A küldöttek nagy száma megmutatná a világnak, hogy bátorságunkat még inkább acélozta, lobogónk alá új harcosokat hozott ama vad üldöztetés, amelyet a „Szentháromság", a fejedelmek, papok és burzsoák indítottak ellenünk, rámutatna, mily balgaság fogsággal,

---

* Frankel levele Londonból keltezés nélkül érkezett, de a szövegből megállapítható, hogy 1872 augusztus havában írta.

** Az I. Internacionále hágai kongresszusa (1872) állást foglalt a munkásosztály politikai harcának szükségessége, valamint az önálló proletárpártok megalakítása mellett. A kongresszus Bakunint és az anarchisták másik képviselőjét, Guilleaumot kizárta az Internacionáléból. A magyarországi munkásság képviseletében Farkas Károly jelent meg a kongresszuson, és minden fontosabb kérdésben a marxistákat támogatta.

lőporral és golyóval eszméink legyilkolását megkísérelni, megmutatná, hogy mennyire tehetetlen a fejedelmeknek nemzetközi szövetsége a munkásság nemzetközi szövetségével szemben, hogy egyáltalában nem lehet leölni a munkásmozgalmat, minthogy az nem csupán egyes hiú emberek fejéből pattant ki, mint ezt ... uralkodóink* képzelik ... hanem, hogy társadalmi helyzetünkből folyik, gazdasági viszonyainkból gyökeredzik, és hogy eme mozgalom tápanyagát a társadalompolitikai berendezések szolgáltatják, hogy tehát amíg ezen berendezések meg nem buktak, a mi mozgalmunk folytonosan nagyobb arányokat fog ölteni.

Másrészről azért is fontos a kongresszusra való küldetés, mert a „szervezeti szabályok módosításánál" — ez az egyedüli napirendpont — minden valószínűség szerint heves vitát okoz majd a legutolsó értekezletnek „A munkásosztály politikai akciója" című határozata, minthogy a Főtanács ajánlani fogja, hogy eme határozatot egész terjedelmében vegyék fel a szervezeti szabályokba.

Mindeddig ingadozó volt a proletárság nézete a politikai működésről, így tehát bizonytalan volt állásfoglalása az uralkodó hatalmakkal szemben. Egyesek, ama nézetet vallva, hogy a munkásra nézve közönyös, hogy mily kormány alatt zsákmányolják ki — ami egymagában helyes is —, mellőzték a politikai kérdést, ami által ők tudatlanul szolgálatokat teljesítettek a kormányoknak, mert ezen egyoldalú mozgalom csak eszköz volt arra, hogy még erősebben fűzze a trónhoz a vagyonos osztályt.

Mások, tudva azt, hogy a társadalmi kérdést a politikai nélkül megoldani nem lehet, azt hitték, hogy radikálisabbak a többieknél, mert védelmezték őket a burzsoá-köztársaságiak, akikkel néha együtt küzdöttek. 1870 szeptember 4.** ideiglenes kormányával együtt megmutatta — még azoknak is, akik eddig nem látták elég tisztán —, hogy még a munkásokhoz legközelebb álló párt is őket csupán kengyelvasnak használja, hogy így a kormányra kerüljön, és hogy azután a korbácsát mutassa nekik. Ma már nem kételkedhetünk többé abban, hogy a politikai kérdés nem oldható meg mindaddig, amíg a burzsoázia kezéből ki nem szakítottuk a törvényhozó hatalmat, s hogy eme hatalom elhódítása mit sem ér, ha nem vesszük egyúttal kezünkbe a kormány gyeplőit. Március 18. forradalma*** megmutatta, hogy a proletárság meghódíthatja ezen hatalmat. Minthogy a vagyonos osztályok a politikai hatalmat mindig csak előjogaik meghosszabbítására használták, a politikai hatalom meghódítása képezi a munkásság fő kötelességeinek

* A *Népszava* itt megjegyzi: „A magyar sajtószabadság dicsőségére mutat, hogy nem írhatjuk ki, milyen jelzőt fűzött e levél írója az «uralkodóink» szó mellé."

** 1870 szeptember 4-én kiáltották ki Párizsban a harmadik köztársaságot.

*** 1871 március 18-án jött létre a Párizsi Kommün.

egyikét. Hogy ezt eredményesen kivívhassák, a munkásoknak egész különálló, a vagyonos osztályok minden egyéb pártjaival harcban álló pártként kell szervezkedniök, mert csak így érhető el a társadalmi-forradalom győzelme és célja: az osztályuralom megsemmisítése. Remélem, hogy eme nagyfontosságú kérdésnél nem maradnak képviseletlenül a magyar szövetségtársak.

Mellékelve küldök önnek százhúsz pártadó-bélyeget, minthogy szervezeti szabályaink értelmében csak oly küldöttek fogadtatnak el, akiknek választói eleget tettek a Főtanáccsal szemben.

Ha az útiköltség miatt lehetetlenné válna a küldötteknek Hágába való utazása, akkor küldje be nekem a megbízóleveleket, én majd akkor, ha én magam nem képviselhetném a magyarországi elvtársakat, más elvtársra ruháznám a megbízóleveleket.

E célból azonban szükséges volna, ha a megbízólevelek a küldött nevét ne foglalnák magukban. Minél számosabban képviseltetik magukat, annál jobb.

Forradalmi szocialista üdvözlettel

Frankel Leó

Ausztria-Magyarország levelezőtitkára

Címem: L. F. Budai, 13 Mortimer-Street, Regent-Street.

Népszava, 1907 március 1. [Frankel levele Farkas Károlyhoz.] MMTVD. 1. köt. 238—239. old.

---

b) „*Az Arbeiter-Wochen-Chronik*" *az igazi hazafiságról**

... Nekünk, szocialistáknak, gyakran szemünkre vetik, hogy nincs bennünk hazafias érzés, mert mi nem vagyunk oly ostobák, hogy bizonyos személyek és bizonyos körök azon érdekeit, amelyeket ezek és az általuk megvásárolt sajtó nemzeti és közérdekekként szeretnének feltüntetni — nemzeti és közérdekeknek tartanánk, hanem látjuk ezeket a maguk valóságában. Látjuk, hogy ezek e körök uralomvágyának és osztályérdekeinek eredményei — rávilágítunk ezekre és harcolunk ellenük. Mi a hazafiasságot másként fogjuk fel ...

Az igazi hazafiasság egyedül és kizárólag az, ha a sérelmek, az ellenségeskedések, rágalmak és gyanúsítások ellenére — sőt, dacolva minden veszéllyel, mindenünket kockáztatjuk azért, hogy hazánknak a lehető legnagyobb szabadságot, szellemi és anyagi jólétet biztosíthassuk, hogy hazánkat a kultúra olyan fokára segíthessük, ahonnan minden vonatkozásban tündöklő példaként világítja be a többi országok útját... Mi, szocialisták, mi vagyunk az igazi hazafiak, mert csak egyedül mi

* A cikket — amelyből részleteket közlünk — valószínűleg Frankel Leó írta.

akarjuk megteremteni hazánkban a közszabadságot, műveltséget, szellemi, erkölcsi és anyagi jólétet. Ez jelenti a szocialista elvek megvalósulását.

Arbeiter-Wochen-Chronik, 1877 december 23. [Eseményteli hét.] MMTVD. 1. köt. 319. old.

---

c) *Frankel Leó lapja a háborúról és az orosz nép jövőjéről*

... a háború első és egyetlen indítóokának — ha már háborúznak — az igazságosságnak kell lennie. Hogy a jelenlegi háború* igazságtalan, azt világosan mutatja az is, hogy ellenszenvet vált ki a magyar-osztrák lakosságból, a hercegovinaiak és a bosnyákok pedig hevesen ellenállnak. A jelenlegi háború csúfot űz az igazságosságból, és nem egyéb közönséges rablóhadjáratnál.

... a dolgozó népnek kell felemelni szavát, mert a háborúkkal járó pusztítások főként a dolgozó népet érintik. Eltekintve attól, hogy a háborúkban a nép többnyire nem a saját, hanem idegen érdekekért viszi a bőrét vásárra — mindig a dolgozó népnek kell megfizetni az összes „katonai hőstettek" költségét és éppen ezért nemcsak erkölcsi kötelessége, hanem anyagi érdeke is azt kiáltani: Nem akarunk háborúkat! Éljen a nép döntése a háború és béke ügyében!

Arbeiter-Wochen-Chronik, 1878 szeptember 8. [Nem akarunk háborút!]

*

Mi ezt a merényletet** — bár érthetőnek találjuk — mégsem helyeseljük. Nem azért, mert sajnáljuk a cárt, hanem azért, mert szilárdan meg vagyunk győződve arról, hogy a cár elpusztításával enyhíteni lehetne ugyan a zsarnoki uralmat, de az abszolutizmus továbbra is éppen úgy uralkodna Oroszországban, mint azelőtt. Mégpedig, véleményünk szerint, olyan abszolutizmus, amelyet csak forradalommal, az 1789-es francia forradalomhoz hasonló forradalommal törnek meg. És egy ilyen forradalmat — mégha egyúttal az orosz trón is rombadőlne — Európa népe, tehát Ausztria-Magyarország népe is, kitörő lelkesedéssel üdvözölne, mert ez a forradalom ugyanakkor egycsapásra megsemmisítené az egész európai reakció támaszát ...

Kétségtelen, hogy a régi orosz társadalom újat hord méhében. Kétségtelen, hogy forradalom előestéjén vagyunk. És e forradalomban megszületik az új Oroszország.

Arbeiter-Wochen-Chronik, 1879 április 20. [A cár ellen elkövetett merényletthez.]

*

---

* Ausztria-Magyarország 1878-ban megszállta a török birodalomhoz tartozó Boszniát és Hercegovinát.

** A II. Sándor cár ellen 1879-ben elkövetett merényletről van szó.

Ami Rousseau* volt a nagy francia forradalom számára, az lesz Csernisevszkij az eljövendő orosz forradalom számára, amely egyre inkább közeledik, és amelynek tüzes hajnali fénysugarait mindenki, aki korunk szellemi magaslatán áll, már felvillanni látja a távoli láthatáron. Valósítsák meg az orosz szocialisták ezt a forradalmat nagy tanítójuk szellemében és teremtsenek Oroszországból olyan államot, amely nem ismer sem urakat, sem szolgákat, hanem csak szabad, egyenjogú embereket . . .

Arbeiter-Wochen-Chronik, 1879 február 29. [N. G. Csernisevszkij.] MMTVD. 1. köt. 398. old.

---

d) *A Magyarországi Általános Munkáspárt programmja***

*Határozati javaslat****
egy munkáspárt alakitására vonatkozólag:

Tekintve, hogy az uralkodó osztályokból alakult pártoknak egyike sem képviselteti teljesen a munkásosztály**** érdekeit;

---

* Rousseau, Jean Jacques (1712—1778) francia filozófus, az 1789-i polgári forradalom egyik szellemi előkészítője.

** A magyarországi munkásság két szervezetét: a nemválasztók pártját és a magyarországi munkáspártot egyesítő kongresszus határozatairól az *Arbeiter-Wochen-Chronik* 1880 május 23-i számában a többi között a következőket írja: „. . . A magyar országos munkásgyűlést, amelyet Tisza Kálmán úr oly szívesen meghiúsított volna, az összehívó bizottság eredeti határozata szerint pünkösd két napján a Schuster-féle sörcsarnok nagytermében mégis megtartották. Bár a napirend szószerinti szövege más volt mint az eredeti, értelme ugyanaz maradt és elérte a kitűzött célt: az egységes munkáspárt megalakítását és a programm megteremtését. A kormány természetesen még a kongresszus tartama alatt is igyekezett ezt megakadályozni, amennyiben megtiltotta, hogy az újonnan alapított pártot „Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak" nevezzék, sőt még azt is, hogy a megállapított napirend legfontosabb és legszélesebb körű pontjait megvitassák. Ezzel a kormány csak önmagát tette nevetségessé, mert az, ami a pártra vonatkozik, nem annyira az elnevezéstől, mint inkább az elvektől függ, és ami a programmot illeti, a kongresszus befejezésekor a küldöttség elsöprő többsége írásos nyilatkozatot adott arról, hogy az előterjesztett programm minden pontját teljes egészében elfogadja.

*** A határozatokat és a pártprogrammot a *Népszavá*-ban és az *Arbeiter-Wochen-Chronik*-ban egyidejűleg közölték. Tulajdonképpen nem határozati javaslatról, hanem határozatokról volt szó. Ilyen értelemben ír az *Arbeiter-Wochen-Chronik* is.

**** Az *Arbeiter-Wochen-Chronik* a munkásosztály munkás néposztály helyett mindenhol a „das arbeitende Volk" [a dolgozó nép] kifejezést használja.

tekintettel továbbá arra, hogy nálunk mindinkább bizonyos reakciónárius irány kezd előtérbe lépni, mely a munkásosztálynak az őt lenyügöző gazdászati és politikai bilincsekből leendő felszabadulási kísérleteit meghiúsítani igyekszik;

tekintve végül, hogy a munkásosztálynak kiválólag érdekében fekszik erőit szét nem forgácsolni, hanem éppen mint egységes, önálló párt szervezkedni, mely csak azon legfőbb célra törekszik, hogy a munkás néposztály gazdászati és politikai egyenjogúsításban részesüljön:

A Budapesten 1880. évi május 16. és 17. napjain megtartott országos munkásgyűlés elhatározta:

1. A politikailag jog nélküli és gazdászatilag kizsákmányolt munkásosztályt képviselő — különböző árnyalatú fennállott pártok egy egységes vezetés alatt álló munkáspárttá alakulnak.

2. Az ilyenképpen létesült párt az uralkodó osztályokból alakult minden egyéb párttól leendő megkülönböztetés tekintetéből „Magyarországi Általános Munkáspárt" címet veszi fel.

A magyarországi szociáldemokrata párt programmjavaslata*

Bevezetés

A föld anyja, a munka pedig atyja minden anyagi és szellemi terménynek; mindkettő ősforrása a gazdagságnak és kultúrának. Mindaddig azonban, míg a föld és mindennemű munkaeszközök a társadalom egy részének kizárólagos tulajdonait képezik, addig a művelődésnek minden áldása, a gazdagságnak minden gyarapodása csupán azon résznek szolgál javára, mely kiváltságos állása folytán urává lesz a többi résznek, a vagyontalan népnek.

A munkaeszközök birtokosai, a földbirtokosok és tőkepénzesek *gazdászati* hatalmuk által egyszersmind a *politikai* hatalomnak is tulajdonosai, mely a *cenzus szerinti választási rendszerben* tünteti fel monopolisztikus jellegét legkiválóbban, ezen hatalmat arra használják fel, hogy *gazdászati* uralmukat — mely leghűbb kifejezést viszont a *bérrendszerben* talál — fenntarthassák, továbbfejlesszék és egyesítsék.

A társadalom birtokosokra és birtoktalanokra, gazdagokra és szegényekre, uralkodókra és uraltakra való osztályozása nem bír természettörténelmi alappal; csakis társadalmi állapot. A természet nem szül egyrészről munkaeszközökkel felruházott, másrészről csupán munkaerővel képesített osztályokat. Az emberi társadalomban uralkodó

* Az *Arbeiter-Wochen-Chronik* közlése szerint: Magyarországi Általános Munkáspárt.

egyenlőtlenségek csak az emberek művei, társadalmi produktum; és ami emberi munka, az az emberek által át is alakíthato.

Ezen alapelvekből kiindulva, a magyarországi szociáldemokraták pártja minden torvényes eszkoznek felhasználásával odatorekszik, hogy meg is valósíttassék az alábbi programm, mely bármi részben eszkozlésbe venni óhajtandó változtatás esetén minden jovendőbeli kongresszus (országgyűlés) alkalmából szavazat alá bocsátandó.

Programm

1. A foldbirtoknak, valamint mindennemű munkaeszkoznek társadalmi tulajdonná átalakítása a bérmunkarendszer eltorlése és a társulati munkarendszernek behozatala által.

2. Általános szavazati és választási jog minden, az államhoz tartozó, 20. évet betoltott egyén részére, úgy az állami, megyei és kozségi választásokat, mint az eskudtszéki bíróságok megválasztását illetoleg.

3. Általános, egyenló és tudományos alapokon nyugvó népnevelés, kulonos tekintettel a szakképzésre. Díjnélkuli oktatás minden tanintézetben. A tananyagoknak az állam által ingyen szolgáltatása.

4. Az állandó hadseregek leszerelése, a fegyveres védelemnek és a hadúri jogoknak a népre átruházása.

5. Az egyháznak az államtól legteljesebb mérvű elkulonítése. Eltorlése a szertartásos eskutételnek, a polgári házasság torvényesítése. A vallásnak magánuggyé nyilvánítása.

6. Eltorlése mindazon torvényeknek és rendeleteknek, melyek a gondolkozási, szólás- és sajtószabadságot, az egyesuleti és gyulekezési jogot korlátozzák. Eltörlése a hírlap-kauciónak*.

7. Ingyenes igazságszolgáltatás. Az általános választási jogból eredő eskudtszéki bíróságok illetékességének az osszes jogugyekben állandósítása.

8. Egyetlen fokozatos jövedelmi adó behozása minden fennálló és a dolgozó nèposztályt legsúlyosabban terheló adók helyébe.

9. A termelési viszonyoknak megfelelőleg torvényesen állandósítandó munkanapok meghatározása; egyelőre a munkanap 10 órai időre terjed. A vasárnapi és éjjeli munkaidő eltiltása mindazon iparágakban, melyek gyakorlása azt múlhatatlanul nem koveteli**.

---

* — Óvadek, pénzbiztosíték. A hírlapok kiadóinak a lap megindításakor bizonyos osszeget kellett allami letetbe helyezni. Ez az intezkedes azt célozta, hogy lehetőleg csak a tőkesek rendelkezzenek sajtóorganummal

** Az *Arbeiter-Wochen-Chronik* kozlése szerint „ilyen esetben 8 órai munka torvényes munkanapnak szamit". A 9. ponthoz a nemetnyelvű partlap még a kovetkezőket kozli: „Hasonlóképpen rovidebb munkanap bevezetese az osszes nagy gyárakban és minden olyan uzemben, ahol a munkasok mergezőhatású anyagokkal dolgoznak"

10. A 14 éves kor előtti gyermekmunkának betiltása minden iparvállalatnál. Az egészségre vagy erkölcsiségre káros befolyással levő foglalkozási szakokban a női munkának eltiltása. Egyenlő munkaszolgáltatásért egyenlő munkabérek férfiaknak és nőknek.

11. Szigorú törvények, melyek a munkaadókat kötelezik minden egészségügyi és óvintézkedések megtételére, és mely felelősekké teszi őket minden, a vállalkozók hanyagsága által a munkásoknak okozott szerencsétlenségért. A bányaműhelyekben, gyárakban és minden egyéb ipartelepen a bírságpénzek eltiltása. Munkások által választott tisztviselő útján minden bányában, gyárban és műhelyben egészségügyi felügyelet gyakorlása.

12. Az élelmiszerek hamisítása ellen szigorú törvények. A közvetlen csalásra mérendő büntetéssel sujtandó az, ki az élelmiszereket minőségük tekintetében hamisítja és a szándékos testi sértésre háruló büntetéssel sujtassék az, ki az emberi szervezetre nézve káros módon hamisít.

13. A börtönmunka szabályozása olymódon, hogy a magánipar annak versenye által sérelmet ne szenvedjen. A magánvállalkozók általi kizsákmányolás eltörlése.

14. A bérviszályok szabályozására felerészben munkásokból és másik felerészben munkaadókból alakuló választott bíróságok alakítása.

15. Ingyenes állami munkaközvetítő intézetek felállítása férfi és női munkások részére.

16. A vasutaknak, bányáknak, hajóközlekedésnek, biztosító intézeteknek az állam által átvétele és kezelése, megszűnése az engedélynek vasútépítésekre stb. magántulajdonosokra nézve.

17. Minden, a bányákban, vasúttársulatoknál stb. létező munkás-, beteg- és rokkantpénztárak a munkások kezeibe átadandók.

18. Megszüntetése az állami és községi tulajdon elidegenítésének, az állami és községi tulajdon kapitalisztikus magánvállalkozók általi haszonbérlésének beszüntetése. Átruházása azoknak a földművelő és iparos munkásokból alakított termelőtársulatokra, állami ellenőrzés mellett.

19. A lottó eltörlése, és kivételesen csak jótékony célokra engedhető.

20. Behozatala a fokozatos örökségi adónak, éspedig 1 000 forinton felüli örökségnél 50 százalékig emelkedő adónak, mely kizárólag kulturális célokra, a mezőgazdaság és ipar érdekében létesítendő termelőtársulatok javára fordítandó.

Határozati javaslat

Tekintve, hogy a programmunkban foglalt eszmék mielőbbi érvényesítése csak a párt működésétől függ,

tekintve, hogy a szóbeli és írásbeli agitáció azon leghatalmasabb esz-

közök, melyekkel eszméinket terjeszthetjük és a programmunkba foglalt célokat és követeléseket elérhetjük:

Az 1880 május 16- és 17-én Budapesten egybegyűlt munkáskongresszus elhatározza:

1. Két, magyar és német nyelven, előlegesen csak egyszer hetenként megjelenő központi lap kiadását.
2. Füzetek és röpiratok kiadását a hazában beszélt nyelveken.
3. Időnkénti nyilvános gyűlések tartását eszméink terjesztése céljából.
4. Egy agitációkra fordítandó pénzalap teremtését.
5. Megbízza a kongresszus az elnökséget egy manifesztum szerkesztésével és közzétételével, melyben pártműködésünk célját hazánk munkáspolgárai elé terjesszék és végre
6. Megbízza egy pártszervezet kidolgozásával.

Népszava; Arbeiter-Wochen-Chronik, 1880 május 23. [A magyarországi szociáldemokrata párt programmjavaslata.]

MMTVD. 1. köt. 392—395. old.

---

e) *A magyarországi munkásság első harcos május elsejei ünnepe. Az 1890 május elsejei népgyűlésen elfogadott határozati javaslat*

Az 1890 május 1-én Budapesten, a Városligetben tartott általános munkásgyűlés*, egyetértve a párizsi munkáskongresszus határozataival, kimondja, miszerint a normális munkanap — az ipar jogos érdekeinek megóvása mellett is — törvényesen 8 órára állapítható meg; kimondja a munkásgyűlés továbbá azt is, hogy a nemzeti és nemzetközi munkásvédelemnek a párizsi kongresszuson kifejezett követelései a munkálkodó népre nézve életkérdést képeznek, miértis a törvényhozáshoz fordul, hogy ezen követelések érvényesíttessenek.

A gyűlés elnöksége megbízatik, hogy a most hozott határozati javaslatot, a párizsi munkáskongresszus megfelelő határozatainak mellékelésével, a magyar országgyűlés képviselőházának benyujtsa.

A határozatok ezek:

Tekintve, hogy a kapitalista produkció gyors fejlődésében mindjobban uralja a világ minden államát,

tekintve, hogy a kapitalista termelési mód a munkásosztály fokozottabb kizsákmányolását jelenti az uralkodó osztály által, és hogy a mindinkább intenzívebb kizsákmányolás a munkásosztály társadalmi és politikai elnyomatását vonja maga után, és fizikai és erkölcsi elsatnyuláshoz vezet:

* A gyűlésen 60 000 munkás vett részt.

ennélfogva kötelessége és feladata minden ország munkásosztályának, hogy ezen őt megrontó és az emberiség szabad fejlődését fenyegető társadalmi szervezet ellen minden rendelkezésre álló eszközzel küzdjön;

minthogy azonban elsősorban az uralkodó gazdasági rendszer további káros hatását kell ellensúlyozni:

a kongresszus kimondja, hogy:

1. Hatályos munkásvédtörvényhozás alkotása minden modern termelésű állam számára elodázhatatlanul szükséges.

Ennek alapelvéül tekinti a kongresszus:

a) A napi 8 órai leghosszabb munkaidőt minden állam munkásai részére.

b) 14 éven aluli gyermekek eltiltandók a munkától, 14—18 éves munkásoknál a munkaidő maximuma csak napi 6 óra lehet.

c) Az éjjeli munka eltiltása. Kivételt csak azok az iparágak képezhetnek, melyek természetüknél fogva a megszakítást nem tűrhetik.

d) A női munka eltiltása olyan iparágaknál, melyek a nők testi szervezetére rossz befolyással bírnak.

e) Az éjjeli munka eltiltása 18 éven aluli férfi és női munkásoknál.

f) Hetenként egyszer megszakítás nélkül 36 órai munkaszünet engedélyeztessék.

g) Eltiltása azoknak az iparágaknak és termelési módoknak, melyek a munkások egészségére károsak.

h) A Truck-rendszer* mellőzése.

i) Az állami gyárfelügyelet kiterjesztését az összes ipari üzemekre, nemkülönben a háziiparra is; a gyárfelügyelők az állam által díjaztatnak és felerészben munkásokból választandók.

2. A kongresszus szükségesnek találja, hogy mindezen rendszabályok törvények, illetve nemzetközi szerződések által biztosíttassanak, s felhívja minden ország munkásosztályát, hogy a nekik legalkalmasabbnak tetsző módon ezen követelések megvalósításáért síkra szálljanak és őrködjenek ezek létesítése fölött.

3. Azonkívül a munkások kötelességének tartja a kongresszus, hogy a munkásnőket, mint egyenjogúsított bajtársnőket tekintsék, és ez alapelvet: egyenlő munkáért egyenlő bér, a munkásnőkre vonatkozólag is érvényre emeljék. E célhoz vezető lényeges eszköznek, de egyáltalán a felszabadítási törekvések megvalósításának is hatályos eszközéül tekinti a kongresszus a munkásosztály minden lehető módon való szervezkedését, és e célból követeli a teljes egyesülési és gyülekezési szabadságot.

E határozat 30 000 példányban osztatott szét a gyűlésen és az elfo-

* A Truck-rendszer (ejtsd — trök) a munkabérnek egészben vagy részben árukban történő fizetése, a munkások fokozott kizsákmányolásának egyik eszköze.

gadását kalapemeléssel, a zászlók és a feliratos táblák meghajtásával jelezték a résztvevők.

A jelenvolt zenekarok indulókra zendítettek és az alig átlátható sokaság a legpéldásabb rendben vonult el a gyűlés helyszínéről.

Különösen rokonszenvet keltett az újpesti munkások menete, melyben mintegy 800 nő és lány vett részt. A nyomdabeli munkásnők is tekintélyes számban vettek részt, ami nagyban emelte a lelkesedést. Mintegy 50 zászló volt látható, leginkább fehérszínűek, vörös szegéllyel és az ismert jelmondatokkal voltak ellátva. (Éljen a 8 órai munkaidő, 8 óra munka, 8 óra szórakozás, 8 óra alvás.)

A gyűlés folyamata alatt a temesvári, újvidéki, aradi és nagybecskereki elvtársak üdvözlő táviratokat küldtek. Szentpétervárról egy munkáscsoport üdvözlő levelet küldött az ünnepre. Delegáltak voltak jelen: Németbogsányból, Budafokról, Temesvárról, Szegedről és Orosházáról.

A vidéken következő helyeken ünnepeltek és tartottak gyűléseket május 1-én: Pozsonyban, Temesvárott, Aradon, Kolozsvárott, Újvidéken, Nagybecskereken, Szegeden, Szombathelyen, Zágrábban, Egerben, Sátoraljaújhelyen, Kassán, Sopronban, Pécsett és Győrött. (Ez utóbbi helyen a hatóság jogot formált magának a gyűlés betiltására, de a munkások más úton találkoztak és mégis ünnepeltek.)

Népszava, 1890 május 4. [Tehát megtörtént.]
MMTVD. 1. köt. 596—598. old.

III. A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT MEGALAKULÁSA ÉS TEVÉKENYSÉGÉNEK ELSŐ ÉVEI. A SZOCIALISTA TÖMEGMOZGALMAK KIBONTAKOZÁSA, MUNKÁS- ÉS SZEGÉNYPARASZTMOZGALMAK 1890—1900

1. A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT ALAKULÓ KONGRESSZUSA
1890 december 7—8

a) *Engels Frigyes üdvözlő levele a kongresszushoz*

A Népszava és az Arbeiter-Wochen-Chronik tisztelt szerkesztőségének Budapesten.

Engedjék meg, hogy őszinte köszönetemet fejezhessem ki a 70. születésnapom alkalmával hozzám küldött szerencsekívánatukért.

Nagyon jól tudom, hogy ama tiszteletnek legnagyobb része, melyet önök és sok mások ezen nap alkalmából nekem fejeztek ki, csak annyiban illetnek engem, amennyiben Marx Károlynak élő képviselője vagyok, s kérem önöket, engedjék meg, hogy azt, mint a tisztelet koszorúját tehessem le Marx sírjára. Amit azonban tehetek, hogy hozzá utólag méltó lehessek, azt a magam részéről tenni fogom, arra számíthatnak önök.

Fogadják egyszersmind őszinte köszönetemet szíves meghívásukért a magyarországi pártgyűlésre. Nem jelenhetek meg személyesen, de szellemileg e hó 7-én és 8-án önök közt leszek.

A magyarországi szociáldemokrata munkáspárt létezése újabb bizonysága annak, hogy a modern nagyipar nem fészkelheti be magát egy országba sem anélkül, hogy a régi, a tőkeuralom előtti társadalmat ne revoltálná [forradalmasítaná], s hogy necsak egy kapitalista osztályt, hanem proletárságot is ne teremtene, és ezzel mindkettőnek osztályharcát, valamint a polgári, kapitalista világrend megváltoztatására működő munkáspártot. Ezen pártnak, mely immár — mint a pártlapjaikból észrevehető — Magyarországon is mindjobban fejlődik, s melynek az az előnye van, hogy már eleve is nemzetközi, mert magyarokat, németeket, románokat, szerbeket és szlovákokat foglal magában — ezen ifjú pártnak sziveskedjenek pártgyűléséhez a legjobb kívánalmaimat tolmácsolni.

Éljen a nemzetközi szociáldemokrácia !

Éljen a magyarországi pártgyűlés !

London, 1890 december 3. *Engels Frigyes*

A magyarországi szociáldemokrácia 1890. évi december 7-én és 8-án Budapesten tartott pártgyűlésének jegyzőkönyve. Kiadják Kürschner Jakab és Engelmann Pál. Budapest 1891. Budapesti Könyvnyomda és Kiadó Szövetkezet. 5—6. old. Társadalmi Szemle, 1950 december. 1001. old.

---

b) *A szentpétervári munkások szocialisztikus agitáció-egyletének üdvözlete*

Mi, szegény rabszolgák, kik kényszerítve vagyunk titokban azon feladatok- és célokért munkálkodni, melyek az egész világ szociáldemokráciáját a tőke igazságtalansága elleni küzdelemben egyesítik,

mi, ismeretlen, de céltudatos munkások, kik „közveszélyeseknek" neveztetünk, mert kenyeret és tudományt követelünk mindenki számára, kik mint vadállatok üldöztetnek, mint gonosztevők bujdosásra vagyunk kárhoztatva, amidőn mi a legmagasztosabb eszméket terjesztjük, melyeket valaha az emberiség a közös jólétért kigondolt,

mi a magyarországi szociáldemokrácia kongresszusát legbensőbben

üdvözöljük; kívánjuk, hogy a párt gyarapodjék és viruljon, nekünk, legifjabb testvéreinek az egység és tetterő példája gyanánt szolgálva!

Ti, kik szerencsésebbek vagytok mint mi, kik még a szabadság azon fokát sem bírjuk, amely nektek megengedi, hogy nyiltan gyülekezve a munkásosztály életkérdéseit megbeszélhessétek, legyetek a mi világítótornyunk, amely göröngyös utunkat bevilágítja közös célunk: a munkásosztály politikai és gazdasági felszabadítása felé.

Éljen a magyarországi munkáspárt kongresszusa, melynek munkálkodásához a legjobb sikert kívánjuk!

Éljen a nemzetközi szociáldemokrácia!

Az orosz elvtársak

A magyarországi szociáldemokrácia 1890. évi december 7-én és 8-án Budapesten tartott pártgyűlésének jegyzőkönyve. 6—7. old.

---

c) *A Magyarországi Szociáldemokrata Párt elvi nyilatkozata*

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt arra törekszik, hogy az összes népet nemzetiségi, faji és nemi különbség nélkül a gazdasági függés bilincseiből kiszabadítsa, annak politikai jognélküliségét megszüntesse, valamint, hogy a munkásnépet a szellemi satnyulásból kiemelje. Oka a jelen állapotoknak, amelyeknek súlya alatt a munkásosztály csaknem összeroskad, nem keresendő egyes állami intézményekben, hanem az egész társadalmi szervezet lényegében, illetve azon tényben, hogy a munkaeszközök egyes birtokosok kezében vannak összpontosítva. Ezen tény állapítja meg egyrészt a munkásosztályra nézve — amely csupán a munkaereje fölött rendelkezik — a munkaeszközök birtokosaitól való gazdasági függést, másrészt pedig politikai és gazdasági hatalmát a tőkés osztálynak, amint az a mai államban kifejezést nyer. A munkaeszközökben való magántulajdon elkerülhetetlenül maga után vonja a néptömegek nyomorát s mind nagyobb néprétegeknek folyton növekvő elsatnyulását.

Ezen okokból a Magyarországi Szociáldemokrata Párt a bérrendszerrel kapcsolatos mai termelési módnak a társas munkával leendő helyettesítésére törekszik, amely a munkás részére a munka teljes díját biztosítja.

A technikai fejlődés, a termelési erők óriási növekedése nemcsak, hogy fölöslegessé teszik a tulajdon mai alakját, hanem megteremtik egyúttal a közös tulajdonhoz szükséges szellemi és anyagi előfeltételeket.

A munkáspártnak ama törekvése, hogy a munkaeszközöket az összesség közös tulajdonába átvezesse, tehát nemcsak egyértelmű a munkásosztály gazdasági felszabadításával, hanem egyszersmind oly fejlődési mozzanat, amely történelmileg elkerülhetetlen szükségen alapszik.

Ezen fejlődés képviselője nem lehet más, mint a munkásosztály, az osztálytudatos és pártként szervezett proletárság. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt tulajdonképpeni programmja tehát a proletárságot szervezni, azt helyzetének és feladatának tudatára ébreszteni, s azt szellemileg és testileg harcképessé tenni, hogy világtörténelmi hivatásának teljesen megfelelhessen.

Ezen programm megvalósítására minden célhoz vezető és a nép természetes jogérzetének megfelelő eszköz használtatik fel.

Általánosságban a következő alapelvek irányadók:

1. Magyarország szociáldemokrata munkáspártja nemzetközi párt, mely nem ismeri el a nemzetek, a születés és a birtok előjogait, s kinyilatkoztatja, hogy a kizsákmányolás elleni harcnak nemzetközinek kell lenni, mint amilyen maga a kizsákmányolás.

2. A szocialista eszmék terjesztésére fel fogja használni a nyilvánosság minden eszközét, a sajtót, a gyűléseket stb. és a vélemény szabad nyilvánítása elé gördített akadályok, a sajtótörvény, az egyesülési és gyülekezési jogot korlátozó rendeletek megszüntetésére törekedni fog.

3. Követelni fogja az általános, közvetlen és titkos választási jogot minden képviseleti testületben, mint az agitáció és szervezkedés egyik fontosabb eszközét, anélkül azonban, hogy a parlamentarizmus értéke felett csalódásba ejtené magát.

4. Hogy a mai gazdasági rendszer keretében a munkásosztály élettartásának hanyatlása és annak fokozódó elsatnyulása némileg megakadályozható lehessen, követelünk mélyreható és becsületes munkásvédtörvényhozást (a munkaidő korlátozását, a gyermekmunka megszüntetését stb.), melynek végrehajtását a munkásság is ellenőrizhesse; törekedni fogunk továbbá a szakegyesületek akadálytalan alapítására, azaz: a teljes egyesülési szabadságra.

5. A munkásosztály jövője érdekében okvetlenül szükséges a kötelező, díjtalan és vallásfelekezet nélküli oktatás a nép- és továbbképző iskolákban, úgymint díjtalan hozzáférhetés minden magasabb tanintézethez.

6. Az állandó hadsereg helyébe, minthogy a folyton emelkedő terhe által a népet kulturális feladataitól elidegeníti, az általános népfelfegyverkezés behozatalára kell törekedni.

7. A szociáldemokrata munkáspárt minden fontosabb kérdéssel szemben állást fog foglalni; a proletárság osztályérdekét mindenkor képviselni és a fennálló osztályellentétek tagadásának, vagy azok leplezgetésének, valamint a munkásoknak az uralkodó soviniszta pártok általi kizsákmányolásának erélyesen fogja útját állani . . .

A magyarországi szociáldemokrácia 1890. évi december 7-én és 8-án Budapesten tartott pártgyűlésének jegyzőkönyve. 12—14. old.

---

2. A MUNKÁS ÉS SZEGÉNYPARASZTMOZGALMAK MEGERŐSÖDÉSE

a) *Az orosházi földmunkások és szegényparasztok zendülése 1891 május 1*

A szociáldemokrata pártgyűlés határozatához híven a békésmegyei mezei munkások is készültek május 1 megünneplésére. Minthogy minden gyűlés és tüntetés be volt tiltva, az ünnepet munkaszünettel akartuk megtartani. A munkáskörben a körtagok számára felolvasás volt hirdetve, s a ház udvarán fehér selyem zászló tűzetett ki, melyen vörös betűkkel e felírás volt olvasható: „Szabadság! Egyenlőség! Testvériség!" A zászló másik oldalán pedig: „8 óra munka, 8 óra szórakozás, 8 óra alvás!" Elvtársaink azt hitték ugyanis, hogyha a zászlót az udvaron tűzik ki, azt nyilvános tüntetésnek tartani nem lehet.

A szolgabíró azonban más véleményen volt; minden előzetes felszólítás nélkül zsandárokkal konfiskáltatta [elkoboztatta] a zászlót s elfogatta a kör elnökét, jegyzőjét s pénztárnokát, a kör helyiségét pedig zár alá tette. Erre a földművesek a szolgabírói hivatal elé vonultak s nyugodtan kérték küldöttség által a szolgabírót, hogy adja ki a zászlót s a foglyokat, ők békésen fognak eloszlani, a zászlót is összegöngyölve viszik haza. A szolgabíró megígérte nekik, hogy csakis kihallgatni fogja az elfogottakat, s azután szabadonbocsátja őket. 10 óra tájban újból küldöttség ment a szolgabíróhoz, kérvén a zászlónak s az elfogottaknak kiadatását. Ekkor a szolgabíró déli 12 órára ígérte, hogy kérésüket teljesíti. A nép türelmesen várt; 12 órakor azonban ismét küldöttséget menesztett a szolgabírósághoz, figyelmeztetni ígéretére. A szolgabíró ekkor újból türelemre inté a népet s határozottan délután 4 órára ígérte, hogy a zászlót kiadja s a kör tisztviselőit szabadonbocsátja. Eközben a nép tetemesen felszaporodott a szolgabírói hivatal előtt, de csendesen, nyugodtan viselkedett, bár vele szemben nagyszámú gyalog és lovas zsandár foglalt állást. 4 órakor megérkezett Csabáról a katonaság. Midőn hallatszott már a dobpergés, a zsandárok gúnyolni kezdték a tömeget és kacagtak, hogy oly könnyen felültették a népet. A katonaság a hely színére érkezvén, a szolgabíró megtagadta a zászló kiadását s az elfogottak szabadonbocsátását, miáltal a tömeget annyira felingerelte, hogy kövekkel bezúzta a szolgabírói hivatal ablakait, mire a katonaság sortüzet adott s szuronyokkal visszaszorította a népet. Nagyon sokan megsebesültek.

Az *Orosházi Ujság* szerint:

„A katonaság ismét s többször lőtt és szuronyt szegezve ment a népnek. A mintegy 5 000 főre tehető tömeg lassan-lassan hátrált a szuronyok előtt. A katonaság mögött egy csoport lovas zsandár roppant

dühvel nekirontott a népnek s irtózatos módon verték s vágták azokat. A nép eszeveszett futásban keresett menedéket s pár perc mulva a Terényi utca üres volt. — Ekkor elzárták katonasággal az összes utcákat, melyek a főszolgabírói hivatalhoz vezettek, s ki igen, de be senkit sem eresztettek 6 óráig.— A zsandárok folyton jártak-keltek s mindenkit, nőt, férfit, öreget irgalmatlanul vertek s kaszaboltak még akkor is, ha egyedül ment. Irtózatos lármával rontott 2—3 zsandár 1—1 emberre, s kegyetlenül elverve hagyták el. — Több embert meglőttek s roppant sokat megvagdaltak a zsandárok. Az összes sebesültek száma mintegy 150—200-ra tehető. Elfogatás egyetlenegy sem történt . . ."

E tudósításból kitűnik, hogy kik voltak azok a lelketlen lázítók, akik a népet ily fellépésre izgatták. A kiontott vér az ő lelkükön szárad. A felelősség őket terheli, azon hatósági közegeket, kik hallatlan provokációkkal a tömeg lelkületét felháborították*.

Népszava, 1891 május 8. [Orosháza, május 3.]

---

b) *Tudósítás a pécsi bányászok 1893 június 6—16-i sztrájkjáról*

A Pécs környékén fekvő szénbányák munkásai, számszerint mintegy 3 000-en, a tarthatatlan munkafeltételek miatt beszüntették a munkát. A mozgalom nem újabb keletű, már régebben tanácskoztak a munkások az eszközök és módok felett, hogy a nyomorult helyzetből szabaduljanak, mert a kereset folyton alábbszállt, az élelmicikkek pedig mindig drágábbak lettek, úgy hogy az életveszélyes és súlyos munka mellett nem kereshettek jóformán semmit.

A sztrájkban álló bányászok közt van mintegy 1 800 családos munkás, hozzájuk számítva a nőket és gyermekeket, számszerint mintegy 10 000 — mondd tízezer — ember áll kenyér nélkül. És ez nem a véletlenség következménye, hanem kifolyása a tőke kapzsiságának, a tőke vakmerő és a munkás egzisztenciájára alapított spekulációnak. A kapitalisták ugyanis elhitették a kormánnyal, hogy a magyarországi széntermelés nem képes a hazai fogyasztást fedezni, és kieszközöltek olcsó tarifákat a külföldi szén behozatalára; ennek a következménye az lett, hogy itthon nagy készletek gyűltek egybe és a bányákban leginkább még fennálló 12 órai munkaidő mellett túltermelés is fejlődött . . .

---

* Az orosházi földmunkások és szegényparasztok perében 1891 szeptember 12-én hozott ítéletet a békésgyulai törvényszék. A pernek 37 vádlottja volt, köztük 32 napszámos, 3 iparos, 2 egyéb foglalkozású. A vádlottak között 11 nő volt. 17 vádlottat felmentettek, a többit 8 naptól 1 évig terjedő börtönre, fogházbüntetésre, illetve elzárásra ítélték.

A Pécs körüli bányavidék is körül van véve készenlétben álló katonasággal, mindegyik — mint hivatalosan hirdették — „éles töltésekkel" ellátva, és azonkívül toloncoltatni akar a hatalom. Ez aztán a védelem, amit a munkás az államtól kap, ha a „szabad egyezkedést" alkalmazni akarja.

Hogy a bányászokat a nyomor, a kényszerhelyzet sodorta a legvégső eszköz alkalmazására, az kitűnik az előttünk fekvő eredeti fizetési ívekből, amelyekből világosan látható, hogy 30 krajcáros napibérek is vannak. A legsúlyosabb munkákat végző bányászokat, például a vájárokat 70—90 krajcáros napibérrel díjazzák. A hónap végén, mikor a leszámolás történik, igen sok munkás egy krajcárt sem kap ki. Élelmiszerek, szerszámjavítás, égőolaj, adó, társládailleték, egyenruha, előleg, szén, lakbér stb. állandó levonási rovatot képeznek a bányászok havifizetési ívében. E rovatok a kizsákmányolt bányászok egy havi élettörténetét tárják elénk, és adatai igen meghatóak, nagyon szomorúak. De aztán még szerencse is a szerencsétlen bányászra nézve, ha egész hónapon át még fizetéses munkát végeztetnek vele. Igen sok ingyenmunkát is végeztet velük a bányatulajdonos, sokszor két hétig tartó munkáért semmit sem kapnak*. E munka értéke természetesen egészen a kapitalista zsebében marad. És ez ellen felszólalni merő lázítást képez, amit meg kell torolni, mert nem a letiport munkásnak, hanem a kapitalistának van igaza.

Nézzünk csak néhány fizetési ívet. Egy G. F. nevű munkás egy hónapban 24 napig fizetéses munkát végzett, erre az időre a fizetése kitett: 24 forint 76 krajcárt. A hónap végén levontak 24 forint 7 krajcárt, készpénzt kapott 69 krajcárt. — Egy hat munkásból álló csoport egy hónapban együttvéve 162 napig fizetéses munkát végzett; ez idő alatt közösen 172 forint 94 krajcárt kerestek. A hónap végén együttesen 25 forint 70 krajcárt kaptak ki; ezek közt egyik csak 60 krajcárt. Egy másik 6 munkásból álló csoport egy hónapban 175 napig fizetéses munkát végzett; ez idő alatt a csoport keresett 157 forint 50 krajcárt. A hónap végén a csoport 14 forint 30 krajcárt kapott ki. Egy másik hat munkásból álló csoport egy hónapban 123 napig végzett fizetéses munkát; ez idő alatt együttesen 117 forint 75 krajcárt kerestek. A hónap végén összesen 3 forint 28 krajcárt kaptak ki, éspedig 22 krajcártól 92 krajcárig. Sokan vannak, kik a hónap végén 4, 8, 11 krajcárt kapnak ki, de vannak olyanok is nagy számban, akik semmit sem kapnak ki...

---

* Sok esetben előfordult, hogy a bányatulajdonosok olyan munkákat, amelyek nem tartoztak közvetlenül a szénkitermeléshez, ingyen végeztettek a bányászokkal. Ilyen munka volt a bányafa szállítása és elhelyezése, vagy a szerszámok javítása.

A sztrájkoló bányászok együttesen egy tíztagú bizottságot választottak, mely a követeléseiket formulázta, és a jegyzőkönyv egy példányát átadták a bányaigazgatóságnak, a másikat a járási szolgabírónak, egy harmadik példányt a csendőrparancsnokságnak és egy negyedik példányt egy háromtagú küldöttség hozta fel a belügyminiszternek, amit egy nagy csomó fizetési ív kapcsán azzal a kérelemmel adtak át a minisztériumban, hogy ügyükben tegyen valamit a hazafias, alkotmányos és szabadelvű kormány . . .

Elvtársak! A nyomor, a végtelen nélkülözés kényszerítette a bányászokat a bérharc felvételére. Ezek voltak az okok, hogy a 3 000 munkás minden szakszerű szervezkedés nélkül kölcsönösen megismerte egymást és gyors egyetértésre jutott. *Segítsük őket gyorsan, segítsük őket a harcban a dacos tőkével, a kapzsi kizsákmányolókkal szemben. Minden krajcár egy-egy darab kenyér az éhező bányászok, a nyomorgó proletárnők és gyermekeik számára*.*

Népszava, 1893 június 9. [3 000 bányász sztrájkban.]

---

3. KÜZDELEM A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRTBAN A II. INTERNACIONÁLE HARCOS IRÁNYVONALÁNAK ÉRVÉNYREJUTTATÁSÁÉRT

a) *Az Általános Munkás Betegsegélyző- és Rokkantpénztár elnöke levélben közli a belügyminiszterrel, hogy a betegpénztár tisztviselői „mindennemű politikai agitációtól" tartózkodnak*

Nagyméltóságú miniszter úr!

Kegyelmes urunk!

Excellenciád nagybecsű figyelmét bizonyára nem kerülte ki ama körülmény, hogy az utóbbi időben a fővárosban megjelenő napilapok oly tendenciózus híreket terjesztettek egyletünkről, mintha itt volna fészke a szociálpolitikai mozgalomnak s innen indulna ki minden ezirányú agitáció.

Nagyméltóságod előtt e rosszakaratú hírek ellen védekeznünk alig szükséges, mert tudjuk, hogy excellenciád figyelemmel kíséri egyletünk működését, ismeri annak szervezetét s így tudni méltóztatik azt is, hogy csakis az alapszabályaink által előírt keretben folytatjuk működésünket s az egylet vezetőségének minden törekvését csak az képezi, hogy egyle-

---

* A hatóság durva erőszakkal járt el a sztrájkoló pécsi bányászokkal szemben: jogtalanul elhurcolták, bántalmazták őket, a csendőrök több munkást agyonvertek. Az éhező munkások kénytelenek voltak feladni a harcot.

tünk alapszabályszerű humánus céljainak a legkiterjedtebb mérvben felelhessen meg.

E körülmény dacára, s dacára annak, hogy mi, tisztelettel alulírottak, mint egyleti vezetőség, teljesen meg vagyunk győződve arról, hogy egyletünk keretében, egyletünk működése terén semminemű politikai agitációkat senki nem szít, mégis az egyletünknek oly szükséges békéjét biztosítandók: a központi választmány folyó hó 16-án tartott ülésén határozatilag kimondta, miszerint az egylet alkalmazottainak s tisztviselőinek szigorúan meghagyatik, hogy mindennemű politikai agitációtól tartózkodjanak s a központi választmány szorgosan fog őrködni, hogy ebbeli határozata pontosan be is tartassék.

Alázatos tisztelettel kérjük excellenciádat, hogy e határozatunkat jóakarólag tudomásul venni kegyeskedjék s maradunk nagyméltóságodnak legmélyebb tisztelettel

Budapesten, 1891 szeptember 23.

alázatos szolgái
a központi választmány helyett:
Rauchmaul Károly
elnök*

OL. BM. 1892—VII—8—3313

---

b) *Engels Frigyes levele a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetőségéhez a pártonbelüli ellentétekről***

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetőségének***

Tisztelt Elvtársak!

Nagyon hálás vagyok a szíves meghívásért a Magyarországi Szociáldemokrata Párt kongresszusára. Sajnálatomra nem áll módomban azon résztvenni.

---

* A párt vezetése a betegpénztáriak visszavonulása után Engelmannak és híveinek kezébe került.

** A pártonbelüli ellentétek oka az volt, hogy a betegpénztáriak, akik a hatósági üldözések miatt állásukat féltették, befolyásukat felhasználva 1892 őszén lemondatták Engelmannt minden pártfunkciójáról, s az 1893. évi II. pártkongresszuson, megtévesztve a küldötteket, kizáratták az Engelmann-csoportot a pártból. Engelmann új lap — *A Munkás* — alapításával kezdte meg az új, harcosabb párt szervezését.

*** Engels Frigyesnek ezt a levelét az MSzDP vezetősége nem közölte sem a párttal, sem a nyilvánossággal. — A levél először orosz nyelven jelent meg Engelsnek a Marx—Engels—Lenin Intézetben őrzött kézirata alapján. — Lásd *Marx és Engels* Összegyüjtött Művei. XVI. köt. II. rész. 325. old. (oroszul).

Midőn e sorokat küldöm, mély sajnálatomnak kell kifejezést adnom az önök soraiban fellépett ellentétek miatt. Távol áll tőlem beavatkozni olyan ügyekbe, amelyeket nemcsak hogy nem vagyok hivatva, de az ügy ismeretének hiányában nem is tudnék eldönteni. Csak annak a kívánságomnak adhatok kifejezést, hogy a pártkongresszuson sikerüljön a véleménykülönbségeket elsimítani (a magyar párt számára egy olyan tehetséges munkatársat, amilyen kétségtelenül Engelmann Pál elvtárs, megőrizni) és a szakadás veszélyét elhárítani.

A pártkongresszusnak a legjobb sikert kívánom.

Az önök

London, 1893 január. *E. F.*-e.

Társadalmi Szemle, 1950 december. 1002—1003. old.

---

c) „*A Munkás*"-nak — *az ellenzéki csoport lapjának* — *programmja*

Elvtársak! Munkások!

... *Az 1890. évi szociáldemokrata pártgyűlés elvi kijelentése* alapján állunk. Azért fogunk küzdeni, amiért küzd minden ország munkás proletársága: *a kapitalizmus szétrombolásáért, a bérrendszer és osztályállam megszüntetéséért, egy szabad, szocialisztikus társadalom* megalkotásáért, mely közösen bírja a termelési eszközöket, s melyben e szavak: „Szabadság! Egyenlőség! Testvériség!" (— eddig csak frázisok a birtokos osztály szájában —) megvalósulnak!

Teljes tudatában vagyunk ama szerfelett terhes viszonyoknak, melyek között Magyarország szociáldemokrata sajtójának küzdenie kell. De a közönyös munkások nagy tömege, az osztálytudatos elvtársaknak aránylag csekély száma, az akadályok, miket elénkbe fognak gördíteni hatóságok és kapitalisták, a munkások politikai hatalmának hiánya csak annál jobban fognak arra buzdítani, hogy a munkásmozgalmat ama magaslatra, a munkásosztályt ama *műveltségi fokra, a szolidaritás azon érzetére* s ama *fegyelmezettségre* emeljük, melyet németországi elvtársaink már elértek.

A proletárságot érintő gazdasági kérdéseket és ügyeket tárgyalni fogjuk a modern társadalmi gazdaság (szociál-ökonómia) szempontjából, melyet nagy előharcosaink, Marx és Engels alapítottak meg. Követelni fogjuk az *általános választási jogot*, mint a munkásság politikai képviseltetéséhez feltétlenül szükséges eszközt, beható *munkásvédtörvényhozást és 8 órai munkanapot*, hogy a proletárság további elsatnyulása meggátoltassék s az testileg és szellemileg harcedzetté váljék, továbbá a szakegyesületi szervezkedést, hogy ezáltal a gazdasági küzdelemre is képesíttessék.

A számos közönyös munkásnak be fogjuk bizonyítani s minden alka-

lommal kimutatni, hogy az *uralkodó politikai pártok egyikétől sem* várhatnak semmit; a napról-napra jobban proletárrá váló kispolgárnak, a tőkerendszer elől enyészetnek induló kézművesnek, a megsemmisülés felé haladó paraszt osztálynak, a sok „szellemi" proletárnak kézzelfoghatóvá teendjük, hogy mindnyájuknak a szociáldemokrácia lobogója alá kell seregleniök, hogy egyesülve álljanak csatasorba a közös ellenség: a burzsoázia ellen.

Le fogjuk leplezni a „*szociális reform*" minden eszközének ürességét és semmisségét, az osztályellentétek „enyhítése", a munkásosztályok „emelése" minden kísérletének elégtelenségét, s ezzel szemben a programmunk helyességét kimutatni a szükségszerű gazdasági fejlődésben.

A nemzeti *sovinizmus*, a burzsoáziának e pompás eszköze, hogy a munkásnépet járszalagon vezesse és céljaihoz engedékennyé tegye, bennünk legelkeseredettebb ellenségét fogja találni. A kizsákmányolás elleni harcnak *nemzetközinek* kell lennie, miként maga a kizsákmányolás. A magyar proletárságban, e földön levő társaink iránti testvériség és szolidaritás érzelmeit, ahol már léteznek. ápolni és támogatni, ahol még nincsenek, ott felkölteni és szítani fogjuk, hogy méltó helyét foglalja el a *minden ország proletárjai* sorában.

A munkásnépnek érdekei mindenkor szemünk előtt fognak lebegni, s képviselni fogjuk azokat minden melléktekintet nélkül, ami a kapitalista sajtónál kikerülhetetlen, s mindenki elől buzgón megvédeni . . .

Legyen lapunk a magyarországi munkás közlönye; mindent fog benne találni, mi őt érdekli s érinti, igyekezni fog őt minden tekintetben támogatni; helyzete felől felvilágosítást és tapasztalatot fog belőle meríteni, annak javítására eszközöket s az agitációra útmutatást fog benne találni: panaszait igazságosan meg fogja hallgatni . . .

Küzdelem árán a győzelemre!

Éljen a magyarországi, éljen a nemzetközi szociáldemokrácia!*

Budapesten, 1893 január 21-én.

Üdvözlettel

A Munkás *Der Arbeiter*

szerkesztősége és kiadóhivatala

A Munkás, 1893 január 21. [Amit akarunk.]

---

* A szociáldemokrata pártból kizárt Engelmann Pál és csoportja a munkásosztály egy részének támogatásával a megalkuvó anyapárttal szemben az aradi kongresszuson, 1894 január 6—7-én új, harcosabb pártot alakított. A párt egysége az 1894. évi III. kongresszuson *A Munkás*-csoport elveinek győzelmével helyreállt. A határozat kimondta, hogy a párt vezetőségébe és bizalmi funkcióiba a betegpénztár alkalmazottai nem választhatók be. — Engelmannak vissza kellett vonulnia a mozgalomtól, helyét a szintén Ausztriából küldött Silberberg Ignác töltötte be.

4. A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI PARASZTZENDÜLÉS
1894 április 22

a) *A szegedi büntetőtörvényszék ítéletének indokolása a Szántó Kovács János ellen indított perben*

A végtárgyalás folyamán kiderített tényállás szerint Hódmezővásárhelyen a munkásosztály, s kiválólag a mezei munkások — állítólag sorsuk javítása és önképzés céljából — „Általános Munkás Olvasóegylet" cím alatt egyletet alakítottak, s ámbár az egylet felsőbb jóváhagyást nem nyert, mindamellett lapokat, folyóiratokat rendelt, értekezleteket, gyűléseket hívott össze, amelyeken felolvasások s beszédek tartattak.

A gyűléseken Szántó Kovács János vitte a vezérszerepet és szociáldemokrata eszméket hangoztatva, túlzásai által az egylet elnökét, Hegedűs Bálintot lemondásra kényszerítette, magát az egylet elnökévé megválasztatta, s nyiltan nemzetközi szocialistának nevezve magát és elvtársait, a népes gyűléseken és értekezleteken a törvény, vagyonos osztály és tulajdon jogintézménye ellen izgatott. ... Szántó Kovács János a szocialisták nyilvános gyűlésein 1894. év folyamán többszáz ember előtt a birtokos osztályt vérszopóknak, rablóknak nevezte, kijelentette, hogy a vagyont közössé kell tenni s hogy miután ők az erősebbek, ezt még vér árán is keresztül kell vinni, egyszersmind felhívta elvtársait, hogy tömörüljenek. Kijelentette azt is, hogy ha az urak ellen kell menni, ő megy elől, mert ért a kardforgatáshoz is. A szocialisták értekezletein továbbá felhívta a munkásokat arra, hogy adót ne fizessenek. Beszedte adókönyveiket és kijelentette, hogy zsellérnek adót fizetni nem kell ...

A munkásosztály mozgalma Hódmezővásárhelyen Szántó Kovács János izgatásai folytán mind veszélyesebbé válván, a városi hatóság megbízásából Póka László rendőrkapitány az egylet összejöveteli helyén motozást tartott és 1894. évi április 21-én a Szántó Kovács János által Nagy János és Szathmáry Péternek elárusítás végett átadott röpiratokat és nyomtatványokat hivatalosan lefoglalta és nevezetteket másnapra a városházához idézte.

1894. évi április 22-én reggel 8 óra körül Szántó Kovács János, mint ezt ő maga is beismerte, Nagy János és Szathmáry Péter társaságában a városházához ment a nyomtatványokat Póka László kapitánytól visszakérni. ... 1894. évi április 22-én reggel 8 óra előtt Hódmezővásárhelyen a piacon többszázra menő munkás előtt Szántó Kovács János beszédet tartott, s felhívta őket, hogy mindannyian vele menjenek s vegyék vissza elrablott könyveiket. A felizgatott tömeget a városi széképületbe vezette, ott Nagy Sándor főkapitánytól elrablott könyveik visszaadását

követelte, amint ezt a körülményt a vizsgálat folyamán önmaga is beismerte.

Hubert Gyula csendőrörsvezető, aki véletlenül a városi széképületben volt, figyelmeztette Szántó Kovács Jánost, hogy engedelmeskedjen a főkapitánynak, de ez azt válaszolta, hogy „nem tehetem".

Szántó Kovács János ezután Póka László kapitány szobája felé tartott, akivel a folyosón találkozva, tőle káromkodva követelte elrablott könyveik kiadását, majd amidőn észrevette, hogy a főkapitány által fegyverbe szólított rendőrség a néptömeget kezdi kiszorítani a széképületből, a tömeg felé fordulva kiáltott — *„elvtársak, ne hagyjatok, hívjátok a többieket, támadjátok meg a városházát!"* —, mikor pedig Póka László kapitány figyelmeztette, hogy ha tovább is izgat — letartóztatja, káromkodva kiabálta, hogy *„szeretné látni, ki tartóztatja le őt, és újból felhívta a tömeget a városháza megtámadására**, mire a kapitány elrendelte letartóztatását, s azt erőszakos ellenállása dacára foganatosíttatta.

A széképületből kiszorított tömeg ezután karókkal, dorongokkal és kövekkel ellátva megtámadta a városházát. Annak kapuját feszegették, ablakait beverték és az őket csillapítani megkísérlett Nagy Sándor főkapitányt, Póka László rendőrkapitányt, Vasvári Zoltán rendőrbiztost, Priviczer József rendőrhadnagyot és Kádár Henrik tűzoltóparancsnokot tettleg bántalmazták, minek folytán Póka László a 7. sz. alatti orvosi látlelet szerint könnyű testi sértést szenvedett.

Az erőszakoskodásokról értesített Hubert Gyula csendőrörsparancsnok két lovascsendőrrel a városháza elé vonult s felszólította a néptömeget a szétoszlásra. A tömeg azonban a csendőröket kődobálással és karókkal megtámadta, s mindhárom csendőrt megsebesítették. A csendőrök kénytelenek lévén fegyvert használni, 16 lövést tettek és Vincze Imrét, Mérai Sándort, Nagy Jánost, Doktor Sándort, Baricza Mihályt, Molnár Antalt és Baron Lajost megsebesítették. Vincze Imre 1894. évi április 23-án ezen lövés következtében meg is halt.

A néptömeg a lövések után ismételve megtámadta a csendőröket, s miután ezeknek tölténye elfogyott, s egyik csendőrnek lovát is súlyosan megsebesítették — visszavonultak, mire a nép a városházát újból megrohanta, tört-zúzott s rombolt, amit csak lehetett, s követelte az elrablott könyvek s Szántó Kovács János kiadását. Végre az erőszakoskodásnak délelőtt 10 óra után a Hódmezővásárhelyen állomásozó huszárszázad vetett véget azzal, hogy a felbőszült tömeget szétugrasztotta.

Ezek szerint bizonyítva lévén, hogy a néptömeget Szántó Kovács

* Szántó Kovács János vallomásából kiderül, hogy ezeket nem mondotta. Az ítélet indokolása Szántó Kovács János helyzetét akarta ezzel súlyosbítani.

János hívta fel a hatóság által elraboltnak állított könyveik erőszakos visszavételére, bizonyítva van, hogy ő buzdította, ő vezette őket, hogy az erőszakoskodásnak intézője, sőt, vezénylője is mindaddig ő volt, míg le nem tartóztatták,

miután továbbá meg van állapítva, hogy vádlottak a csoportosulással, a főkapitánynak az általuk kívánt könyvek s később Szántó Kovács János kiadására erőszak, veszélyes fenyegetés, sőt, tettleges bántalmazás által való kényszerítését célozták,

miután meg van állapítva, hogy a munkások között kitört ezen zavargást jóval megelőzően a szocialista értekezleteken és nyilvános gyűléseken Szántó Kovács János izgató beszédeket tartott, s így az 1894. év április 22-i zavargás nem volt pusztán ötletszerű véletlennek a folyománya,

s minthogy végre részben a vádlottak maguk beismerték s részben a már megnevezett s megnevezendő tanúk vallomásaiból is kitűnik, hogy a csoport tagjai dorongokkal, karókkal és kövekkel voltak ellátva akkor, mikor a hatóság és ennek tagjai ellen használt fenyegetések hatályosítása céljából a városháza ablakait beverték s a hatóság tagjait és a csendőröket megtámadták, az említett, és erőszak kifejtésére, valamint bántalmazásra alkalmas eszközök pedig a „felfegyverzés" fogalma alá esnek, ha csoportos megtámadásra használtatnak . . .

Ezeknél fogva Szántó Kovács Jánost a btk. 172. §-ába ütköző, törvény, osztály és tulajdon jogintézménye elleni izgatás vétségében bűnösnek kellett kimondani. . .*

Hódmezővásárhelyen, a szegedi királyi törvényszék büntető osztályának 1895. évi március 16-án tartott ülésében.

Muskó Sándor	*Magay Lajos*
elnök	előadó

MMI. Archivum. A. XV. 3/1894/2.

---

b) *Szántó Kovács János a bíróság előtt*

Elnök: Hány éves és mi a foglalkozása?
Vádlott: 43 éves, nős, családos, mezei munkás.
Elnök: Ön volt elnöke a vásárhelyi munkásegyletnek?
Vádlott: Igen.
Elnök: Mikor alakult az egylet?

* A szegedi törvényszék Szántó Kovács Jánost 5 évi börtönre, 500 forint pénzbüntetésre, valamint 10 évi hivatalvesztésre ítélte.

Vádlott: 1892-ben újév után.

Elnök: Ön volt az első elnökük?

Vádlott: Nem. Az első meghalt. Azután Molnár János, Hegedüs Bálint, azután én.

Elnök: Mi célból alakították az egyletet?

Vádlott: A mezei munkások nagy élhetetlenséggel küzdenek, beszélgettünk arról, hogyha ezelőtt elmentünk, fogtunk egy kevés költséget. A munkásosztály az utóbbi években elszaporodott, de annak terhét csak mi ismerjük, kik sínylődünk, méltóságos elnök úr azt nem érzi, mert jó viszonyban él. A tőkepénzesek és birtokosok a nagy munkanélküliséget kihasználják arra, hogy a bérünket minél jobban leszorítsák. Ennek kikerülése végett akartunk egyletet alakítani, csoportosulni, mert a kormány a munkásokkal nem törődik, s azoknak kérelmeit meg sem hallgatja. Törvényes úton akarunk helyzetünkön javítani.

Elnök: Magyarázza meg nekem, mit ért maga szociáldemokrata alatt?

Vádlott: Nem mondhatom, hogy tudós ember vagyok, mert csak 3 osztályt végeztem, de azt mondhatom, hogy ez a legigazibb eszme, mert a népnek a javát akarja és a jelenlegi társadalomtól a 8 órai munkaidőt és az általános választási jogot kéri.

Elnök: Az iparos vagy a mezei munkások részére?

Vádlott: Mindkettőért.

Elnök: Hogy képzeli ezt a mezei munkásoknál?

Vádlott: Nagyon egyszerűen. Ott, ahol ma 6 munkás dolgozik, akkor majd dolgozik 12.

Elnök: Ezt én nem értem.

Vádlott: Sajnálom elnök urat. Én értem. *(Hangos derültség. Az elnök a közönséget csendre inti . . .)*

Elnök: Azt gondolja maga, hogy ez egyhamar érvényesülni fog?

Vádlott: Azt nem kutatom. Minden embernek van egy reménypontja és azt igyekszik elérni, és én ehhez a reményponthoz ragaszkodom. Bűntett ez?

Elnök: Ha az ember egy tant nem ismer, akkor ne terjessze. Milyen államformát akarnak?

Vádlott (gondolkozva): Arról még nem gondolkoztam, ezt a szellemi munkásokra bízzuk, rendezzék jól, ahogy akarják, de azt hiszem olyat, mint amilyen most van.

Elnök: De hát maga köztársaságot* akart?

---

* A „köztársaság" — egy hódmezővásárhelyi tájszólás, amellyel egy társaság jeleztetik. Ott például nem mondják: „tisztelt társaság", hanem „tisztelt köztársaság". Lehet tehát, hogy Kovács elvtárs ezt a szót, használta, de csak a „társaság" értelmében. Ezt vádként használták fel ellene. (A Népszava Naptár eredeti jegyzete.)

Vádlott: Soha!

Elnök: De hát mégis, mit akart?

Vádlott: Hogy legyenek nekünk is képviselőink, kik érdekeinket védjék. A munkásosztállyal nem törődik senki, s méltóságod sem érzi nyomorát.

Elnök: Ön azt mondta, hogy igazságtalanság van a vagyon felosztásában, mert az egyik szegény, a másik gazdag, s ezért a földet fel kell osztani.

Vádlott: Tegnap is olyan vallomásokat hallottam itt, melyek nekem fájnak. A nemzetközi szociáldemokrácia nem akar osztozkodni, mert az csak megint magántulajdon volna, hanem közösíteni akar s azáltal minden embernek a megélhetést biztosítani. A 8 órai munkaidőt a jelenlegi társadalomtól kérjük; a másik társadalomban a vagyon közös lesz.

Elnök: Az átaljás munkánál is lesz 8 órai munkaidő?

Vádlott: Átaljás munkás csak most van. A mi társadalmunkban olyan nem lesz.

Elnök: Ön megtámadta a tulajdonjogot. Ha a vagyont közössé akarja tenni, akkor el kell venni mindenkitől a tulajdont, mert a tulajdon szentségét védi a törvény. Ha maga tehát azt mondja, hogy a tulajdont közössé kell tenni, akkor a tulajdon ellen izgat.

Vádlott: Ha a tulajdont védi a törvény, akkor a végrehajtó miért viszi el a szegény ember holmiját?

Elnök: Mert a tartozás szintén tulajdonjog.

Vádlott: Azt értem bíró úr, hogy ha valakinek tartozom, de mikor senkitől sem kaptam semmit, hogy lehet végrehajtani?

Elnök: Ha sértve érzi magát, törvényes úton megkeresheti jogát az adófelszólamlási bizottságnál . . .

Ügyész: Mondja meg nekem, János, maga nemzetközi szociáldemokrata?

Vádlott: Igen.

Ügyész: Tudja-e, mi az a nemzetközi jelző a pártban? Mindenki testvére magának, vagy csak a magyar?

Vádlott: Nemzetközi vagyok, de magyar állampolgárnak tartom magamat. De ha egy országgyűlési képviselő kijelenti, hogy minket nem képvisel az országházban, nincs akkor okom nemzetközinek lenni?

Ügyész: Ki mondta azt?

Vádlott: Nagyságos Endrey úr.

Ügyész: Hát azért lett maga nemzetközi szocialista?

Vádlott: Nem azért, de hisz a világ tagja vagyok . . .

Ügyész: Ki tanította a szocializmusra?

Vádlott: A tapasztalatom. Hegedüs Bálint a piacon árulta ezeket a füzeteket, mint a pattogatott kukoricát. Felszólítottak, hogy lépjek

az egyletbe. Unszoltak, hogy olvassam el az iratokat. Elolvastam és ekkor szerelembe estem vele. Amiért most engem vádolnak, azt 1893 május 1-én 10 000 ember és a hatóság előtt mondták el . . .

Ügyész (kérdéseit folytatva): Miért nincs megelégedve a viszonyokkal?

Vádlott: Mert a nép el van nyomva. Tudom, hogy a nagyságost és méltóságost enyhébben büntetik, mint a magamforma embert. A vádlevelemben ott van, hogy azért maradtam fogva, mert vagyontalan vagyok. Ha volna 200 hold földem, akkor nem volnék szökevény. Hát egyenlőség ez? Olvastam krónikát, olvastam a honszerzésről. Ősapáink kerestek hazát és találtak. Meghódították ezt a földet mindnyájunkért, és most mégis csak egynehányé. Ha ma elmennénk országot keresni, a nagyságos urak nem jönnének velünk. Azt állítom, a törvény előtt egyenlőség nincs.

Ügyész: Helyesnek tartja maga azt, hogy maga talán a közvagyonhoz a kabátját adja, gróf Károlyi pedig 1 000 hold földjének a jövedelmét, és ezután egyaránt húzzák abból a közvagyonból a részeket?

Vádlott: Ha a vagyon eredetét keressük, akkor tulajdonjog nincs.

Ügyész: Honnan került tehát a vagyon?

Vádlott: A közös munkából . . .

Ügyész: Miért ellensége maga a birtokos osztálynak, mikor az ad magának munkát és kenyeret?

Vádlott: Nem ők, mi munkások adunk nekik kenyeret. Ugyan mit csinálnának a sokezer hold földjükkel, ha mi nem dolgoznánk? *(Ezzel az ügyész kérdéseit befejezve, a védő intéz Kovácshoz egynéhány kérdést.)*

Védő: Egy mondatára emlékszem, délelőtt ugyanitt azt mondta, hogy minden embernek van egy reménypontja. Mi adta önnek a reménypontját? Hallott-e maga körül valamit, ami után indult?

Vádlott: Úgy mondom, ahogy érzem. Mi talán még kijövünk, de a jövő nemzedék nem haladhat előre. Ha egy öreg ember kimegy a szőlőbe, s az úton talál egy diót, felveszi és valahol elülteti, jól tudja, hogy ő annak a gyümölcsét nem fogja élvezni, hanem a jövő nemzedék. Úgy vagyok én is, tudom, hogy azt, amiért küzdök, én nem fogom elérni, de egy fát akarok ültetni, amely a jövőnek hajtja a gyümölcsét . . .

Népszava Naptár 1896 szökőévre. 145—155. old. [A hódmezővásárhelyi per.]

---

c) *Engels Frigyes levele a Magyarországi Szociáldemokrata Párt III. kongresszusához a hódmezővásárhelyi eseményekről*

Tisztelt Elvtársak!

Barátságos meghívásukat a pártnapra e hó 8-án kaptam meg. Sajnos, egy átmeneti rosszullét hátráltatott az azonnali feleletben, ennélfogva

csak utólag fejezhetem ki köszönetemet, és munkájuknak eredménydús lefolyását kívánom.

Magyarország legutóbbi mozgalmait én is a legnagyobb érdeklődéssel követtem. Magyarországon, mint másutt is, a tőke az egész nemzeti termelést hatalmába keríti. Nemcsak új ipart teremt, hanem a földművelést is aláveti magának, átalakítja ősrégi eljárását, tönkreteszi a független földművest, a mezei népességet nagy földbirtokosok, kapitalista bérlők kis csoportjára és vagyontalan proletárok tömegére választja szét. Hogy milyen haladást tett már a tőke ezen forradalma Magyarországon, azt nemrég láttuk Hódmezővásárhelyen. Ezt a kapitalisztikus forradalmat egyszer át kell élnünk. Kimondhatatlan szenvedést jelent a nép nagy zömére, de egyedül ez alkot olyan állapotokat is, melyek lehetővé tesznek egy új társadalmi rendszert. Megteremti azokat a férfiakat és asszonyokat, akiknek lesz erejük és akaratuk ezen újabb, jobb társadalmi rendet megvalósítani.

London, 1894 május 15.

Őszinte üdvözlettel:
F. Engels

Népszava; Arbeiterpresse, 1894 május 18.
Társadalmi Szemle, 1950 december. 1002—1003. old.

---

5. A „FÜGGETLEN SZOCIALISTA" (VÁRKONYI) MOZGALOM 1897

a) *Rendőrségi jelentés a Független Szocialista Párt céljairól és működéséről*

... A Várkonyi-féle munkástöredék híveinek a száma a magyar napszámosok és a kisgazdák körében egyes megyékben igen nagy. Nagy számban vannak a szerbajkú, kevésbbé számosan a szlovákajkú magyarok.

Legkevesebb híve van a németajkú és sváb magyarok közt.

A románajkú magyarok szintén csatlakozni kezdenek ezen munkástöredékhez és köztük a mozgalomra alkalmas talaj van.

Felekezeteket nem különböztetnek meg ... Feltétlen ellenségei a vallásoknak, a papoknak, főleg a katolikus papoknak és nagybirtokosoknak, a kormányhivatalnokoknak; a katonaság és csendőrségről csak megvető hangon tudnak beszélni. Terjeszkedési eszközük egyedül pártlapjuk volt.

Pártlapjuk [a *Földmívelő*] úgy jelent meg, hogy vasárnapra minden községben háznál lehetett, ahol megrendelő volt. Vasárnap rendesen a gazdasági egyesületben olvasták lapjaikat. A gazdasági egyesületek (Földművelők Szakegylete) tisztviselői Várkonyi elvhíveinek vezetői, az egyletek tagjai pedig Várkonyi elvhívei ...

Az egyletek alakítása a pártlap mellett fő erősségük. Onnan indul ki minden mozgalom és az éj leple alatt látogatásokat tevén — a „felvilágosult" elvtársak tanítani mennek azokat, akik még nem tartoznak az ő táborukba. Nappal csak vasárnap dolgoznak az elv mellett, de minden éjjelt fáradhatatlanul felhasználnak az elv terjesztésére.

Titkos gyűléseiket éjjel tartják, valamelyik meghitt emberük lakásán, lehetőleg félreeső helyen, s ezeken határoznak a bizalmi emberek a teendők felett.

A jelszót ezek adják ki s az elvtársak vakon követik az ő utasításaikat. Úgy az egyesületnek tisztviselői, mint az elvtársak azokkal szemben, kik nem hozzájuk tartoznak, a lehető legnagyobb mértékben bizalmatlanok és egyáltalában nem közlékenyek.

Az ő szervezkedésük és határozataik elárulását a legnagyobb bűnnek tartják.

Egyes kerületek bírót is választanak, ki arra, aki a pártfegyelem ellen vét, vagy aki az ügyet rosszul szolgálja, a lehető legszigorúbb ítéletet mondja ki. Rendesen „élethossziglan tartó súlyos rabságra" szokta a bíró elítélni a bűnöst . . .

. . . A földek felosztására nézve nincs egyöntetű tervük. Leggyakoribb az 5 holdnyi terület, de egyes helyeken 10 holdig is elmennek.

A budapesti fő- és székvárosi állami rendőrség 1897. évi működése. Budapest 1898. Kiadja a Főkapitányság. 532—535. old.

---

b) *A Független Szocialista Párt elvi nyilatkozata**

Általánosságban a következő alapelvek irányadók:

1. Magyarország független szocialista pártja *nemzetközi*, mely nem ismeri el a nemzetek, a születések és birtokok, sem semmi más címeni kiváltságosok előjogát s kinyilatkoztatja, hogy a nép kifosztása, szabadságának korlátozása s leigázása elleni harcot nemzetközinek tekinti, mint amilyen a népnek boldogságától és jólététől való megfosztatása.

2. A független szocializmus eszméjének terjesztésére fel fog használni az igazsággal összeegyeztethető minden eszközt: a sajtót, a gyűléseket stb., a vélemény szabad nyilvánítását akadályozó, a sajtótörvényt, az egyesülési és gyülekezési jogot korlátozó törvények, rendeletek ellen pedig tiltakozni fog.

3. Erkölcsi megvetéssel fogja sujtani mindazokat, kik az emberiséget a vele született jogától ravaszsággal vagy törvényes erőszakkal meg-

---

* Az elvi nyilatkozatot a párt 1897 szeptember 8—10-én megtartott alakuló kongresszusán fogadták el.

fosztják, annak gyakorlásában akadályozzák, mint boldogsága egyik legfontosabb eszközének használatában.

4. A mai gazdasági rendszer megváltoztatásánál a szabadságot, a vagyon- s munka egyenlőségét biztosító uralomnélküliségre fog törekedni a munkásszövetség létesítésével.

5. A népnevelés érdekében okvetlenül szükséges kötelező, ingyenes, vallásfelekezet-nélkül való oktatás megvalósítására törekszik úgy az elemi, mint a magasabb iskolákban.

6. Az állandó hadsereg leszerelését és helyébe az általános népfelfegyverzés behozatalát törekszik elősegíteni.

7. Az államot mint minden rossznak a kútforrását tekinti és azért oda törekszik, hogy mint ilyennek, a nép a költség adását és az emberanyag szolgáltatását minél előbb tagadja meg, hogy a törvényes formába öntött és a rend nevében történő erőszak is megszűnjön.

8. A Független Szocialista Párt minden, a nép kijátszása, kifosztása, félrevezetése és szabadsága ellen intézett merényletek ellen erélyesen fog harcolni mindenütt és úgy, ahogy legcélravezetőbbnek véli.

Földmivelő, 1897 szeptember 24. [Elvi nyilatkozat.]

---

c) *A „független szocialisták" nem várnak segítséget az uralkodó osztálytól*

Sohasem fognak a mai társadalmi rendszer vezetői saját jószántukból a munkásosztály nyomorán segíteni.

Sohasem fognak azok a jogok teljes és kizárólagos bírhatásáról önként lemondani.

Sohasem fogják az annyiszor hangoztatott szép ígéreteket beváltani.

Nem szabad nekünk azt várnunk, hogy a kizsákmányolás rendszerét csak korlátozzák is.

Nem szabad nekünk ezektől továbbra is a puszta ígéretekben bízni, mert addig, míg felülről bármi segítség is jönne, a sok munkanélküli munkás rakásra halhat éhen; sok becsületes munkást a nyomor a bűn posványába süllyeszthet.

Nem szabad a munkások nagy tömegének gyáván félrevonulni, hanem kérni, követelni kell mindazt, ami az embert emberi méltóságánál fogva is joggal megilleti.

Nem szabad azt nyugton nézni, hogy az a néhányezer képviselje a földművelők millióit a tettek mezején.

Szervezkedni kell mindenütt, hogy majdan a szervezett munkások hatalmat állíthassanak a mostani hatalmi rendszerrel szemben, egy oly nagy hatalmat, mely puszta megjelenésével a politikai és társadalmi

harctéren le fogja győzni ellenségeinket. Ekkor majd lehet új, a munkások érdekeit is védő törvényeket hozni, a politikai jogokat kiterjeszteni és a nép megélhetését biztosítani.

Földmívelő, 1897 január 22. [Még kér a nép, adjatok neki!]

---

6. AZ AGRÁRPROLETARIÁTUS ÉS A SZEGÉNYPARASZTSÁG MOZGALMAI

a) *Távirati tudósítások az 1897 július elején kitört alföldi aratósztrájkokról*

Kaposvár, július 2.

Kaposvár közelében, *Fészerlakon* zendülés tört ki ma a munkások között. A zendülés színhelyére csendőrök vonultak ki, akik összeverekedvén a forrongókkal, két embert agyonlőttek. A zendülés oka eddig ismeretlen és részletek nem érkeztek róla.

*

Hódmezővásárhely, július 2.

Valkányból ma távirattal kértek csendőrséget a szegedi parancsnokságtól. A forrongó munkások közé 25 mezőhegyesi csendőrt küldtek. 40 munkás érkezett *Bajára* 6 csendőr kíséretében. A szegedi parancsnokság az összes próbacsendőröket behívta.

Bikityborsod községbe 300 mezőhegyesi munkást* hozattak. Az állomáson egy század huszár és 36 csendőr várakozott rájuk, hogy megvédjék őket a sztrájkolók ellen.

Ókanizsán 200 munkás van tartalékban, de ezek is nagy bért kérnek, 10 forintot egy hold learatásáért.

Bánfalván és *Orosházán* úgy egyeztek meg a gazdák a munkásokkal, hogy 80 kilót kapnak egy hold termésből, ha minden kaszás learat 10 holdat.

*

Törökbecse, július 2.

A *törökbecsei* határban az összes aratók beszüntették a munkát s jobb feltételeket kértek. A gazdák ezt meg is adták s az aratók munkához láttak.

Azonban úgy látták, hogy javított bér mellett sem keresnek eleget, s ismét beszüntették az aratást. 12 órai sztrájk után kiegyeztek olykép,

* A kormány Mezőhegyesen az aratósztrájkok letörésére az állam költségén sztrájktörő-telepet állított fel.

hogy holdanként, tekintet nélkül a termés mennyiségére, 75 kiló búzát kapnak, kukoricáért pedig 1/3 részt s a robot megszüntettetik. Ily feltétel mellett most rendben folyik az aratás. Torontál megye nagy részében a robotot megszüntették.

*

Tápiószecső, július 2.

Az aratók nagyrésze vonakodott az aratást az eddigi feltételek mellett megkezdeni. A községben nagyszámú csendőrséget és honvédséget összpontosítottak. Számos elfogatás történt, de az elfogottakat néhány óra mulva szabadonbocsátották, csak két munkás, Gazsi István és Papp János maradt fogva. Katonaság cirkál folyton az utcákon, de zavargás nem történt.

*

Susa (Torontál megye), július 2.

A susai munkások, értesülve a törökbecsei aratók sztrájkjának sikeréről, szintén abbahagyták a munkát s hasonló feltételeket követeltek, amelyeket rögtön megkaptak s ismét megkezdték az aratást.

*

Kunbaja, július 2.

Mint a napokban táviratozták, azon munkások közül, kik a Teleki gróf-féle uradalomban az aratást megkezdeni nem akarták, 23-at elfogtak, ezek közül 20-at szabadonbocsátottak. Albert, Csorba és Bergerstock munkásokat ellenben bekísérték a szabadkai törvényszék börtönébe.

*

Szabadka, július 2.

A sztrájkmozgalom erősen terjed. A szerződést sokan felbontották s jobb feltételeket követelnek. Német István kovácsot állítólag izgatásért letartóztatták. Német tagadja, hogy izgatott volna.

*

Óbecse, július 2.

Tekintettel a várható nagy munkásmozgalomra, sürgősen egy új csendőrparancsnokságot állítottak fel.

Friss Ujság, 1897 július 3. [Véres aratózendülés.]

b) *Rendőrségi jelentés az aratómunkások által az 1897. évi aratósztrájkok idején elért eredményekről*

Törökbecsén 5 uradalomban 568 ember követelésekkel állt elő. A robot megszüntetését, 25 kilogramm búzajavítást, konvenciónál 1 forint készpénzt és 1/14 rész helyett holdanként 75 kilogramm tiszta szemet értek el. Ezenkívül a cséplésnél az aratók külön napszámot kaptak.

Okányban (Bihar megye) Schwarcz nevű földbirtokosnál 200 munkás egyszerű követeléssel magasabb részt eszközölt ki.

Tiszacsegén, a nagymajori pusztán 60 arató 1/9 részt nyert 1/11 helyett.

Sóskáshátban 16 ember a munkát teljesen otthagyta, mert helyzetükön nem akartak javítani.

Nádudvaron (Hajdú megye) 1/12 rész helyett 1/9-ért dolgoztak. Robot megszűnt.

Varsádon (Tolna megye) 1/11 rész helyett 1/10-ért dolgoztak.

Büdszentmihályon a lóherevágásnál a napszám 60 krajcárról 80 krajcárra emeltetett fel.

Újbesenyőn a munkások a cséplési munkálatoknál rövid szünetelés által nagyobb napszámot vívtak ki.

Tiszavezsenyben a bérmozgalomban 130 munkás vett részt. Az 40 aratónál 3 napig, 20 cséplőnél 6 napig tartott. Ezzel szemben az aratásnál 20, a cséplésnél 40 ember esett el a munkától, kik azonban másutt kaptak munkát. A munkaszünetelők a mozgalom által 538,20 mázsa búzajavítást értek el.

A cséplésnél eddigelé 3 százalék volt a szokásos százaléktétel, a bérmozgalom által az 3 és féltől egész 4—5 százalékra emelkedett.

A behordás eddigelé ingyen volt, ezentúl 1 mázsa búzát, 5 forintot és fejenként konvenciót kaptak. A kisgazdák az uradalom szénáját eddigelé 1/5-én vágták, ezentúl felébe.

Tiszaföldváron új szerződés köttetett kedvezőbb feltételek alatt. Két földbirtokos 116 pár idegen aratót és 80 pár szlovák munkást hozatott. Az utóbbiak azonban megszöktek...

Bácsbikityen 400 ember sztrájkolt. Az eddigi 1/12 rész helyett 1/10 részt értek el. A robot megszűnt. 200 idegen munkást rekviráltak. 100 ottani munkás kenyér nélkül maradt.

Törökkanizsán 300 munkás 5 napi szünetelés által nagyobb részt vívott ki; robot megszűnt. 25 ember maradt munka nélkül.

Nagybikácson (Torontál megye) 87 kaszás felbontotta a szerződést, 1/13 rész helyett 1/12 részt kaptak. 9 ember maradt kereset nélkül.

Torontáltordán 1 003 munkás bontotta fel a szerződést. Nagyobb részt kaptak.

Rábatolón 20 cséplő, kik magasabb bért követeltek, el lettek bocsátva s idegen munkásokkal helyettesítve, kik jobb bért kaptak.

Bácsfelsőiványon az aratás előtt két hétig sztrájkoltak, mire idegen munkásokat hozattak. 200 kapás munka nélkül maradt.

Szabadkán követelés folytán nagyobb rész engedélyeztetett, de nem volt hasznuk, mert a búzaszemek üresek voltak.

Szántován 36 pár szüntette be a munkát, 1/11 rész helyett 1/9 részt kaptak. Munka nélkül 6 ember maradt.

Rasztinapusztán 25 pár 5 napig sztrájkolt. Nagyobb bért értek el.

Bácsalmáson a bérmozgalomban 200 ember vett részt. Nagyobb részt eszközöltek ki. A robot megszűnt.

Tóalmáson (Pest megye) 70 arató bontotta fel a szerződést, 1/13 rész helyett 1/11-et engedélyeztek nekik.

Bácsbajsán (Bács megye) a szerződést felbontották; a robot megszűnt.

Bácsmélykúton 600-an, köztük 200 nő terjesztett elő követeléseket. Az aratást 1/9-én kapták meg 1/11 helyett és a robot meg lett szüntetve.

Bácstopolyán is némi eredményt értek el munkaszünetelés nélkül.

Bácsmadarason 300 kapás állított fel feltételeket. A napszám felemelve, a robot megszüntetve lett és 1/9-én arattak 1/11 helyett. A kereset készpénzben számítva megkétszereződött.

Szakálházán az aratók egyöntetű összetartás által elérték, hogy bérük felényivel emeltetett.

Stanisicsban (Bács-Bodrog megye), báró Redlich birtokán a munkát beszüntették; 1/12 rész helyett 1/9-én arattak. A robot megszűnt.

Kisóhegyesen is javítottak helyzetükön.

Tápiósülyön 36 arató állított fel követeléseket. 1/11-ed rész helyett 1/10 részt kaptak. A robot megszűnt.

Csongrádról 50 kaszás és 50 marokverő ment el munkába, s ezután új alkut akartak kötni. Miután azonban a földbirtokosok erre hajlandónak nem mutatkoztak, otthagyták a munkát és hazamentek.

Dunapatajon elérték azt, hogy 1/11-ed helyett 1/10-én dolgoztak, és hogy a napszám 10 krajcárral emelkedett.

Tápiószentmártonban a munkások helyzetüket 1/3-dal javították; a bérmozgalomban 208-an vettek részt.

A *tápiószentmártoni* munkások győzelmének hírére *Bercelen* is beszüntették a munkát, itt is a követelések teljesítve lettek.

Tápiósápon a robotot megszüntették, a részt pedig megnagyobbították.

Tápióbicskén is javult a helyzet. Az odahozott 25 idegen munkást elűzték . . .

Kunbaján az összes munkások sztrájk által győztek.

Tiszakürtön a robot meg lett szüntetve, s a napszám 60 krajcárról 1 forintra felemelve.

A *kiskőrösi* uradalomban a szerződést felbontották. A robot megszűnt, a napszám emelkedett és a rész nagyobb lett.

Tápiószecsőn 170 pár 3 napig sztrájkolt. A szerződésileg elvállalt munka teljesítésére szoríttattak és így nem értek el semmit.

Kiskéren helyzetük némileg javult.

Dombóváron munkamegtagadás következtében nagyobb részt kaptak.

Bácscsében megszűnt a robot. 1/12 helyett 1/10-én dolgoztak.

Csókán 200-an estek el a munkától, helyükre idegen munkások hozattak. Előbbiek azonban homokbányákban és vasúti töltésépítkezésnél kaptak munkát.

Az *adonyi* járásban 26 földbirtokos az utolsó órákban kénytelen volt a munkafeltételeket javítani.

Hódmezővásárhelyen annyiban támadt mozgalom, hogy biztosíték nélkül nem akartak dolgozni. Ezen akcióban 500 munkás vett részt, kik többet kerestek, mint azon társaik, kik biztosíték nélkül dolgoztak. 400-an közülök, kikre szükség nem volt, munka nélkül maradtak.

Szabadszenttornyán és *Gyopárhalmon* 225 munkás felbontotta a szerződést, kik azután nagyobb részt kaptak.

Nagykátán 400-an léptek munkaszünetelésbe, az eddigi 1/11 rész helyett 1/9 részt robot nélkül nyertek. 200-an munka nélkül maradtak.

Batán 3 százalékkal többet értek el, mint ki volt kötve. 200 munkás kereset nélkül maradt.

Temerinben 1/12 rész helyett 1/11 részt kaptak.

Bácsrigyicán 39 munkás szüntette be a munkát, csekély eredményt értek el. 15-en munka nélkül maradtak.

Garán 37 munkás sztrájkolt, idegen munkásokkal lettek helyettesítve.

Pusztapankotán a cséplőmunkások szüntették be a munkát, de nem értek el semmit.

Büdszentmihályon a lóherevágásnál a napszám 60 krajcárról 80 krajcárra lett emelve.

Tataházán 200-an sztrájkoltak. 1/13 rész helyett 1/10 részt kaptak. A robot megszűnt.

Bácstopolyán 1 200 munkás közül 800 szüntette be a munkát. Fejenként 5—6 mázsa búzával többet kaptak. A robot megszűnt. 200-an munka nélkül maradtak.

Békéslányfalván 700 munkás sztrájkolt. Nagyobb részt értek el. 150-en munka nélkül maradtak.

Halason a mozgalomban 500-an vettek részt. A robot megszűnt, a szokásos rész helyett búzát kaptak előre megállapított mennyiségben. Kereset nélkül maradt 200.

Fülöpszálláson 30 ember sztrájkolt. 1/12 rész helyett 1/11 részt nyertek.

Bácslajtán a bérmozgalomban 292 munkás vett részt. 2 mázsa búzával

többet kaptak fejenként, a robot megszűnt. 64-en munka nélkül maradtak.

Sombereken (Baranya megye) október 10-én sztrájk által bérfelemelést vívtak ki.

A fentemlített helyeken kívül még több helyen követeléseket állítottak fel, miután azonban azok teljesítve nem lettek, a régi feltételek mellett dolgoztak.

A budapesti fő- és székvárosi állami rendőrség 1897. évi működése. 527—531. old.

---

c) *Tudósítás az 1897—1898. évi szabolcsmegyei parasztmozgalmakról*

Pár nappal ezelőtt bejárta a fővárosi sajtót az a hír, hogy Szabolcs megyében napról napra terjed a földművesek és az iparosok között a szocializmus. Ám ezek a hírek még csak megközelítőleg sem nyujtják hű képét a szabolcsi szocialisták mozgalmának, mert igen sokszor megbízhatatlan forrásból erednek.

A megye falvaiból is legkülönbözőbb hírek érkeznek a mozgalomról a központba.

30 község forrong már. Nemzetközi agitátorok szították a tüzet, mely itt már 3—4 éve lappang, és amely az újabb viszonyokban kitűnő tápot talált. A gabonauzsora végkép tönkreteszi az amúgyis kiszipolyozott népet, a taksás rendszer átka tűrhetetlenül nehezedik a munkások vállaira. A harmados földbérlethez tartozó nép között a szocialisták halomszámra terjesztik a lázító iratokat . . .

Az egyes községekben már teljes szervezetük van a munkásoknak. Elnököt, jegyzőt választottak. A hatóságok pedig teljesen tehetetlenek a forrongókkal szemben . . . Ramocsán a jegyző rémületében megszökött a községből és csak csendőrök fedezete mellett mert visszatérni.

Kárászon a botokkal felfegyverkezett nép erőszakkal vette el a jegyzőtől a Budapestről érkezett szocialista nyomtatványokat* . . .

---

* A debreceni főügyész 1898 február 3-án kelt, az igazságügyminiszterhez intézett felterjesztésében közölte, hogy több kárászi (Szabolcs megye) lakos Kárász község egyik tanyáján „izgattak, lázítottak és a népet szocialista tanokra feleskették", ezért őket letartóztatták. A felterjesztés szerint a „telekkönyvek és a fogház biztonsága azért van veszélyeztetve, mert a szocialisták a legutóbbi időben már fenyegető magatartást tanúsítanak, a telekkönyvi hivatalban tüntetőleg kívánnak a tagosítás előtti állapotokról felvilágosítást, és fennhangon követelik a letartóztatottak szabadonbocsátását". 1898 január 31-én a tömeg dorongokkal felfegyverkezve berontott a bírósági épület udvarára és követelte a letartóztatottak szabadonbocsátását. Az ügyészség a „felbujtók" ellen vádat emelt, a községbe katonaságot rendeltek ki. (OL. Ig. Min. 1900—R—49—6590.)

Éjjelenként gyűléseket tartanak és egyes községekben állítólag a földbirtok felosztását követelik. A csendőrségtől való nagy félelemben véres összeütközésre még eddig nem került sor, de a forrongás minden pillanatban veszedelmessé válhat.

Körmendy, a felsőszabolcsi esperes, körlevélben hívta fel lelkészeit, hogy a nép lecsillapítására mindent megtegyenek. Azonban a katedráról elhangzó szónak ma már igen csekély a hatása.

Friss Ujság, 1897 december 11. [Szocialisták Szabolcsban.]

*

Nyírbakta, január 15.

Nyírbaktán a szocialisták zavargása mindinkább veszedelmessé válik. A zavargók megtámadták a községházát és a bírót véresre verték.

Gemzsén Vidovich főszolgabíró elfogatta a népet izgató főcinkosokat. A zavargók megfékezésére újabb csendőrőrjárat kirendelése vált szükségessé.

*

Nyíregyháza, január 15.

Néhány heti pihenés után a szocialista mozgalom ismét megindult Szabolcs megyében. A forrongás különösen a kisvárdai és nyírbaktai járásokban ölt nagyobb mérveket, melyekbe ismét kirendelték a csendőrséget...

*

Bagamér, január.

Az itteni káptalan szőlőjében dolgozó munkások, abbahagyva a munkát, csapatokba verődve, a hatóság ellen fenyegetőzve járták be a községet. Az érmihályfalvi csendőrség, értesülvén az esetről, átsietett Bagamérra, és látva a csődületet, csendes szétoszlásra szólította fel a tömeget. Ez azonban a feloszlás helyett a csendőrökre támadt, akik kénytelenek voltak fegyverüket használni. Több lövést tettek. Egy munkás a szuronytól keresztülszúrva rogyott össze, több munkás golyótól megsebesítve hevert a földön.

A zendülésről értesített főszolgabíró táviratozott Debrecenbe katonaságért, de mire egy század gyalogos megérkezett, a helységben minden lecsendesült.

A zendülés elsősorban a jegyző ellen irányult, kinek lakása előtt az összecsődült nép egymást buzdította:

Üssük agyon a jegyzőt, gyujtsuk fel a házát!

A csendőrség, mikor már egyet leszúrtak s többet megsebesítettek, kénytelen volt a nép dühe elől a községházába vonulni, de ide is követték őket. Százával rohantak a községháza elé: kövekkel ostromolták meg, az ablakokat bedobálták, majd az ajtókat kezdték feszegetni.

A csendőrök, látva a veszedelmet, revolvereikhez nyúltak s lövöldözni kezdtek a népre. Élet-halálharc fejlődött ki. A csendőrök golyói által megsebesítetteket elhurcolták a községháza elől s újra kezdték az ostromot. A csendőrség végre is kénytelen volt kivonulni a községből...

A bírák egész nap békítették a népet, de ez csak olaj volt a tömeg tüzére.

Mikor a táviratilag értesített járásbíróság küldötteinek megérkezéséről értesültek, féktelen dühvel rohantak újra a községházába: „Üssük le a bírákat! Üssük le a hóhérokat!"

A bíráknak még idejekorán sikerült a menekvés*.

Friss Ujság, 1898 január 16. [Szocialista zendülések.]

---

d) *Perczel belügyminiszter körrendelete a főispánokhoz a szabolcsi és zempléni mozgalmak továbbterjedésének megakadályozásáról*

... A hozzám érkezett jelentésekből arról győződtem meg, hogy ha a Szabolcs és Zemplén vármegyékben oly veszélyes mérvben fellépett szociális mozgalom jelenleg csillapulóban van is, de azért az izgalom kétségtelenül még mindig oly mérvben lappang a földművelők között, hogy az újabb további izgatások esetén könnyen a törvényes rend és közbiztonság megtámadására vezethet.

Épp azért e mozgalom továbbterjedésének és elfajulásának meggátlása érdekében feltétlenül szükséges, hogy azt a közigazgatási hatóságok folytonosan éber figyelemmel kísérjék, helyes és tervszerű preventív intézkedéseket tegyenek, szükség esetén pedig erélyesen és teljes szigorral lépjenek fel...

1898 március 7. *Perczel*

MMI. Archivum. A. XV. 1/1894/2.

---

* Szabolcs megye alispánja a megyei közigazgatási bizottsághoz beterjesztett 1897 novemberére vonatkozó jelentésében a „munkásmozgalmaknak egyre nagyobb mértékben való terjedéséről számol be. A jelentés szerint a nyírbátori, a nagykállói, bogdányi és kisvárdai járások községeinek túlnyomó részében észlelhető a földműves nép szervezkedése. A szervezkedés titokban folyik — közli a jelentés —, „céljukat nyiltan nem vallják be", egyes tudósítások szerint „földfelosztásról, vagyonközösségről álmodoznak, s e réven sikerül a mozgalom titkos vezetőinek abba a vagyonosabb földműves gazdákat is bevonni, mert azok vagyonuk gyarapodását várják a földosztásból". Az alispán jelentése szerint a mozgalom a következő községekre terjedt ki: Apagy, Napkor, Kállósemjén, Levelek, Besenyőd, Ófehértó, Gyulaj, Kisléta, Mihályi, Szakoly, Nagyadony, Balkány, Oros, Tét, Székely, Ibrány, Ramocsaháza, Kék, Pap, Petneháza, Kárász, Tass, „de a naponta érkező jelentések ezen számot egyre szaporítják". (Szabolcsmegyei levéltár közig. biz. 1897—1947.)

7. RENDŐRSÉGI JELENTÉS AZ IPARI MUNKÁSOK MOZGALMAIRÓL AZ 1897. ÉVBEN

A fővárosban a múlt évben három nagyobb bérmozgalom folyt le, éspedig a téglagyári munkások, a kőművesek és az ácsok munkaszünetelése.

A téglagyári munkások sztrájkja július 12-én tört ki és azon a fővárosi téglagyárakban alkalmazott összes munkások vettek részt. A munkaszünetelők száma 12 000-re rugott . . .

Ezen mozgalom nem múlt el látható eredmény nélkül, amennyiben az annak megindítására alapul szolgált visszásságok, melyek a téglagyárakban napirenden voltak, s melyek ezen bérmozgalom által élénk világításba helyeztettek, egyszersmind azokra az illetékes hatóságok figyelmét is ráterelte, alkalmat szolgáltatván a hatóságoknak arra, hogy azon visszásságokat, melyek főleg a kényszertakarékbetétek körüli visszaélésekben és a munkások tűrhetetlen lakásviszonyaiban nyilvánultak, a munkások jogos panaszaihoz képest vizsgálat tárgyává tegyék, és azokban a méltányosság és jogrend követelményeihez képest intézkedjenek.

A munkások érdekeire üdvös eredményt szült ezen bérmozgalom azáltal is, hogy a nyilvánosság és annak szerve, a sajtó, bírálat és megbeszélés tárgyává tévén ezen viszonyokat, több oly eszmét és módszert hozott felszínre, melyek úgy a munkások általános és jogos érdekeinek, mint a kérdésben forgó speciális visszásságoknak orvoslására üdvös és termékenyítő hatást gyakorolni hivatottak.

Ezen bérmozgalom a pártvezetőség által lett előkészítve s a kebeléből kiküldött bizalmi férfiak által vezetve, akik sok, a gyárosokkal folytatott tárgyalásoknál mint szóvivők szerepeltek.

A munkaszünetelők munkaidő és munkabér tekintetében azonban eredményt nem értek el.

Augusztus hó 23-án másfél éven át előkészített kőművessztrájk tört ki, melyen 10 000 kőműves és segédmunkás vett részt . . .

A munkaszünetelés 4 hétig tartott és teljes fiaskóval [balsiker] végződött. Ezen balsiker különösen azáltal lett előidézve s előmozdítva, hogy anyagi segélyezés hiányában a sztrájktörők száma hétről-hétre szaporodott, úgy hogy az utolsó héten a munkaszünetelők száma csak 1 500-at tett ki.

Ezen bérmozgalom támogatására 3 000 forint folyt be; sztrájkalap nem volt.

Október 3-án 800 ácsmunkás lépett sztrájkba.

Ezen bérmozgalom 24 napig tartott, nyugodtan folyt le . . .

A munkaszünetelők semmit sem értek el és kénytelenek voltak a régi feltételekkel ismét munkába lépni.

A teljes eredménytelenség oka itt is az anyagi segélyezés hiányában rejlett, minek következtében az egyetértés meglazult és a sztrájkolók nagy részét arra indította, hogy még a bérmozgalom folytán a munkát felvegyék, úgy hogy a munkaszünetelők száma itt is hétről-hétre apadt...

A budapesti fő- és székvárosi állami rendőrség 1897. évi működése. 580—581. old.

---

8. A MUNKÁSMOZGALMAK ÜLDÖZÉSE A BÁNFFY-KORMÁNY IDEJÉN 1895—1899

a) *A munkásság harcáról és feladatairól*

A megélhetés minden nap nehezebbé válik. Az élelmiszerek napról-napra drágábbak lesznek, részint azért, mert minduntalan több fogyasztási adót vetnek ki, másrészt pedig azért, mert mesterséges úton emelik az árát. A munkások és családjaik napról-napra többet kénytelenek nélkülözni, mert a kereset nem tart lépést a fogyasztási áruk árának emelésével, sőt inkább hanyatlik. Ez a társadalmi baj pedig már annyira elharapódzott, hogy a munkást, a mindent teremtőt, önkénytelenül is ellentállási helyzetbe hozza ezen elviselhetetlen állapottal szemben. Azon körök, melyeknek elsősorban volna kötelessége az ország népét a tönkremenéstől megmenteni, mit sem tesznek, s tőlük mit sem lehet várni, mert ők maguk azok, kik a nép testén rágódnak, s a népet kifosztják. A nép lassanként elsatnyul, elcsenevészik, tönkremegy anyagilag, testileg és szellemileg. A befolyó adók számadásai leginkább mutatják, hogyan kormányozzák a népet, s mit hagy a nép magával tenni. A belföldi uzsorásokat a védvámok biztosítják az áruk árának emelésében. A szabadbevitel korlátozva lett, hogy a hazai tőkepénzesek annál jobban nyúzhassák honfitársaikat. Nagy bőség van mindenben s a nép éhezik. A raktárak tele vannak élelmiszerekkel, ruházattal s minden szükséges árukkal. Ezeket a nép számára teremtették, de a nép nem fogyaszthat: a nép éhezik, rongyokban jár. A palotákban sok az üres lakás, s a nép pincékben és kunyhókban lakik. Egyfelől termeltetnek, hogy fogyasztás lehessen, másfelől ugyanazok, kik termeltetnek, megvonják a lehetőséget a fogyasztásra. S ezt az őrületes termelési rendszert annyian védik, annyian őrzik. Ez az állapot óriási felforgatást idézett elő a társadalomban, s az éhhalálnak szenteltek, a munkásemberek milliói csatasorba állottak. Meg kell emlékeznünk azon nagyszerű és nagyhorderejű munkásmozgalmakról is, melyek nálunk a magyarok honfoglalása óta lefolyt második évezrednek első évében*

* 1897-ben.

véghez mentek. 40 000 ember „Megálljt" kiáltott a fosztogató osztálynak. 15 000 földművelő munkás állott ki elsősorban a harc mezejére jobb viszonyok elérhetéséért. Utánuk 10 000 téglagyári rabszolga mondotta fel a szolgálatot, ezeket pedig követte 15 000 építőmunkás. Mindannyiukat a nyomor kergette tűzbe, hogy felvegyék az iszonyatos harcot azzal az ellenséggel, mely a munkások verejtékén, a munkások erején táplálkozik. Harcba mentek, mert a kereseti viszonyok már rég nem állnak arányban a létfenntartási cikkek folyton emelkedő árával. De harcba mentek azért is, hogy ne csak a munkának, hanem önnönmaguknak és családjuknak is élhessenek. Emberiesebb létért, a munkaidő rövidítéséért, a jobb keresetért, az emberi méltóságért küzdöttek. Halál, börtön, üldöztetés volt osztályrészük: jogos, igazságos törekvésük miatt. Sok áldozatot hoztak, éheztek iszonyúan, sok napokon keresztül, küzdeniök kellett az egész államhatalommal, az egész birtokos osztállyal, míg végre az erőszakot, az embertelenséget legyőzték. A sztrájk volt a fegyver, amellyel küzdöttek és győztek. Valóságos forradalom volt. S ha nem is értek volna el semmit, mégis sokat értek volna el. A sztrájk egy fegyvergyakorlat, megmérkőzés az ellenféllel, a tőkével, mellyel nemsokára egész Magyarország munkássága küzdeni fog gazdasági helyzetének javításáért s politikai jogainak eléréséért. Láttuk: mily bátor, mily hős, mily erős és összetartó tud lenni Magyarország munkássága a nép jólétének előmozdításáért. Ezt nevezhetjük igazi hazafiságnak, igazi feláldozásnak, az ország népének javáért.

A magyarországi munkásságnak egy igen rossz tulajdonsága van, amely azonban egyszersmind jó tulajdonság is. Tud éhezni, s nincs igénye. De csak addig éhez, addig nincs igénye, míg emberi méltóságának tudatára ébred, míg felismeri önmagában is az embert. S akkor felhasználja rossz tulajdonságát önmaga részére. Akkor nem más javára, hanem saját javára éhez. Rossz tulajdonsága: az éhezés — erős fegyverévé vált s mert éhezni tud, tud győzni a jobblétérti küzdelemben. Aki látta annak a 40 000 munkásnak küzdelmét, annak bámulnia kellett. Egyedüli ételük a kenyér volt, de az sem mindennap. Az emberbőrben lévő bestiák pedig csak úgy tudják mindenütt a győzelmet meghiúsítani, ha sikerül nekik a kiéheztetés. Ez pedig nálunk ritkán sikerül. A lefolyt három bérmozgalom legyen példa a többi munkásoknak.

A nemzetköziség a legszebb, a legpéldásabb hazafiság. A nemzetköziség, mely nálunk szociáldemokratáknál van, tette lehetővé a sztrájkok könnyebb lefolyását.

Mi, a nemzetközi szociáldemokrácia, vagyunk az egyedüli párt, mely a kizsákmányolás ellen folyton küzd. Ez az egyedüli párt, mely a teljes egyenjogosultságért harcol. De még nincs minden elnyomott proletár a mi sorainkban. Ezért, szegény testvérnép, jöjj hozzánk, jöjj te szlovák, te szerb, te német, te román, jöjjetek zászlónk alá. Mi minden nemzetet

tisztelünk, minden nemzet elnyomottait felszabadítani akarjuk. Ide jertek elnyomott proletárok, ide, a nemzetközi szociáldemokráciához. Ezzel fogunk győzni.

Népszava Naptár az 1898. évre [Harc a kenyérért.]

---

b) *Kimutatás a proletariátus hatósági üldözéséről a Bánffy-terror idején*

(Részlet az 1899. évi kongresszushoz beterjesztett pártvezetőségi jelentésből)

A csendőrség, rendőrség és a törvényszékek két évi működése pártunkkal szemben:

A csendőrök megöltek 51 munkást. A csendőrök megsebesítettek 114 munkást.

Házkutatást tartottak 54 városban és községben többszáz munkásnál.

Gyűléseket betiltottak 62 városban és községben.

Elfogtak és hosszabb ideig vizsgálati fogságban tartottak 295 munkást.

Kiutasítottak és eltoloncoltak 36 városból 274 munkást.

Brutálisan véresre vertek a börtönben 34 munkást.

A börtön-, fogház- és államfogházbüntetések összege:

Börtönbüntetést kaptak összesen az elvtársak 47 645 napot.

Fogházbüntetést 14 120 napot.

Államfogházbüntetést 3 320 napot.

Összesen: 65 085 nap, vagyis 178 év és 115 nap szabatott ki.

Pénzbírságban:

34 624 korona volt a kiszabott büntetések összege.

Alapszabályok visszaküldettek jóváhagyás nélkül 29 város és községnek.

Egyletek feloszlattattak mindenfelé az egész országban, számszerint 28-at.

Népszava, 1899 március 31. [A pártvezetőség jelentése.]

---

9. A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT FOKOZÓDÓ OPPORTUNIZMUSÁNAK MEGNYILVÁNULÁSA A KORMÁNYTERROR HATÁSÁRA

a) *A „Népszava" cikke „a törvényesség keretein belül" való megmaradásról*

. . . A proletárság haraggal és elégedetlenséggel van eltelve a hatalom hallatlan túlkapásai miatt. Itt-ott kemény megtorlásról esik egy-egy szó; vannak — éspedig sokan vannak —, akik követelik, hogy erőszak

ellen erőszakot alkalmazzunk. Ezeket az elvtársakat kérve kérjük, hogy őrizzék meg hidegvérüket és maradjanak meg a törvényes alapon, ameddig csak lehet. Ne felejtsék el, hogy a nyers erőszak ellen hasonló fegyverrel élnünk nem szabad, nem lehet. Mit érnénk most el bármily hatalmas tüntetéssel vagy erélyes fellépéssel? Azt, hogy egy sereg elvtársunkat lelőnék, egy sereg börtönbe kerülne és a Bánffy-kormány — talán — megbukna. Helyébe pedig másik jönne, az előbbinél semmivel sem jobb, sőt, talán még rosszabb, mert az is csak az osztályuralom szülötte lenne. Hát kell ez nekünk? Érdemes volna életünket és szabadságunkat kockára tenni egy személyváltozásért, amely nem jelent rendszerváltozást is egyúttal?

Nem, elvtársak. Józan ésszel az erőszak terére lépni nem szabad. Nekünk szervezkedni kell, és készülni arra, hogy bevegyük a parlamentet, hogy többségünkkel megszerezzük a törvényes hatalmat; amíg mi eképpen szervezkedünk, azonközben betelik a mai rendszer bűneinek mértéke és ez a rendszer minden tartozékával együtt elpusztul a maga gyalázatosságának mocsarában. Végzetszerű bizonyossággal rohan a burzsoá társadalom a maga vesztébe. Ha tiszteli és megtartja a törvényeket, akkor a munkásság ezeknek a törvényeknek az oltalma alatt építi fel a maga óriási szervezetét, és ezektől a törvényektől védelmezve közeledik bizton, feltartóztathatatlanul célja felé. Ha pedig a burzsoázia halomra dönti a magaalkotta törvényeket, akkor emiatt kell elbuknia menthetetlenül, mert a történelem tanulsága szerint a reakciós irányok sokáig meg nem állhatnak, azoknak bukniok kell...

Népszava, 1898 március 5. [Hidegvér...]

---

b) *A „Népszava" támadása a szabolcsi szegényparasztság mozgalmai ellen*

Mindenképpen haladunk előre a szabadság útján. Most azt híreszteli a kormány, kibérelt lapjaiban, hogy Szabolcs megyében statáriumot szándékozik kihirdetni, mert a szocialista mozgalom ott már oly fenyegetővé vált, hogy csak rendkívüli eszközökkel lehet a rendet helyreállítani és fenntartani. Mindenekelőtt azt kell kijelentenünk, hogy kétkedve fogadjuk a Szabolcsból érkező híreket és azt hisszük, hogy az ottani lázongás csak mesebeszéd, amit a kormány azért költött és azért irat meg az ujságokkal, hogy ezen a címen oka és — legalább látszólagos — joga legyen magát a törvényen túltenni és erőszakhoz nyúlni. Ha azonban ez egyszer kivételképpen mégis igazat mond a kormány és — szokásuk ellenére — igazat mondanak megfizetett lapjai, akkor is van néhány szavunk ehhez a dologhoz. Mert ha a lázongás igaz is volna,

nem igaz az, hogy Szabolcsban *szocialisták* lázonganak. A szociáldemokraták mindenütt *törvényes alapon* szervezkednek és küzdenek; azok felvilágosodott emberek, akiket a *„lelketlen izgatók"* felbujtottak arra, hogy ne hagyják magukat a törvényesség útjáról eltéríteni és a nyers hatalommal ne igyekezzenek összeütközésbe jutni, mert mindenesetre ők húznák a rövidebbet, mi pedig nem akarjuk a hatalomnak megszerezni azt az édes gyönyörűséget, hogy a nép vérében gázolhasson. A *szervezett szociáldemokrata munkások* jól tudják, hogy az erőszakkal szemben őrültség volna hasonló erőszakot alkalmazni; jól tudják, hogy nekünk törvényes úton kell kiküzdenünk jogainkat és mindenekelőtt az általános választói jogot — melynek segítségével aztán hozzáfoghatunk sorsunk alapos javításához; jól tudják, hogy nincs már messze az az idő, amidőn fiaink már mind mint öntudatos szociáldemokraták fognak a katonasághoz menni, s aztán, ha lövésre kerül a sor, bizonyára nem fognak ránk lőni; a burzsoáziának pedig más támasza nincs, mint a fegyveres hatalom, melyhez *mi* adjuk az anyagot. Ha pedig ezt tudja a nép, akkor őrültség volna tőle szándékosan a nyilt forradalmat, a nyers hatalommal való harcot keresni. A szabolcsiak nem így gondolkodnak, ők tehát nem szocialisták. A szociáldemokrata párttal nincs is semmiféle összeköttetésük . . . A szabolcsmegyei földművelő nép nem szocialista, csak annak nevezi magát, éppen úgy, mint ahogy Dózsa György korában feltűzte a kereszt jelvényét és magát keresztes vitéznek nevezve támadta meg a földesurak kastélyait. Szabolcson az ősi elnyomatás és kizsákmányolás ellen lázong a nép, és tán meg akarja ismételni azt, amit annyiszor megpróbált és ami ránézve mindig csúfos kudarccal végződött. A földesurak és a bérlők által hihetetlen módon kizsákmányolt nép tűrhetetlennek látja helyzetét és segíteni akar magán, de nem tudja a módját; lázong, el van keseredve, az életével sem törődik és kész a véres harcra. A hatalmas urak pedig meg vannak rökönyödve, kapkodnak fűhöz-fához és statáriumot akarnak behozni, tehát a végső eszközhöz nyúlnak. Nos, jó urak, derék Bánffy Dezső és méltó kenyerespajtása, bonyhádi Perczel Dezső, mondjátok csak: nem volna jó egy kis igazi szocializmus Szabolcsban? Egy kis igazi szocializmus, amely békés szervezkedésre, *öntudatos gazdasági és politikai harcra*, higgadt és komoly magatartásra tanítja a népet?* Nem, ez önöknek nem kell, önök jobban

---

* A *Népszava* 1898 február 18-i száma tudósítást közöl a pártvezetőség által február 13-án tartott népgyűlésről, ahol a szabolcsmegyei mozgalmakkal kapcsolatban Pfeifer Sándor, a párt egyik vezetője, a következőket mondotta: „Szabolcs megyében nagy az izgatottság, mert a nép félre van vezetve, a kormány ezen csendőrökkel és katonasággal akar segíteni. Küldene csak oda szociáldemokratákat, biztosítjuk, hogy pár nap alatt helyre lenne állítva a nyugalom. Mert mi a fennálló törvények alapján, békés szervezkedés útján közeledünk célunkhoz."

szeretnek egy fanatizált vad tömeget, amely igazságos haragjában kész nekimenni akár az istennek is, akinek mindkét keze mennykövekkel van tele és kész nekimenni a csendőrnek, akinek az ismétlőpuskája golyókkal van tele. Önöknek ilyen nép kell, mert ezt lövetni, vágatni lehet, mert ebbe vérrel és vassal lehet beléfojtani a jogos kívánságot, melyeket önök teljesíteni nem akarnak. Inkább vesszen százezer lázongó paraszt, mintsem hogy csak egy szemernyi jogot is kapjon a nép.

Népszava, 1898 február 12. [Statárium Szabolcson.]

---

c) *A „Vas- és Fémmunkások Szaklapjá"-nak cikke szerint a munkásosztálynak Lassalle tanításai alapján a jennálló társadalmi rend keretein belül kell harcolnia*

Harmincnegyedik évfordulóját éljük annak a napnak, melyen Lassalle Ferdinánd életét kioltotta a gyilkos golyó*. A tudományos világ a nagy görög nyelvtudóst és filozófust, a század egyik legnagyobb bölcsészét, mi, szociáldemokraták pedig legnagyobb vezérünket, elvünk előharcosát veszítettük el benne, ki megjelölte az utat, melyen haladnunk kell, ha magasztos célunkat, a társadalom teljes átalakítását elérni akarjuk.

„A modern munkásmozgalom nem ismer bálványokat. A szociáldemokraták nagyon jól tudják, hogy egyes «nagy emberek» nem csinálhatják a világtörténelmet. Az öntudatos munkások nem hízelegnek a vezéreiknek, előttük hátat nem görbítenek, fejet nem hajtanak, mert nagyon jól tudják, hogy amit tesznek, kötelességüknél nem egyéb. Meghalt nagyjaikról nem zengenek dicshimnuszokat, őket nem bálványozzák — de emlékeiket szívük mélyéből jövő érzéssel ünneplik meg: az elnyomott munkásnép érdekében kifejtett tevékenységüket méltányolni, tisztelni és becsülni tudják."

Így kell becsülnünk és tisztelnünk Lassalle működését és tevékenységét, midőn szakszervezkedéseink jótékony hatását élvezzük.

Lassalle volt az, ki Marx Károly „Világ proletárjai egyesüljetek!" jelszavát átvitte a gyakorlatba, megtanította a Marx által a szervezkedésben, az összetartásban megjelölt nagy erőt felhasználni. Azon nagy erőt, mely az egyedüli eszköze a munkásmilliónak, mellyel helyzetüket megváltoztathatják, a társadalombani alárendeltségüket, elnyomatásukat, rabszolgai helyzetüket megszüntethetik.

Lassalle tanította legelőször, hogy a munkásságnak a mai társadalmi rend keretében símulni kell a mai társadalom törvényeihez, igyekezni

---

* Lassalle Ferdinánd 1864 augusztus 30-án párbajban megsebesült, s két nap mulva meghalt.

kell, annak keretén belül maradva, magának minél nagyobb előnyöket kivívni, mert egyedül a munkásság van hivatva magán segíteni . . .

Meg kell ezt tenni, szervezkednie kell azért is — tanította tovább —, mert messze van még a Marx által jelzett, bizonyosan bekövetkezendő társadalmi átalakulás és addig nincs, ki az éhező, elnyomott, kizsákmányolt milliók megvédésére állana, nincs, aki szót ejtene érdekükben. A hatalmat kezében tartó nagytőke mindinkább lenyügözve tartja az emberi jogától megfosztott proletárságot, tehát önmagára van utalva.

Megfogadtuk Lassalle tanításait, összetartóan szervezkedtünk a magunk javáért. Szakszervezeteink egy-egy szemet képeznek ahhoz a hatalmas láncolathoz, mely összefűzi a világ minden proletárját az egy célért, egy eszméért való nehéz harcra. Egy-egy bizonyítékát képezi minden szakszervezet Lassalle tanítása helyességének.

Elvünk, a Marx nemzetgazdasági tételeire alapított szociáldemokrácia, nem engedné meg a mai társadalmi rend semminemű törvényének elismerését. Ezt a rideg, de szabatos, tiszta jégréteget megtörte Lassalle tana, aki számítva a társadalom folytonos haladási processzusára [folyamatára], lángelméjével meggondolta, hogy jöhet idő, melyben a szociáldemokrata követelések elvei fogják uralni a társadalmat akkor is már, amikor még annak *teljes átalakulása* nem következett be. És ezt tényleg tapasztalhatjuk ma már egyes országokban, ha kis mértékben is.

Lassalle tanításán alapuló, a társadalom törvényeihez símuló összetartási köreink: szakmai szervezeteink. Ezekkel előnyöket vívunk ki magunknak a jelen társadalom keretén belül és magunk óhajtjuk, hogy a törvények keretén belül maradjanak velünk szemben; dacára, hogy e törvények megalkotásához hozzá nem járultunk, azokba nem szabad beleszólanunk. Sőt kérjük eme beleszólási jogainkat, amitől megfosztottak.

De erre rá sem hederítenek, hanem bántanak, üldöznek és kínoznak bennünket, mikor mi *megmaradunk a törvény határain belül.* Ki tanított erre? — Lassalle!

Mi történne ennyi kín, ennyi szenvedés, ennyi üldöztetés után, ha nem követnénk hűen Lassalle szavát?!

Hűen megtartjuk még talán jóideig Lassalle tanítását. Kegyelmezve a bűnbe esett Sodoma- és Gomoráknak. Járuljanak ezek oda Lassalle poraihoz, boruljanak le emléke előtt mindazok, kiknek a jelen társadalomban az a tág értelmű „*egyéni szabadság*" birtokukban van.

Járuljanak oda vezekelni és Lassalle tanítása következtében ne háborgassanak. Igyekezzenek emberiesen gondolkozni, hisz előbb-utóbb úgyis hatalmába keríti elvünk a világ embereinek gondolatmenetét és azokat meghajlásra kényszeríti.

Mi pedig a legnehezebb viszonyok között is megtartani *próbáljuk*

Lassalle szubordinációját [rendelkezését]. Tanításából tanulunk és tanítunk, ezzel tisztelve meg emlékét.

És ha bármilyen nehéz is a tűrés, bízunk összetartó erőnk ama sziklaerejében, melyet Lassalle látott bennünk, midőn azt mondotta: „*A munkásság azon szikla, melyen a jövő temploma épül!*"

Tudjuk, hogy eme sziklaerőnkön megtörnek a gonoszság és zsarnokság összes ármányai. Igyekszünk ezt a sziklát művelődéssel, tanulással minél acélozottabbá tenni, hogy szembenézzen az örök idők vasfogával a templom terhei alatt.

S noha a földben nyugszik is az, ami halandó volt Lassalle Ferdinándon, a gondolkodón és harcoson, szelleme köztünk, a munkásnép között él, mert az ő szelleme világítja be nekünk azt az utat, amelyen haladnunk kell s amelyen eljutunk a szabad szocialista társadalomba.

Schwartz Ambrus

Vas- és Fémmunkások Szaklapja, 1898 augusztus 18. [Lassalle Ferdinánd.]

---

10. AZ 1899 MÁJUS 21—22-I I. ORSZÁGOS SZAKSZERVEZETI KONGRESSZUS HATÁROZATA AZ ORSZÁGOS JELLEGŰ SZAKSZERVEZETEK LÉTREHOZÁSÁRÓL ÉS A SZAKTANÁCS MEGALAKÍTÁSÁRÓL

I.

... Azon tapasztalatból kiindulva, hogy a szakegyesületek mai alakjukban és korlátozott működéskörük mellett nem felelhetnek meg teljesen ama hivatásnak, mely a modern munkásmozgalom szempontjából reájuk vár, s feladatukat a munkásság gazdasági érdekeinek védelmében és előmozdításában tökéletesen nem tölthetik be:

Kimondja a magyarországi szakegyletek 1899. évi május hó 21—22-én Budapesten egybejött kongresszusa, hogy szükségesnek látja a szakegyesületek működésének az egész országra való kiterjesztését s feladatává teszi a szakegyleteknek, hogy e cél elérésére törekedjenek. Amíg pedig ez elérhető nem volna, kötelességük a szakegyleteknek szakmánként és általánosságban a legszorosabb összeköttetést létesíteni és fenntartani.

A szakegyesületeknek kötelességük törekedni arra, hogy tagjaiknak rendszeres munkanélküli és utassegélyt biztosítsanak, a munkaközvetítés ügyének rendezésére törekedjenek; ahol ez szakmánként nem volna keresztülvihető, a rokonszakmáknak e célra való egyesülésével. A segélyezések tekintetében a külföld hasonczélú munkásszervezeteivel is kölcsönösségre kell törekedni.

E célok elérésére szükséges, hogy a szakegyletek tagjárulékai megfelelően emeltessenek.

A szakegyletek lényeges feladata lévén a munkásság szellemi és szakbeli kiképzése és oktatása, törekedni kell ennek minél tökéletesebb keresztülvitelére és különös gond fordítandó arra, hogy a szakegyletek által létesített könyvtárakban csakis a művelődésre alkalmas és tudományos értékkel bíró könyvek tartassanak.

II.

... Miután szüksége mutatkozik annak, hogy az egyes szakszervezetek között meghatározott formában szorosabb kapocs létesüljön, hogy a közös érdekekben való kölcsönösség létesíthető és fenntartható legyen, s az ebből származó közös ügyek is megfelelő elintézést nyerjenek; hogy továbbá a szakegyesületek működése és iránya felett kellő felügyelet gyakoroltassék;

Kimondja az 1899. évi május hó 21—22-én Budapesten egybegyűlt magyarországi szakegyesületi kongresszus, hogy a jelzett célra egy 11 tagból álló bizottságot választ, amelynek feladatává teszi:

1. a szakegyesületi kongresszus határozatainak végrehajtását, illetve ezen határozatok végrehajtásának elősegítését;

2. az egyes szakszervezetek között az utasellátás tekintetében szükségesnek mutatkozó kölcsönösség létesítését s az ez úton létrejött közös ügyek vezetését;

3. ellenállási pénztárak szervezését, úgy mint az esetleges sztrájkmozgalmak feletti felügyelet gyakorlását;

4. felügyelni a szakszervezetek és szaklapok irányára és működésére;

5. statisztikai kimutatásokat szerkeszteni a szakszervezeti viszonyokról az összegyüjtendő anyag alapján s azt időről-időre nyilvánosságra hozni.

6. az időnként megtartandó szakszervezeti kongresszust előkészíteni és egybehívni.

A bizottság a saját kebelében a következőleg oszlik, illetve alakul meg: egy elnök és alelnök, egy titkár, egy jegyző, egy pénztáros és helyettes pénztáros, két ellenőr a belső kezelés ellenőrzésére, továbbá három ellenőr a szakszervezetek működésének felülvizsgálására.

Ezen bizottság időről-időre egybehívja az egyes szakszervezetek és szaklapok 2—2 képviselőjéből álló szakszervezeti tanácsot s velük a felmerült közös ügyek felett tárgyal s a létrejött határozatokat foganatosítja.

Szükségesnek látja a kongresszus továbbá egy munkástitkárság létesítését s felhívja a 11-es bizottságot, hogy hasson oda, hogy ez mielőbb megvalósítható legyen.

A budapesti fő- és székvárosi állami rendőrség 1899. évi működése. Budapest 1900. Kiadja a Főkapitányság. 434—440. old.

IV. A SZÁZADFORDULÓ MUNKÁSMOZGALMAI 1900—1904

1. MUNKANÉLKÜLISÉG AZ IPARBAN

a) *Munkanélküliség a vasiparban*

A munkanélküliség ijesztő réme mind nagyobb mérveket ölt. Eddig a nagy pangás elsősorban az építőmunkásokat sujtotta, most azonban terjeszkedik tovább, és különösen a vas- és fémmunkások között pusztít.

Ha a vasipar ágait sorra vesszük, akkor hozzávetőleges számítás szerint megállapíthatjuk, hogy a hídépítésnél foglalkoztatott 1 500—2 000 munkás közül csak 200-nak van munkája.

A műlakatosok eddig 10 000-en voltak állásban, most csak 500-nak van kenyere.

A vagonépítő gyárak néhány évvel ezelőtt, telve reménnyel, sok munkást szegődtettek, de csalatkoztak. Most 800 vagonépítő munkás közül csak 300-nak van keresete.

A vasöntők munkája is a többi ág hanyatlása következtében megcsappant. Előbb 3 000 munkás dolgozott, most csak 1 000.

Az épületbádogosok, ércöntők, kazánkovácsok és mezőgazdasági gépgyártók vannak még a legjobb helyzetben, de ezek közül is 1 000 munkás van állás nélkül.

Az alábbi statisztika az egyes gyárakban mutatja a munkátlanná lett vasmunkások számát:

	A válságig dolgozott	ma dolgozik
a Ganz-gyárban	12 000—15 000	6 000
a Magyar Államvasutak gépgyárában	10 000	5 000
a Schlick-gyárban	2 500— 3 000	1 200—1 500
a Danubius-féle hajógyárban	800— 900	300
a Vulkán-gyárban	500	300

A kisebb gyárak is redukálták a munkások számát. Ennek következtében a munkadíj is megcsappant. Azelőtt a munkás 3—4 koronát keresett, ma a maximum harmadfél korona. A napszámosok bére 20 százalékkal esett, a maximális napszám 2 korona.

Népszava, 1901 október 19. [A munkanélküliség.]

---

b) *Munkanélküliek gyűlése Budapesten*

A munka nélkül nyomorgók ezrei gyűltek ismét egybe, hogy tiltakozzanak a kormány eljárása ellen, melyet a munkanélküliekkel szemben tanúsít, s megmutassák, hogy megelégelték az üres ígéreteket s most már tetteket követelnek.

A Dob utca 77. szám alatti vendéglő kerthelyisége szombaton [április 12-én] délután 2 órakor már megtelt munkanélküliekkel, pedig a gyűlés megkezdése csak délután 4 órára volt megállapítva. Napirenden volt a kereskedelmi miniszter válasza a nála járt küldöttségnek, és a további teendők megbeszélése . . .

Klárik elvtárs megnyitóbeszédében hangoztatja, hogy a munkásoknak nem ingyenkenyér, hanem jog kell, hogy így önmaguk kiküzdhessék anyagi jólétüket.

Elnök azután átadja a szót *Molnár* elvtársnak, a kereskedelmi miniszternél járt küldöttség egyik tagjának, aki előadja, hogy a küldöttség élén járt a kereskedelmi miniszternél és a közvetítő intézet igazgatójánál is. Ez utóbbinak elpanaszolták bajaikat, de még csak biztatást sem nyertek, hanem nyersen elutasították őket. Elmondja azután, hogy a kereskedelmi miniszternél is volt egy 15 tagú küldöttség élén, de most már nem kérni, hanem követelni. A miniszter azt mondta, hogy jó szívvel viseltetik a munkások iránt s kéri, hogy mondják meg, mit tehetne a baj orvoslására. De amikor előadták a munkások legsürgősebb követeléseit, s hogy minő munkástörvényeket követelnek, a miniszter nem tudott semmit sem felelni, valamint a felsorolt konkrét panaszokra sem. Sürgették a miniszternél a munkaidő megrövidítését, mert most 16 órai a munkaidő igen sok gyárban, az államvasutak gyárában pedig egész éjjel dolgoztatnak, noha olyan sokezer a munkanélküliek száma.

Erre azt válaszolta a kereskedelmi miniszter, hogy legyünk nyugodtak, rövid idő alatt teljesíti kérésünket s gondoskodni fog, hogy munkához jussunk.

A miniszter urat emlékeztetni fogjuk ígéretére, s legközelebb ismét küldöttségileg megyünk hozzá.

Hazafiak voltunk eddig, de ha orvoslást nem nyerünk, kénytelenek leszünk kivándorolni ebből a hazából, mely nemcsak jogot nem ad, de már kenyeret sem. Ezen szándékunkat megmondjuk a miniszterelnöknek is, ha nem cselekszik gyorsan, mind itt hagyjuk ezt az országot. *(Zajos helyeslés.)*

Izrael Jakab elvtárs elmondja, hogy a szervezetlen munkások egy küldöttsége kereste fel a szaktanácsot azzal a kéréssel, hogy szerezzen ezerszámra külföldi útlevelet, mert tömegesen akarnak kivándorolni. A szaktanács nem akarta ezt megtenni, mert a szervezetlen munkások

csak árthatnak a külföldi munkásság ügyének s rontják a külföldi szervezett munkások által kivívott előnyöket; ellenben módot nyujtott nekik, hogy a miniszterhez küldöttségileg menjenek.

A miniszter hajlandónak nyilatkozott kabátját is levetni, hogy segítsen a munkásokon, de tenni nem tesz semmit. A költségvetés tárgyalása idején azt mondta a miniszterelnök, hogy ha gyorsabban menne a tárgyalás, intézkedhetne a munkások érdekében, elrendelhetne közmunkákat. Hogy milyen komolyan lehet venni a miniszterelnök szavait, mutatja az, hogy azóta nem tett semmit.

A munkások bajain nem deputációval lehet segíteni, hanem más úton, s ez nem a belga mód*, nem a forradalom, hanem a szervezkedés. Nem a barikádokon kell harcolni, hanem egy más várban, a szakegyesületekben.

Tóth kapitány ismét hepciáskodó modorával igyekezett a beszédet megzavarni, mert nem tetszett neki, ahogy a miniszterelnökről beszélnek, de nem sikerült neki . . .

Keller József elvtárs hatásos felszólalása után *Teszársz* Károly elvtárs németül beszél s többek között azt mondja, hogy a munkaközvetítő intézet egyedüli haszna az volt, hogy alkalmat adott arra, hogy a szervezett munkások érintkezésbe lépjenek a szervezetlenekkel s őket felvilágosítsák.

Klárik elvtárs ezután leszavaztatja Molnár azon indítványát, hogy mégegyszer a miniszterhez menjenek-e küldöttségileg. A gyűlés egyhangúlag elvetette az indítványt, s kimondta, hogy nem megy többé kérni a miniszterhez, hanem a szervezkedés által igyekszik a munkanélküliek helyzetén javítani, s ezért belépnek a szakegyesületekbe.

Erre buzdította őket Klárik elvtárs zárszavában, melyben megemlékezett belga testvéreinkről is, s beszédét a következő szavakkal fejezte be:

Éljen a szociáldemokrácia! Üdv a harcoló belga proletároknak! *(Zajos éljenzés.)*

Végül arra intette a munkásokat, hogy csendben és nyugodtan oszoljanak szét.

A szétoszlás, az ügy komolyságához méltóan, csendben történt meg.

Népszava, 1902 április 15. [A munkanélküli munkások gyűlése.]

---

* Ebben az időben forradalmi jellegű munkásmegmozdulások zajlottak le Belgiumban.

2. A RENDŐRSÉG SZÉTVERI AZ OROSZORSZÁGI ESEMÉNYEKKEL FOGLALKOZÓ 1901 MÁJUS 6-I MUNKÁSGYŰLÉST

Tegnapra gyűlést hirdettünk, hogy orosz proletártestvéreink mozgalmát ismertessük és irántuk érzett rokonszenvünknek kifejezést adjunk. A gyűlés iránt óriási volt az érdeklődés. Már a koradélutáni órákban nagy tömegekben vonult fel a munkásság a Garay-térre, a gyűlés színhelyére.

A mindenre kész rendőrség azonban, miután nem vette tudomásul a gyűlés bejelentését, nagy apparátussal várta odaérkező munkástársainkat.

A helyszínen durva módon, akárcsak az orosz kozákoktól tanulta volna a bánásmódot, zavarták szét a gyülekezőket.

Néhány elvtársunkat, aki elég bátor volt tiltakozni, brutális módon bekísérték. A rendőrségen a legkíméletlenebb módon bántak az elfogottakkal.

Népszava, 1901 május 7. [Magyar rendőrök szalutálnak a cárnak.]

---

3. SZTRÁJK A GYŐRI VAGONGYÁRBAN

Közel 2 000 munkás sztrájkol már két hét óta a győri vagongyárban. 2 000 férfi, 900 nő, és körülbelül 1 500 gyermek nyomorog azért, mert a győri vagongyár igazgatósága hitvány módon visszaélt a munkások becsületességével.

Mert nem igaz az, amit a polgári lapok hazudnak, hogy a munkások azért léptek sztrájkba, mert az igazgatóság 30 munkást el akar bocsátani. Az igazgatóság nem akart egy munkást sem elbocsátani, hanem elrendelte, hogy a munkásokat hívják egyenként az irodába, és ha engedik, húzzanak le a megígért fizetésből, és ha akad olyan, aki ezt nem engedi, bocsássák el.

A munkásság felismerte a gaz játékot és kimondotta, hogy a bérlevonás ellen állást foglal, és ha az igazgatóság nem enged, sztrájkba lép az egész gyár munkássága.

Az igazgatóság nem engedett, és a bérharc kitört azért, mert a munkásság bízott az igazgatóság ígéreteiben és nem hitte, hogy az urak adott szava nem ér egy pipa dohányt sem.

A munkásság bámulatraméltó összetartással az utolsó emberig kivonult a gyárból. Helyüket egy század katonaság foglalta el, amely éjjel-nappal vigyáz a tőkepénzesek vagyonára, őrzi a vagongyárat.

A rendőrség szintén nagy szerepet játszik a sztrájkban, a rendőrség fejei egyenesen úgy viselkednek, mintha a részvénytársaság fizetné őket. Ezek az urak, úgylátszik, nem tudják, hogy sztrájk esetén a hatóságoknak pártatlanul kell eljárni. Ő előttük csak a részvényesek érdeke döntő. Ezért valóságos hajtóvadászatot rendeztetnek rendőreikkel a munkásokra.

Különösen a gyár környékét őriztetik lovas- és gyalogrendőreikkel és a törvényt lábbal tiporva megakadályozzák, hogy a munkások őrei a gyár közelében tartózkodjanak . . .

A rendőrkapitányok azonban a megfélemlítés fegyverét sem vetik meg. A gyár igazgatósága ugyanis a munkakönyveket elküldte a rendőrséghez. A kapitány urak ezt felhasználták arra, hogy egy hirdetmény útján a munkásokat felhívják a munkakönyvek mielőbbi átvételére, mert ha ezt nem teszik, 10-én elküldik a könyveket tulajdonosaik illetőségi helyére. A sztrájkoló munkások egy küldöttsége ma Széll Kálmán belügyminiszternél óvást emelt a rendőrség törvénytelen eljárása ellen.

Különösen Barsi elvtárssal akarja a kapitányság éreztetni, milyen nagy hatalommal rendelkezik a rendőrség. A napokban elfogták elvtársunkat, mikor a nyomdába ment, és figyelmeztették, hogy bár még a belügyminiszter nem döntött, vajjon jóváhagyja-e a rendőrség a kiutasító végzését — ne merjen többé a városba jönni. Azóta Barsi elvtársat éjjel-nappal csendőrök őrzik. Talán azért, mert félnek, hogy máskülönben valami baj érné*.

Népszava, 1902 október 11. [A győri vagongyári munkások sztrájkja.]

---

4. A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT 1903. ÉVI X. KONGRESSZUSA

a) *A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1903-ban elfogadott programmjából*

. . . 1. A munkásosztály felszabadítása csak annak a küzdelemnek lehet az eredménye, mely az osztályuralmat megszünteti, tehát ennek alapját, a termelési eszközökben való magántulajdont megdönti, azokat közös tulajdonná teszi, s így a tőkés termelési rendszert szocialista termelési rendszerré alakítja.

* A győri vagongyári munkások sztrájkja október 21-én a munkások győzelmével ért véget. Egy kivételével a munkások valamennyi követelését teljesítették — közli a *Népszava* 1902 október 25-i száma.

2. Az osztályuralom fenntartása létérdeke az uralkodó osztálynak. Ezért az új rendet csak annak akarata ellen és ellenállásának leküzdésével lehet előkészíteni és megvalósítani. A munkásosztály felszabadítása ennélfogva magának a munkásosztálynak történelmi hivatása.

3. E történelmi feladatának a munkásosztály csak tervszerű és céltudatos osztályharccal felelhet meg, és ezt csak a politikai hatalom meghódításával teljesítheti. Ezen osztályharc eszközei: a nép minden rétegének felvilágosítása; a szocialista eszmék és célok szüntelen ismertetése és terjesztése; a munkásosztály erőteljes politikai és gazdasági szervezése és küzdelme; általában minden eszköz, amely a proletárság jogérzetével megegyezik.

4. Minthogy az egyik ország proletárainak osztályhelyzete szorosan összefügg a többi művelt országok proletárainak osztályhelyzetével, osztályharcunk nemzetközi küzdelemmé válik. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt ennélfogva kijelenti, hogy nemzetközi párt, minden ország elnyomottaival együtt érez és együtt küzd.

5. E küzdelmével nem új osztályuralmat vagy kiváltságot akar teremteni, hanem minden osztályt és kiváltságot el akar törölni, s az embereket, nem nézve nemzeti, faji, vallási és nemi különbségeket, egyenlő kötelességek alapján egyenlő jogúakká akarja és fogja tenni. A termelési eszközökben való magántulajdont, amely az egyenlőtlenséget okozza, meg fogja semmisíteni, és ezzel az ezen alapuló törvényeket, erkölcsöket és szokásokat megváltoztatva, a termelési eszközöknek közös tulajdonná tételével az emberi életnek új tartalmat fog adni.

Mindezen céljainak előkészítésére, a munkásosztály anyagi és szellemi erejének már a mai társadalmi rend keretében lehetséges növelésére, s ezzel az általános kulturális haladás javára a Magyarországi Szociáldemokrata Párt a következőket követeli:

1. Általános, egyenlő, közvetlen szavazójogot minden választásnál és szavazásnál, az állam minden 20 éven felüli polgárának, nemi különbség nélkül. Titkos és községenként való szavazást. Aránylagos képviseletet. Minden választó megválasztható. A szavazások törvényes munkaszüneti napon tartassanak. Országgyűlési, megyei és községi választások két évenként történjenek.

2. A főrendiház eltörlését. Közvetlen törvényhozást a nép indítványozó és elvető joga útján.

3. Teljes önkormányzatot. Az állami, megyei és községi hatóságok függetlenítését, az összes testületek és hivatalnokok választását, azok felelősségét és szavatosságát. Mindennemű öröklött hivatal és rang eltörlését.

4. Az országban élő minden nemzet teljes egyenjogúsítását.

5. Az állandó hadsereg eltörlését. A nép felfegyverzését és védképessé nevelését. Béke vagy háború kérdésében döntsön a népképvise-

let. Nemzetközi viszályoknak választott bíróság útján való eldöntését.

6. Minden törvények és rendeletek eltörlését, amelyek az agitáció és véleménynyilvánítás szabadságát korlátozzák; a sajtó, az egyesülés, a gyülekezés és költözködés teljes szabadságát.

7. Minden vallási társulat és egyház magánegyesülésnek, mindenki vallása magánügynek nyilváníttassék. Központ vallási célokra nem fordítható. Az egyházi birtokok elkobzását és köztulajdonba vételét. E birtokok munkásszövetkezeteknek adandók bérbe s jövedelmük csakis kulturális célokra fordítandó.

8. A közoktatásnak állami, megyei vagy községi szervezését. A községi iskolák terheinek állami fedezését. A felekezeti iskolák megszüntetését. A vallástanítás eltörlését a nyilvános iskolákban. Általános, kötelező, ingyenes oktatást és ellátást a népiskolákban; a felsőbb iskolákban azok számára, akik képességüknél fogva a további kiképzésre alkalmasaknak bizonyulnak.

9. A nők teljes egyenjogúsítását a férfiakkal. A törvénytelen gyermekek teljes egyenjogúsítását a törvényesekkel. Az elhagyott gyermekek gondozását a köz által. A házasságkötésnek és válásnak egyszerűbbé és könnyebbé tételét.

10. Ingyenes igazságszolgáltatást és jogvédelmet. Az ártatlanul vádoltak, letartóztatottak kártalanítását. A halálbüntetés eltörlését. A katonai és minden kiváltságos bíróságok eltörlését.

11. A közigazgatási hatóságok bíráskodásának megszüntetését.

12. Az egészségügy államosítását. Ingyen orvost és gyógyításhoz szükséges eszközöket. Ingyen temetkezést.

13. Fokozatos jövedelmi, vagyon- és öröklési adót. A közvetett (fogyasztási) adók eltörlését. A dohányegyedáruság megszüntetését. Minden pénzügyi és élelmiszervámnak, valamint a városi vámok megszüntetését, eltörlését mindazon gazdasági-politikai intézkedéseknek, amelyek a népesség többségét egy kisebbség javára megkárosítják. A megélhetéshez szükséges jövedelem adómentességét.

14. A kötöttbirtok intézményének megszüntetését.

15. A köztulajdon fokozatos kiterjesztését: az erdők, vízierők, bányák és a közlekedés nagy eszközeinek köztulajdonba vételét.

16. A mezőgazdasági, a földmunkások és cselédek, a háziiparban foglalkozók, valamint minden külön törvény rendelkezései alá tartozó alkalmazottaknak egyenjogúsítását az ipari munkásokkal.

17. A munkakönyvek, munkás- és cselédigazolványok eltörlését.

18. Az összes foglalkozási ágakban alkalmazottaknak betegség, baleset, munkanélküliség, rokkantság és aggkor esetére való kötelező biztosítását, a biztosítottak önkormányzatával és azok megterheltetése nélkül.

19. Legfeljebb 8 órás napi munkaidőt, minden munkás és cseléd számára. A 14 éven aluli gyermekeknek kereseti munkától való eltiltását. A nők eltiltását az éjjeli, valamint a szervezetükre káros munkától. Az éjjeli munka eltiltását, kivéve azon üzemeket, amelyekben a megszakítás műszaki okokból, vagy a közjólét szempontjából elkerülhetetlen.

20. Hetenként legalább 36 órás megszakítatlan munkaszünetet, kivétel nélkül minden alkalmazott, munkás és cseléd számára.

21. A természetben vagy utalványokkal való bérfizetés megtiltását úgy a mezőgazdaságban, mint az iparban és egyéb foglalkozási ágakban.

22. Az átlagos és darabszámos munkák megszüntetését s az időbér kötelezővé tételét. A robotmunka eltörlését.

23. A közszükségletet szolgáló üzemek (világítás, víz, erőszolgáltatás, csatornázás, köztisztaság stb.) a község által kezelendők. A lakóházak építését a község, vagy az általa támogatott építési szövetkezetek útján s azok bérbeadását olyformán, hogy a lakbérek csakis az építési, fenntartási és törlesztési költségeket fedezzék. Községi lakásközvetítést és felügyeletet.

24. Szigorú állami munkafelügyeletet a munkásszervezetek által választott mindkét nembeli felügyelők útján; a munkásvédelmi törvények megszegői elzárással büntetendők. Beható hivatalos munkásstatisztikát.

25. Az állami, megyei és községi birtokok munkásszövetkezeteknek adassanak bérbe.

26. Saját birtokon való vadászati tilalom és idegen birtokon való vadászati jog eltörlését; a halászat szabaddá tételét.

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1903. évi április hó 12-, 13- és 14-én Budapesten tartott X. pártgyűlésének jegyzőkönyve. Budapest 1903. Kiadja a Népszava Könyvkereskedése. 3—6. old.

---

b) *A Magyarországi Szociáldemokrata Párt szervezeti szabályzatából*

1. §. A szociáldemokrata párthoz tartozik, aki a párt alapelveit és programmját magáénak vallja, azt erejéhez képest terjeszti és a pártot anyagilag és szellemileg állandóan támogatja.

Párttag más párthoz nem tartozhat, sem annak érdekében nem működhet.

A párttagok kötelesek — amennyiben valamely szervezettel bíró szakmához tartoznak — az illető szervezethez tartozni; akiknek nincs külön szakszervezetük, kötelesek a lehetőséghez mérten pártszervezethez tartozni.

2. §. A fölött, hogy ki tekintendő párttagnak, a helyi szervezetek külön-külön határoznak.

A pártból kizárandó az az egyén, aki a szakszervezeti mozgalom ellen azzal vét, hogy sztrájktörővé válik.

A helyi szervezetek erre vonatkozó határozatai a párt ellenőrző bizottsághoz, harmadfokúlag a pártgyűléshez megföllebbezhetők . . .

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1903. évi április hó 12-, 13- és 14-én Budapesten tartott X. pártgyűlésének jegyzőkönyve. 7. old.

---

c) *Részlet a szervezeti szabályzat vitájából a Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1903. évi X. kongresszusán*

. . . *Goldner* Adolf dr. (Budapest): Az 1. pontra nézve, amely az elvi rendelkezést tartalmazza, két nézet merült fel a tervezet kidolgozásánál. Egyesek azt mondták, hogy mindenki lehet a párt tagja, aki a párt alapelveit (az osztályharcot, a nemzetköziséget és a termelési eszközök társadalmasítását) elismeri, míg mások azt mondták, hogy csak az lehet a párt tagja, ki az egész programmot elismeri. E két nézet között lényeges eltérés van. Az első nézet szerint az is lehet tagja a pártnak, aki a . . . programm egyes (jelentéktelenebb) részeit nem fogadja el. A pártvezetőség is ily értelemben döntött . . .*

Klárik Ferenc (Budapest): Kéri a kongresszust, hogy a pártszervezeti szabályzat első pontjában mondja ki: csak az lehessen a párt tagja, aki az egész programmot elismeri. *(Zajos helyeslés. Ellenmondások.)* Ha megelégednénk azzal, hogy a párt tagja csak az alapelveket vallja magáénak, akkor mindenki külön pártot fog csinálni, márpedig nekünk egységes mozgalomra van szükségünk. *(Zajos helyeslés.)* Tiltakozik az ellen, amit Goldner a pártvezetőségi tagság feltételeiről mondott, hogy csak az ismeri a politikai viszonyokat, aki ráér. Ismerheti a politikai viszonyokat az is, aki fizikai munkát végez . . .

Pelczéder Ágoston (Budapest): Nem tartom helyesnek azt az elvet, hogy a pártszervezeti szabályok felett kutyafuttában térjünk napirendre. A napirendünkön legfontosabb ez a pont és a pártprogramm. Minden becsületes szociáldemokratának oda kell hatnia, hogy ezt a szabályzatot úgy fogadja el a kongresszus, hogy azt a gyakorlati életben diadalra lehessen juttatni. Egyetértek Klárik elvtárssal, hogy a pártprogrammot kell elfogadnia minden szociáldemokratának. Figyelmeztetnem kell a kongresszust, hogy a pártban azok csináltak veszekedést, akik az alapelveket elismerték, de a pártprogrammot nem. *(Helyeslés.)* Mondja

---

* A *Népszava* 1903 március 21-i számában közölt szervezeti szabályzattervezetben az első pont a következőképpen hangzott: „A szociáldemokrata párthoz tartozik, aki a párt alapelveit magáévá teszi, azok terjesztésére törekszik és a pártot anyagilag és szellemileg támogatja."

ki a kongresszus, hogy csak az tartozik a párt hívei közé, aki a pártprogrammot elfogadja . . .

Garami Ernő (Budapest): . . . A legtöbb kifogás a pártszervezeti szabályzat 1. §-a ellen volt. Azt mondották, hogy be kell szúrni a „pártprogramm" szót is. Érveltek e mellett Klárik elvtárs és más is igen szépen; szerintük a párt érdeke megköveteli, hogy párttagnak csak az ismertessék el, aki a pártprogrammot is elfogadja. Látszatra ez nagyon szép, de óva intem önöket, hogy üres szavak után induljanak. Mikor a pártvezetőség nem a pártprogramm elismerését, hanem a párt alapelveinek elismerését tette ide be, jól tudta, mit cselekszik. A mi pártprogrammunk két részből áll: az első részben vannak lefektetve alapelveink, követeléseink a jövőre nézve — a végcél, hogy úgy mondjam; a második részben vannak felsorolva az átmeneti követelések, azok a követelések, amelyek többé-kevésbbé fontosak már a jelen társadalomban is.

Ha önök azt kívánják, hogy mi csak azt ismerjük el párttagnak, aki nemcsak a párt alapelveit, hanem a párt egész programmját is magáévá teszi, akkor a lelkiismereti szabadságot akarják korlátozni. *(Zajos helyeslés. Ellenmondások.)* Azt megkövetelhetjük, hogy a párttag szocialista legyen, de ha azt, hogy kisebb jelentőségű vagy pillanatra nagyobb jelentőségű kérdésekben, melyek a szocializmust, mint ilyent nem érintik, neki ne lehessen más véleménye — ha ezt kimondják, ez megszorítása a lelkiismereti szabadságnak. Nézzék meg pártprogrammunk második részét, találni fognak abban sok olyan dolgot, amelyről vitatkozni fogunk, az egyik vélemény győzelemre jut, a másik rész kisebbségben marad. Követelhetik-e kimondani, hogy ez a rész a párthoz nem tartozik. Természetes, hogy alávetik magukat a párthatározatnak, semmit ellene tenni nem fognak, az ő meggyőződésük azonban továbbra is maradhat a régi. Ha valakinek az a meggyőződése például, hogy a pártnak nem érdeke a szeszfőzés vagy a dohánymonopólium eltörlése, önök azonban ennek követelését mégis elfogadják, akkor nem lehet a pártból kizárni azt, aki ezen meggyőződése mellett megmarad, de különben szocialista.

Természetes, hogy ellene agitációt kifejteni nem szabad, ezt azonban más pontok szabályozzák és teszik lehetetlenné. Csak azt kell keresni ennél a kérdésnél, hogy ki szociáldemokrata. Szerintem az, aki a programm első részében foglalt alapelveket elfogadta, a pártot anyagilag és erkölcsileg támogatja, de ezen határon kívül lehetnek mindenkinek nézetei, amelyek a párttagok többségének nézetétől eltérnek . . .

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1903. évi április hó 12-, 13- és 14-én Budapesten tartott X. pártgyűlésének jegyzőkönyve. 71—79. old.

---

5. SZTRÁJKOK A VASIPARBAN 1903-BAN

A vas- és fémmunkások szervezete most összeállított egy statisztikát a mult évben lefolyt sztrájkokról. E szerint a szakmában 11 bérharc volt, amelyben összesen 1 651 munkás vett részt. A legrövidebb sztrájk 4 napig tartott, a leghosszabb 57 napig. A sztrájkok közül 6 teljes győzelemmel ért véget. 4 esetben részleges győzedelem volt, és egy esetben a munkások vereségével végződött a harc. A sztrájkolók támogatására mindössze 20 123 korona 18 fillért gyűjtöttek egybe a munkások.

Friss Ujság, 1904 július 16. [Sztrájkok az 1903-as évben a vasiparban.]

---

6. MEZŐGAZDASÁGI MUNKÁSOK BÉRMOZGALMAI 1903 NYARÁN

Temes megye dettai járásában az aratási és cséplési munkálatok alatt mintegy 200 munkás lépett sztrájkba, mert a gyönge termés miatt, a már előre kötött szerződés reájuk nézve terhes volt.

Ezen mozgalmak egyezséggel végződtek s csak 20 munkás marasztaltatott elzárásban, ezek közül csak 2 ellen foganatosíttatott az elzárás.

Temes megye központi járásában, Beregszón, 73 arató dűlt gabona miatt, a munkaadó által önként felajánlott béremelés dacára, a munkát beszüntette. 35 munkás 15—15 napi elzárásra ítéltetett. A munkások a büntetés kiszabása után önként munkába álltak . . .

Torontál megye nagybecskereki járásába bekebelezett Szerbelemér, Szerbaradác, Tótaradác, Románécska, Kis- és Nagytorak községekben az aratók a kialkudott bér felemelését követelték.

Szerbelemér, Szerbaradác, Tótaradác és Románécska községekben hatósági közvetítés mellett a munkaadók és munkások között egyezség jött létre.

Nagy- és Kistorak községekben a munkát megtagadták s ezért 80 munkás 30—30 napi elzárásra ítéltetett. Mivel munkába álltak, büntetésük elengedtetett. Az uradalom a munkásoknak a szerződésben kikötött 80 kilogramm gabona és 50 fillér készpénz helyett 100—120 kilogramm búzát és 1 korona készpénzt fizetett holdanként . . .

Szerbittebén a Duschnitz és társa cég a munka teljesítését megtagadó munkások helyébe a földművelésügyi miniszter úr útján Mezőhegyesről kapott megfelelő számú aratómunkást.

Bács-Bodrog megye: Topolya határához közel a szabadkai határban a már megkezdett aratási munkálatokat abbahagyták s a szerződésben kikötött munkabérek felemelését követelték. A gazdák közül öten kiegyeztek, s a munkások követeléseit, mely a gabonának nem részben,

hanem egy bizonyos meghatározott mennyiségben való kiadására, ezenkívül a hordási és cséplési munkáknak külön díjazására irányult, teljesítették. Hárman azonban, névszerint Kiss Lajos, özv. Vojnich Máténé és Törley Gyula ragaszkodtak a szerződéshez. Egyezség nem jött létre s így 69 topolyai munkás kereset nélkül maradt. Özv. Vojnich Máténé és Kiss Lajos munkaadók a sztrájkoló munkások helyébe a mezőhegyesi állami uradalomból szereztek aratókat.

A bácstopolyai járásban az ómoravicai határban 1, Ómoravicához tartozó Felsőroglatitca pusztán 5, bajsai határban 2, Bajsához tartozó Alsóroglatitca pusztán 6, Duboka pusztán 5, Bácstopolyán 4 aratási és gazdasági cselédsztrájk volt.

A sztrájkban részt vett 938 aratómunkás és 111 gazdasági cseléd.

A sztrájkok célja az aratórész, illetve a cselédbér felemelése volt.

Az aratómunkások céljukat csekély részben el is érték, mert az aratóknak 12 százalék rész mellett lánconként egy métermázsa biztosítással, a résznek ingyenes cséplésével kedvezmény adatott meg. Nagyobb részben azonban az aratók minden aratórész emelése nélkül munkába álltak . . .

Az aradi járásban az aratómunkások több helyen léptek sztrájkba s a szerződésileg kikötött munkabérek fölemelését érték el.

Békés megye: A gyulai járás területén az aratási munkálatoknál oda törekedtek, hogy a hordás megszüntettessék, másrészt hogy az uradalmak a munkáselem számára kis földbérleteket adjanak. Mindkét irányú törekvés sikerre vezetett . . .

Június 1-én Békéscsabán zavargás tört ki. E zavargás a kigyósi uradalom által felfogadott napszámosmunkások elégületlenségéből, nevezetesen minden valószínűség szerint abból eredt, hogy a munkások vállalkozója azok napszámából naponta 20 fillért jogtalanul levont. A vállalkozót, akit a munkások megtámadtak, egy Berger Sámuel nevű vendéglős védelmébe vette, erre a tömeg Berger Sámuel ellen fordult s annak lakását szétrombolta. A zendülés a katonaság közbelépésére lecsillapult.

Jász-Nagykun-Szolnok megye: tiszai közép járás, Fegyverneken Schwarcz Ignác 60 pár aratója sztrájkolt. Először azt kérték, hogy engedtessék el a búzakeresztek behordása. Midőn ez elengedtetett, akkor azt követelték, hogy aratórészeik legelőször hordassanak be. A sztrájk a szerződés kölcsönös felbontásával végződött. A sztrájk szervezőjét 400 korona pénzbüntetésre és 60 napi elzárásra ítélték.

Ehrlich Henrik gazdaságában a feles répások közül 10-en a cukorrépának kiásását és feltisztítását megtagadták. Helyettük más munkásokat alkalmaztak.

Ehrlich Salamonnál 14 jászberényi lakos 6 fegyverneki munkást azzal fenyegetett, hogy ha nem mennek velük a munkaadóhoz a végbehordás

elengedését kérni, úgy kaszával fogják őket levágni. Ez ügyből kifolyólag 2 munkás, kik ellen a vádbeli cselekmény beigazolást nyert, 25—25 napi elzárásra ítéltetett.

A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1903. évben. Budapest 1904. Kiadja a Főkapitányság. 360—364. old.

---

7. A „NÉPSZAVA" AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA MUNKÁSPÁRT II. KONGRESSZUSÁRÓL

A hatalmas pártgyűlés, amely természetesen az atyuska birodalmának határain kívül folyt le, fényes tanújelét adta a forradalmi munkásmozgalom terjedésének. A fehér cár rengeteg birodalmában kialakul a polgári társadalom, öntudatra ébrednek hát a proletárok s kovácsolják a fegyvereket az osztályharcra, amely épp Oroszországban másforma, s rettenetesebb, mint Európa más helyén.

Az összes határokat sokkal jobban felügyelet alatt tartották, nagy kémcsapatokat mozgósítottak a kongresszus hírére, elvtársaink mégis nagyszámban kijutottak a határon. Képviselve voltak: Ufa, Szaratov, Moszkva, Szentpétervár, Kiev, Harkov, Jekaterinoszláv, Odessza, Kojma, Nyikolajev, Rosztov, Baku, Tiflisz, Batum, Tula, Tver, a szibériai szövetség, az északi szövetség, a bányászok szövetsége, a déli munkások csoportja, a zsidó munkások, a külföldi forradalmi szocialisták ligája, az Iszkra-csoport, s számos kiváló pártférfiú volt ott.

Az első feladat pártprogramm készítése volt s egy szervezeti szabályzat, amelynek alapján a különböző csoportok s szervezetek egyöntetűen működnének.

Az új programm gyönyörűen, világos marxista alapon állapítja meg a párt követeléseit és céljait. Oroszországban — úgymond — ahol a kapitalista termelési rend immár uralkodó termelési alapzat, még számos alakulata él a régi rendnek, s a hűbériség eme maradványai nagyon hátráltatják a gazdasági haladást, s így a proletariátus osztályharcának teljes kifejlődését. Másrészt alapul szolgálnak ama barbár kizsákmányolásnak, amelyben a milliókra menő földműves munkásságnak az állam, egyház s földbirtokosok részéről — része van s ezen alapszik az az uralkodási rendszer, amely az egész népet sötétségben s jogtalanságban tartja. Az orosz hűbériség legjelentősebb maradványa, az orosz barbárság legerősebb oszlopa a cári egyeduralom — *ezért tűzi ki legközelebbi feladatául az orosz proletárság a cári egyeduralom megdöntését s helyébe egy demokratikus köztársaság alapítását**.

* A maximális programmról — amely a szocialista forradalmat, a tőkések hatalmának megdöntését, a proletárdiktatúrát tűzte ki célul — a *Népszava* nem emlékezett meg.

A minimálprogramm azután részletesen foglalkozik a munkásvédelemmel, az agrárreform követeléseivel stb.

A pártszervezet központi. A pártot két erős bizottság vezeti. Az elméleti vezetés a Genfben megjelenő *Iszkra* forradalmi lap szerkesztőségének kezében van, a gyakorlati kivitelt pedig egy központi bizottság foganatosítja, a kettőt pedig egyesíti a párttanács.

Az orosz zsidó munkásszövetségre kimondotta a pártgyűlés, hogy bele kell olvadnia az összmunkásságba, mert a proletariátus harcában a nemzeti jelleg káros az előrehaladásra. Erre a párt kivált a munkásság pártjából. Így jártak el a lengyel-litván szociáldemokraták is.

A szakszervezeti harcra vonatkozólag kimondották, hogy minden erővel támogatni kell a szervezetlen munkások harcát, mert ezek jó alkalmak őket megszervezni, s felvilágosítani arról, hogy szövetkezésük az egyeduralommal milyen káros és szégyenletes.

A tüntetésekre vonatkozólag az elfogadott határozat szerint, mivel a tüntetések a nagy tömegekre hatva, ezek szervezkedésére és felvilágosodására nagy befolyással vannak, s tekintetbe véve azt, hogy a kormányhatalom megdöntésére vezető utak egyike, s a nép és az uralkodó osztály fegyveres összeütközésével a nagy orosz társadalmi felkelés előkészítői — feltétlen szükségesnek tartja a kongresszus, hogy a helyi bizottságok minden lehető alkalmat felhasználjanak a politikai tüntetésekre. A rendőrséggel szemben minden eszközt elfogadhatónak tart a pártülés, de katonasággal szemben óvatosságot ajánl.

A csendőrök kihallgatási módszere ellen a nyomozás megnehezítésére konok hallgatást ajánl a kongresszus, amely, ha az egész országban úzni fogják, nagy jelentőséggel fog bírni.

Számos szektát, amely Oroszországban van, demokratikusnak tartanak s a szervezetek figyelmébe ajánlják, mint a szocializmusnak megnyerendőket.

A diákok forradalmi szervezkedését erősen a szervezetek lelkére kötik azzal a bölcs tanáccsal, hogy a diákok, mielőtt a mozgalomba lépnének, úgy elméleti, mint gyakorlati úton képezzék jól ki magukat.

A liberálisokkal szemben, bár a szövetkezésre irányuló hangok is voltak, óriási többséggel Plehanov indítványa fogadtatott el, amely a liberálisokat proletárokhoz nem tartozóknak, s a forradalom ellenségeinek bélyegzi.

A zsidóüldözésekkel is szembehelyezkedtek, melyeket az uralkodó osztály által rendezett vérfürdőknek mondanak, arra a célra, hogy a proletárok osztályharcát elfordítsák s osztálytudatának kifejlődését megakadályozzák. Mindenütt harcolni kell az antiszemita áramlatok ellen.

Harcoló Oroszország! Minő fenséges látvány! Forró üdvözletünket küldjük a cári egyeduralom ellen küzdő testvéreknek s csodás küzdel-

mük nekünk is nagyobb erőt ad a mi nehéz harcunkban. Sikeres harcot, testvérek, s minél hamarabb pihenést az elpusztított cári trónus romjain!

Népszava, 1903 december 19. [Oroszország.]

---

8. A VASUTASOK ÁLTALÁNOS SZTRÁJKJA
1904 április 19—24

a) *A sztrájk kitörése*

A vasutasok sztrájkja ma este váratlanul kitört. Megálltak mindenfelé az összes vonatok, amelyeket az alkalmazottak elhagytak.

Ami a sztrájkot elkerülhetetlenné tette, az Ludvich elnök-igazgatónak intézkedése volt, hogy többet nem engedi meg a vasutasok gyűléseit.

*

Sarlay János helyettes állomásfőnököt és Turcsányi Pál hivatalnokot, akiknek a vasutasok mozgalmában való szereplése a lapokból ismeretes, állásuktól felfüggesztették.

Turcsányi Pál és társa felfüggesztését a sztrájk kitörése követte . . .

De nemcsak Turcsányit és Sarlayt, hanem Kacsó mozdonyvezetőt és Faludy angyalföldi pályafőnököt is felfüggesztették.

*

Ma este 8 órakor Turcsányi Pál hivatalnok a Rákos-pályaudvaron megjelent, hogy átvegye a felfüggesztését elrendelő rendeletet. Az ott volt vasutasok óriási lelkesedésben törtek ki. Első dolguk az volt, hogy az inspekciósok karkötőit [karszalagjait] leszakították, a váltókat kioltották, a karjelzőket, szemaforokat hasznavehetetlenné tették.

A Palota-Újpestről beérkezett személyvonat fékét meghúzták és ezzel megakadályozták a vonat továbbhaladását. A Bécsből befutó gyorsvonatok ezidőszerint a vonalon állanak és nem tudnak tovább jönni. A rendező személyzet és a mozdonyvezetők megtagadták a szolgálatot. A Budapest-Nyugati-pályaudvaron szintén munkaszünet állott be.

Este 8 órakor a vonalakon a vonatok megálltak és kiadták a 7. számú jelzést, amely azt jelenti, hogy minden vonat feltartandó. Vonat tehát se nem mehet, se nem jöhet.

A budapesti pályaudvarokat megszállta a rendőrség, sőt hírlik, hogy katonaság is készenlétben van. Esetleges szolgálatra a vasúti ezredet rendelték ki.

A vasúti munkások falragasz útján a következő levelet intézik a kereskedelmi miniszterhez:

Nyilt levél a kereskedelmi miniszter úrhoz!

A vasutasok fizetésrendezését célzó törvényjavaslatból meggyőződtünk arról, hogy rólunk, a MÁV ki nem nevezett 40 000 rabszolgájáról teljesen megfeledkeztek. Igaz ugyan, hogy a kinevezettek sem köszönhetik meg azt az „atyai gondoskodást", amely őket a végelkeseredésbe kergette. De rólunk még csak meg sem emlékeztek, dacára annak, hogy azzal hitegettek, hogy a most benyujtandó törvényjavaslattal a mi nyomorúságos helyzetünkön is javítva lesz. Ezen mellőzés oka abban rejlik, hogy az intéző körök azt hitték, hogy mi meghaltunk.

Nos! Tisztelt miniszter úr, vegye tudomásul, hogy mi élünk és hallgatásunk nem jelentette azt, hogy helyzetünkkel meg vagyunk elégedve, de még nem érkezett el az az idő, mikor nálunk is üt a leszámolás órája. De abból, hogy jelentjük, hogy élünk, ne következtessen arra a tisztelt miniszter úr, hogy bennünket a harcoló kinevezettek ellen árulóként felhasználhat, mert mi bejelentjük, hogy a küzdőkkel egyetértést vállalunk és őket nemes küzdelmükben azzal támogatjuk, hogy minden rendelkezésünkre való eszközökkel megakadályozzuk azt, hogy közülünk csak egyet is sztrájktörőnek felhasználhassanak.

Ez a mi válaszunk a semmibevevésre, de még nem az utolsó szó. Ezt vessétek emlékezetetekbe ti is, vasúti munkástestvérek!

A magyar királyi államvasutak munkásai

*

A sztrájkoló vasutasok között igen lelkes a hangulat. Elszántak a végsőkig küzdeni és nagyon bíznak az ügyükben. A kedvüket fokozza az a körülmény, hogy hír szerint nagy segélyt küldenek a sztrájkolóknak a külföldi vasutasok. Hír szerint a hesseni vasutasok 100 000 márkát, a francia vasutasok 50 000 frankot, az olasz vasutasok 50 000 lirát küldenek.

Friss Ujság, 1904 április 20. [Kitört a vasutasok országos sztrájkja.]

---

b) *A sztrájk letörésére a kormány mozgósítja a rendőrséget és a katonaságot*

A sztrájk folytán a rendőrség nagyarányú intézkedéseket tett, hogy az esetleges zavargásokat megakadályozza és a rend helyreállításában segédkezzen.

A főváros összes pályaudvarait nagyszámú rendőrség tartja megszállva. Az egész rendőrség szolgálatban van, de mivel a rendőrség ereje kicsi, az összes ténykedések ellátására a katonaság segítségét kérte.

Intézkedés történt, hogy a vasúti ezredek lehető legrövidebb idő alatt Budapestre érkezzenek, hogy a legfőbb vonalakon a forgalom megindulhasson.

A budapesti helyőrség készenlétbe való helyezéséről már kevéssel éjfél után történt hivatalos intézkedés. Hajnali 4 óra óta készenlétben van az egész helyőrség, hogy a rendőrséggel karöltve bármely pillanatban elejét vehesse a nagyobb rendzavarásnak.

Az üzletvezetőség összes raktáraihoz, amelyeket lepecsételtettek, még az éjjel kivonult a 3. bosnyák gyalogezred, ... megszállották nemcsak a pályaudvart, hanem az egész vonalmentét a Rákosrendezőig és Rákos állomásig.

A rákosi rendező pályaudvaron és az angyalföldi állomáson két század katonaság van. Ezeken kívül még 80 rendőr őrzi itt a rendet.

Ma reggel óta már a főváros mellett lévő több nagyobb pályaudvarra rendeltek ki katonaságot, több helyen csendőrség is van.

A rákosi rendező pályaudvaron egy század 44. gyalogezredbeli baka és egy század bosnyák katona van. Vácott három század, Palotán és Palota-Újfalun egy-egy század katona vigyáz. Kelenföldön és Budafokon szuronyos csendőrök őrzik a pályatestet.

Friss Ujság, 1904 április 21. [Részletek a vasutasok sztrájkjáról.]

---

c) *Tisza István parlamenti nyilatkozata a vasutassztrájkról: „Ha kell, szuronnyal is helyreállítja a rendet"*

Tisza István gróf kijelentette, hogy a kérdésben az egész kormány egyetért.

Nem lehet szemethúnyni — folytatta — az előtt, hogy a vasutasok helyzete sokkal jobb, mint más tisztviselőké. A jóakarattal szemben a vasutasok mindjárt az első naptól kezdve a legdurvább módon megsértették a köteles fegyelmet. A kormány nem tűrhette meg azt, hogy az állam alkalmazottai szervezkedjenek ellene. Nem tartja sztrájknak a mostani munkamegszüntetést, mert a vasúti tisztviselők és alkalmazottak annak a szolgálatnak a teljesítését tagadták meg, amelynek elvégzését kinevezésük alkalmával esküvel fogadták. Aki hivatalt vállalt, az lekötötte egész egyéniségét s a kötelesség teljesítését csak lemondása után tagadhatja meg. Az aratómunkás, ha elvállalja a munkát és nem teljesíti — 6 heti elzárás vár reá. Ha valaki azt hiszi, hogy a sztrájk következtében a már ígértnél többet fognak kapni a vasutasok,

az nagyon téved. Bármily szívós lesz is a sztrájk, egyszerűen lehetetlen, hogy többet kapjanak. S ha nem kezdik el a munkát, intézkedéseket kell tenni, hogy a forgalmat bármimódon is, ha korlátoltan is, újra meg lehessen kezdeni. A rend helyreállítása olyan legyen, hogy a félrevezetettek szenvedése minél csekélyebb legyen. Az ő haragja csak a felbujtók és izgatók ellen fordul s nem a félrevezetettek ellen. Ami a rákosi rendező-pályaudvaron történt*, az a dolog már a büntető törvénykönyvbe ütközik. A kormány nyitva tartja az utat azok előtt, akik a kötelesség útjára vissza akarnak lépni: hajlandó a feledés fátylát borítani a történtekre, ha a vasutasok a reménytelen útvesztő elől még visszafordulnak. Végzetes csapás lesz rájuk nézve, ha vezetőik hazug ígéreteiben bíznak továbbra is. *(Nagy zaj.)* Ha kell, szuronnyal is helyreállítja a rendet és teljesíteni fogja a kötelességét. *(Taps a jobboldalon.)*

Friss Ujság, 1904 április 21. [Részletek a vasutasok sztrájkjáról.]

---

d) *A sztrájk terjedése vidéken*

Szombathely, április 20.

A sztrájk következtében tegnap éjfél óta a Magyar Államvasutak szombathelyi állomásán két személyvonat és egy gyorsvonat áll, amelyek az utat nem folytathatják. Az utasok kénytelen-kelletlen Szombathelyen maradtak. Az éjjel ideérkezett gráci postavonat nem mehetett tovább, mert a pályán egyetlen jelzőlámpa se volt.

Nagyvárad, április 20.

A vasutasok hajnalban kimondták a sztrájkot és elhagyták az állomást.

Brassó, április 20.

A reggel érkezett vonatok megállíttattak. A szolgálatot beszüntették, a forgalom szünetel.

Pécs, április 20.

A Budapestről reggel Pécsre érkezett vonat már nem folytatta útját. Eszék és Brod felé több vonat nem indult és nem érkezett.

---

* A rákosi rendező-pályaudvar alkalmazottai és munkásai április 19-én két vonatot leállítottak a pályaudvaron, miáltal elzárták a pályatestet és – a *Friss Ujság* közlése szerint — „a mozdonyokon elrongálták a fékezőkészüléket, a szemaforokat kioltották, az összes vonatok megállítására szolgáló hetes jelzést kiadták, a távírókészülékeket megrongálták". (Lásd Friss Ujság, 1904 április 21.)

Pozsony, április 20.

Az itteni állomásról éjfélutáni egy óra óta nem indítottak vonatot. Pozsonyból több mint 200 utas nem tudja útját folytatni.

Vác, április 20.

Az itteni állomásokon működő összes vasúti tisztviselőket állásuktól felfüggesztették.

Friss Ujság, 1904 április 21. [Részletek a vasutasok sztrájkjáról.]

---

e) *A király mozgósítási parancsa katonai szolgálatra hívja be a vasutasokat*

Parancsolom, hogy a közös hadseregnek (haditengerészetnek) a magyar állam területén lévő vasutak szolgálatában álló magyar honos tartalékos havidíjasai és legénysége, valamint a honvédségnek ugyanilyen tartalékos és póttartalékos havidíjasai és legénysége a közös hadsereg, illetve a honvédség részleges kiegészítésére behívassanak és szolgálattételre a magyar királyi államvasutakhoz beosztassanak.

Kelt Bécsben, 1904 április hó 22-én

Ferenc József s. k.
Nyiri Sándor s. k.
honvédelmi miniszter.

Friss Ujság, 1904 április 23. [Részletek a vasutasok sztrájkjáról.]

---

f) *A vasutassztrájk beszüntetése*

Ötnapi, lélegzetet elfojtó izgalom után ma reggel véget ért a vasúti sztrájk. Az éjszaka még arról volt szó, hogy a szocialisták teszik magukévá a vasutasok követeléseit és általános sztrájkkal kényszerítik a kormányt azok elfogadására*, de reggelre megváltozott minden és a végső elkeseredéssel megindult harc leszereléssel végződött.

Ma már az összes vidéki állomásokról megérkezett a híre annak, hogy a sztrájkoló vasutasok megkezdték a munkát.

Kora reggel a vasutasok sokasága gyűlt egybe a demokrata körbe és annak környékére, a Gyár utcai kis kertbe. Ekkor még bízvák a harcban

* A szociáldemokrata párt csak „felhívásra foglalkozott a vasutasok ügyével" s segítséget csak arra az esetre igért, „ha a kormány oktalanul makacskodnék". (Népszava, 1904 április 28.)

és kitartásra buzdították egymást, hevesen megfenyegetve azokat, akik sztrájktörők lettek.

Hét óra tájban odajött közéjük Szemányi Péter Pál, az új 13-as bizottság elnöke és sorra járta valamennyi csoportot, bátorítva a vasutasokat:

— Ne féljenek, nem lesz semmi baj. A végrehajtó bizottság nem ejti el ügyüket. Utazzanak csak nyugodtan haza. Mindenről értesítjük önöket.

Fél tíz órakor két nagy csomag nyomtatványt hoztak fel. Ez volt az új 13-as bizottság kiáltványa, mely hivatkozva a kormánynak ellenük alkalmazott kényszereszközeire, másrészt pedig az ellenzéknek neki tett ígéretére, a vasutasokat felhívta, hogy álljanak munkába.

— Mozgalmunk ugyan még tovább volna vihető, úgymond a kiáltvány, és még nagyobb lángra gyúlhatna az ellenünk alkalmazott kényszereszközök által támasztott keserűség miatt. De átérezve felelősségünket, mi nem vezéreltetjük magunkat a bosszú érzése által és súlyosan megpróbált hazánkat további és talán végzetes rázkódásoknak kitenni nem akarjuk.

Friss Ujság, 1904 április 26. [A vasutasok sztrájkja.]

---

9. A DEBRECENI ÁLTALÁNOS SZTRÁJK

Általános sztrájk van Debrecenben. Az összes ipari munkások, a nyomdászokat leszámítva, beszüntették a munkát. Szerdán este az összes ipari munkások szervező gyűlést tartottak s megállapodtak az általános munkabeszüntetésben. Elhatározásukat csütörtök [1904 április 21] reggel falragaszokon és röpiratokban tudatták a közönséggel, erősen hangoztatva írásaikban, hogy nem kívánnak béremelést, csupán a kefegyári munkások követeléseinek teljesítését követelik. Elsőknek a kőművesek és ácsok tették le a szerszámot. Délben már mintegy 8 000 munkás táborozott a város végén, az olajütő mellett. A munkások a délelőtt folyamán még egy felhívást is bocsátottak ki, melyben többek között a főkapitány felfüggesztését és ellene a fegyelmi elrendelését, továbbá azon csendőrőrmesternek, aki a kefegyári munkások felvonulása alkalmával lovával ok nélkül a tömeg közé rugtatott és egy beteg nőt elgázolt, az elmozdítását követelik. A munkások magatartása dél felé egyre fenyegetőbbé lett, mindenáron be akartak vonulni a városba. A hatóság ebben nagy veszedelmet lát, zavargásoktól, rombolástól fél és ezért kész volt fegyveres erővel is megakadályozni bevonulásukat.

A délelőtt folyamán a munkaszüntetőkhöz csatlakoztak még a kalaposok, fém- és vasmunkások, csizmadiák, cipészek, lakatosok, pléhesek,

ásztalosok, könyvkötők, szobafestők és mázolók. Délután a sztrájkolók közé állottak a vagongyári és dohánygyári munkások. Az utóbbiak még béremelést is követelnek, mégpedig a szakmunkások 30 százalék, a napszámosok 20 százalék heti béremelést. A dohánygyári munkásnők is kivonultak a sztrájktanyára. Domahidy Elemér alispánnal szakadatlanul folynak a tanácskozások. A sztrájkhoz csatlakoztak utólag a gépgyári munkások és a pékek is.

A belügyminiszter távirati engedélye folytán ma délelőtt az összes sztrájkoló munkások nagy tüntető körmenetet rendeztek a városban. A menetben 16 000 munkás vett részt, akik a legnagyobb rendben viselkedtek. A városban az összes munkások sztrájkolnak. A katonaság, csendőrség és rendőrség készenlétben van. A körmenet alkalmával az összes üzletek redőit lehúzták, mert rombolástól, fosztogatástól féltek. A munkások vezetői azonban sorra járták az üzlettulajdonosokat, s kijelentették, hogy személyükkel vállalnak felelősséget mindenért. A tüntetés tényleg a legnagyobb rendben folyt le. A munkások rendkívüli módon el vannak keseredve Végh Gyula főkapitány ellen, aki a minap a kefegyári munkások sztrájktanyáját szétverette*.

Friss Ujság, 1904 április 23. [Általános sztrájk Debrecenben.]

10. AZ ÉLESDI CSENDŐRSORTŰZ

Élesden a függetlenségi párt tegnap népgyűlést hívott össze, amelyen elvtársaink is megjelentek. A függetlenségi gyűlés sikerén a hivatalos hatalom olyan erőszakkal dolgozott, hogy 23 embert lelőttek a csendőrök, 38-at pedig életveszélyesen megsebesítettek. A halottak és sebesültek állítólag mind elvtársaink. Mi közvetlenül csak egy rövid telefonjelentést kaptunk s így csak a külsőségekről számolhatunk be.

A függetlenségiek népgyűlésére vasárnap délután 2 órakor körülbelül 5 000 ember gyűlt össze Élesdről és a szomszédos falvakból az élesdi piacon. A tömeget a huszárság és a csendőrség állta körül. Kerekes Elek ügyvéd, a függetlenségi párti elnök pontban 2 órakor meg akarta nyitni a gyűlést, de első szavait elfojtotta már a hirtelen zaj:

— Le vele, nem hallgatjuk meg!

— Le kell húzni onnan, nem fognak gyűlést tartani.

Ekkor felállott a dobogóra Bérczy Imre főszolgabíró. Mikor a nép

* A sztrájk április 23-án a munkások teljes győzelmével végződött. A debreceni polgármester kijelentette a munkások 32-es bizottságának: „A gyülekezési szabadságot s a sztrájkjogot teljes egészében elismerem, sajnálatomat fejezem ki a történtek miatt; ezentúl mindig a törvény keretein belül fogom magam tartani, amennyiben azok a munkások jogait előírják." Végh Gyula főkapitány a sztrájk végeztével beadta lemondását. (Népszava, 1904 április 24.)

a főszolgabíró alakját meglátta, felzúdult és követelte, hogy menjen le az emelvényről. A csendőrök a zajongás láttára szorosabbra fogták a nép körül gyűrűjüket, mire az még jobban felzúdult.

— Hóhérok! Ölni akarnak? — kiáltották.

Mikor látnivaló volt, hogy a gyűlést nem tudják megtartani, Bérczy főszolgabíró felkérésére Nedeczky huszárkapitány lovasrohammal akarta széjjelugratni a háborgó embereket.

Ekkor megtörtént, hogy egy román paraszt egy nagy darab kővel fején találta a huszárkapitányt. Nedeczky revolvert rántott, de a másik pillanatban a merénylő eltűnt a tömegben.

Nedeczky rohamra vezényelt és a huszárok neki vágtattak az embereknek. Mikor már közelébe értek a tömegnek, egy másik román paraszt furkósbotjával olyan nagy ütést mért a huszárkapitány kezére, hogy kiejtette a kardot. Ezt látta Halászy huszárkáplár és kardjával rásujtott a mellette álló román paraszt fejére, úgy hogy a nagy ütés következtében koponyáját egészen a nyaktörzsig kettéhasította.

Ekkor valaki Resch Mihály csendőrőrmesterre rálőtt. A csendőrt szíven találta a golyó, de még volt annyi ereje, hogy háromszor elsütötte revolverét, az egyik golyó megölte Akis Tógyert, és a másik 2 lövés is kioltotta 2 ember életét.

Resch halála után 58 csendőr lőtt rá a tömegre és mind az 58 lövés talált.

Az összegyülekezett nép Rév, Brátka, Nagybáród, Érküllő, Bucsa, Dinód, Keszeg, Alsó- és Felsőlugos községekből verődött össze és a vérontás után, aki épségben maradt, mind hazamenekülni igyekezett.

A gyilkosság után az Élesd környékbeli román községekben a parasztság állítólag felzendült és gyujtogat. Brátkán felgyujtották a Stern-féle telepet. Nagyváradról még 2 század katonát küldtek ki Élesdre . . .*

Népszava, 1904 április 26. [23 embert legyilkoltak!]

---

11. ROMÁN ÉS MAGYAR MUNKÁSOK ÁLTALÁNOS SZTRÁJKJA ARADON

a) *A sztrájk kitörése*

Aradon ma kiütött az általános sztrájk. A nyomdászok kivételével az összes szakmák kimondták a sztrájkot, azonban holnap csatlakoznak

* „Nagyvárad munkásságának spontán érzése kitört a rémhír hallatára; 8—10 000 munkás szüntette be a munkát hétfőn egycsapásra. Egy napon át szünetelt a munka a gyász kifejezéseképpen" — közli a *Népszava* 1904 április 28-i száma. A *Népszava* e száma hírt ad arról is, hogy „a környező községek . . . forronganak. Bagamérban zendülés tört ki, melynek elnyomására katonaságot küldtek."

a sztrájkolókhoz a nyomdászok is. Több mint 15 000 a sztrájkolók száma.

Nem bérkövetelés miatt mondták ki az általános sztrájkot, hanem az aradi munkások egyetértenek az építőmunkásokkal, akiknek bérharcát a hatóságok erőszakkal elnyomták; a bérharcukat elveszítették részben a hatóságok beavatkozása, részben pedig azon védelem miatt, amelyben a Galíciából hozatott sztrájktörőket részesítették.

A rendőrség és katonaság éber figyelemmel kíséri a mozgalmat és a legmesszebbmenő óvintézkedéseket a rend fenntartása érdekében megtették. Délután 4 órakor az összes iparos munkaadók értekezletre gyűltek össze, amelyben elítélték a munkásoknak a kőművesekkel való indokolatlan egyetértését, egyben bizottságot küldtek ki, hogy a munkásokat észre térítsék. A rendőrség az idegen munkások közül többet eltoloncoltatott és a város egyes pontjain katonai őrjáratok cirkálnak.

Friss Ujság, 1904 június 4. [Általános sztrájk Aradon.]

---

b) *A sztrájkoló aradi munkások győzelme*

Az aradi általános sztrájk a munkások győzelmével ért véget hétfőn, június 6-án. A kőművesek, akiknek érdekében a sztrájk megindult, következő követeléseiket kapták meg: 10 órai munkaidő; vidéki munkánál 10 százalék béremelés és az útiköltség megtérítése; tiszta lakások; a munkarend kifüggesztése; május 1 munkásünnep; a sztrájk következtében senki sem bocsátandó el s a katonaság visszarendelendő. A kőművesek győzelmével a többi szakma is munkába lépett. — A győzelem mindenesetre olyan nagy áldozatokba került, hogy kétséges, vajjon megérték-e az áldozatok? A hatóságok terrorizmusa óriási volt . . .

A vérbíráskodást és a rögtöni vérítéleteket jellemzik, hogy mindezeket csak azért ítélték el, mert tömegesen akartak menni a sztrájktanyára. . .

Az éhező gyermekek nyögése az egyetlen felelet a hatóságoknak — egyelőre. A győzelem azonban megtermi a választ. Az aradi munkásság áldozatai nem lesznek hiábavalók . . .

Népszava, 1904 június 9. [„Tőke és munka" című rovatból.]

---

12. A SZAKSZERVEZETEK III. ORSZÁGOS KONGRESSZUSÁNAK* HATÁROZATA A „KÖNNYELMŰ ÉS HIÁBAVALÓ SZTRÁJKOK" ELLEN

Mindamellett, hogy a sztrájk és bojkott teljesen jogos, a kongresszus szükségesnek tartja a munkásokat figyelmeztetni, hogy óvakodjanak a könnyelmű és hiábavaló sztrájkok kimondásától. Miheztartásul szolgáljon a következő

Sztrájkszabályzat

1. A sztrájk és bojkott sikerének első feltétele a szervezkedés. Bérharcok kimondásánál nemcsak a kedvező konjunktúra, hanem a szervezetek anyagi ereje, illetve az a körülmény veendő figyelembe, hogy a harcba lépők elsősorban a saját szervezeteik részéről a kellő anyagi támogatásban részesülhetnek-e. Ezért a szervezetek kötelessége odahatni, hogy ellenállási alapokat létesítsenek.

2. A bérmozgalmat indító munkások kötelesek ezt elsősorban a szakszervezetük központjának, másodsorban a szakszervezeti tanácsnak, vidéken pedig a helyi szakszervezeti bizottságoknak bejelenteni. A bérharc csak akkor indítható meg, ha az említett tényezők ezt tudomásul vették, illetve ehhez beleegyezésüket adták.

3. A bejelentésnek legalább 4 héttel a tervezett bérharcok megkezdése előtt kell megtörténnie. Bérharcok, melyek az elsősorban érdekelt szakszervezetek jóváhagyását nem nyerték, a szakszervezeti tanács, vagy a vidéki szakszervezeti bizottságok által nem ismerhetők el.

4. A tervezett nagyobb bérharcok, különösen olyanok, melyek egész iparszakmák munkásait és önálló szervezeteket foglalnak magukban, a szakszervezeti tanácsnak jelentendők be, mely, ha a szükség megkívánja, tanulmányozás végett esetleg kérdőíveket ad ki és ezek beérkezése után a budapesti szervezetek vezetőségeit tanácskozásra hívja össze. Ha a szervezetek többsége hozzájárul a bérharc megindításához, akkor a szakszervezeti tanács, illetve az ennek kötelékéhez tartozó szervezetek gondoskodnak a kellő anyagi segélyről.

5. Az anyagi támogatás áll:

a) a szervező bizottságok által megszavazott összegekből;

b) a szakszervezeti tanács által a szervezetek hozzájárulásával kivetett különjárulékokból;

c) önkéntes adakozásokból.

6. Az összesség által rendszeresítendő anyagi segélyezés csak a bérharc második hetében veszi kezdetét.

---

* A szakszervezetek III. országos kongresszusa 1904 december 25—26-án ülésezett Budapesten.

7. Olyan bérharcok, melyek a szakszervezeti tanács s az érdekelt szervezetek beleegyezése nélkül kitörnek, anyagi támogatásban nem részesülnek. Kivételt csak védelmi sztrájkok és munkáskizárások képeznek. Ez esetben a szakszervezeti tanács a körülményekhez képest kivetheti á különjárulékokat.

8. Anyagi támogatásban csak azon szervezetek tagjai részesülnek, melyek bérharcuk megindítása előtt legalább 6 hónapon át a szakszervezeti tanács kötelékéhez tartoztak.

9. A részleges bérharcban állók csupán ama szakma által támogattatnak, melynek kötelékéhez tartoznak.

10. Azon szervezetek, melyek a szakszervezeti tanáccsal szemben egyáltalán nem teljesítik kötelezettségeiket, vagy kétnegyeddel hátralékban vannak, a szervezetek részéről sem anyagi, sem erkölcsi támogatásban nem részesülhetnek.

11. Az összes budapesti és vidéki szervezetek kötelessége a szabályok pontos betartása . . .

A szakszervezeti mozgalom. A Magyarországi Szakszervezeti Tanács jelentése, az 1904. évi december hó 25-én és 26-án Budapesten tartott III. szakszervezeti kongresszus jegyzőkönyve. Budapest, é. n. Kiadja a Szakszervezeti Tanács. 35—36. old.

---

13. A „SZAKSZERVEZETI ÉRTESÍTŐ" A SZAKSZERVEZETEK 1904. ÉVI FEJLŐDÉSÉRŐL

Az 1903. évben megkezdett szervezkedési és alakulási munkálatok az 1904. évben serényen tovább folytak. Ismét számos budapesti és vidéki helyi egyesület az országos szövetségekhez csatlakozott. Az 1903 december 31-ről szóló kimutatásunkban csak 12, mai kimutatásunkban 17 országos szervezet szerepel. A szakszervezeti tanács kötelékéhez 17 országos szervezet 462 szakcsoporttal és 27 önálló helyi szervezet tartozik.

1904-ben a famunkások, bőröndösök, szobafestők, kereskedelmi alkalmazottak és legutóbb az ácsok alakították meg országos szervezetüket. Az élelmezési iparban alkalmazott munkások, a bányászok, vasúti alkalmazottak, hajómunkások, bőripari munkások és textilmunkások országos egyesületeinek alapszabályai még jóváhagyatlanul a belügyminisztériumban hevernek.

Hogy a karácsonykor tartott szakszervezeti kongresszusnak pontos adatokkal szolgálhassunk az egyesületek taglétszámáról, a mult évben kétszer küldtünk ki kérdőíveket. A beérkezett adatok szerint 1903 december 31-én 41 138, 1904 június 30-án 52 410, és a legutóbbi felvétel szerint, 1904 december 31-én, 53 169 tagja volt a szakszervezeti tanács kötelékéhez tartozó szervezeteknek.

Ebből látható, hogy míg az 1904. év első felében 11 272 volt a tagszaporulat, addig az év második felében csak 759 taggal erősödtek szakszervezeteink. Ez a jelenség úgy magyarázható, hogy a nyári hónapokban eszközölt statisztikai felvételek — lévén ilyenkor több munka — mindig kedvezőbbek, mint a téli hónapokban. Általánosságban meg lehetünk elégedve a tagszaporulattal, mert mint tagforgalmi táblázatunk mutatja, 1904-ben ismét 12 031 tagot nyertünk.

A tagszaporulatot és a szervezett munkások százalékos arányát az ipari munkásokhoz következő táblázat mutatja:

	Taglétszám	Százaléka az ipari munkásoknak
1902 január 1-én	9 999	2,39
1903 január 1-én	15 270	3,65
1904 január 1-én	41 138	9,84
1904 június 30-án	52 410	12,53
1905 január 1-én	53 169	12,72

1904 december 31-én Budapesten 28 057, vidéken pedig 25 112 szervezett munkás volt. Százalékos arányban a budapesti ipari munkások 30,04 százaléka, a vidékieknek pedig csak 7,70 százaléka van szervezve. Ez óriási aránykülönbség a vidék hátramaradott ipari viszonyaiban leli okát. Az 53 169 tag közül 2 099 munkásnő van, ami az 1904 június 30-ról megjelent kimutatáshoz viszonyítva némi haladást jelent.

A beérkezett adatokból azt a tanulságot merítjük, hogy szakszervezeteink nagyrészében még nincs meg az a bizonyos megállapodottság, mint a nyugateurópai államokban. Egyes szervezetek többnyire a balsikerrel végződött sztrájkok folytán aránylag sok tagot vesztettek. Így például a molnárok és malommunkások 402 (83,75 százalék), a teherszállítók 79 (86,91 százalék) tagot vesztettek. Általánosságban pedig a fluktuáció rendkívül nagy volt.

Szakszervezeti Értesítő, 1905 május. [A magyarországi szakszervezetek 1904-ben.]

V. A MUNKÁSSÁG HARCAI A FORRADALMI VÁLSÁG ÉVEIBEN. AZ ELSŐ OROSZ FORRADALOM HATÁSA A MAGYARORSZÁGI MUNKÁSMOZGALOMRA. A SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT ÁRULÁSA. 1905—1907

1. AZ OROSZORSZÁGI POLGÁRI-DEMOKRATIKUS FORRADALOM KITÖRÉSÉNEK VISSZHANGJA MAGYARORSZÁGON

a) *A budapesti proletariátus 1905 február 5-i nagygyűlése üdvözli az orosz forradalmárokat*

. . . Budapest proletárságának 1905 február 5-én tartott gyűlése megvetését nyilvánítja a nemzetközi reakció fő támasztékának: a cárizmusnak állatiasságával szemben, s tiltakozásának kifejezése mellett forró üdvözletét küldi a cárizmus megdöntéséért s így közvetve az emberiség teljes felszabadításáért szinte emberfeletti önfeláldozással küzdő oroszországi forradalmár testvéreinknek . . .

Népszava, 1905 február 7. [Az orosz forradalom.]

---

b) *A budapesti szocialista diákok kiáltványban üdvözlik az orosz forradalmárokat*

. . . Orosz testvéreink!

A budapesti főiskolák szocialista hallgatóinak a forradalmi események megünneplésére összegyűlt népes értekezlete testvéri üdvözletét küldi nektek.

Fogadjátok, testvérek, az üdvözletet oly szeretettel, amily benső lelkesedéssel fakadt szívünkből.

Fogadjátok azon meggyőződéssel, hogy szívvel-lélekkel egyek vagyunk veletek hősi harcotokban. Teljesen át vagyunk hatva annak a tudatnak a nagyságától, hogy az orosz nép fejlődésének oly fokára jutott, amelynek egyetlen következménye csak évszázados rabszolgaságának megszűnése lehet. Az emberiség történetében példátlan dicsőséggel ragyog az a titáni munka, melyet a titkos forradalmi propaganda hősei végeztek s végre megtermette virágát: a szikra, amely mind többek kebelében gyujtotta fel a szabadság égő vágyát, lobogó lángba csapott széles Oroszország millióinak forradalmi fellépésében.

Testvéreink! Ti az egész művelt emberiség szabadságharcosainak követendő példát mutattatok! Ti megmutattátok, miként lehet szembeszállni az elnyomás legszörnyűbb formáival! Ti megmutattátok, hogyan törheti meg a . . . tömegek közönyét ügyükért szabadságukat, életüket — mindenüket kockára tevő *egyesek* önfeledt bátorsága! Tőletek tanul-

juk újra, hogyan fojtják *tömegek* szenvedéseik mindennapos kínját egy nagyszerű megtorlás forradalmi viharába! Köszönet nektek érte!

És ti lesztek azok, testvérek, akiknek forradalmi szenvedélye nem fog lehűlni a kivívott politikai szabadság enyhe napsütésében sem; kiknek alkotmányos vérkeresztségét a világ szocialista proletárságának forró együttérzése az emberiség ünnepévé szenteli — ti együtt küzdtök majd vele abban a harcban, amelyet az emberiség végleges felszabadításáért folytat! És miként eddig is ti mutattátok példáját annak, hogyan szegődik a gondolat ereje a szenvedő emberiség szolgálatába, úgy ezentúl is tőletek várjuk az áldásthozó összeműködés példáját — mindaddig, míg egyetlen harmóniába olvad össze a felszabadult emberi nem.

Köszönet nektek érte, testvérek! Köszönet a mi részünkről, magyar diákok részéről, akik százszorosan tanulhatunk tőletek! Egy európai köntösű, de ázsiai barbárságú uralkodó osztály a félszabadság és félszolgaság demoralizáló bilincseiben tartja ez ország munkálkodó népét. Hogy éljünk — kevés, hogy érte haljunk — sok e szabadság. Mi magunk, szocialista diákok, csak fogcsikorgatva nézzük, miként ölik ki tervszerűen a szabad gondolkodás utolsó csíráit, miként terjeszkedik egyetemeinken, mint egész közéletünkben, a klerikalizmus gyilkos mérge. Vajha a ti példátok, testvérek, tartósan megkeményítené szívünket és karunkat, hogy hozzátok hasonlóan diadallal megostromoljuk sötétedő börtönünk kapuit!

A ti végleges győzelmetek a mi szabadságunk riadója lesz. Győzzetek testvérek, hogy mi is győzhessünk!

A budapesti főiskolák szocialista hallgatói

Népszava, 1905 február 28. [Az orosz forradalom.]

---

2. A BALOLDALI ELLENZÉK FELLÉPÉSE A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRTBAN

a) *Szabó Ervin a szociáldemokrácia vezetőinek opportunizmusa ellen*

. . . ne legyen pártunknak egyetlen életnyilvánulása, semmiféle akciója, amely nem lehetőleg valamennyi tagja akaratából, tudatos, szabad közreműködéséből fakadt.

Nem akarjuk, hogy magyar pártunkban meggyökeresedjék a német szociáldemokrata párt azon gyakorlata, amely a stramme Disziplint (szoros fegyelmet) mindenekfelett uralkodó szervezési és működési elvvé teszi. Bár teljesen meg vagyunk győződve a pártfegyelem szükségességéről, nem akarjuk, hogy a fegyelemnek csak éppen német értelmezése honosodjék meg nálunk. Kell, hogy a magyar elvtársak tudják meg, hogy sem a német szociáldemokrácia az ő katonai fegyelmének

sikereket nem köszönhet, sem az egyéb külföldi testvérpártok nem csapataiknak egyenruhába bujtatása vagy katonai fegyelmezése útján érték el sikereiket.

Német elvtársaink azon gyakorlatuk folytán, hogy az egyéni kockáztatásnak haszontalanságát meggyőződéssé nevelték, hogy a mindenkori vezetőségek tekintélyének mérhetetlen ápolása által az egyéni kezdeményezés hajlamát kiölték, odáig jutottak, hogy a porosz választójog kivívásáért még olyan ártatlan utcai tüntetéseket is veszedelmesnek tartanak, amilyenek minálunk sokkal apróbb kérdésekért napirenden vannak. A 3 millió szavazatot kapott német szociáldemokrata párt nem mer az utcára kimenni, miként nem merte a szász választójog megszorításakor „fegyelmezett" csapatait eredményes harcba vinni; miként nem meri egy kicsinyes, brutális, lealázó rendőri uralom gyámkodását erélyesen megtámadni; miként 1848-ban burzsoáziája nem mert forradalmat csinálni; miként ugyanaz a német burzsoázia azóta sem merte a nemesség, a junkerek uralmát a német birodalomban megdönteni. ... mi sokat akarunk tanulni a német szociáldemokráciától is, de ebben, az ő megállapodott, minden különösséget és eltérést perhorreszkáló [elutasító], mindent a csöndes, az istenért mitsem kockáztató filiszter kaptafájára húzó fegyelmükben nem akarjuk követni; viszont sokat akarunk tanulni egyéb testvérpártjainktól is és különösen abban akarjuk őket követni, ahogyan az elkerülhetetlenül szükséges pártfegyelmet és a vezetőségek szükséges irányító és intéző hatalmát a tömegek önkéntes közreműködésének és személyi kockázatokra kész hangulatának nemcsak teljes megkímélésével, de folytonos fokozásával összeegyeztetni tudták.

A magyar munkásmozgalom rövid története, és különösen az utolsó évek lendületes harcai azt bizonyítják számunkra, hogy a magyar munkásságban nemcsak „megvan az angolok szívóssága, a franciák lelkesedése, a németek áldozatkészsége" (miként a *Famunkások Szaklapja* írta), de hogy helyrehozhatatlan bűn volna ezen munkásság, és így az egész szocializmus ellen, ha ezen tulajdonságok leglényegesebbjét: a lelkesedést, és ami ebből folyik — a személyi kockázat bátorságát minden erőnkkel nem ápolnók. Munkásságunk elsősorban bátorságának, mondhatnók vakmerőségének köszöni az utolsó évek különösen gazdasági nagy sikereit.

Ezt a tulajdonságot a magyar munkásságban elevenen megtartani, ápolni és fejleszteni pártunknak legelső feladata ...

Szontágh Ernő. Hogyan módosítsuk a pártszervezeti szabályzatot?** Budapest 1905. 4—5. old.*

---

* Szabó Ervin írói álneve.

** A pártvezetőség utasítására a Népszava Könyvkereskedés röviddel a megjelenése után beszüntette a brosúra árusítását.

b) *A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1905. évi, XII. kongresszusának egyik küldötte a pártvezetőség opportunizmusáról*

Dániel Arnold: Tisztelt elvtársak! Az én általános benyomásom a párttitkárság jelentéséről az, hogy abban igen sok olyan dolog van, amelynek helye a szaktanács jelentésében lenne. A gazdasági okokból indított sztrájkok tudvalevőleg oda tartoznak. A pártvezetőség jelentésének felét ilyen, ipari munkások gazdasági mozgalma teszi ki. Ellenben nagyon is hiányzik valamennyiünknek lelkéből az a megnyugvás, hogy a mi mozgalmunk Magyarország összes nemzetei közt teljesen elterjedt. A pártvezetőség jelentését és az itt elhangzott felszólalásokat keresztülhatja az a szellem, hogy a magyarországi szociáldemokraták mozgalma az elmúlt esztendőkben előrehaladt; bátorkodom konstatálni az ellenkezőt. Sok tekintetben hátrafelé mentünk. Legalább a mult évi kongresszuson 650 küldött volt, ezen pedig nem egészen 300. Én is haladásnak tekintem ezt, de visszafelé. Nem mondom azt, hogy a kongresszusnak tevékenysége attól függ, hogy hány tagja van, mert hiszen kis kongresszus is eredményes munkát végezhet, de olyan jelenség ez, mely aggódóba kell hogy ejtsen bennünket. A pártvezetőség jelentéséből két lényeges dolog tűnik ki. Az egyik, hogy gyengült a nemzetiségek közt a szocialista mozgalom és a földművelő mozgalom is. A pártvezetőség, úgy látszik, maga is érezte azt, mert mintegy indokolásul hozza fel, hogy az elmult évben a politikai élet stagnált Magyarországon. Ez nem igaz. A politikai élet nem stagnált. Stagnált az országgyűlésen, de nem stagnált künn a közéletben. Ez sokkal fontosabb ránk nézve, mint a parlament tevékenysége. Ez nem ok arra, hogy a pártvezetőség gyenge tevékenysége ezzel indokolható legyen. Azután a mult esztendő ínséges volt, igaz, hogy egyetlen jóravaló szocialista sem örül annak, de nem mondhatja senki, hogy mozgalmunkra nézve nem előnyös, mert amikor a nyomorúság bekopogtat a kunyhók ajtain, akkor a legjobb alkalom arra, hogy bekopogtassanak a szocialista párt eszméi.

A jelentésben van, hogy a hatóság a legszörnyűbb törvénytiprásokkal, legnagyobb önkényeskedéssel iparkodott erőnket szegni a nemzetiség, illetve más nemzetekhez tartozó munkástársainknak a mozgalmához. Ezzel dicsekedhetnék Tisza Pista, de nekünk a legnagyobb szégyenünk az, hogy mi ez ellen nem tettünk semmit, hogy mi bevontuk zászlóinkat, mert Tisza Pistának tetszett egynéhány csendőrt a nemzetiségek nyakára kivezényelni. Nekünk az lett volna a kötelességünk, hogy annál fokozottabb erővel megcsináljuk a Magyarországon lakó, más nemzetekhez tartozó elvtársainknak a mozgalmát. Ha a gyűléseket betiltották, lehetett volna tartani titkos gyűléseket. Ezt nekem nem beszéli be senki, erre nézve tapasztalataim vannak. Azután vannak röpiratok, ha lapunkat betiltották, és az

elkobzott lapokat is el lehet terjeszteni közöttünk. De, tisztelt elvtársak, annak a visszavonulásnak, amit a pártvezetőség részéről tapasztalhatott mindenki, meglettek a következményei...

Tisztelt elvtársaim! Weltner felemlítette az élesdi vérengzést, ami gyalázata egész Magyarországnak az egész civilizált világ előtt. Azonban nem említette fel azt, vajjon mit tett a pártvezetőség az élesdi vérengzés után. Úgy tudom, hogy amikor Szardiniában hasonló eset történt, az olasz elvtársak általános sztrájkba léptek. Nem mondom, hogy nekünk is ezt kellett volna tenni, de legalább országos tüntetést rendezhettek volna, amikor ilyen brutális tény fordult elő, amely szégyene az egész magyar közigazgatásnak, amelyről Európa színe előtt nagyon szépen leránthattuk volna a leplet. A *Népszava* semmi egyebet nem tett, mint siránkozott. Azt sem tette a pártvezetőség, hogy Nagyváradon a perben delegált volna egy védőt. Azt láttuk, hogy a védői kar gúnyolódott szenvedő munkástársaink felett a törvényszék előtt...

Van Liebknecht elvtársunknak egy feljegyzése, hogyha valami akciónkról azt látjuk: ellenségeinknek tetszik, akkor hagyjuk el, de ha azt látjuk, hogy ellenségeink tiltakoznak ellene, akkor folytassuk ördög és pokol ellenére, akkor mondhatjuk azt, hogy helyes úton járunk. Ha Magyarországon a mi kezünkben lenne a nemzetiségi mozgalom, micsoda rémületes hatalmat képviselnénk a magyar uralkodó osztály, a magyar dzsentri ellen. Pedig nekünk arra szükségünk van, hogy ne kicsinyeljenek bennünket az ellenségeink, hanem féljenek tőlünk.

Tisztelt elvtársak! A nemzetiségi mozgalmat csak azért sem lett volna szabad abbahagyni, mert amikor a földművelő mozgalomban kifejtett működés eredménytelenségéről volt szó, akkor a pártvezetőség mindig azzal indokolta ezt, hogy a nemzetiségi vidékek sztrájktörőket szolgáltatnak. Itt is a legnagyobb tehetetlenség, amit a pártvezetőség részéről tapasztalunk; azt mondja a jelentés, hogy az agráriusok* megragadtak minden alkalmat, uszítók módjára jártak el. Ezzel szemben a pártvezetőség kidolgozott egy munkarendet és elküldte közéjük, hogy ez legyen fegyverük... Úgy tudom, ahol csak vidéken megfordultam, mindenütt azt hallottam, hogy nagyon sokat lehetne tenni a földművelő mozgalom terén, ha képeznénk agitátorokat és kibocsátanánk röpiratokat, amelyekben közelfekvő gazdasági tényekre hívjuk fel a figyelmet. Magyarországon 650 000 ipari munkás van, ezzel szemben 5 millió földművelő.

A földművelőket pedig teljességgel elhanyagoljuk, így lehet szakmozgalmat csinálni, de nem lehet erőteljes és eredményes politikai mozgalmat csinálni, mert 600 000 ember egy 20 millió lakossal bíró országban teljességgel tehetetlen. Ha meg lehetett csinálni a földművelő mozgalmat Olaszországban és Galíciában, ahol nem jobbak a viszonyok

* Földbirtokosok, a földbirtokos osztály érdekeit képviselő politika hívei.

sem közigazgatás, sem más tekintetben mint minálunk, akkor talán meg lehet csinálni Magyarországon is, csak akarni kell, és nem kell behúzni a lobogót rögtön, mihelyt ellenállásra találunk.

A pártvezetőség síkraszállt mindenütt, ahol nem talált elég ellenállásra, ellenben behúzta a lobogóját, ahol erélyes ellenállásra talált. Végső konklúzióm az, hogy Magyarországon a politikai hatalom bármily csekély mértékben való megszerzéséhez első feltétel a földművelő mozgalom megteremtése, és a legelhibázottabb taktikának, a legnagyobb gyávaság jeleinek veszem azt, hogy ez elől a magyarországi szociáldemokrácia vezetősége — lehet, hogy üzleti szempontból, ahogy Kardos mondta — mindeddig következetesen meghátrált. A jelentést nem veszem tudomásul és a felmentvény megadásához nem járulok hozzá*.

A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1905. évben. Budapest 1906. Kiadja a Főkapitányság. 222—226. old.

*

Garami elvtárs felemlítette, hogy különböző országokban különböző időkben a szociáldemokrata pártnak különböző a taktikája. Ezt aláírom, sőt még meg is toldom azzal, hogy ehhez következetesen ragaszkodjunk. Tudjuk, hogy a németországi taktika különbözik az oroszországitól, aminek oka ez országok közviszonyainak különbözőségében rejlik. A *Népszava* a magyarországi viszonyokat mindig az oroszországi viszonyokkal hasonlítja össze, de ha taktikáról van szó, mindig Németországgal jön elő. Ebben nagy ellentmondást látok... Hogyha a Magyarországi Szociáldemokrata Párt taktikájának irányelveit akarjuk megállapítani, akkor elsősorban azt kell figyelembe venni, hogy Magyarország földművelő ország. Nem szabad az ipari munkások sorsának esetleges javulásáért elhanyagolni a földművelő és nemzetiségi mozgalmat. A jövőért meg kell hozni az áldozatot, hogy ezeket fejlesszük, mert mi nem a jelen előnyeiért, hanem a jövendő nagy céljaiért küzdünk. A pártnak legfőbb törekvése legyen, hogy a kultúrát, mely a nyugati államokban megvan, Magyarországban is létesítse. Ezt pedig az ipari munkások kizárólagos mozgalmával nem lehet elérni**.

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1905. évi április hó 23-, 24- és 25-én Budapesten tartott XII. pártgyűlésének jegyzőkönyve. Budapest 1905. Kiadja a Népszava Könyvkereskedése. 105. old.

---

* A párt által kiadott kongresszusi jegyzőkönyvek a felszólalást csak kivonatosan közlik.

** A rendőrségi jelentésben közölt kongresszusi jegyzőkönyvből hiányzik Dániel Arnoldnak ez a felszólalása, amely egy másik napirendi pont vitájában hangzott el. A jelentés csupán annyit jegyez meg, hogy Dániel „nagy súlyt kíván fektetni a földművelő munkások szervezésére, mert sokkal többen vannak, mint az ipari munkások, másrészt éppen szellemi elmaradottságuk és gazdasági szervezetlenségük ösztönöz éppen arra, hogy jól szerveztessenek. . ." (A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1905. évben. 283. old.)

c) *Garami Ernő válaszában igazolni igyekszik a pártvezetőség megalkuvó politikáját*

Garami Ernő zárszava: ... Dániel elvtárs ma délelőtt igen ügyes fordulattal zavarba akart hozni. Azt mondta, hogy én azt mondtam, hogy nem mindenütt egyformák a viszonyok, más a taktika Orosz-, más Németországban. Azután azt kérdezi, hogy miután azt mondjuk, hogy Oroszországhoz közel állunk, hogy hát akkor miért akarjuk a magyar nemzetet német elvek alapján vezetni? Ez ügyes kifogás, de nincs alapja. Mert az, hogy Oroszországhoz közel állunk, nem vonatkozik általánosságban, csak bizonyos közállapotainkra, azután ez nem egyéb, mint egy kép, mellyel a szónok a hallgatóság figyelmét akarja felhívni. Ha mi oroszországi módra akarnánk küzdeni, akkor szép pártnyomdánkat, mely világos, szép helyiségben van, el kellett volna ásni a pincékbe és a vasajtók mögé. Hát ilyen jelszavakkal nem szabad dolgozni. Igen sok tekintetben oroszországiak nálunk az állapotok, de mégis módunkban áll formák dolgában a németországihoz hasonló mozgalmat csinálni. Módunkban van egyleteket alakítani, gyűléseket tartani, ha be is tiltják, napilapot kiadni, ha meg is büntetik. Dániel azt mondta, hogy mi földművelő állam vagyunk, tehát nekünk a fő súlyt a földművelőkre kell fektetnünk, ezek segélyével kell igyekezni politikai jogainkat kivívni, és megvetően nyilatkozik a mi pártlapunk üzletszerűségéről. A második eset, hogy valaki vállvonogatva beszélt a mi üzleti dolgainkról*. A pártvezetőségnek az üzleti vezetés terén elért sikerei az utóbbi időkben oly szembeötlők voltak, hogy azt letagadni egyszerűen nevetség volna. Miután ezeket letagadni nem lehet, szükséges, hogy kijelentsék, hogy ennek semmi jelentősége nincs. Ne engedjék magukat félrevezetni. A pártéletnek nem volt még fontosabb mozgalma, mint amikor a legújabb pártüzletet megcsináltuk... Azért hoztuk létre, mert annyira szaporodott az áldozni tudó elvtársak száma, hogy elegendő pénz összejött. Ne menjenek el akkor ilyen megvetéssel az üzletszerűség mellett, és azoknak mondom, akik folyton arról beszélnek, hogy a földművelő mozgalmat kell erőssé tenni. Tudják mi kell ehhez? Elsősorban pénz, azután pénz és megint pénz. Az ipari munkások azok, akik a pénznek ezreit és később százezreit fogják a pártkasszába beszolgáltatni és az valósuljon meg, amit Dániel akart, de amit ezidő szerint nem lehet megcsinálni, hogy a földművelő elvtársak közé kimenjünk és őket felvilágosítsuk és kitartó nagy munkával a pártszervezetbe vonjuk.

A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1905. évben. 289—291. old.

---

* A Népszava Könyvkereskedés jövedelméről van szó.

3. A VAS- ÉS FÉMMUNKÁSOK ÁLTALÁNOS SZTRÁJKJA*
1905 május 28—július 2

a) *A vas- és fémmunkások nagygyűlésén a munkásság kimondta az általános sztrájkot*

A gyáriparosok országos egyesületének** május 27-én kelt átiratát*** május 28-án terjesztette a szövetség elnöksége a budapesti vas- és fémmunkások nagy nyilvános gyűlése elé, amelyet a városligeti „Zöld Vadászhoz" címzett vendéglő tágas kertjében tartottak meg . . .

Kardos Jakab hosszabb, jól megfontolt beszédében ajánlja, hogy a harc feladása nélkül várjon a munkásság még 8 napig s kötelezze a vezetőséget arra, hogy a követeléseket minden gyárosnak külön-külön nyujtsa be s csak ha ez is sikertelen marad, akkor mondja ki a nagygyűlés a munkabeszüntetést.

E két álláspont mindegyikét támogatta több felszólaló, de a nagy tömeg elkeseredettségét visszafojtani már nem lehetett, a mérték betelt és a halasztás mellett csak gyenge hangok emelkedtek itt-ott.

Soha feledésbe nem mehető jelenet következett erre. Vanczák elnök síri csendben magyarázta meg a beláthatatlan tömegnek a szavazásra kerülő két javaslatot, s először a halasztó jelleggel bírót, Kardos szaktárs indítványát tette fel. Egyetlen kéz emelkedett fel mellette. A másik indítvány feltételénél azonban 20—25 000 kar emelkedett a magasba, a szemek felvillantak s tízezrek ajkáról elhangzott a lelkes kiáltás: „Éljen az általános sztrájk!"

A határozat megvolt, a munkásság maga mondotta ki, lehetetlenség volt kételkedni abban, hogy szavának ura ne legyen.

Hétfőn, május 29-én azután a helyén is volt mindenki. A gyárak előtt gyülekezve, csoportonként s a forradalmi Marseillaise hangjai mellett vonultak a sztrájktanyára, a városligeti kertekbe, amelyek zsúfolásig megteltek csupa lelkes, harcrakész munkástársakkal. Itt meghallgatva a vezetőség intézkedéseit, minden csoport elfoglalta a maga helyét, hogy most már nyugalommal és kitartással várja a küzdelem sorsának eldőlését.

Vas- és Fémmunkások Szaklapja, 1905 június 1. [A végső szó.]

---

* A sztrájk oka az Oetl-gyár vasöntőinek sztrájkjával való szolidaritás vállalása volt.

** Helyesen: Gyáriparosok Országos Szövetsége (GyOSz).

*** Az átiratban visszautasítják a vas- és fémmunkások valamennyi követelését.

b) *A szakszervezeti vezetők leszerelik a sztrájkot**

... Időközben a sztrájkolók sorai is bomladozni kezdettek. A legjobb keresetű előmunkások türelmetlenkedni kezdettek, a gyárosokkal és művezetőkkel az egész sztrájk alatt fraternizáltak, s most, a sztrájk ötödik hetében elérkezettnek látták az időt, hogy a gyengébb ellenállóképességgel bírókat a sztrájk megtörésére bírják. Néhány gyárban sikerült is ilyenformán mintegy 1 000—1 200 munkást bevinni az ötödik héten, s ez az anélkül is gőgös gyárosok ellenállását mégjobban felbátorította.

Ilyen körülmények között hívta össze a sztrájkbizottság július 2-ra gyűlésre a sztrájkolókat a „Zöld Vadászba" Pesten, a „Fácánba" Budán és a „Jó Szívbe" Erzsébetfalván. A budai és erzsébetfalvai gyűléseken *Rádi* Sándor szaktárs mondotta el a helyzetet és ajánlotta elfogadásra a határozati javaslatot, míg a városligeti gyűlésen *Teszársz* Károly szaktárs referált, körülbelül ezeket mondván:

A sztrájkban álló munkások lelkifurdalás nélkül elmondhatják, hogy minden utat megkíséreltek, amely alkalmasnak mutatkozott arra, hogy a magyar ipart e mélyen érintő mozgalom a munkások megelégedésére fejeztessék be.

A gyárosok gőgje és profitvágya azonban erősebb volt minden józan felfogásnál s ezért mindezideig nem sikerült a békét megteremteni.

A munkásság a hosszú harc alatt hősiesen bebizonyította, hogy nemcsak a munka mellett, de saját ügyéért is tud koplalni. *(Viharos közbekiáltások: „éhezünk, sztrájkolunk tovább!")* Szép ez a lelkesedés, meg is becsüljük, de szaktársak, most komoly megfontolás pillanata előtt állunk, nem szabad erőnket végleg kimeríteni, hogy azután bemenve a gyárakba, ne legyen ellenálló képességünk, amelyre pedig azután lesz csak nagy szüksége a munkásságnak. Önök mindannyian tudják, hogy a munkásság sokat áldozott e harcban, nem szabad ezt az áldozatot fokozni akkor, amikor ez a helyzetben jelentékeny változást már nem okozhat.

Látom szaktársaim harci kedvét, lelkesedésük most újabb bizonyítéka annak, hogy jobb most a harcot közös elhatározással megszüntetni s emelt fővel menve vissza a gyárakba, tovább folytatni odabent, amíg győzni nem fogunk ...

Vas- és Fémmunkások Szaklapja, 1905 július 6. [Legyőzve?]

---

* Ötheti küzdelem után a tőkések a munkások követeléseinek felülvizsgálását ígérték meg. Ezt a később nem teljesített ígéretet a szakszervezeti vezetők a sztrájk leszerelésére használták fel.

4. A DUNÁNTÚLI ARATÓSZTRÁJKOKRÓL

a) *Tudósítás az 1905. évi fejérmegyei aratósztrájkokról*

... *Ercsiből* írja tudósítónk: Gróf Wimpffen Sziegfrid ercsi uradalmának 8 pusztáján kitört az aratósztrájk. Az aratómunkások fellépése magával ragadta az uradalmi cselédséget is, s így a harcban állók száma meghaladja az 1 500-at. A munkásokat az a tarthatatlan helyzet kergette a harcba, melynek következtében nemcsak munkaerejüket kellett a legsilányabb bérekért a végletekig megfeszíteni, de még az egészségüket is állandóan veszélyeztette a munkáltató gróf és alantasainak mérhetetlen kapzsisága.

Az aratómunkásokat a rekkenő melegben *posványos vízzel itatták*, úgy hogy az egyik napon 56 beteget kellett elszállítani a búzaföldről. A szerződés értelmében a munkások napjában háromszor kaptak húst, ez azonban csak annál inkább hozzájárult a megbetegedésekhez, miután a legtöbbször romlott húst osztottak ki közöttük. Legtöbb esetben ugyanis beteg birkákat öltek le, sőt, volt rá eset, hogy *elhullott állatok húsát adták oda az aratóknak*. A kiosztott hús egy-egy adagja, ha az nem romlott, megér 16 fillért, s így a napi három adag értéke 48 fillér. Ezért pedig levonnak minden egyes ember után 26 korona értékű szalmát. A napszámban dolgozó kapásnak 1 korona 20 fillért, a kaszásnak pedig 1 korona 80 fillért fizetnek, s ebből kell azután megélniök a családos embereknek egy hosszú esztendőn keresztül. A munkásnak azonkívül robotmunkát is kell végeznie, s ha ezt bármily okból nem teljesítheti, úgy tartozik a kapás napi 1 korona 60 fillért, a kaszás pedig 1 korona 90 fillért lefizetni az uraságnak.

A sztrájkolók memorandumba foglalt követeléseiket beterjesztették az uraság intézőségéhez. Követeléseik ezek: 1. A robotmunka teljes eltörlése. 2. Az idén végzett robotmunka napi 2 koronával díjazandó. 3. Az előlegezett búza teljes elengedése. 4. A bizalmiférfi elismerése. 5. Tisztességes bánásmód. 6. Rendes alvósátrak a tarlón. 7. Rögtöni segélyhez szükséges kötőszerek.

A sztrájk kitörése után kilátogatott az adonyi szolgabíró néhány csendőr kíséretében az egyik pusztára, ahol beszédet tartott arról a nagy jólétről, amelyet az idei jó gabonatermés ígér a földművelőknek, s egyúttal 30 napi elzárás terhe alatt megparancsolta, hogy folytassák a munkát. Az aratók azt felelték, hogy a termés jóságából nincs semmi hasznuk, mert arra már vár odahaza a szatócs, akinek tartoznak. E feleletre a szolgabíró úr rákiáltott az aratókra, hogy aki szocialista, az álljon balra, s aki nem az, az maradjon a helyén. S ekkor a legnagyobb meglepetésre az összes munkások balra sorakoztak s *rázendítettek a „Marseil-*

laise''-ra. A szolgabíró erre 20 csendőrt hozatott Fehérvárról s az összes aratókat börtönbe vitette . . .

Népszava, 1905 július 11. [A földmívesek sztrájkja.]

---

b) *Rendőrségi jelentés a mezőgazdasági munkások bérmozgalmairól 1905 nyarán*

Arad megye: Gyulavarsándon a gyulavári uradalomban rövid ideig tartott sztrájk volt. Az uradalom, hivatkozva a velük kötött szerződésre, követeléseiket nem adta meg.

A munkások eredményt nem értek el és újból munkába állottak.

Baranya megye: A siklósi járásban, Grósz Imre üszögi lakos kezelése alatt álló Pusztamalom pusztán 28 gazdasági munkás tagadta meg a munkát kétízben — követelésük 56 korona helyett 200 korona volt a természetbeni járandóságokon kívül; elsőízben kétnapi tárgyalás után követelésüktől elállottak, de két hét multán ismét beszüntették a munkát s akkor ismét kétnapi tüntetés és tárgyalás után munkaadó készpénz bérüket 24 koronával, járandóságukat 80—80 liter búzával és rozzsal felemelte, mire 2 kivételével munkába állottak . . .

Békés megye: A gyulavári mezőgazdasági munkások május 10-én léptek sztrájkba. A sztrájk körülbelül két hétig tartott. Az volt a céljuk, hogy a gróf Almássy-féle uradalmat magasabb munka- és napszámbér megadására, valamint más előnyök biztosítására kényszerítsék. Ezen mozgalomban körülbelül 150 egyén vett részt.

Borsod megye: Herceg Odescalchi vámosi uradalmában volt kisebb jelentőségű aratási sztrájk, ennek terjedését azonban a hatóság megakadályozta.

Fejér megye: A székesfehérvári járásban több nagyobbmérvű arató mozgalom volt. Négy olyan helyen is, ahol legnagyobb termés volt, fellépett a sztrájk.

Az adonyi járásban június 27-én Alsóbesnyőn 30 cséplőmunkás, július 3-án Rácalmáson 45 arató, július 7-én Kisperkátán 80 arató, július 9-én Ercsi Belmajorban 90 arató, július 11-én ugyanott 90 arató, július 12-én Dunapentelén 12 arató és augusztus 8-án Alsóbesnyőn 72 cséplőmunkás állott sztrájkban. Mindezen sztrájkok csak egy-egy napig tartottak, s a munkások a hatóság közbelépésére eredmény nélkül munkába állottak . . .

Heves megye: Sashalmon Mauthner József bérlő cselédsége (40-en) sztrájkolt. — ¼ évi cselédbér javítást kértek. Követelésüket részben meg is kapták.

Károlyi Mihály gróf pusztakőkúti pusztáján a cséplésre szerződött 19

munkás a kialkudott 3 százalék helyett 5 százalék munkadíjat követelt s sztrájkba léptek. Az uradalom követelésüket részben teljesítette s ezzel a mozgalom békés befejezést nyert.

Jász-Nagykun-Szolnok megye: Szolnokon 200 aratómunkás két napig sztrájkolt, összes követeléseiket megkapták.

A Jászkisér községhez tartozó pusztakürti uradalomban nagyobb arányú aratási sztrájkmozgalom volt. Az aratók jászladányi lakosok voltak, akik ellen, minthogy a munkát a figyelmeztetés után is, a szerződés ellenére beszüntették, a kihágási eljárás megindíttatott, melynek folyamán 3 izgatót letartóztattak s meg is büntettek. Ezután az ellenszegülés végetért.

Varsányban Baghy Imre uradalmában 110 aratómunkás sztrájkolt a termés jégvert állapota miatt. Ezen sztrájk két napig tartott s a munkásokra nézve azon kedvező eredménnyel végződött, hogy terményenként választottak az aratórész s a biztosíték között. A munkába állás annak hatása alatt történt, hogy a főszolgabíró a sztrájkolók közül 96 egyént egyenként 15 napi elzárásra ítélt s őket a büntetés elszenvedése végett a szolnoki királyi ügyészséghez nyomban be is kísértette.

Moson megye: A nezsideri járásban Barátfalun 20—25 cséplőmunkás 1—2 napig sztrájkolt. A sztrájk hatósági beavatkozás nélkül, egyezséggel végződött.

Bánfalun 25—30 pár aratómunkás sztrájkolt rövid ideig. A közigazgatási hatóság preventív intézkedése folytán következményekkel nem járt.

Pátfalun 20—30 szőlőmunkás sztrájkja 2 óra alatt végetért, mert a birtokos engedett a munkások azon kívánságának, hogy a munkát ne holdszámra, hanem napszámban végezzék.

Somogy megye: A marcali járásban a mezőgazdasági munkások között két hétig tartott sztrájkmozgalom volt, amelyben 400 munkás vett részt. Követeléseik különfélék voltak, különösen a részesföldek után a napszámok eltörlése, illetve le nem szolgálására irányultak, de azonfelül a remélt termés szerződésszerint megállapított hányadrészénél nagyobb részt követeltek s egyes helyeken eredményeket is értek el.

Ezen sztrájkmozgalmakból kifolyólag 100 mezőgazdasági munkást büntettek meg.

A tabi járásban is volt egynéhány kisebb jelentőségű mezőgazdasági sztrájk, továbbá a csurgói járás Szenta községéhez tartozó Újmajor pusztán.

Itt béremelést követelve 35 cseléd tagadta meg a munkát. Közülük 4-et 35 napi s 31-et 25 napi elzárással büntettek. Az ítélet kihirdetését követő napon a cselédek munkába állottak.

A berzencei és iharosi gazdaságban néhány óráig munkaszünetelés volt a cselédek között.

Sztrájkmozgalom volt Vízváron, Klein Dezső bérlő aratói közt, mintegy 80 egyén megtagadta a munkát; ugyanazon bérlőnél Háromfán 600 ember állott ki a munkából munkabéremelést követelve. Mindkét helyen az aratók némi engedmény és béremelés mellett ismét munkába léptek. — Gyémánt József taranyi bérlőnél 150, Cseberkipusztán a mezőgazdasági iparrészvénytársaság bérletén 50, Belegben Szarvas Lajos bérlőnél 30, herceg Ypsilanty simongáti uradalmában 120 arató szüntette be a munkát, de a hatóság közbelépése folytán ismét munkába állottak.

Cselédsztrájk Besenyőn volt Lichtenstein Jakab bérlőnél, hogy 20 cseléd kiállott a munkából, de a hatóságnak sikerült őket ismét minden rendzavarás nélkül munkába állítani.

A barcsi járásban Babocsán két uradalomban, Bolhón egy uradalomban, Homokszentgyörgyön egy uradalomban, továbbá Alexandra-, Nagymező-, Belcsa- és Nagyerdőpusztákon volt mezőgazdasági munkásmozgalom, míg a homokszentgyörgyi uradalomban és Belcsapusztán cselédmozgalom is volt. Az aratók a sztrájk okául azt hozták fel, hogy a dűlt gabonát a kikötött munkabérért nem képesek learatni. A cselédek pedig évi bérüket keveselték.

Ezenkívül a kaposvári és lengyeltóti járásban is voltak arató bérmozgalmak. A lengyeltóti járásban mintegy 2 000 munkás sztrájkolt.

Tolna megye: A dombovári járásban mintegy 1 200 arató- és cséplőmunkás 8 napig sztrájkolt. Követeléseik nagyrészét megkapták.

A cselédek mintegy 300-an Mászlony, Nosztány és Szilfáspusztán sztrájkoltak 48 óráig. A sztrájk azt eredményezte, hogy ezen puszták cselédsége is megkapta a többi puszták cselédségének javadalmazását.

A simontornyai járásban az aratók majdnem mind sztrájkba léptek — mintegy 400 pár. A munkások részaratásnál a 8-ik részt követelték, továbbá követeltek 10 órai munkaidőt s az ingyenmunka eltörlését.

Ezen mozgalom egyezséggel végződött, éspedig a legtöbb helyen úgy, hogy a szerződésileg megállapított 11-ik rész helyett a 10-ik részt kapták és a kukoricaföldért teljesítendő munkákból 2—3 napot elengedtek nekik.

A dunaföldvári járásban a Nagydorog községhez tartozó Bezzegpusztán, Kajdacs községben, valamint a Gindlicsalád községhez tartozó Alsóhidvég, Felsőhidvég és Középtengelic pusztákon, továbbá a Dunaszentgyörgy községhez tartozó Kiserdő pusztán az aratók, és végül Nagydorog és Gindlicsalád községben 1—1 ízben a cséplők szüntették be a munkát; azonban hatósági közbelépésre a munkabeszüntetés következményeire való figyelmeztetés után ismét munkába állottak és szerződés szerinti kötelezettségeiknek eleget tettek.

A munkabeszüntetésnek célja minden egyes esetben a szerződésben biztosított munkabérnek felemelése volt.

Torontál megye: A bánlaki járásban gróf Karátsonyi Jenő hitbizományi uradalmának biószegi és rárosi gazdaságában 70—80 arató pár sztrájkolt; a szerződéssel szemben túlzott követelésekkel léptek fel. A kihágási eljárás ellenük folyamatba tétetett s 30—30 napi elzárásra ítéltettek.

Az elítéltek közül 70-et a nagybecskereki királyi ügyészség fogházába szállítottak, de ötnapi elzárás után szabadlábra helyeztettek s a munkát a szerződés értelmében bevégezték.

Veszprém megye: Az enyingi járásban június 28-tól augusztus 16-ig állandóan volt aratósztrájkmozgalom, sőt a cséplőknél még november havában is. Az aratókkal egyidejűleg a cselédek is sztrájkba léptek.

A munkások a sztrájkok után az aratásnál a 11-ik rész helyett a 10-ik részt, a cséplésnél pedig nem 100 után, hanem 100-ból kaptak 4 százalék részt.

A cselédeknél is tetemesen emelkedett a bér. Átlag pénzben 10 korona s gabonából 1 mázsa javítást értek el.

A veszprémi járásban Várpalotán, Péten és Peremártonban a mezőgazdasági munkások 4 gazdaságban sztrájkoltak. Hatósági közbelépésre a sztrájkok megszűntek.

Zala megye: Gróf Festetich Jenő csáktornyai uradalmában 120 aratómunkás tagadta meg a munkát. A vállalkozó aratógazdák ellen a kihágási eljárás folyamatba tétetett, mire a munkások 4—5 napi késedelem után munkába állottak.

A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1905. évben. 712—717. old.

---

5. KÖZLEMÉNYEK A „PATYOMKIN" LEGÉNYSÉGÉNEK LÁZADÁSÁRÓL ÉS FORRADALMÁR MATRÓZOK BUDAPESTRE ÉRKEZÉSÉRŐL

A „Potemkin Herceg" vörös lobogóját mégis lengeti a szél. A forradalom csatahajója mégis szabad tengerek szabad vándora. Fedélzetén a cárizmus zsarnokai helyett elvtársaink forradalmi bizottsága ül, a matrózok pedig, a lázadók, az istentelen gyilkosok, akik nem átallották fékevesztett fegyelmezetlenségükben felmondani az engedelmességet az atyuskának — olyan fegyelemmel végzik a dolgukat, mint soha.

A „Potemkin Herceg" halad az útján. Hova? Merre? Mi az útja, célja? Nem tudjuk, amint nem tudja a vele hajózókon kívül talán senki sem. Csak menekülnek? Lehet.

Lehet, hogy csak menekülnek a cárizmus elől, amelyet erősebbnek hisznek a forradalomnál. De lehet, hogy — támadni készülnek. Lehet, hogy nagyok a terveik. Lehet, hogy hajójukat a forradalom flottájá-

nak admirálishajójává akarják előléptetni. Sőt, az sem lehetetlen, hogy ez a ... terv meg is valósul. Abban az országban, amelyben minden érző ember forradalmár, ahol az emberiség ügyéért olyan fékevesztett önfeláldozással küzd a szervezett munkásság: nincs a forradalom számára lehetetlenség ...

Népszava, 1905 július 4. [A mi zászlónk a tengeren.]

*

A „Potemkin" hat matróza tegnap Budapestre érkezett s egy éjjelt itt töltöttek ... Valamennyien magastermetű, izmos fiatalemberek s polgári ruhát viselnek, amelyet Bukarestben kaptak. Onnan két nap előtt utaztak el, tegnap Budapesten töltötték az éjszakát s reggel Bécsbe utaztak ...

Népszava, 1905 július 15. [A „Potemkin" matrózai Budapesten.]

---

6. 4000 PÉCSI BÁNYÁSZ SZTRÁJKJA
1905 július—augusztus

a) *Tudósítás a sztrájk kitöréséről*

A föld méhében és fölötte dolgozó rabszolgáknak már régóta lappangó elkeseredése utat tört magának. Nem tudott bennük megmaradni, de kifelé igyekezett. Hiába tűrtek, hiába szenvedtek, magukba fojtva az elkeseredést, akaratuk nélkül is kitört belőlük. S megmozdultak, hogy észrevegyék őket és elmondhassák, hogy ők is emberek.

Nem voltak nagy igényeik, hiszen tudták, hogy ők csak munkások, akik már megszokták a nyomort, a nélkülözéseket. Érezték azonban, hogy ők is hús és vérből való teremtmények, akiknek táplálékra és más egyébre szükségük van. De hiába tudták, hiába igyekeztek beszerezni, amire nagy szükségük volt, mert nem tellett a keresetükből. Hiába vájták a föld alatt a kincseket és hordták a felszínre s rakták garmadába, nekik mégis vajmi kevés jutott a kincsek áraiból, jövedelméből.

Az elkeseredés pedig folyton fokozódott bennük, míg utóbb keserűségük pohara színültig megtelt és — kiömlött.

Szerdán [július 5-én] villámgyorsan futotta be a hír Pécs városát, hogy a szénbányamunkások körében kitört a sztrájk. Az emberek egymásra néztek, mert senki sem volt erre elkészülve; a hír váratlanul jött. Mint futótűz, oly meglepetést keltett mindenfelé. Akik ismerték a bányamunkások helyzetét, csak azon csodálkoztak, hogy annyi ideig mily békében tűrték nyomorúságukat.

De hát megtörtént. A nyomor szikrája kipattant és végig futott valamennyiükön. Csütörtökön már az összes bányákban szünetelt

a munka. S mivel a bányákban, a bányák felett a munkások beszüntették a munkát, a bányaműhelyből a műhelyvezetők elküldték a munkásokat a munkából, hogy szüneteljenek azok is addig, míg a bányákban a munka ismét megkezdődik. S ami már ilyen alkalmakkor — a hatóságok és kapitalisták nézete szerint — „nélkülözhetetlen", a bányatelepekre katonaságot és csendőrséget vezényeltek ki . . .

Csütörtökön több helyen értekezletet tartottak a munkások, hogy megbeszéljék teendőiket; megállapítsák követeléseiket, memorandumba foglalva, átnyujtsák a bányaigazgatóságnak. Egyúttal értekezletet tartottak avégből is, hogy folytassák-e a sztrájkot, avagy beszüntessék. Alig volt egy-két ember, akik vonakodtak volna a további sztrájktól.

A Munkás (Pécs), 1905 július 9. [Bányamunkások sztrájkja.]

---

b) *A bányatársaság családjukkal együtt kilakoltatja a sztrájkoló munkásokat*

A munkásoknak a társaság házaiból való kilakoltatását a bányaigazgatóság folytatja tovább is . . .

Aki csak egy pillantást vet azokra a szegény kilakoltatott munkáscsaládokra, amint a sátor alatt és udvarokon, kis ingó-bingóságaik mellett gubbasztanak, kell hogy a szíve elfacsarodjon és ökölbe szoruljon a keze. S mindez azért, mivel a munkások élni akarnak munkájuk mellett. Az igazgatóság azonban nem akarja, hogy munkásai éljenek, hanem éhezve tengődjenek.

A bányászok közül a csendőrség csütörtökön 28 bányamunkást elfogott és kényszerítették őket, hogy a bányákba leszálljanak dolgozni. De hát az erőszak hiába volt, mert még erőszakkal sem tudták őket éhbérért munkába kényszeríteni.

A bányaigazgatóság embertelenségét tetőzi még ama tett is, hogy a „Jammerthalban" [Siralomvölgy] kilakoltatott két család közül az egyik asszony gyermekágyban feküdt, ezért irgalom mégsem volt irányában. Kivitték éppen úgy a lakásból, mint akármelyik más családnak a bútordarabjait. S az ilyen tett jellemzi leginkább az igazgatóságot, hogy milyen lehet a munkások iránt.

Ennél azonban még cifrább eset is fordul elő Pécs-Bányatelepen, mikor az igazgatóság foganatosíttatni kezdte a kilakoltatást, két asszony könyörgött, ne tegyék meg velük is ezt, mert minden órában várják, hogy kedves terhüket letegyék. Nem használt a kérés és rá másnap az egyik a disznóólban, a másik pedig az árokban szülte meg magzatát. . .

A Munkás (Pécs), 1905 július 23. [Bányamunkások sztrájkja.]

---

c) *Másfélhónapi küzdelem után részleges győzelemmel befejeződött a pécsi bányászok sztrájkja*

Hat heti nehéz és kemény küzdelem után a DGHT [Dunagőzhajózási Társaság] Pécs körötti bányamunkásainak sztrájkja megszűnt. A hétfő délutáni gyűlésükön kimondották a munkások, hogy a társaság bányaigazgatósága által felajánlott és jegyzőkönyvbe foglalt bér- és egyéb javításokkal ... a munkát ismét felveszik s a sztrájkot ezzel beszüntetettnek nyilvánítják.

A béke tehát a munkaadó társaság és munkások között helyreállt. A béke azonban csakis úgy lehet tartós, ha a megígért bér- és egyéb javításokat az igazgatóság ez év október 1-vel életbe lépteti. Mert ha az igazgatóság a tett írásbeli ígéretet be nem váltja, el lehet készülve arra, hogy a béke ismét felbomlik. Habár a munkások ezúttal nagy anyagi sikert nem is értek el, de erkölcsi győzelmet arattak. A társaság pedig a lefolyt sztrájkból megtanulhatta, hogy a munkásokkal még sem lehet úgy elbánni, amint neki tetszik. És megtanulhatta azt is, hogy a nyomás ellennyomást szokott szülni, mivel a munkások nem azok az öntudatlan páriák többé, akiket kedv szerint lehet kizsákmányolni és éhbérekkel kielégíteni, de mérlegelni tudják, hogy munkájukért mily díjazás jár nekik ...

A Munkás (Pécs), 1905 augusztus 20. [Bányamunkások sztrájkja.]

---

7. A „DARABONT-KORMÁNY" AZ ÁLTALÁNOS VÁLASZTÓJOG JELSZAVÁVAL IGYEKSZIK MEGOLDANI A POLITIKAI VÁLSÁGOT

(Részlet Kristóffy József emlékirataiból)*

... A vezényszó életfeltételében támadja a dinasztiát**. Ennek a vége csak bukás,, pusztulás lehet. Elbukik a magyar is, ahogy Tisza Kálmán jósolta ...

Megrögzött bennem az a gondolat, hogy itt csak egy segítség van: tervszerűen és kíméletlenül letörni a magyar vezényszóért folytatott küzdelmet ...

De hol az eszme, mely keresztültörje a hazafias fellendülés duzzadt

---

* Kristóffy József a király által 1905 június 18-án alkotmányellenesen kinevezett Fejérváry-kormány belügyminisztere volt.

** A „szövetkezett ellenzék" a magyar vezényleti nyelv bevezetését követelte a hadseregben. A követelés teljesítése a Habsburgok fő támaszának, a hadseregnek megbontását eredményezhette volna.

áradatát? Hol a jelszó, mely erősebb a vezényszónál, mely mindent átfogó egyetemes hatásával medrébe szorítja a kicsapott hullámokat? Mert csak egy ilyenről lehetett szó. Útközben különböző tervek forogtak agyamban. Legjobban megkapott egy széles népjóléti programm, melyben a választási reform is szerepelt, de még nem konkrét formában.

A minisztériumban Rudnay Béla főkapitány várakozott reám, Rudnay, a Fejérváry-kormány egyik leghívebb és legértékesebb támogatója, kire a rezsim nemcsak rendkívüli megbízhatósága, hanem átfogó politikai látóköre miatt is mindig bizton támaszkodhatott. Kíméletlen szigorral és energiával tartotta fenn a rendet a főváros területén s e téren sem előtte, sem utána vele senki sem mérkőzhetik. Rudnay jelentette, hogy a szocialisták küldöttségbe készülnek jönni. Valami disznóság történt velük Pécsett, azt akarják panaszolni. Egyúttal az általános választójogot is követelni fogják. Ebben a zivataros időben nem ártana valami mézes madzagot a szájukon keresztülhúzni. Ezt mondta Rudnay.

Csodálatos, ha valami egyszer meg akar történni, az események milyen logikai összefüggésben kergetik egymást. Általános választói jog! Mintha egyszerre fejbeütöttek volna, úgy hatott rám e három szó. Rögtön átéreztem, hogy ez milliók szívének dobbanását, milliók érdekének harcos megmozdulását jelenti. Hiszen éppen erre van szükség. Főispán koromból tudtam, hogy a nép odakünn izzó vágyakozással keresi jogát, s elég egy szikra, hogy visszafojtott érzelmei lobbot vessenek. Külföldi tapasztalatokból már jól ismertem a suffrage universelle [általános szavazati jog] óriási tömeghatását s egy percig sem kételkedtem, hogy ez a minden tömegérdeket átfogó hatalmas eszme, ha egyszer felvettetik, végigsepri a közélet tereit s úrrá lesz a politikai viszonyok felett. Az első percben tisztában voltam, hogy megtaláltam a fegyvert a vezényszó felfújt mozgalmával szemben . . .

A korona érdeke az, hogy a parlament munkaképes legyen, pontosan elégítse ki az állami szükségleteket s ezáltal a békés és nyugodt kormányzást lehetővé tegye. Ezzel szemben a parlament működése már régen obstrukciókba fulladt, most pedig nyilt forradalmi mozgalmat folytat a király jogai ellen. Az uralkodó osztály szívesen élne békességben a dinasztiával és Ausztriával, mert így minden zavar nélkül élvezhetné a hatalom előnyeit*. De nem teheti, mert a néptömegek elégedetlenségének tompítása végett kénytelen a nemzeti és közjogi követelések eszközéhez nyúlni. Itt tehát hatalmi kérdésről van szó, melynek rúgóit nem politikai, hanem fizikai okok képezik. Fizikai okokkal szemben pedig a politikai sarlatanéria [szemfényvesztés, szédelgés] minden

* Kristóffy itt nyilvánvalóan figyelmen kívül hagyja az uralkodó osztályok közötti ellentéteket.

eszköze hatástalan marad. Fizikai okokat csak a fizikai eszközök erejével lehet megszüntetni. A monarchikus és dinasztikus politika régi szövetségeseit immár elvesztette. Az összes történelmi osztályok ellene harcolnak. Az arisztokrácia a kiegyezés óta annyira megerősödött, hogy képes felvenni a harcot a trón ellen. És addig nem fognak pihenni, míg a királyi tekintélyt le nem alázzák. Új elemekre van tehát szükség, akik a lázadókat félreszorítják, s akik majdan hálásak lesznek a jogért, melyet a koronától nyernek. Nem sokat kellett töprengeni annak tiszta meglátására, hogy ha van valami, ami itt segíthet, az csak egy gyökeres, az általános választójog alapján nyugvó parlamenti reform lehet, mely új, egészséges alapokra fogja fektetni az egész országot.

Kristóffy József. Magyarország kálváriája. Az összeomlás útja. Politikai emlékek 1890—1926. Budapest 1927. Wodianer kiadás. 185—187. old.

---

8. SZÁZEZRES TÖMEGEK TÜNTETÉSE 1905 SZEPTEMBER 15-ÉN, A „VÖRÖS PÉNTEKEN" A VÁLASZTÓJOGÉRT

a) *A „Népszava" beszámolója az általános sztrájkról és tüntetésről*

... A tömeg négyes zárt sorokban vonult a parlament elé. A parancs az volt, hogy mindenki csendesen viselkedjék. Éljenezni, abcugolni nem szabad. Aki ilyesmit csinál, az valószínűleg a sorainkba befurakodott agent provocateur. Egy elvtársunk nem tudja visszafojtani a lelkesültségét és önkénytelenül is kitör az ajkán:

Éljen az általános és titkos választói jog!

Abban a pillanatban elnémítják. Ha hirtelenében nem tudja magát igazolni, pórul jár.

A szobafestők vonulnak fel. Valaki odakiált soraik felé az utcán:

— Naplopók!

Egy hang nem felel rá. Két munkás kilép a sorból, a kiabálóhoz megy, megragadja és a soraik közé cipeli. Ott kell neki lépdelni a „naplopók" között. Felviszik a Szabadság térre és ott kell állnia a munkások között. Egy pár órai ácsorgás után sírva kér bocsánatot és szabadulást. A provokálások hasonló elintézésben részesültek.

A magyar parlament előtt pedig fenséges akkordokban zengett a jogtalanok százezrének harci riadója: a Marseillaise.

Megálltak a gépóriások kerekei, nem csattogott a kalapács, a műhelyek megüresedtek. A fővárosban szünetelt a munka. Csodálatos képe volt az utcának. Zárva volt az üzletek nagyobb része s az utcákat piros jelvényes munkások töltötték meg. A villamos közlekedés majdnem teljesen szünetelt; a gázgyárak, az összes malmok, a gépgyárak nagyobb

része beszüntették üzemüket, szünetelt minden építkezés, a nyomdák majdnem kivétel nélkül, a szabók, asztalosok, cipészek s a kisiparosoknál dolgozó többi munkások teljesen.

A Kerepesi úti Párizsi Nagyáruház tulajdonosa kijelentette alkalmazottainak, hogy a munkások e nagy ünnepén önként bezárja üzletét. A munkaszünet kiterjedt a főváros közvetlen szomszédságában fekvő községekre is. Újpesten, Kispesten, Erzsébetfalván, Soroksáron, Csepelen, Budafokon általános volt a sztrájk s minden gyár beszüntette üzemét.

A gépgyárak szünetelése erőpróbája volt a munkásság szervezkedésének. Az elveszített sztrájk után azt jövendölték a polgári lapok, hogy vége a vasmunkások szervezetének, a vasmunkások elhagyták azt a tábort, amelyben eddig küzdöttek. S ma láthatta mindenki, hogy ez hazugság. A vasmunkás szakmák mind szüneteltek, a gépgyárak üzeme megállt s az a 25 000 vasmunkás, aki ott volt a jogért küzdők táborában, eleven cáfolata a polgári lapok meséjének ...

Legtöbben voltak a vasmunkások, 25 000-en, asztalos 5 000, egyéb famunkás 4 000, cipész és csizmadia 4 000, kőműves és építőmunkás 8 000, vasutas 400, gázgyári munkás 700, szabó 7 000, nyomdász 4 000, kereskedelmi alkalmazott 3 000, Újpestről 10 000, Erzsébetfalváról 5 000, Soroksárról 1 500, Budafokról és Albertfalváról 6 000, Kispestről 4 000 elvtárs jött. Mintegy 20 000 lehetett a kisebb szakmák munkásainak száma s a tömeg többi része napszámosokból és segédmunkásokból állt, akik nagyrészt még nincsenek szakegyletekbe szervezve, de azért tudják, érzik, hogy az ő érdekeiket csak a szervezett munkásság tábora óvja meg ...

A rendőrség oly előkészületeket tett ma, mintha forradalom kiütését várná. 1 500 gyalogos és 150 lovasrendőr vonult ki, akik elzárták az összes szomszédos utcákat és kordont vontak. A Radetzky-kaszárnyában készenlétben tartották a 16. huszárezred két eszkadronját [lovasszázadát] és a soproni 18. honvédgyalogezred két századát, mely utóbbiakat egyenesen ebből az alkalomból rendelték a fővárosba ...

Ezer és ezer ember az Országház téren, feketén hömpölyög a nép a Kiss Ernő, az Aulich utcában, az Alkotmány utcában csak úgy dagadoz a hullámzó sokaság, a Báthory utca a Hold utcáig tömve, a Vécsey és Nádor utca és a Szabadság tér félelmetesen tele, szinte lehetetlen volt a tömeg nagyságát megbecsülni, de lehetett ott 120—150 000 ember. Először a Hunyadi téren gyülekezett csoport vonult fel a parlament elé, reggel 8 óra tájban, a menet élén a nyomdászok dalkarával és zászlójával, azután következtek sorban a többiek. Másfél órával az első csoport odaérkezése után még mindig özönlött a nép ...

Népszava, 1905 szeptember 15. [A vörös péntek.]

---

b) *Buchinger Manó visszaemlékezései a szeptember 15-i tüntetésről*

... El kell csak képzelni a látványt, ahogy egy ekkora tömeg ott áll a büszke magyar parlament palotája előtt, farkasszemet néz tornyaival, kupolájával, száz és száz kivilágított ablakával, ahogy a tömeg százezer torokból kiabál, éljenez, abcugol, s szinte öklével éri el az impozáns főbejárat vaskapuját és a „ tisztelt Ház" összes más bejáratát ... A kép valóban forradalmi volt. Nehéz volt nem gondolni arra, hogy egyszer — a nagy francia forradalomban — Párizsban is ott álltak ilyen tömegek az akkori francia parlament előtt, de azok megtették még a hátralevő lépést is és magába a parlament üléstermébe is bekukkantottak ... Felemelő érzés volt az is, hogy ezt a mi akkori hatalmas tömegünket a vasfegyelem és a tömeg saját öntudata a küszöbön megállította és természetes korlátok között tartotta. Nagy haladás volt ez a fegyelem a szervezett munkásosztály magatartásában és nagy politikai erőtöbbletet jelentett a szociáldemokrata párt javára. Méltó volt ez a magatartás azokhoz a gyönyörű szavakhoz, amelyeket a parlamentbe beküldött küldöttség élén a deputáció szónoka mondott el, méltó illusztrációja ezeknek a következő szavaknak:

„Néhányan vagyunk itt, sokan vagyunk ott künn a kapun kívül, milliónyian vagyunk az országban az alkotmányon kívül ... A szétválasztó gátat lerombolni, ez a mi törekvésünk ..."

A tüntetés rendezői, a pártvezetőségi tagok és a kijelölt szónokok ott álltunk szinte szívszorongva a szenvedélyesen kiabáló, hadonászó tömeg között elosztva. És tudtuk, hogy ezen a napon voltaképpen csak pár percig tart a parlament előtti nagy jelenet, csak éppen addig, amíg a házelnöknél járó küldöttség neki átadja a párt memorandumát és akkor azonnal már fel is kell a nagy összejövetelt oszlatni, mégpedig békésen és fegyelmezetten. Vajjon sikerül-e mindez úgy, ahogyan ezt odahaza kiterveztük? ... Tudtuk és féltünk tőle, hogy a parlamenttől, illetve annak elnökétől még csak valami biztató kijelentést sem kapunk és a százezernyi tömegnek még ilyen halovány biztatást sem adhatunk útravalóul. Tudtuk, hogy a tömeget csak üres kézzel küldhetjük haza ... S legfeljebb abban bízhattunk, hogy olyan tömeggel állunk szemben, amely már politikailag is értelmesen tud gondolkodni és fegyelmezetten viselkedik. Ezért tehát, üres kézzel, de tele szívvel indultak vissza a tömegek otthonaikba, az üzemekbe és a gyárakba, de sokan, nagyon sokan lehettek közöttük, akikben túláradt az az érzés, amelynek a történetírók szerint Goethe adott egykor kifejezést, amikor a híres valmyi csatában látta a francia forradalom győzelmét s megállapította: „Új fejezete kezdődött a történelemnek s mi azt mondhatjuk, hogy ott voltunk!" ...

De mielőtt ez a százezres tömeg a parlament előtt szétoszlott volna,

mi néhányan ott a téren a szeptemberi időjárás ellenére is még alaposan megizzadtunk ... Az ottlevő nagy kandeláberekre kapaszkodva, vagy az ország házának főbejáratát őrző kőoroszlánok sörényes fején ugrándozva, vagy az elvtársak vállain balanszírozva [egyensúlyozva] magyarázgattuk a tömegnek a nagy nap jelentőségét és értelmét. Mi is ráztuk ökleinket a parlament felé, mi is fenyegetőztünk, az elvtársakat pedig kérleltük, hogy nyugodt fegyelemben és méltóságteljes magatartással menjenek haza ... Amikor 13 évvel később, 1918 novemberében újra ott álltam a tömegben a parlament előtt, odabenn pedig a gyönyörű, büszke kupolacsarnokban a forradalmi népkormány kihirdette az úgynevezett néptörvényeket és a magyar népköztársaságot, akkor az egykori vörös péntekre gondoltam ... Arra gondoltam, hogy ha 13 évvel ezelőtt a feudális nagybirtokosok parlamentjének vezetői nem küldtek volna haza bennünket olyan kurtán-furcsán, akkor talán másként alakulhatott volna sok minden ... 13 évvel később bebizonyult, hogy nem volt valami bölcs és előrelátó cselekedet, hogy az ország munkásságának ilyen lelkes és elszánt megmozdulását akkor annyira leértékelték. Illett volna azt az óriási erőfeszítést idejében észrevenni. Mert komoly, nagy erő feszült már akkor is a magyar dolgozókban, sok becsületes igyekezet, lelkesedés és elszántság volt a tömegekben ...

Buchinger Manó. Küzdelem a szocializmusért. Emlékek és élmények. Budapest 1946. Népszava. 156—158. old.

---

9. „GYŐZÖTT A FORRADALOM!" — A „NÉPSZAVA" SZERINT AZ OROSZ FORRADALOM AZ OKTÓBERI CÁRI MANIFESZTUM MEGJELENÉSÉVEL ELÉRTE CÉLJÁT

Vihar rázta meg a fehér cár birodalmát, a forradalom vihara. És tegnapról mára egy új világ támadt a „szent" Oroszország helyén.

Ahol eddig jogfosztott munkások állati sorban tengették életüket, ahol a paraszt rabigában görnyedezve szántotta az anyaföldet, ott most felderült a szabadság dicsőséges napja, ott jogot kapott a nép.

Kapott!? ... Nem jól mondtuk ... Szerzett!

Az elnyomott proletárság forradalommal erőszakolta ki magának azt a jogot, amely nélkül az élet csak tengődés, az ember csak barom, a haza csak üres szó.

Orosz testvéreink megcsinálták azt a forradalmat, amely a rengeteg állandó hadseregek, az ismétlőpuskák és a messzehordó ágyúk korában az egyedül célhoz vezető forradalom: megcsinálták a munkáskezek passzív forradalmát. A gyárakban megállottak a kattogó kerekek, a

kohókban kialudtak a tüzek, a vasutakon megszűnt a forgalom, a városokban az üzleti élet.

És amikor még ez a forradalom sem hatott elég gyorsan, lengő vörös lobogók alatt kivonult az öntudatos munkásság megszámlálhatatlan hadserege és barikádokat emelt, szembeszállott a cári hatalom fegyveres bandáival, kitárta mellét a sortüzeknek, golyóért golyót küldött a zsoldosoknak és a meggyilkolt testvérek életéért a hatalom bérenceit ölte halomra.

Öntudatos volt ez a forradalom, bátor volt, elszánt volt. És sikeres volt. Talán még nincs vége, de van már gyümölcse . . .

Orosz testvéreink immár megnyerték a nagy csatát: az orosz munkásnépnek immár van joga. De megmutatták minekünk is az utat, amelyen, ha már más út nem marad, haladnunk kell.

Az a vihar, amely elsöpörte az orosz zsarnokuralmat, végigzúghat még Magyarországon is, és elsöpörheti a maradi, népnyúzó magyar uralkodó osztályt is. El is fogja söpörni, ha észre nem tér és magától félre nem áll a haladás útjából. . .

Eddig is tudtuk, most meg élő példából látjuk, hogy a nép jogokat nem kap, azokat szereznie kell. Aki a jogokat adja, azért adja, mert azokat tovább meg nem vonhatja. Az orosz nép elfogadja a megszerzett jogokat a cár kezéből, aki százezreket küldött már az ólombányákba, a halálba, a börtönökbe. A magyar nép miért ne fogadhatná el az őt megillető jogokat egy kiszolgált generális kezéből!?* Az orosz nép a forradalmi vörös zászló alá sorakozva elsöpörte a szabadság útjából az akadályokat. Hát mi miért ne küzdhetnénk ugyanaz alatt a vörös lobogó alatt a mi szabadságunkért és miért ne szórhatnánk szét azt a szemétdombot, amely magát hegynek képzelve, el akarja előlünk zárni a szabadság útját!? . . .

Népszava, 1905 november 1. [Győzött a forradalom!]

---

10. A MOSZKVAI DECEMBERI FELKELÉS VISSZHANGJA MAGYARORSZÁGON

a) *A „Nőmunkás" üdvözlete a moszkvai decemberi felkelés hős asszonyainak*

Ha olvassátok az oroszországi sürgönyöket, megtudhatjátok azokból, hogy egy hatalmas birodalom rabláncra fűzött népe a bilincseket széttörni készül. Sok láncot szét is tört már, de a szabadság még messze van. A szabadság vérből táplálkozik. Az urak, a gazdagok, míg a nép

* Fejérváry Géza báróról, a Ferenc József által alkotmányellenesen kinevezett „darabont-kormány" miniszterelnökéről van szó.

gyermek és tudatlan volt, elrabolták tőle a szabadságát. Becsapták, befonták őket, hogy aztán az erejétől megfosztott Sámsonnak kiszúrják a szemét, ne lássa soha meg, elnyomói hol laknak. Azóta a letiport népnek mindenütt véres harcokat kell megvívnia minden csipetnyi szabadságért, mert az uraknak volt annyi eszük, hogy az elrablott jószág védelmére a megrablottakat kényszerítették őrizetül. Így folyik most egy fenséges, magasztos küzdelem Oroszországban. Az egyes városok lakossága a szabadság napsugaraitól kigyógyult szellemi vakságából, felismerte, hogy az elnyomatás honnan ered. Mint a förgeteg, úgy támad fel a forradalom szerte az orosz birodalom terjedelmes mezőségein. Átviharzik a Jeges óceántól a Fekete tenger partjáig a felszabadulás utáni vágy, és nyomában elszánt csapatok teremnek. Odaállnak, ahol a szolgasereg az elnyomók zsoldjáért testvért, apát, szülőt legyilkolni kész. Tudják, vérrel tápláljuk mi, elnyomott proletárok, a szabadság fáját.

Most hír érkezik, hogy Moszkva, Oroszország második nagy városa a forradalmárok birtokába került. Ez az esemény a maga nagyszerűségében az előrejutás egyik fenséges jelensége. A munkásság szembeszállott ágyúkkal, gépfegyverekkel, a kozákság, a vad pribékek gyilkos tömegével, torlaszokat, barikádokat emelt s hősiességgel harcolva, a piros lobogó ott lobog a romhalmazokon. Győzött a proletárság szervezett ereje.

De olvassátok el a sürgönyöket, ott látjátok leírva, hogy első sorban harcoltak a moszkvai asszonyok.

Nem a bársonykezű, liliomarcú, selyemszoknyás herék, hanem a kérgestenyerű, ráncosképű, rongyosruhájú proletárasszonyok. Amazok futva menekültek onnan, ahol a szabadságért harcolni kell. A mi véreink, a mi testvéreink voltak azok, akik nem hátráltak meg semmi veszély elől, hanem ott harcoltak férjeikkel, fiaikkal a torlaszokon.

Az ágyúgolyó, a gépfegyver nem udvarias, nem válogat. A munkásasszonyok piros vére csakúgy hullott a szabadság védelmében, mint a munkásembereké. A harcmezőn nincs különbség a nemek között. Igazságuknak tudata megacélozta mindkét nem erejét és a moszkvai asszonyok méltókká lettek a moszkvai férfiakhoz.

Páratlan a világtörténelemben ez az esemény.

Oroszországban hősök laknak, akik az eddigi elnyomatást most végre eltörölni igyekeznek, akik az ősök által elmulasztottakat helyrepótolni akarják. Nem az egyesek, hanem a népek szabadságharca ez, az elnyomott osztályoké, minden becsületesen gondolkodó oroszé a zsarnokság ellen. És ebben a küzdelemben elöljár a munkásság. Természetes is ez. A polgári pártokat kielégítené már az a szabadság is, amely a munkásságot kizárná minden jogból és azt szeretnék, ha a szolgaságot nem a cár, hanem ők, a polgárok tudnák értékesíteni. De a munkásság a szabadságot a maga teljességében akarja. Legyen

vége minden zsarnokságnak örök időkre. Nem akarja a cári zsarnokságot felcserélni a polgárok zsarnokságával. Ezért szaporodik a munkásság ellensége és ezért kell a munkásságnak harcolnia egyedül a saját szabadságáért.

Most segítségükre sietnek az asszonyok. Azok, akiknek minden érdeke egybeesik a férfiak érdekével. Azok, akik egysorban rótták a szolgákkal a barázdákat, azok, akik minden szabad gondolatért együtt senyvedtek nyirkos börtönökben. Kigyullad az arcunk, megdobban a szívünk ennek a fenséges jelenetnek hallatára. A nők nem azok a félénk, gyáva, osztályuk érdekeit meg nem értő munkások, akiknek hitték őket eddig. Ott a fényes bizonyíték Moszkva rommá lőtt barikádjain. Amikor minden erő összeesküszik a munkásnép ébredező erejének meggyilkolására, a moszkvai asszonyok halálmegvetéssel rohannak a biztos veszélybe, hogy a forradalom piros lobogója büszkén ragyogjon s a lelketlen gyilkosoktól visszafoglalja a munkásvérrel megszentelt helyeket.

Nagy események hősöket teremtenek s a moszkvai asszonyok az orosz forradalom méltó hősei lettek.

Ahol ilyen hősök teremnek, ott a szabadság fája ki fog virulni.

Mi, akik félig-meddig hasonló körülmények között élünk mint az oroszok, sok tanulságot merítünk ebből a harcból. Megtanulhatjuk először azt, hogy semmiféle hatalom nem tart örökké, mert az valamennyi belefullad a saját bűneibe. Megtanulhatjuk, hogy az erőszaknál, a zsarnokságnál van egy hatalmasabb és maradandóbbat alkotó eszme, a szabadság és az összetartó szeretet, mely most harcbavitte az orosz munkásnépet. Mi sokat tanultunk ebből a küzdelemből és ha alkalom lesz rá, a gyakorlatban is alkalmazni fogjuk, mint a moszkvai asszonyok alkalmazták. Mi nem lehetünk se gyávábbak, se gyöngébbek moszkvai testvéreinknél.

Nőmunkás, 1905 december 31. [A moszkvai asszonyok.]

---

b) *Ady Endre az orosz forradalomról*

A táviratok rémes madarai, amelyek ebből a lángban álló országból hozzánk tudnak repülni, nemcsak a vérnek és puskapornak szagát hozzák el, hanem annak a kétségtelen bizonyosságát, hogy a forradalmi párt hihetetlenül felülkerekedett erőben és szellemben az autokratizmus fölé, a Pobjedonovcevek*, Trepovok** nagy rémületére... most már

* Pobjedonovcev — a „Szent Szinódus" — az orosz görögkeleti államvallás legfőbb egyházi hatóságának — főügyésze, a XIX. század végének és a XX. század elejének egyik legreakciósabb politikusa a cári Oroszországban.

** Trepov — a cári Oroszország hírhedt reakciós politikusa, 1905 januárjától a pétervári kerület teljhatalmú kormányzója.

bizonyosnak látszik, hogy az orosz forradalmat többé nem lehet leverni... Valami lappang ezeknek az időknek a méhében. Mintha az új „század" nemcsak naptári fogalom volna, hanem valóságos epocha [korszak] kezdetét jelentené.

Budapesti Napló, 1905 október 31. [Oroszország nagy napjai.]

*

Borzalmasan megrázkódott nagy Oroszország. Fogvacogva néz Moszkva felé a világ. Égszakadás, földindulás ez... Ezt a forradalmat a nép csinálja... Az orosz baka csóvát ‹ ob a Nikoláj-pályaudvarba s fegyverével átáll a csőcselékhez... most már nincs és nem lesz megállás... Talán már vörös lobogó leng a Kremlen... A hadsereg is a csőcseléké lesz... él és eszmél a nép. A lebecsült és lenyomorított csőcselék... az orosz nép képzelhetetlen ereje képzelhetetlen szenzációkat adott már s ígér még a világnak. És célhoz fog érni! Véren, roncson, üszkön át diadalmasan ér el a trónig az orosz demokrácia. Eléri az önző úri kastélyt, a sanyargató gyárat, az elbutító papi lakot s a szívtelen kaszárnyát... A történelemnek büszkesége lesz e szörnyű földindulás. Büszkesége, tanulsága és igazolása... A néptől tudatos cselekedetet nem várnak a legrajongóbb apostolok sem... Íme, a proletárság visszaadta a népet a népnek. Felkelt a nép és formálja a világot... csak a nép tud forradalmat csinálni. És megváltás csak a néptől jöhet. A néptől, melyet nem-óvatos urak csőcseléknek neveznek. Hasonlítgassuk magunkat Oroszországhoz? Ízetlen és igaztalan feladat. De épülhetünk mégis az orosz példán. Elkorhadt, tehetetlen társadalmakat csak a nép menthet meg. A rettenetes, győzhetetlen, feltarthatatlan nép.

Budapesti Napló, 1905 december 29. [Földindulás.]

---

11. A FÖLDMUNKÁSSZÖVETSÉG MEGALAKULÁSA
1906 január 7

Az ország munkásnépének lelkes érdeklődése mellett ült össze vasárnap, folyó hó 7-én a földmunkások országos szövetségének alakuló közgyűlése.

A korszakalkotó munka tudatában az ország minden részéből összesereglett küldöttek a legnagyobb odaadással rakták le alapjait a földművelő munkásság templomának, az országos szövetségnek. Méltán számolhatunk be a legpéldásabb munkálkodásról, a lelket emelő lelkesedésről és most, mikor a sziklaszilárd épület felemelése, a milliók

szervezése vár ránk égető feladatul, a legszebb reménnyel indulunk el a további munkálkodásra, mert ez a közgyűlés biztató reményt ad a fárasztó útra. Ismeri ma már minden elvtárs a kötelességét és a mindnyájunk egyöntetű működése meg fogja hozni a milliónyi földműves számára a jobb jövőt.

A közgyűlés a bádogosok szakegyletének Dob utca 82. szám alatti helyiségében reggel 9 órakor kezdődött, s lefolyása a következő volt:

Jócsák Kálmán előadó: Maxim Gorkijnak van egy remek szép elbeszélése, ahol le van írva, amint a szellő a vízcsöppeknek susogja, hogy az emberi kéz által emelt gátakat mint lehet lerombolni. A vízcsöppek megértik a szellő susogását s hullámmá tömörülve, lerontják az akadályokat.

E történettel — úgymond — Gorkij nem a természetet, hanem az emberek harcát festi. Egy szellő körüllebegte az embert s azt súgta fülébe: hát kell neked tűrnöd azt a gátat, amely a te szabadságod előtt áll; előtted, aki ezüstöt, aranyat bányászol s fenntartod az egész emberiséget?! Ez a szellő a szociáldemokrácia.

Ez egyesíteni fogja az egyforma helyzetű embereket s ha az ipari munkásnak volt oka szervezkedni, százszor inkább van oka a földművelő munkásnak. 1848-ban névleg felszabadították ugyan őket, de a felszabadított rabszolgának megmaradtak a terhei, silány bér mellett robotol ma is, s a családja ott koplal, mert az éhezők téli szerződéseinek megkötését a rabszolgatörvény megváltoztathatatlanná tette. 1848 előtt legalább a biztos megélhetése volt meg a mezőgazdasági munkásnak, ma senki sem törődik vele. Megmaradt a rabszolgasors, de elvették azt a kis jó oldalát is. Ma a mezőgazdasági munkás nem lehet soha önálló, mindig a más kutyája. A kisbirtokosok nem bírják a versenyt a gépekkel felszerelt nagybirtokkal. A gép üdvös volna, ha a közt szolgálná, de ma önző emberek kisajátítják és így kidobja a munkából a dolgozni akarókat...

Nem azért akarunk rövidebb munkaidőt, mert lusták vagyunk, hanem azért, hogy először legyen időnk a tanulásra, pótolni tudjuk azt, amit elmulasztott az iskola, másodszor, hogy a családunkkal együtt lehessünk. A legtöbb földművelő alig látja ébren a gyerekeit. Reggel még alszanak és este, mikor hazakerül, már szintén alszanak. A mai viszonyok kivitték az asszonyt is a mezőre és a gyerekek vagy az utca porában nőnek fel, vagy a szomszédokra vannak bízva, vagy otthon bezárva, a legnagyobb bajt okozzák. Harmadszor azért kell rövidebb munkaidő, hogy munkához jusson az a sok munkanélküli... Ott, ahol 16 órát dolgozik 2 000 ember, 8 órát dolgozva még 1 000* ember kapna munkát.

---

* Nyilván sajtóhiba; helyesen: még 2 000 ember.

Ezek után felolvassa az országos szövetség alapszabályait és részletesen megmagyarázza a szövetség előnyeit . . .

*

Buchinger Manó zárszavából: . . . Mi nem kapa-kasza forradalmat akarunk, hanem a szövetség révén jobb megélhetést. Ezt vegyék tudomásul a tízezerholdasok, ha nem akarják, hogy az ezeréves hazugságra olyan feleletet adjunk, mint adtak az oroszok. Lángbaborítani nem akarjuk az országot, de a földművelőknek emberi jogot és megélhetést akarunk kivívni. De ha ki akarnák venni kezünkből a fegyvert, úgy nem rajtunk fog múlni semmi, és akkor vegyék is komolyan az intő szót. Itt az idő, elvtársaim, hogy rajtunk múlik minden. Mi ígérjük, hogy mindent meg fogunk tenni, amit öntudatos szociáldemokrata megtehet. És ha szabad óhajt nyilvánítani, úgy kívánom, hogy ha újból összejövünk, annyi ezer tag legyen itt képviselve, ahány községből ma itt küldött van jelen.

Ezzel végetért a nagyhorderejű gyűlés. Az elvtársak a Marseillaise hangjai mellett távoztak el . . .

Világszabadság, 1906 január 13. [A munka napja.]

---

12. TÜNTETÉSEK ÉS MUNKABESZÜNTETÉSEK AZ OROSZ FORRADALOM KITÖRÉSÉNEK ELSŐ ÉVFORDULÓJÁN

a) *Tudósítás az újpesti és egri munkások gyűléséről*

. . . Az *újpesti munkások* folyó hó 22-én 3000 munkás jelenlétében, „Az orosz forradalom" napirenddel, nyilvános népgyűlést tartottak . . .

Az előadó a következőket mondta: Összejöttünk, hogy megemlékezzünk orosz testvéreinkről, hogy üdvözletünket küldjük nekik azért a szívós kitartásért, mellyel harcolnak, és hogy keressük [kövessük] példájukat. Összejöttünk, de nem sírni, nem koszorút fűzni, hanem újabb erőt meríteni a mi harcunkhoz. — Forradalmi beszédét lelkesen fogadták. Ilyen értelemben felszólalt Klopfstein Ernő elvtárs is és ajánlatára egy határozati javaslatot fogadtak el, amely így hangzik:

Az újpesti Kolosszeumban 1906 január 22-én tartott gyűlés egyhangúlag kimondja, hogy üdvözli a szociáldemokrata párt vezetőségét és kéri, hogy azzal a lankadatlan szívóssággal és harckészséggel vezesse a forradalmi munkásság népjogokért és népszabadságért folyó küzdelmét, *aminővel orosz testvéreink nemzetközi forradalmukat vívják.* Éljen az általános, egyenlő és titkos választói jog! Éljen a szociáldemokrácia!

Az egri szociáldemokrata pártszervezet folyó hó 21-én ünnepelte meg az orosz forradalom kitörésének évfordulóját hatalmas munkásgyűlés

keretében. A gyűlés előadója... markáns vonásokkal festette az orosz elvtársak titáni küzdelmét. A beszéd elhangzása után a gyűlés a következő határozati javaslatot egyhangúlag elfogadta:

A gyűlés örömmel üdvözli az orosz forradalmi eseményeket, miáltal alapjában megrendült a minden bűnökkel telített abszolutisztikus kormányzat és az eddig rémes állapotban senyvedő orosz népnek megnyílt az út a szabadság és a kulturális fejlődés felé. A gyűlés a legmélyebb rokonszenvét és csodálatát fejezi ki mindama harcosok iránt, akik Oroszországban a szabadságért küzdöttek, legfőképpen pedig ama férfiak s nők iránt, akik szociáldemokrata alapon állva, a proletársággal együtt vívták a harcot, mert ezeknek köszönhető elsősorban, hogy a különféle üldözések dacára is, évtizedes fáradhatatlan munka után a mai eredmény létrejött. A gyűlés kimondja, hogy a magyar proletariátus kötelességének tartja, hogy támogassa minden rendelkezésére álló eszközzel áldozatait ama harcnak, melynek győzelme egyszersmind az ő győzelme is...

Népszava, 1906 január 24. [Orosz testvéreinkért.]

---

b) *Tudósítás a sátoraljaújhelyi és kispesti munkások gyűléséről*

Sátoraljaújhely

Az itteni szervezett munkások január 22-én, hétfőn *általános munkabeszüntetéssel* adtak kifejezést nemzetközi forradalmi érzületüknek orosz testvéreink lemészároltatásának évfordulóján. Szünetelt a munka az egész városban. A máskülönben koalíciós komédiáktól állandóan zajos városban elült a fejetlen lárma. Ünnep volt. Az osztálytudatos proletárság gyászünnepe. Délután 2 órakor zsúfolásig megtöltötték elvtársaink az 500—600 embert befogadó „Magyar Király" szálloda tánctermét.

Az elnök megnyitójában röviden vázolja az orosz forradalom és a mai nap világtörténelmi jelentőségét, ajánlja, hogy forradalmi gyászülésünk napirendje előtt énekeljük el mindnyájan a nemzetközi imánkat. Erre felzúgott az újszövegű Marseillaise, akkordjai kihatottak a hidegtől jól elzárt szalonok belsejéig és megremegtették az osztálygőgtől elfásult szíveket. A lelkesedés lecsillapulta után elnök elvtárs átadta a szót a napirend előadójának. Az előadó behatóan ismertette az orosz társadalom harcának történetét, vázolta az orosz autokráciák évezredes uralmának szörnyűségeit, melyek alatt nemcsak az orosz proletárság, de egész Európa népe is nyögött a „Szent Szövetség"* égisze alatt. Ismertette,

---

* Az európai monarchiák (a cári Oroszország, a porosz királyság és az osztrák császárság) reakciós szövetsége, amelyet 1815-ben kötöttek meg a forradalmi mozgalmak elnyomására. A „Szent Szövetség" létének az 1848-as forradalmak vetettek véget.

hogy milyen kínos lidércnyomás alatt volt egészen a jelen korig Európa kultúrája is az orosz cárizmus autokratikus politikája miatt, míg a nyugat eszméjének terjedése következtében a történelmi hivatásának tudatában lévő proletárság a tömegek hatalmas erejével meg nem ingatta az „atyuska" és a „szent szinódus" bitorlott hatalmát. Ismerteti az 1905 január 22-i pétervári vérfürdő történetét, mely vörös betűkkel lesz beírva a forradalmi szociáldemokrácia könyvébe. Előadó összehasonlítja a magyarországi viszonyokat az orosz forradalom okával, megállapítja, hogy ha a magyar kiváltságosok nem értik, vagy nem akarják megérteni a kor szavát, orosz mintára fogjuk ezt nekik megmagyarázni, mert már betelt a mérték, és többet nem kérünk, de követelünk. Végül rátér arra, hogy az orosz proletárság harca az egész világ elnyomottainak küzdelme és háborúja a kapitalizmus és militarizmus ellen.

Határozati javaslat

Világszabadságért harcoló hős orosz testvérek!

Az egész föld szabadságszerető népe forró üdvözletét küldi nektek. Ti vagytok hivatottak arra, hogy az *egész világ rémét*, az orosz cári zsarnokságot a porba tiporjátok. Ebben a gigászi harcotokban mi, a sátoraljaújhelyi szociáldemokrata párt népgyűlésén megjelent munkások százai, veletek érzünk. Óhajtjuk, hogy a kozákok golyója által elesett titánok helyébe ezrével álljanak az elnyomottak. Küzdjetek lelkesen és győzzetek, hogy mi is győzhessünk!

A mindvégig kitörő lelkesedéssel fogadott beszéd után üdvözletet küldött a népgyűlés orosz testvéreinknek. A nagyjelentőségű gyűlés forradalmi dalok éneklése közben ért véget.

Kispest

A kispesti szociáldemokrata pártszervezet folyó hó 21-én nyilvános népgyűlést tartott a zsúfolásig megtelt színházban . . . — Az előadó az orosz forradalom jelentőségét fejtegette. Meggyőző szavakkal bizonyította, hogy a magyar proletárság is elrablott jogaiért küzd, csakúgy, mint az orosz . . .

A jegyző elvtárs a következő határozati javaslatot nyujtotta be:

„Kimondja a kispesti színházban 1906 január 21-én megtartott népgyűlés, hogy az orosz forradalmárok küzdelmét a zsarnokság ellen helyesli és *minden rendelkezésre álló eszközzel támogatja.*"

A gyűlés a határozati javaslatot egyhangú lelkesedéssel elfogadta.

Népszava, 1906 január 26. [Orosz testvéreinkért!]

---

13. A RENDŐRSÉG JELENTÉSE A SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRTNAK A FEJÉRVÁRY-KORMÁNNYAL KÖTÖTT PAKTUMA ALAPJÁN 1906 TAVASZÁN ALKALMAZOTT TAKTIKÁJÁRÓL

Az országgyűlés feloszlatása után* sem igen változott a párt taktikája.

A kormány, hogy a koalíciónak kormányellenes agitációját megakassza, a gyülekezési szabadságot korlátozta, a sajtótermékek utcai elárusítását betiltotta, továbbá elrendelte, hogy vidékre csak azok a hírlapok továbbíthatók, amelyek egy órával a vonat indulása előtt adattak fel.

Mindezek az intézkedések természetszerűleg a szociáldemokrata agitációra is bénítólag hatottak. A párt ezért mégsem intézett komoly támadást a kormány ellen, mert jól tudta, hogy az említett intézkedések éle nem a párt ellen irányul. Elítélte ugyan ezeket a rendelkezéseket, azok ódiumát azonban az előző kormányokra, az ellenzéken levő szövetkezett pártokra s általában a vezető polgári társadalomra igyekezett áthárítani.

Ebből az alkalomból így ír a *Népszava*:

„A kormány e legújabb erőszakos cselekménye után is bátran hivatkozhatik alkotmányos érzületére, mert csak azt teszi, amit a jog, törvény és igazság felkent bajnokai előtte számtalanszor, sőt mondhatni, mindig elkövettek, ha bármi érdekből jónak látták.

Természetesen rettenetesen fáj ez az állapot a szabadalmazott hazafiaknak, s mivel a miniszteri önkény most már az ő cirkulusaikat [köreiket] zavarja, éktelen bömbölést és jajveszékelést csapnak az erőszak miatt. Azonban bármennyire ordítanak is, kétségtelen tény, hogy a most ellenzéken lévő szövetkezett politikai pártok honosították meg Magyarországon a miniszteri abszolutizmust, ők hozták gyakorlatba és ők tűrték el, hogy az alkotmányosnak nevezett országot törvények helyett rendeletekkel lehet kormányozni.

A hatalmat bitorló polgári osztály reakciós érzülete és népellenes magatartása idézte elő a mai önkényes állapotokat.

A kormány eddigi önkényes tettei és rendelkezései a letűnt korszakban nyertek polgárjogot. Akik eddig a hatalomban osztozkodtak, bűnrészesek a mostani kormány minden cselekményében. És bűnrészesek maradnak, ha a tanulságot le nem vonják s a közjogi szőrszálhasogatások helyett a közszabadságok kiküzdésére nem térnek át.

A szövetkezett pártoktól ezt nem várjuk. Sokkal inkább megfészkelődött ott a reakció, semhogy képesek volnának radikális állásfoglalásra. Az ország részére vár tehát a hivatás, hogy minden reakciós törek-

* Az országgyűlést 1906 február 19-én erőszakkal oszlatták fel.

vés ellenére az országban az alkotmányos szabadság uralmát kiküzdje."

Amint látjuk, a párt a kormánnyal szemben nem gyakorolt erős kritikát, azonban a vidéki hatóságokat, amelyek belügyminiszteri rendelet alapján mind gyakrabban tiltották be a munkásgyűléseket, a szokott heves modorban támadta.

Megszokott, hogy a párt a reánézve kényelmetlen hatósági intézkedéseket, a külföldi pártok előtt mint sérelmeket panaszolja el s azért feltűnő, hogy a brüsszeli Nemzetközi Szocialista Irodának március 4-i ülésén, a *Népszava* közlése szerint, Buchinger Manó, a magyarországi párt képviselője, a többször említett rendeleteket szóvá sem tette. Ezen az ülésen Buchinger azt jelentette, hogy Magyarországon az általános választói jog törvényerőre emelkedésének csak a koalíció áll útjában. Ezért arra kérte az összes országok szocialistáit, hogy ha a koalíció vezérei, Kossuth [Ferenc] és Apponyi gróf külföldre utaznának, úgy fogadják őket, mint oligarcha trónkövetelőket, de nem mint emigránsokat.

Az ülés erre utasította a nemzetközi titkárságot, hogy a magyarországi elvtársaknak ezt az óhaját az összes testvérpártokkal közölje.

Ezekre a tüntetésekre nem nyílt alkalom, mert az említett vezérférfiak nem mentek külföldre s mint kijelentették, ez nem is volt szándékuk.

A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1906. évben. Budapest 1907. Kiadja a Főkapitányság. 26—27. old.

---

14. ÁLTALÁNOS SZTRÁJK MISKOLCON
1906 március 27

A miskolci szervezett munkásság példás összetartása nagy sikert ért el. Miskolc munkássága tegnap reggel kimondta az általános sztrájkot és alig két óra mulva a hatóságok kénytelenek voltak törvénytelen rendeletüket visszavonni.

Megemlékeztünk arról, hogy Miskolcon az építőmunkások sztrájkba léptek, mert a munkáltatók nem akartak követelésüknek eleget tenni.

A miskolci rendőrkapitány azzal vélt a munkáltatóknak szolgálatot tenni, hogy az építőmunkások sztrájktanyáját minden indokolás nélkül feloszlatta. Ez a törvénytelen eljárás Miskolc munkásságát roppant fölizgatta és ezért elhatározták, hogy sztrájkoló társaik érdekében kimondják az általános sztrájkot.

Tegnap határozták el ezt a lépést és ma reggelre már meg is tették. Kora délelőtt a szociáldemokrata párt bizalmiférfiai bejárták a várost és

felszólították a munkásokat, hogy tegyék le a szerszámot. A felszólítás mindenütt a legnagyobb eredménnyel járt. Később röpiratokat osztogattak az utcákon, amelyekben szintén a munka abbahagyására szólították fel a munkásokat. Nickel rendőrtanácsos, akinek egyik később készített — az általános sztrájk okát tartalmazó — röpirat nem tetszett, elküldötte rendőreit a nyomdába és azt parancsolta, hogy kobozzák el a röpiratot. Ez meg is történt.

Ezek az erőszakoskodások azonban nem jártak a kívánt sikerrel. Reggel 8 órára a polgármester a kamarai titkárral, az iparfelügyelővel, a munkáltatók és munkások képviselőivel tanácskozást folytatott. Míg ezek a tanácskozások folytak, Miskolc munkássága hatalmas csoportokban kivonult a pályaudvarra, hogy a központ kiküldöttjét fogadják. Tíz órakor visszatértek a városba és ekkor a bizottság már befejezte a tanácskozást. Az eredmény az volt, hogy a főkapitány újból engedélyezte a sztrájktanyát.

A munkások ezrei hangos örömmel fogadták ezt a hírt.

Megjegyzendő, hogy ma délelőtt Miskolcon alig volt egy üzem is, amelyben dolgoztak volna. A munkások között óriási lelkesedés uralkodik.

Népszava, 1906 március 28. [A miskolci általános sztrájk.]

---

15. A RENDŐRSÉG JELENTÉSE A SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT TAKTIKÁJÁRÓL A KOALÍCIÓS KORMÁNY URALOMRAJUTÁSÁVAL KAPCSOLATBAN

... Április havában a politikai válság megoldása tárgyában megindított tárgyalások eredményre vezettek.

Április 8-án őfelsége kinevezte a szövetkezett pártokból alakított új kormányt.

A dolgok ilyetén hirtelen fordulata a pártot kellemetlenül érintette, mert ez a változás egyszersmind a párt politikai jelentőségének hanyatlását is jelentette. Mindeddig ugyanis az általános választói jogért való küzdelmében, a kormány által támogatva, bőséges alkalma volt az agitációra, amelynek során önmagát a modern haladás egyedüli oszlopának, támogatójának s harcosának, a szövetkezett pártokat pedig a reakciós törekvések képviselőjének tüntethette fel. Most azonban agitációs ereje meggyengült, mert a folyton támadott és az általános választói jog kerékkötőjének feltüntetett, szövetkezett pártokból alakított kormány maga is felvette programmjába a választói jog reformját.

Kétkedéssel fogadta a párt az új kormány vállalkozását s szívesebben látta volna a választói reform sorsát az eltávozott kormány, illetve

belügyminiszter kezében, akinek távozása feletti sajnálkozásának ... meleghangú sorokban adott kifejezést ...

A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1906. évben. 27—28. old.

---

16. ÁLTALÁNOS SZTRÁJK DEBRECENBEN

Mindinkább bizonyossá válik az a hír, amit tegnap csak fenntartással közöltünk. A csendőrség és az összes hatóságok külön titkos utasítást kaptak a nemzetközi szociáldemokraták üldözésére. Ezt a rendeletet azután olyan hallatlan és alávaló brutalitással hajtják végre, ... hogy nem csoda, ha az egész ország munkásnépét forrongásba kergetik. A debreceni általános sztrájkot (és a lugosit és karánsebesit is) a hatóságok féktelen terrorizmusa, illetőleg ama bizonyos rendelet értelmében való eljárása idézte elő. A munkásságnak nem volt módjában más úton szerezni magának elégtételt, csak az általános munkabeszüntetés útján. De ezzel azután megfelelő elégtételt is szerzett magának.

Hétfőn [1906 június 25-én] délben 5 000 debreceni munkás tette le a szerszámot. Ezalatt a vezetőség nagy harcot folytatott a polgármesterrel a gyűlés megengedése dolgában. A belügyminiszter 2 órakor bő távirati jelentést kért ahelyett, hogy a gyűlést engedélyezte volna. Pedig neki is tudomására adták, hogy vagy engedélyezik a gyűlést, vagy kitör az általános sztrájk. Ekkor a munkásság kiözönlött a főutcára, óriási izgalmat keltve az egész városban. A helyőrség parancsnoka ... félóráig tanácskozott a polgármesterrel s az egész helyőrség alarmírozva, *éles töltényekkel ellátva foglalt helyet a kaszárnyák* udvarán, a 61. gyalogezred két százada pedig a dohánygyár s a vagongyár előtt táborozott.

A munkásság a döntésre egy órát tűzött ki, s ezalatt valóban bámulatos fegyelemmel, *egy szót sem szólva, bámulatos csendben* hömpölygött végig az utcán, tüntető sétáját folytatva és várva a polgármester válaszát. Fél háromkor megrettent a polgármester és megengedte a népgyűlést. A hír nagy lelkesedést keltett a munkásság között, amely azonnal négyes sorokban sorakozott, miközben felharsant a Marseillaise s a munkásság óriási tüntető körmenetben vonult ki a Széchenyi térre, ahol már óriási tömeg várta.

Mikor a gyűlést megnyitották, érkezett a sürgöny Kemecséről, hogy Horváth Gusztáv elvtársat a csendőrség letartóztatta s fogva tartja. Ez a körülmény még fokozottabb izgalomba kergette a munkásságot.

Lakatos elvtárs lelkes megnyitó beszéde után *Vágó* elvtárs tartotta meg a beszédét, amely leírhatatlan lelkesedést keltett a munkások között. Nem a csendőröket okolja a jogtiprásokért s az undorító erőszakos-

ságokért; a csendőrök csak vak eszközök. Az igazi gazemberek a bársonyszékben ülnek. A véreskezű Darányi, az igazság minisztere, a Tarnóczy gépgyár és gázgyár munkásait leigázó és kizsákmányoló Kossuth és az egész enervált [betegesen gyenge] grófi banda a nagybirtok érdekében tiporja a földmunkásokat annak a titkos rendeletnek a révén, amellyel a közszabadságot bitang jószággá tették a pribékek kezeiben. De a munkásság ezt nem tűrheti, mert szervezetei s politikai joga forognak veszedelemben. A mai esemény bizonyítéka a munkásság szolidaritásának. A munkásság felemelt ökle, ha lecsap, összezúzza a munkásság ellenségeit. El kell készülnünk a legundokabb üldözésekre és ezért erősítenünk kell szervezeteinket. Minden munkásnak elő kell fizetnie a *Népszavá*-ra. Kötelezettségeinket teljesítenünk kell minden vonalon s a legmesszebbmenő áldozatkészségre kell edzenünk magunkat. Harcunk eszközeit a hatalom maga szabja meg. Végül határozati javaslatot nyujt be, mely szerint, ha megismétlődnének ezek a gazságok, akár a városban, akár a vármegyében, a munkásság ismét harcának legerősebb fegyvereihez fog nyúlni. A munkát most felveszik, mert ez a félnapos munkabeszüntetés csak figyelmeztetés volt a hatalom birtokosaihoz intézve. A határozati javaslatot egyhangúlag elfogadta a gyűlés.

Lakatos elvtárs záróbeszéde után, amelyben rendkívül élesen támadta a hatóságokat, s a további kitartó harcra buzdította a munkásságot, a munkások levett kalappal elénekelték a Marseillaise-t s szétoszlottak.

Végh főkapitány — mint értesülünk — fegyelmi vizsgálatot indított Jeney rendőrfogalmazó ellen, *mert nem vonta meg [az előadótól] a szót.* Hát a... koalíciós főkapitány annyira birkatürelműnek hiszi a munkásságot, hogy ez a hallatlan inzultusok után még a szómegvonást is eltűrte volna?!

Este nagy tüntetés volt a vasútnál, ahová az egész munkásság kivonult, mert Horváth elvtársat várták. Horváth elvtárs azonban nem érkezett meg, hanem helyette Török János elvtárs, akit a munkásság Nyíregyházára küldött Horváth elvtárs után. Török elvtárs azt a hírt hozta, hogy Horváth elvtárs *még mindig a csendőrök kezei között van;* őt magát a rendőrség kikísérte a vonathoz azzal, hogy ha nem Debrecenbe vált jegyet, *letartóztatják. A környéken mindenütt úgyszólván ostromállapot van.* Az egész városban óriási izgatottság uralkodik még most is. A munkásság hatalmas győzelme megreszkettette a város garázdálkodó, reakciós hőseit.

Népszava, 1906 június 27. [A debreceni általános sztrájk.]

---

17. A FÖLDMŰVELÉSÜGYI MINISZTER FELTERJESZTÉSE A KIRÁLYHOZ AZ 1906. ÉVI ARATÓSZTRÁJKOKRÓL

Legkegyelmesebb úr!

A folyó évi aratás lefolyásáról a következőkben bátorkodom hódolatteljes előterjesztésemet a legmélyebb tisztelettel megtenni.

Kedvezőtlen és nyugtalanító előjelek mellett, komoly aggodalmat keltő jelenségek közepette vette kezdetét a folyó évi aratás.

A gazdasági munkások körében lappangó békétlenség már a tulajdonképpeni aratási munkálatok megkezdése előtt nem egy helyen kitörésre került, amennyiben az agitátorok meg nem szűnő működése folytán a gazdasági munkások igen sok helyen, főleg Bács-Bodrog, Torontál, Zala és Fejér vármegyékben megtagadták az aratást megelőző gazdasági munkák teljesítését. Több törvényhatóságban, így a legmélyebb alázattal fent elsoroltakon kívül még Békés és Csanád vármegyékben az általános aratósztrájk veszedelme annyira fenyegetett, hogy a hatóságok mindezen törvényhatóságokban a csendőrség megerősítését, csendőrkülönítmények felállítását, katonaság kirendelését kérték. A már június hó első napjaiban előforduló munkamegtagadások jelentőségét pedig még különösen az a körülmény is növelte, hogy a legtöbb esetben a munkát megtagadó munkások az illető gazdaságoknak aratásra is szerződött munkásai is voltak, és így okkal lehetett attól tartani, hogy ezekben a gazdaságokban a sztrájk az aratás idejére is átterjed.

Ezeknek a legmélyebb alázattal való tiszteletteljes előterjesztése után az aratás lefolyását illetőleg hódolatteljesen jelenthetem, hogy . . . általában biztosíttatott az aratási munkák lefolyása, csupán Bács-Bodrog, Baranya, Békés, Csanád, Csongrád, Fejér, Szabolcs, Szatmár, Temes és Torontál vármegyékben fordultak elő jelentékenyebb események.

Bács-Bodrog vármegyének csaknem összes járásaiban észlelhető volt a mozgalom; az előfordult szerződésszegési esetek azonban nagyobbára hatósági közbenjárással, békés megegyezéssel elintézést nyertek, több esetben pedig a szerződésszegő munkásokkal szemben a törvény szigora erélyesen alkalmaztatott. Legnagyobb mérvet öltött a mozgalom a vármegye óbecsei és topolyai járásaiban. Az óbecsei járásban az aratási sztrájk Dungyerszky Bogdán óbecsei s Dungyerszky Lázár szenttamási birtokán, valamint a szomszédos birtokosoknál július hó első napjaiban tört ki, a topolyai járásban pedig gróf Zichy N. János topolyai birtokán.

A helyszínére kiszállott illetékes főszolgabíráknak az a törekvése, hogy a felmerült esetek békés megegyezéssel intéztessenek el, csak kevés esetben vezetett sikerre. A szerződésszegő munkásokkal szemben a törvény büntető rendelkezéseit kellett alkalmazni. A közgazdasági érdekek megóvása végett a szerződésszegő munkások pótlására az

óbecsei járásban 215, a topolyai járásban pedig 198 tartalékmunkást bocsátottam a sztrájk miatt munkás nélkul maradt birtokosoknak rendelkezésére; miután pedig a mozgalom az újból és újból nyilvánuló eléguletlenség folytán végleg lecsendesultnek nem volt tekinthető, kozbiztonsági szempontból is a legmesszebbmeno intézkedések megtétettek.

Baranya vármegyében mindossze egy nevezetesebb eset fordult elő, a mohácsszigeti gazdaságban, ahol Weisz Lajos bérlő aratómunkásai tagadták meg a szerződés teljesítését. A munkaadó indokolt kérelmére 80 tartalékmunkást bocsátottam rendelkezésére, mely intézkedés folytán az aratás minden további fennakadás nélkul elvégezhető volt. A vármegyében előfordult tobbi esetben az 1898. II. törvénycikk* pontos alkalmazása kovetkeztében a sztrájkolók munkába álltak.

Békés vármegyében az orosházi, békési, gyomai és szarvasi járásokban fordultak elő nagyobbmérvű munkásmozgalmak. Legnagyobb arányokat oltott a sztrájk Nagyszénás és Békés községekben, hova, miután a hatóságok kozbelépése a sztrájk megszuntetése tekintetében eredményre nem vezetett — a sztrájkoló aratok pótlására 610, illetve 640, osszesen 1 250 tartalékmunkás elkuldése iránt kellett intézkednem . . .

Csongrád vármegye dorozsmai, mindszenti és csongrádi járásaiban volt nagyobb sztrájkmozgalom. Gróf Berchtold Lipótné nagymágocsi, továbbá az algyői őrgróf Pallavicini Sándor hitbizományi uradalma tobb gazdaságában hatósági beavatkozás után az aratok újból munkába állottak. Szintúgy jelentkeztek a szerződés teljesítése végett gróf Károlyi László derekegyházi és szegvári uradalmának munkásai is, kiket a főszolgabíró a torvény alkalmazásával egyenként 15—15 napi elzárásra ítélt. A legnagyobb jelentősége azonban gróf Károlyi Sándor orokosei felgyői uradalmában kitort mozgalomnak volt, hol hatósági beavatkozás után sem sikerult a munkásokat szerződésuk teljesítésére bírni; munkaadó indokolt kérelmére 240 tartalékmunkásnak haladéktalan elkuldése iránt intézkedtem, az aratás ezen intézkedésem folytán símán folyt le.

Fejér vármegyében az elózoleg folytatott nagymérvű agitáció folytán a munkások eléguletlensége igen sok esetben már az aratás előtt munkamegtagadásban nyilvánult, úgy hogy a szerződésszegő munkások munkába állítására a csendőrségi karhatalmat fokozott mértékben kellett igénybevenni s a hatóságoknak a torvény teljes szigorát alkal-

* Az 1898. II. tc. „A munkaadok es mezőgazdasági munkások kozotti jogviszony szabalyozasarol" szol A „rabszolgatorveny" neven ismert torvénycikket az 1897—1898-as nagy parasztı mozgalmak utan fogadta el a képviselőhaz azzal a célzattal, hogy torvenyes eszkozokkel verhesse le az elkovetkező aratósztrajkokat.

mazni. A hatóságok erélyes fellépése sikerre is vezetett; a félrevezetett munkások, belátván törvénybe ütköző magatartásuk káros következményeit, az elvállalt munkát szerződésüknek megfelelően el is végezték. Tartalékmunkások kirendelése mindössze egy esetben vált szükségessé. Dreher Antal baracskai (váli járás) birtokos részére 40 pár munkás küldetett Kisbérről, akiknek közreműködésével az aratás zavartalan lefolyása biztosíttatott.

Szabolcs vármegyében csak egy jelentékenyebb munkamegtagadási eset fordult elő. Hartstein Sándor téti birtokosnál ugyanis az aratók béremelést követelve megtagadták a szerződés teljesítését, a hatósági eljárás lefolytatása után munkaadó kérelmére a tartalékból 60 munkást engedtem át részére.

Szatmár vármegyében a csengeri járásban Csengerbagos, Szamosdob és Újfalu községekben történtek munkamegtagadások; mindhárom esetben az aratás zavartalan menetének biztosítása végett tartalékmunkások átengedése vált szükségessé. Ezen törvényhatóságban 190 munkást bocsátottam a sztrájk által sujtott gazdáknak rendelkezésére.

Temes vármegyében — ámbár a csákovai, vingai, újaradi, verseci és központi járás területén igen sok munkamegtagadási eset fordult elő — tartalékmunkások küldését csak két esetben kellett elrendelnem. Az esetek túlnyomó többségében ugyanis a munkamegtagadások komolyan bonyadalmakat nem okoztak s hatósági közbelépés mellett békésen intéztettek el. Báró Manassy gyarmati gazdaságának azonban 95, báró Sztojanovics György germáni birtokosnak pedig 164 tartalékmunkást kellett rendelkezésre bocsátanom, miután az aratás lefolyásának zavartalansága csak ily úton volt biztosítható.

Torontál vármegyében alig volt járás, melyben a mozgalom észlelhető ne lett volna. Az aratási sztrájk ezen törvényhatóság területén öltötte a legnagyobb arányokat s egyedül a vármegye három déli járása, az alibunári, antalfalvi és pancsovai voltak azok, ahol a mozgalom komoly következményeitől nem kellett tartani. A legaggasztóbb volt a helyzet a törökbecsei, törökkanizsai és bánlaki járásokban. A törökbecsei járásban már június hó utolsó napjaiban számos gazdaságban tagadták meg az aratók a munka teljesítését. A mozgalom ugyan nem egy helyen, részben a hatóságok tapintatos közbelépése folytán, részben azáltal, hogy a munkaadók az aratási járandóságot felemelték, békés elintézést nyert, azonban számos esetben sem a hatóságnak békéltető kísérletei, sem a törvény szigorú alkalmazása után a munkások szerződésüket teljesíteni hajlandók nem voltak, minek folytán kilenc esetben összesen 700 tartalékmunkásnak átengedése iránt intézkedtem. Az engedélyezett tartalékmunkásokkal Lónyay Flóra, Solymos Gusztáv, Dungyerszky Lázár, Urbán Péter és Rohonczy Gedeon törökbecsei gazdaságában sikerült az aratást fennakadás nélkül befejezni. A török-

kanizsai járásban a mozgalom nagy terjedelmét az mutatja leginkább, hogy e járás területén körülbelül 2 000 munkás lépett sztrájkba . . .

Mindezeken kívül az ország egyéb részeiben is fordultak elő kisebbmérvű mozgalmak, így különösebben Heves, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Bars, Tolna, Somogy, Zala és Sopron vármegyék területén; ezek azonban az aratás lefolyását meg nem zavarták.

Ezeknek a legmélyebb hódolattal való előterjesztése után örömmel jelenthetem császári és apostoli királyi felségednek, hogy az aratás, dacára az azt megelőző aggasztó jelenségeknek s az aratás folyamán előfordult mozgalmaknak, az ország legnagyobb részeiben zavartalanul folyt le, mely akadálytalan lefolyást a hatóságilag szervezett munkásközvetítés, a hatóságoknak minden fokozaton tanúsított figyelme s az előfordult esetekben erélyes és tapintatos közbelépése s eljárása s a császári és apostoli királyi felséged magyar belügyminisztere által foganatosított közbiztonsági s rendészeti intézkedések erélyessége biztosította. Általában ezúttal is különösen jó hatása volt a ménesbirtokokon összpontosított munkástartaléknak, amennyiben már ennek szervezése által s azon körülménynél fogva, hogy e tartalékból 5 266 munkás adatott át a sztrájkolók pótlására, e révén biztosíttatott annak lehetősége, hogy a szabályszerű munkaszerződést kötött munkaadók a törvényt sértő munkások ellenében a kellő védelemben részesíttessenek és a közérdek felbecsülhetetlen sérelmére hátrányt ne szenvedhessenek.

Amidőn ezen legalázatosabb előterjesztésemet császári és apostoli királyi felségednek a fentebb legmélyebb hódolattal előadottakban megtenném, azon legalázatosabb kérelemmel bátorkodom császári és apostoli királyi felséged elé járulni, hogy ezen legalázatosabb előterjesztésemet legkegyelmesebben tudomásul venni méltóztassék.

Ezen legalázatosabb kérelmem legkegyelmesebb teljesítésének reményében szerkesztett legfelső elhatározás tervezetét is bemutatva a legmélyebb hódolattal maradok

Budapest, 1906 július 26.

császári és apostoli királyi
felségednek
hű és engedelmes minisztere:
Darányi Ignác

Ezen előterjesztés tartalmát tudomásul vettem.
Kelt Ischlben, 1906. évi augusztus hó 19-én.

Ferenc József

OL. FM. eln. 1906—160—(6667.).

---

18. RÉSZLET AZ IFJÚMUNKÁSOK I. ORSZÁGOS ÉRTEKEZLETÉRŐL KÉSZÍTETT RENDŐRSÉGI JEGYZŐKÖNYVBŐL

Az Alpári Gyula által benyujtott határozati javaslat a militarizmus ellen

Az 1907 március 31-én és április 1-én a társadalomtudományok szabad iskolájában megtartott első országos ifjúmunkás értekezlet tudatában van annak, hogy a kapitalizmus fejlődését szükségszerűen követő osztályellentétek kiélesedésével a proletárság mind nagyobb rétegei ébrednek osztálytudatra, egyre kisebb lesz azok száma, akik tudatlansággal támogatják a mai társadalmi rendszert; másrészt a kapitalizmus kifejlődésével aránylagosan fogy a rendelkezésre álló piacok száma, mely körülmény arra kényszeríti az egyes államokban uralkodó kapitalista osztályt, hogy egymással versenyezve fegyveres erővel piacok szerzésére törekedjék. Ehhez járul Magyarországon az a körülmény, hogy az állam, kihasználva az ország különböző nemzetiségei között általa mesterségesen szított ellentétet, az egyik nemzetiségi katonaságot más nemzetiségű proletárok mozgalmai erőszakos megtörésére nagyobb sikerrel alkalmazza: ennek következtében az osztályállam mindinkább rá van utalva a nyers erőszakra; egyre fontosabb a militarizmus szerepe. Ám az általános védkötelezettségen alapuló militarizmus csak addig támasza az osztályállamnak, míg a szuronyok hordozói nem ébrednek osztálytudatra, ha ez megtörténik, a hadsereg többé fönn nem állhat. E hadsereg proletárifjúságból regrutálódik. Ha tehát a hadsereget alkotó ifjúság öntudatra ébred, akkor tulajdonképpeni céljának teljesítésére, a modern munkásmozgalom elnyomására és a kapitalista terjeszkedés előmozdítására nem lesz felhasználható. Ennélfogva az értekezlet az ifjúmunkásmozgalom egyik legfőbb feladatának tekinti az ifjúmunkások osztálytudatra ébresztését és így a kapitalizmus legerősebb támaszának megdöntését. E cél elérésére egyelőre a következő eszközöket ajánlja:

a) A szocializmus elméletének terjesztését előadások, röpiratok és sajtó által;

b) Szociáldemokrata, antimilitarista röpiratok terjesztését a különböző nemzetiségű ifjúmunkások között;

c) Az osztálytudatos irodalom és művészet ápolását kedélyes estéken és ünnepélyeken, különös tekintettel az antimilitartizmusra;

d) A bevonulások alkalmával szokásos vigadások kerülését.

A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1907. évben. Budapest 1908. Kiadja a Főkapitányság. 497—506. old.

---

19. 1907 OKTÓBER 10 — A „VÖRÖS CSÜTÖRTÖK". A MAGYAR MUNKÁSSÁG HARCOS MEGMOZDULÁSA AZ ÁLTALÁNOS VÁLASZTÓJOG ÉRDEKÉBEN

a) *Rendőri jelentés a székesfehérvári rendőrkapitányságnak a vasúti munkások 1907 szeptember 22-én tartott népgyűléséről, ahol elhatározzák, hogy résztvesznek az október 10-i általános sztrájkban*

... Tisztelettel jelentem, hogy a mai napon a Szűts-féle József utcai vendéglőben megtartott népgyűlés alulírottak jelenlétében a következőképpen folyt le... A vasúti munkások gazdasági helyzetéről és politikai helyzetéről beszélt *Rudas* Sándor, aki a többek között azt mondotta, hogy „az általános sztrájk alkalmával a hatóság a munkásokat a munkaadók kérelmére tartóztatta le, mert a munkaadók oly hatalmasak, hogy azok kívánsága a hatóságnak parancs". Ezután a budapesti kiküldött beszélt, aki többek között a következőket mondotta: „Forradalom előtt állunk, éppen úgy, mint 1848-ban; ha akarjuk, vértelen forradalom, de forradalom előtt állunk. A hatóság Székesfehérváron lábbal tiporta a törvényt, így üldözte a munkásokat s csak így sikerült a sztrájkot letörni. A feudális urak kezében van a hatalom, akik a munkásokat elnyomják; így vérzik el Magyarország, és a munkásai is, kik kénytelenek innen kivándorolni Amerikába, ahol még jogot is kapnak. A kormány gyalázatos politikája miatt a szerb határ most is le van zárva, amivel az élelmet megdrágítja. Kossuth Ferenc, ahol tehette, rúgott a munkásokon s bilincseket rakott rájuk. Október 10-i tüntetés figyelmeztetés fog lenni, hogy vigyázzatok, mert, ha jogainkat meg nem adjátok, jöjjön, aminek jönnie kell. Amint 1848-ban nem válogatták apáink az eszközöket, mi sem fogjuk válogatni, azt hiszem, nekünk sem kell sokat gondolkozni, hogy mit csináljunk, hanem jöjjön, aminek jönnie kell. Hiába hoznak sztrájk- vagy egyéb törvényeket, ha a munkások türelme elfogyott, szétzúzza ezeket a bilincseket és uralomra jut, mint 1848-ban Magyarországban és másutt is. Ha október 10-én csak egy munkásnak is meggörbül a haja szála, akkor meglátják, hogy mi fog következni."

Ezután az elnök a következő határozati javaslatot nyujtotta be:

„A Székesfehérvárott 1907. évi szeptember 22-én megtartott nyilvános vasutas gyűlés kimondja, hogy az általános titkos választójogért folyó mozgalom a munkásnépnek a gazdasági mozgalmában döntő befolyással bír, ami a vasutas munkásság életében is létszükségletet képez. Éppen ezért a székesfehérvári vasúti munkásság csatlakozik az országszerte megindult mozgalomhoz, a többi városok vasúti munkásságának példáját követi és az október 10-re megindult mozgalmat

teljes erejével támogatni fogja." Ennek elfogadása után a gyűlés végetért.

Székesfehérvár, 1907. évi szeptember 22-én.

Liszt Ferenc, mint ellenőrzéssel megbízott rendőrbiztos s. k.
Galló András, mint kiküldött rendőr s. k.
Horváth János, mint kiküldött rendőr s. k.

MMI Archívum. Fejérmegyei Főisp. 1907—607.

---

b) *A Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetőségének jelentése az 1907 október 10-i általános politikai sztrájkról*

... A magyarországi proletárság történetében október 10. fordulópontot jelent. A leghatalmasabb politikai sztrájkok egyike játszódott le az országban, tanúságot téve arról, hogy az ország munkássága egységes szervezeteivel, hatalmas forradalmi lelkesedésével nagy alkotásokra képes.

Az egész művelt világot meglepte a tüntetés nagyszerűsége. Már 1905 szeptember 15-ről is sokat írtak a világlapok. A bécsi munkásság felvonulása a Reichstag előtt, hatalmas tömegével, szintén nagy feltűnést keltett. Ámde ezek a tüntetések jelentőségben messze mögötte maradnak az október 10-i egynapos sztrájknak.

Szeptember 10-től október 10-ig lázas izgalomban volt az egész ország. Ez alatt az egy hónap alatt kitűnt, hogy milyen hatalmat képvisel a szervezett munkásság. Az értekezletek és népgyűlések százain foglalt állást az ország népe az október 10-i tüntetés mellett. A budapesti szakmák munkásai egymással vetélkedve, mindenütt egyhangú lelkesedéssel csatlakoztak a mozgalomhoz.

A polgári lapok — természetesen — igyekeztek ellensúlyozni a munkások tüntetésének sikerét. De a munkásságot nem tévesztette meg a polgári lapok lármája. Pedig a kormány mindent megtett, hogy a mozgalom jelentőségét kisebbítse. Fenyegetésekkel és rágalmakkal dolgoztak a mozgalom kezdetén, majd később lelkes felhívásokat bocsátott ki a polgárokhoz, hogy ne engedjék magukat a munkásoktól terrorizálni.

Maga Andrássy Gyula gróf belügyminiszter is hozzálátott, hogy a tüntetés súlyát csökkentse. Leibzsurnálja [megszokott, kedvelt lapja, házi ujsága], a *Magyar Hirlap* útján október 9-én este azt hirdette, hogy az általános választójogról szóló törvényjavaslat jóformán már teljesen elkészült, és hacsak a parlament munkaideje megengedi, még 1907-ben a parlament elé terjeszti. A lapot a tüntetés előestéjén ingyen oszto-

gatták az utcán és a városban, hordárok kivilágított transzparenseket hordoztak, amelyekkel a belügyminiszter azt hirdette, hogy a választójog meglesz. Azt akarta a belügyminiszter feltüntetni, hogy mi tulajdonképpen nyitott kaput döngetünk.

Mindez nem használt semmit az ellenségnek!

Felvirradt végre október 10. A munkásság hatalmas akarata nagyobb ünnepet teremtett, mint a polgári társadalom bármilyen ünnepe. Az utcai lárma szünetelt. A teherkocsik dübörgő lármája nem rontotta ezúttal a későnkelők álmát. Reggel 6 órakor lezárták azokat a kávéházakat és éttermeket is, amelyek a legnagyobb nemzeti vagy egyházi ünnepnapokon is nyitva vannak.

Nyolc gyülekező helyen találkoztak a főváros munkásai. Reggel 7 órától 9 óráig egy nyüzsgő táborhoz hasonlított az egész város. Déli 12 órakor a Tisza Kálmán tértől egész az Aréna előtt lévő térig a fővárost körülzárta a választójogért küzdők lelkes tábora. Az Aréna előtt lévő téren pedig a már megérkezett munkások tízezrei vártak a gyűlés megkezdésére.

Amíg a főváros utcáin és a vidéki nagyobb városokban a munkások százezrei tömör sorokban adtak kifejezést annak, hogy nem hajlandók tűrni a jogfosztottságot, addig az összes szakmák küldöttei a parlament elnöke előtt álltak, hogy kifejezést adjanak a dolgozók egységes akaratának.

Nem mint meghunyászkodó, alázatos kérelmezők mentek elvtársaink az osztályparlament elnöke elé, hanem mint olyan férfiak, akik tudják, hogy mögöttük egy egész ország népe áll.

Előzőleg meghívtuk a nem kifejezetten reakciós gondolkodású képviselőket, hogy csatlakozzanak a munkások küldöttségéhez. Csak két képviselő válaszolt meghívásunkra. Az egyik azt írta, hogy „lelke egész melegével" csatlakozik a küldöttséghez. A másik a választójognak nemzeti szempontból való veszélyes voltát vitatta levelében. Néhány nemzetiségi képviselő azonban a küldöttség közé állott és a Városligetben tartott gyűlésünkön is résztvett . . .

Justh Gyula, a parlament elnöke, nincs hozzászokva az ilyen küldöttségek fogadásához. Amint maga az osztályparlament reszkető félelmében intézkedett, hogy a nép ne kerüljön a kiváltságosok háza elé, és kiadta Budapest főkapitányának a rendeletet, hogy a népnek nemcsak az országház előtt való állásfoglalását, de még az ott való elvonulását is akadályozza meg, úgy az elnök viselkedése is visszautasító, pöffeszkedő és méltóság nélkül való volt. A küldöttség szónoka erős igazságokkal, megdönthetetlen számokkal igazolta, hogy az ország örvény szélén áll, hogy az osztályuralom pusztításait a nép nem bírja viselni — és az elnök, valamint kísérete indulatos feleseléssel igyekezett a súlyos érvek hatását kisebbíteni.

Amíg a parlamentben pártunk küldöttsége és a képviselőház elnöke között az épületes jelenet lejátszódott, a főváros utcáin szakadatlan, tömör sorokban vonultak fel a munkások tízezreinek csapatai. Több mint három óra hosszáig tartott ez a felvonulás az Aréna mellett lévő térig.

Négy gyűlés volt tervezve a téren. A tüntetés hatalmas méretei azonban meghiúsították az előre megbeszélt tervet. 11 órától ½ 3 óráig állandó gyűléseket kellett tartani.

A munkásság nagy, diadalmas erőpróbáját nem zavarta meg semmi kicsinyes rendetlenség. Mindenki tisztában volt azzal, hogy nem a rendőrséggel kell elintézni az új Magyarország megalkotásának nagy ügyét.

A vidéki városokban elvtársaink a főváros munkásságához hasonlóan tüntettek a választójogért. A hozzánk beérkezett hírek szerint a következő helyeken volt általános munkaszünet, tüntetés, felvonulás vagy gyűlés az általános, titkos választójogért: Arad, Anina, Apatin, Alsólendva, Baja, Balassagyarmat, Bánszállás, Barcs, Békéscsaba, Bonyhád, Berettyóújfalu, Botos, Budafok, Bácsszentiván, Bácsszenttamás, Besztercebánya, Bána, Belényes, Békésgyula, Baranyaszabolcs, Brassó, Bogáros, Cegléd, Crepaja, Csepel, Cseneje, Csongrád, Csonoplya, Debrecen, Déva, Dévaványa, Detta, Dés, Dunaadony, Doroszló, Eger, Érsekújvár, Erzsébetváros, Ercsi, Esztergom, Facset, Felsőbánya, Fehértemplom, Fiume, Fogaras, Galgóc, Gyertyámos, Győr, Gyoma, Gyöngyös, Grabác, Gyulafehérvár, Gyulafalva, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás, Hatvan, Hódmezővásárhely, Izsák, Jánoshalma, Jászberény, Kalocsa, Kaposvár, Karánsebes, Katalin-huta, Kézdivásárhely, Királyháza, Kispest, Kisjenő, Kisszékely, Kisvárda, Komárom, Kolozsvár, Kassa, Keszthely, Kecskemét, Kerény, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, Körmöcbánya, Losonc, Liptószentmiklós, Lugos, Magyar- és Románpécska, Makó, Magyaróvár, Marosvásárhely, Marosújvár, Marosszentanna, Melence, Mecsekszabolcs, Mezőkövesd, Medgyes, Medgyesegyháza, Monor, Moson, Máramarossziget, Miskolc, Mihályőrszállás, Mohács, Nagykároly, Nagyszalonta, Nagyszombat, Nagyszeben, Nagykanizsa, Nagybecskerek, Nagybánya, Nagyvárad, Nagymaros, Nagykikinda, Nyírbátor, Nyíregyháza, Nyitra, Németcernya, Óbecse, Orosháza, Oravica, Ózd, Pancsova, Pápa, Párdány, Pécs, Perjámos, Perlasz, Pozsony, Petrozsény, Piszke, Répcelak, Resica, Ruttka, Rákospalota, Rózsahegy, Rozsnyó, Segesvár, Szabadka, Sebecsics-Mérges, Szarvas, Süttő, Szatmár, Salgótarján, Sátoraljaújhely, Sárkeresztúr, Szakolca, Szamosújvár, Szekszárd, Szentes, Szentendre, Szászrégen, Sopron, Soroksár, Szászváros, Szigetújfalu, Szilberek, Sepsiszentgyörgy, Szeged, Szombathely, Szolnok, Székesfehérvár, Szigetvár, Szivác, Székelyudvarhely, Tatatóváros, Tomasovác, Törökszentmiklós, Torda, Tolna, Tren-

csén, Torontálújvár, Temesvár, Tiszaroff, Turdossin, Turócszentmárton, Újpest, Ungvár, Újvidék, Vác, Velence, Versec, Verbász, Vízakna, Vágújhely, Veszprém, Zalaegerszeg, Zenta, Zilah, Zombor, Zsombolya és Zsolna.

A magyarországi állapotok mellett szinte természetes, hogy nem mindenhol lehetett tüntetéseket és gyűléseket tartani, ahol elvtársaink kifejezést akartak adni annak, hogy az ország egész munkássága együttérez e napon. A közigazgatási hatóságok a gyűlések és felvonulások százait tiltották be ez alkalommal. Akárhány helységet valósággal ostromállapotba helyezett a hatóság. Csendőrség, katonaság állott készenlétben sok városban, és megszállva tartott több várost. Hogy csak alig egy-két helyen történt összeütközés a hatóság és a szervezett munkások közt, az csak elvtársaink higgadtságának köszönhető. Lehetetlenség, hogy csak fel is soroljuk mindazon helyeket, amelyeknek lakosságát gyülekezési joguk gyakorlásában a szolgabírák és rendőrkapitányok önkényeskedése meggátolta. Még kevésbbé lehetséges, hogy a betiltó végzések „indokait" közöljük . . .

Az erőlködés, a sok mesterkedés, ijesztés — mind kárbaveszett. Szünetelt a munka országszerte. Egy pusztuló országnak nyomorgó népe feláldozta egynapi keresetét, abban a tudatban, hogy ezt a nagy áldozatot még nagyobb célért: a választójogért hozza.

A tüntetés mérvét, a munkaszüneteltetés nagy arányát legjobban igazolja az a körülmény, hogy Kossuth az október 10-i munkabeszüntetésről közzétett statisztikai kimutatásban kénytelen beismerni, hogy 184 921 munkás szüntette be a munkát e napon. A statisztika szerint a fővárosban 81 524 ipari munkás nem dolgozott. Mennyien lehettek a tüntetők, ha hivatalosan 184 921-et ismernek el!? Még ha igazak volnának is a kereskedelmi minisztérium adatai, akkor is olyan nagy volt ez a tüntetés, amelyhez fogható demonstráció Magyarországon még nem zajlott le. De ez a statisztika teljesen nyilvánvalóan magán hordja a valószínűtlenség bélyegét, amit bizonyít az a tény, hogy egyes szakmákban megállapíthatóan kevesebbre teszi a szünetelők számát, mint amennyien valóban sztrájkoltak.

A ragyogó siker napja volt október 10 — a vörös csütörtök. Ilyet még nem látott Magyarország! Ez a siker biztat bennünket a továbbküzdésre. Ez a nap bizonysága lett annak, hogy a mi eszméink diadalmas előrenyomulását semmiféle hatalom nem gátolhatja meg.

Velünk az igazság! Velünk a nép! Velünk a győzelem!

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt Budapesten, 1908 április hó 19—23-án megtartott XV. pártgyűlésének jegyzőkönyve. Budapest 1908. Kiadja a Népszava Könyvkereskedése. 26—30. old.

VI. A MAGYARORSZÁGI MUNKÁSMOZGALOM AZ 1908—1911. ÉVEKBEN. A MUNKÁSSZERVEZETEK ÜLDÖZÉSE A KOALÍCIÓS KORMÁNYZAT IDEJÉN. A BALOLDALI ELLENZÉK TEVÉKENYSÉGE

1. RENDŐRI JELENTÉS A PLURÁLIS VÁLASZTÓJOGRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNYTERVEZET ELLEN TILTAKOZÓ GYŰLÉSEKRŐL

Gyűlések január és február hóban.

Az összes gyűléseken azt fejtegették, hogy szervezkedéssel, a *Népszava* terjesztésével készülni kell a döntő küzdelemre, a politikai tömegsztrájkra.

A gyűlések a következő határozati javaslatot fogadták el:

Budapest munkásainak 1908 január hó 20-i napján tartott népgyűlése fölháborodással vesz tudomást arról, hogy a koalíciós kormány az általános, titkos és egyenlő választójog megvalósítására vállalt kötelezettségét még most, a várakozó nép türelmének fogytán sem akarja becsületesen teljesíteni, hanem ki nem térhetvén többé a reform elől, a többes szavazat jogfosztó rendszerét igyekszik becsempészni*.

A népgyűlés a kormánynak ezt a tervezgetését, amely régi kiváltság helyébe új kiváltságot, régi jogfosztás helyébe új jogfosztást akar tenni, közönséges szószegésnek, hitvány csalásnak és brutális nép- és haladásellenes osztálypolitikának bélyegzi. A többes szavazati jog meghamisítása az általános választójognak, arculcsapása a jogegyenlőségnek és új osztályparlament teremtése. A többes szavazati jog nem más, mint új formában és új eszközökkel való egyenes meghosszabbítása a mai szégyenletes és gyalázatos rendszernek.

A népgyűlés ezt a készülő fondorlatot megvetéssel utasítja vissza, és figyelmezteti a kormányt, hogy Magyarország munkássága minden ilyen és ehhez hasonló merénylet ellen erejének teljességével küzdeni fog, nem rettenve vissza a legélesebb fegyvertől sem. Ennek dokumentálására fölszólítja a mai gyűlés a szociáldemokrata pártvezetőséget, hogy a többes szavazati jognak javaslatként való előterjesztése esetén, híven a szociáldemokrata pártgyűlések utasításaihoz, azonnal hirdesse ki Magyarország munkásainak politikai tömegsztrájkját.

A népgyűlés egyben fegyverkezésre hívja a készülő újabb merénylet

---

* A többes (plurális) választójogi tervezet szerint az állampolgárok egy részének szavazata (vagyonuk és iskolai végzettségük szerint) az egyszerű szavazatokhoz képest többszörös értékűnek számít.

ellen Magyarország egész proletariátusát és mindazokat, akik becsületes és őszinte barátai a nép jogainak, a haladásnak és kultúrának.

A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1908. évben. Budapest 1909. Kiadja a Főkapitányság. 9. old.

---

2. A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT KONGRESSZUSA TILTAKOZIK BOSZNIA-HERCEGOVINA BEKEBELEZÉSE ELLEN

(Részlet az 1908 december 6-án tartott rendkívüli pártkongresszusról készített rendőrségi jegyzőkönyvből)

Tarczai Lajos: Tisztelt pártgyűlés! Kötelességet mulasztana a pártgyűlés, ha nem emelné fel tiltakozó szavát a háborús előkészületek ellen, mozgósítás ellen, amelybe Ausztriát, Magyarországot az ausztriai uralkodó osztályok izgatása és Magyarország kormányának, Magyarország uralkodó osztályának hitszegése, gyávasága és kötelességmulasztása sodorta bele. Nem akarom felsorolni az okokat, amelyek Magyarország kormányát arra bírták, hogy Bosznia-Hercegovina annektálásához hozzájáruljon, amelyek a kormányt arra késztetik, hogy hallgatólagosan ... előkészítse az európai háború útját ... Ez a politika, amely felidézi egy európai háború veszedelmét, nem jár ránk nézve semmi haszonnal, nincs ennek semmi célja. A szervezett két uralkodó osztály ki akarja terjeszteni az ország határait. A millió leigázott tömeghez még többet akar, hogy Bosznia-Hercegovina lakosságát is leigázhassa. A kormány titkolja a mozgósítást, de nekünk kötelességünk e titkos mozgósítással szemben kimondanunk, hogy mi nyiltan mozgósítunk. A kormány mozgósítani akarja az ország népét Bosznia-Hercegovina népének „felszabadítására". Nekünk nem azon szerb bandák az ellenségeink, akik jogosan vagy jogtalanul megtámadják a leküldött katonákat, hanem azon bandák, akik az országban a nép jogait fosztogatják. A mi kötelességünk az, hogy készüljünk, nem a szerb bandák ellen, hanem azok ellen, akik az országot leigázták, akik az országot szolgaságba akarják dönteni. Ezért ajánlom a következő határozati javaslat elfogadását:

Határozati javaslat:

1908 december hó 6-án az újvárosház közgyűlési termében összejött rendkívüli pártgyűlés minden érzése felháborodással tiltakozik ama kalandos és lelkiismeretlen külpolitika ellen, amely Bosznia-Herce-

govina indokolatlan és időszerűtlen annektálásával európai háború veszedelmét támasztotta. Magyarország munkássága felelőssé teszi a kormányt is a lelkiismeretlen annektálásért, mivel az általános választójogot eltemető politikai szédelgésének sikere érdekében nem akadályozta meg a készülő vérontást, és részesévé lett annak a könnyelműségnek, amely minden gazdasági haszon és cél nélkül az amúgyis nyomorba jutott országra a háborúval járó borzalmas ínséget és emberáldozatot kényszeríti ki. A háborús készülődésre, a folytonos mozgósításra azzal felel Magyarország munkássága, hogy tízszerezett erővel dolgozik a párt megerősödése érdekében, hogy a háborúval és kormánnyal szemben megfelelhessen történeti feladatának és szociáldemokrata kötelességének. Kötelességévé teszi a kongresszus a pártvezetőségnek, hogy rendezzen a háborús előkészületek ellen tiltakozó gyűléseket és minden eszközzel világosítsa fel a munkásság széles rétegeit arról a szörnyű veszedelemről, amelyet a kormány lelkiismeretlensége az országra zúdított.

Elnök: Akik elfogadják, emeljék fel csak kezüket *(Hirtelen mindannyian felemelik)* . . .

A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1908. évben. 41—43. old.

---

3. TUDÓSITÁSOK A SZAKSZERVEZETEK FELFÜGGESZTÉSE ELLEN TILTAKOZÓ MOZGALOMRÓL

a) *Általános tiltakozó sztrájk a Vas- és Fémmunkások Szakszervezetének felfüggesztése miatt*

. . . Budapest vas- és fémmunkásait módfölött felháborította a kormány erőszakoskodó jogtiprása*. A legtöbben még azon estén értesültek a szervezet felfüggesztéséről és sűrű tömegekben rohantak az egyesületekbe, hol izgalmas módon beszélték meg az eseményeket.

A munkások szervezeti hűségének, öntudatosságának fényes tanúbizonysága azon körülmény, hogy a legtöbb gyárban azonnal be akarták szüntetni a munkát és a szervező bizottságok csak nagy erőfeszítéssel tudták a szaktársakat türelemre bírni addig, amíg az összmunkásság meghozza határozatát.

De nemcsak a mi szakmánkban keltett izgatottságot a legnagyobb magyarországi szervezet felfüggesztése, hanem az összmunkásságban is.

---

* A kormány 1908 decemberében felfüggesztette a Vas- és Fémmunkás Szakszervezet tevékenységét azzal az indokolással, hogy az a „társadalmi béke" megzavarására törekszik. Tiltakozásul 1908 december 31-én 62 000 budapesti munkás sztrájkba lépett.

Budapest munkásai lázas izgalommal várták a párt és szaktanács együttes határozatát, amely a munkásság hangulatára való tekintettel nem lehetett más, mint hogy szabad folyás engedtetett a munkások közös érzelmének és az összmunkásság visszavágott a jograblóknak a tömegsztrájkkal.

A tömegsztrájkot 1908 december 31-re mondotta ki az összmunkásság képviselete és fényes eredménnyel hajtotta végre. A sztrájkban részt vettek a nyomdászok és hírlapszedők is, valamint az élelmezési munkások többsége, úgy hogy a polgárság hatalmasan megérezte az egynapos sztrájkot és ezt annál jobban, mert az összes kávéházak és vendéglők is zárva voltak . . .

A 62 260 résztvevőből 22 000 vas- és fémmunkás. A szövetségi tagok száma Budapesten 14 000, így tehát részt vettek a sztrájkban az összes szövetségi tagok, és azok is, akik még nem tagjai a szervezetnek, de akiket a kormány önkényeskedése most be fog hozni a szervezetbe . . .

Vas- és Fémmunkások Szaklapja, 1909 január 7. [A felfüggesztés hatása.]

---

b) *A budapesti munkásság 1909 január 1-én tartott tiltakozó gyűlései*

A gyűlések színhelyén már jóval három előtt gyülekeztek elvtársaink. A lelkesedés, az öntudat sugárzott minden érkező arcán.

A fedett helyiség seholsem tudta magába fogadni az elvtársak nagy tömegeit. Mindenütt kinnrekedtek százan és ezren az udvaron, az utcán. Az udvarra és utcára szorultak ezrei végig, másfél órán keresztül lelkük izzó hangulatával tüzesítették a gyűlések lefolyását.

Sok gyűlést tartott már Budapest munkássága, de soha még lelkesebbeket, szenvedélyesebbeket. A kormányhatalom jograblásai fölverték a munkásságot és annyira elöntötték szenvedélyes dühvel, hogy minden habozás nélkül ütközött volna meg a hatalommal. Bizonysága a nagy elkeseredésnek, hogy a munkások sehol, egyetlen egy gyűlésen sem tűrték meg a kirendelt rendőrség legcsekélyebb okvetetlenkedését sem.

A rendőrség az izzó, forrongó hangulatot észlelve, amely a gyűlések előtt a kormány és egyes tagjainak folytonos sértésében és gyalázásában nyilatkozott, meghunyászkodott, és a máskor oly érzékeny fogalmazócskák kénytelenségből eltűrték azt a folytonos megbélyegzést, amelyet a tömeg a kormányra sütött. A vad kozákok vitézei érezték, hogy a gyűlések a jogfosztások ellen harcoló munkások táborozásai. Gyakran keresték máskor az összeütközést, hogy ez kiragadja őket az ismeretlenségből és gazdájuk kegyébe jussanak, de csütörtökön a gyűléseken egy rövidke időre Ázsia rendőrei — mintha kicserélték volna a főkapitányukat egy európai érzésű emberrel — megszelídültek. Nem

javult a javíthatatlan rendőrség. Csak annyi történt, hogy a főkapitány — aki a tömegsztrájkról minden eszközzel összehazudtatta, hogy kudarc ért bennünket — attól tartott, hogy a gyűléseken a brutalitás olyan határozatokat provokál, amely meghosszabbíthatja az egynapos tömegsztrájkot.

A munkásságban legtöbb helyütt meg is nyilatkozott a szándék, a harcot tovább folytatni. És arra a nevetséges rágalomra, hogy a munkások vonakodtak sztrájkba lépni, csattanós felelet volt az, hogy az összes gyűléseken a szónokoknak kellett rábeszélni a munkásokat a munka felvételére. A gyűlések alatti szakadatlan háborgás meggyőzhetett mindenkit, hogy a „letört" szociáldemokrata párt tömege forradalmi elszántsággal várja a kormány esetleges további jogfosztásait. De nemcsak a kormánynak, a hatóságnak szolgált tanulságul a gyűlések lefolyása, hanem magának a pártnak is, hogy a munkásság jogaiért harcra mindig készen áll.

A gyűlések lefolyásáról a következőkben számolunk be:

A Fácán-féle vendéglőben (Medve utca 6) rendkívül jól sikerült népgyűlés volt. Az összes helyiségek és a nagy udvar egészen megtelt elvtársakkal . . .

Napirendet *Haáz* Kálmán elvtárs egyórás beszédében ismertette. Többször közbekiáltások és lelkes tapsok szakították félbe a szónoklatot . . .

Haáz elvtárs előadta, hogy Andrássy gróf felfüggesztett egy egész sereg fővárosi szervezetet. E galád cselekedetével többezer munkást fosztott meg otthonától, iskolájától, szórakozó helyétől. Többezer munkáscsaládot fosztott meg betevő falatjától azzal, hogy elvitte segélypénzüket. Andrássy kijelentette tavaly, hogy „nem célja a szakszervezetek felfüggesztése, mert nem akar újabb támpontot szolgáltatni a szocialistáknak az izgatásra". És mégis megtette. E gazságra felelünk, ma még csak 24 órás sztrájkkal, de ha egyesületeinket vissza nem adja rövid időn belül, akkor egy még hatalmasabb és hosszabb idejű sztrájkkal fogjuk becsületre tanítani a fekete grófot. Egyesülési és politikai jogunkat ki fogjuk csikarni, mert ezzel a korrumpált társasággal szemben csak a terror válhatik be alkalmas eszközül. Mi csak azt mondjuk, hogy ha szervezeteinkből kiszorítanak, harcolunk az utcán, lemegyünk a föld alá, ha kell, orosz eszközökkel is, de harcolni fogunk . . .

Az elnök rövid zárszava után végetért a gyűlés és forradalmi dalok közepette oszlottak széjjel elvtársaink.

Népszava, 1909 január 2. [A népgyűlések.]

---

4. A PÁRTVEZETŐSÉG ELMÉLETI OPPORTUNIZMUSA

Garami Ernő szerint nincs lényeges különbség a marxizmus és a revizionizmus között

... Amilyen határozatlan kifejezés a „marxizmus" szó, ugyanolyan határozatlan a „revizionizmus". Hogy hol kezdődik az egyik és hol a másik, azt lehetetlen pontosan megállapítani. Lehetetlen már csak azért is, mert a látszólagos határvonalak is folyton eltolódnak. A revizionisták föllépése például sokkal élesebb, kritikájuk sokkal messzebbmenő, az eddigi felfogásokkal szemben kíméletlenebb volt a vita megindulásakor, mint most. Ha összehasonlítjuk Bernstein első nagyobb vitairását e kérdésről: „Die Voraussetzungen des Sozialismus" [A szocializmus feltételei] most megjelent ... füzetével, akkor okvetlenül feltűnik, hogy mennyivel kevésbbé agresszív, mennyivel kevésbbé határozott az utóbbi és mennyire igyekszik — nem mint annakidején az ellentétek erőteljes hangsúlyozására, hanem ellenkezően: az ellentétek jelentőségének lehetőleg való kicsinyítésére és az alapvető elvekben való egyetértés hangsúlyozására. A mai revizionizmus (itt mindig Bernstein most megjelent füzetére gondolok, de hivatkozhatom Tugan-Baranovszkijnak* egy nemrégen megjelent nagyterjedelmű revizionista irányú művére is) már nem azonos a néhány év előttivel, a mai határvonalak a „marxizmus" és „revizionizmus" között már a szocialista elmélet térképének nem ugyanazon szélességi és hosszúsági fokai mellett fekszenek, mint az akkoriak.

Szocializmus, 1908—1909. 510—511. old. [Revizionizmus.]

---

5. AZ ELLENZÉK LELEPLEZI A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT VEZETŐSÉGÉNEK OPPORTUNIZMUSÁT

a) *Az „Üveges" című ellenzéki lap bírálja a szociáldemokrata párt paktálását a kormányokkal*

Pártoljuk a mindenkori kormányt. Téved, aki azt hiszi, hogy ez az ékes mondat valamely hazafias tulipánegylet programmjából van kiszakítva. Nem! Ebben a mondatban a mai magyarországi, úgynevezett szociáldemokrata párt osztályharca van röviden, de velősen összefoglalva. Ime. Először Kristóffyt támogatták. Aztán jött a koalíció

* Tugan-Baranovszkij M. I. orosz legális marxista, utóbb liberális, 1905 után kadet.

hároméves uralkodása, mely azt az egy dolgot mindenesetre bebizonyította, hogy Kristóffyék csak eszközül használták fel a munkásságot. Sebaj, mondották vezéreink, a pluralitás is valami, és titkos audienciákkal fűszerezett várakozásukkal támogatták Andrássyt, nyiltan hirdetve, hogy hát a pluralitás nem is olyan rossz, mert hiszen, ha népjog nem is, de mandátum esetleg lesz. Andrássy ment és — még mielőtt Lukács* a választójogra nézve nyilatkozott volna, már kivezényelték a munkásságot a vonathoz fogadtatására. Vagyis a „párt", külön osztályharci teóriájához híven, támogatni fogja az új kormányt is. És ha Lukács is megy, akkor a „párt" bizonyára lelkesedni fog utódjáért is. Micsoda osztályharc, micsoda szociáldemokrácia . . .

Üveges, 1910 január 1. [Szilánkok.]

---

b) *A „Kőmíves" című ellenzéki lap bírálja a szociáldemokrata vezetőknek a reform-klubban való részvételét, a pártvezetőségnek a burzsoáziával való együttműködését*

Mint a napilapok megemlékeztek róla, egy országos reform-klubot alakítottak a napokban . . .

Hogy mily érdekeket akar szolgálni ezen új klub, azt megmondja a klub alapítóinak a felhívása. Ebben olvassuk: „Egyesíteni akarja mindazokat az erőket, amelyek hatalmas gyáripart és kereskedelmet, intenzív mezőgazdaságot, modern közigazgatást, pezsgő és szabadszellemű életet akarnak létesíteni Magyarországon". Más szóval: arra fognak törekedni, hogy ezt az országot igazán burzsoá országgá alakítsák át: a politikai hatalmat, mely ma még az ország közgazdasági helyzetének megfelelőleg jórészt a földesurak kezében van, a burzsoáziának szerezzék meg. Magyarországot is át akarják alakítani nyugati mintára, amennyiben azokat iparkodnak egyesíteni — így mondja azt a felhívás szórólszóra —, akik „a nyugateurópaival egyenértékű kultúrát és demokráciát akarnak teremteni".

Hát eddig rendben volna a dolog. Hogyha a burzsoázia ily célokra törekszik és ebben a törekvésében esetleg egynéhány mágnás is támogatja — hát az ellen nem igen lehet kifogásunk. Ami ellen mi kifogást emelünk, az az, hogy a klub alapítói osztálykülönbség nélkül hívják fel támogatásra az ország lakosságát, tehát a szervezett munkásokat is szekerük elé akarják fogni. Mi köze az öntudatos munkásságnak e klub céljaihoz?

---

* Lukács László miniszterelnök (1912 április — 1913 június) Ferenc József bizalmasa, korrupt politikus. A parlamenti ellenzékkel való erőszakos leszámolásnak és Tisza István miniszterelnökségének az előkészítője.

Talán a nyugateurópai „kultúra" és „demokrácia" csábítsa őket? Mi e melegházi növényeket meglehetősen ismerjük, az angol korlátozott választói jogot és a bíróságok osztályítéleteit, a német abszolutizmust, a francia katonák vérengzéseit, melyeket a sztrájkoló munkások ellen szoktak elkövetni, a svájci sztrájktörvényeket, melyeket az intenzív mezőgazdaságot űző parasztság segítségével hajszoltak keresztül — mi az ezzel egyenértékű demokráciáért küzdjünk együtt a polgársággal? Hisz e cél messze elmarad a legközönségesebb polgári demokrácia, a régi polgári demokraták céljai mögött is, melyek eddigelé nem a burzsoá uralomért, hanem oly dolgokért küzdöttek, melyekért érdemes volt legalább a munkásságnak is küzdenie! Igaz ugyan, hogy ily célok kiküzdésére sem mehetne a proletárság a polgársággal együtt, mert erejét osztályszervezetéből meríti a munkás, osztálytudatát az állandó felvilágosításból gyarapíthatja csak, melyet ellenségéről, a burzsoá osztályról nyer. A burzsoáziával való együttműködés természetesen kell, hogy háttérbe szorítsa a felvilágosító munkát, ha pedig az elmarad, úgy a munkásság ereje gyökerében támadtatik meg. Nos, ha a polgári demokrácia kiküzdésére sem haladhat a munkás együtt a burzsoáziával, úgy hogy merik tőle követelni, hogy a nyugatival „egyenértékű" demokrácia, tehát tipikus burzsoá követelések kiküzdésére egyesüljön a polgári elemekkel? Kik azok, akik ily módon merik kihívni a munkásságot?

Nézem a felhívás aláíróit, egynéhány reakciós gróf és báró mellett (ott van Bánffy is, a nők választójogának hírhedt ellensége) több tisztességes polgári író és művész nevét látom, akiknek aligha volt szándékában a munkásságot provokálni. Nézem tovább a felhívást és . . . ámulat fog el. Kit látnak szemeim? Egy főgimnáziumi igazgató neve mellett ott áll: Buchinger Manó. A párttitkár? Hát lehetséges ez?! Egy burzsoá párt megalapítói között a Magyarországi Szociáldemokrata Párt titkára! Nem, ez lehetetlen. És csakugyan tévedés forog fenn a dologban, mert ennek a Buchingernek a neve mögött az áll, hogy író. Hála isten — sóhajtok fel megkönnyebbülten — Buchinger sohasem volt író. Nézem tovább a neveket és újra visszahökkenek. Nem olvasom-e rosszul? Nem. A következő aláíró: Garami Ernő szerkesztő. Igen, ez tényleg az, akire gondoltam: a Magyarországi Szociáldemokrata Párt központi közlönyének felelős szerkesztője. Most már nem lep meg semmi. Alább olvasom: dr. Kunfi Zsigmond szerkesztő: igen, a párt tudományos lapjának a szerkesztője. És még lejjebb — Diener-Dénes József író, aki külföldön mint a marxizmus egyedüli bérlője Magyarországon szereti magát feltüntetni. Ott vannak együtt mind: a szociáldemokrata párt legfelsőbb állásait betöltő egyének, a külföldi pártok hivatalos informátorával egyetemben.

És mondja még az ember, hogy Magyarországon már semmin sem tud meglepődni! Öt hónap előtt be kellett vennünk, hogy a párt közös

szövetséget alakított a polgársággal a választói jog „kiküzdésére". Akkor hirdették a párt hivatalosában, hogy hát ez a harc ligája lesz és a szövetkezés csak egy célt fog szolgálni, az igazi radikális választójog kiküzdését. A szövetség küzdött is a nők választójoga ellen. Pozitívet is alkotott ugyan, egy néhány polgári úriember lerándult egy pár gyűlésre szociáldemokraták kíséretében, és mondottak is mindkét részről beszédeket, melyeket azonban jobb lett volna, ha el sem mondják, mert csak megzavarták velük a munkásság osztálytudatos gondolkodását. Tarczai és a marxista Diener-Dénes ily gyűléseken prédikálták a munkásságnak: a középosztály megerősítése a munkásságnak is érdeke.

Koncesszió nélkül nem megy a dolog. No, de hát ez már elmúlt. A magyar pártvezetőség cselekedetei sorában megfért e cselekedet is szépen. De mit szóljunk ahhoz, hogy megalakul egy kifejezetten burzsoá párt, és még hozzá milyen programmal!? — és a párt titkára, a központi és a tudományos pártlapok szerkesztői és a marxizmus pápája aláírja azt a felhívást, mely „osztálykülönbség nélkül csatlakozásra hívja fel az ország lakosságát"? A szociáldemokrata párt vezérei toboroznak a munkásság ellenségei számára katonákat a munkásság soraiban!* A háborúban ilyesmiér halál jár' ki!

Hát nincs a magyar munkásságban már egy szemernyi proletár öntudat sem, hogy nem kergeti az ilyen vezéreit legalább is a pokolba?

Kőmives, 1910 szeptember 22. [Osztálykülönbség nélkül.]

---

* A szociáldemokrata párt vezetői — elsősorban Garami — állandóan hangoztatták, hogy a „feudális" Magyarországot a burzsoázia segítségével kapitalista országgá kell átalakítani. „Mi a kapitalisták kezére akarjuk játszani az országot és kénytelenek vagyunk örülni, ha egy-egy lépés sikerül ebben az irányban" — mondotta az MSzDP 1911-es kongresszusán Garami Ernő. (A Magyarországi Szociáldemokrata Párt XVIII. pártgyűlésének jegyzőkönyve. Budapest 1912. Népszava 152. old.)

Ugyancsak jellemző a pártvezetőség politikájára Kunfi Zsigmond következő megállapítása is:

„A szociáldemokrata párt másutt sem, ahol nagyobb és fejlettebb, de különösen Magyarországon nem törekszik arra, hogy a mai társadalmi és gazdasági viszonyok közepette a mezőgazdasági népesség többségének a pártja legyen. A szociáldemokrácia számára a hatalomrajutásnak első feltétele, hogy a népesség többsége proletár, vagy legalább proletárérdekeltségű legyen. Ahol ez az előfeltétel hiányzik, ott a szocialisták is csak demokrata politikát csinálhatnak, de nem szocialistát." (Szocializmus, 1910—1911. 269. old. [Kétmillió munkás pártja.])

6. ALPÁRI GYULA KIZÁRÁSA A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRTBÓL

a) *A rendőrség jelentése a VIII. kerületi pártszervezet tiltakozásáról Alpári Gyulának a pártból való kizárása ellen*

A VIII. kerületi pártszervezetnek április hó 4-én tartott tagértekezlete 33 szóval 2 ellenében kimondta, hogy:

„A Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak 1910. évi március hó 27-én és a rákövetkező napokon az újvárosháza nagytermében megtartott XVII. kongresszusán hozott ama határozatát, mely szerint Alpári Gyula elvtársat kizárja a szociáldemokrata pártból, a taggyűlés tudomásul nem veszi. Teszi ezt azon meggyőződésből, hogy a pártkongresszus ezen határozatával a szabad véleménynyilvánítást, a kritika szabadságát sértette meg, mely pedig kell, hogy minden szociáldemokrata pártban, mint a továbbfejlődés egyik igen jelentékeny hajtóereje, a legnagyobb tiszteletben tartassék."

Kimondta továbbá az értekezlet, hogy a fővárosi végrehajtó bizottság határozatával ellentétben a pártszervezet a jövendő végrehajtó bizottságot saját taggyűlésén választja meg.

Azt az indítványt, hogy a VIII. kerületi pártszervezet váljon ki a Magyarországi Szociáldemokrata Pártból, az értekezlet nem fogadta el.

A VIII. kerületi pártszervezet végrehajtó bizottsága „A szociáldemokrata munkássághoz" című röpiratot is adott ki, amelyben a *Népszavá*-ból vett idézetekkel, kongresszusi felszólalásokkal igyekezett igazolni, hogy Alpári nem rágalmazta a pártvezetőséget, hanem csak az igazat írta meg róla. Tiltakozik Alpári Gyulának a pártból való kizárása ellen s kijelenti, hogy az ügyet a kopenhágai nemzetközi kongresszus elé viszik.

A pártszervezet a beszámoló jelentés előterjesztése és a végrehajtó bizottság újjáválasztása céljából április hó 18-ra Baross utca 79. szám alá gyűlést hívott egybe.

A pártvezetőség, tartva attól, hogy a végrehajtó bizottságba Alpári és hívei kerülnek, a gyűlés megzavarását határozta el.

E célból Buchinger Manó párttitkár vezetése alatt mintegy 15 munkás ment el a gyűlésre. A napirendhez nem tartozó beszéddel és zajongással a napirend letárgyalását lehetetlenné tették. A gyűlésen résztvevők hangulata mind ellenségesebbé vált, s már a tettlegességtől lehetett tartani. Ekkor a hatósági biztos, hogy a tettlegességet megelőzze, kénytelen volt a gyűlést feloszlatni . . .

A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1910. évben. Budapest 1911. Kiadja a Főkapitányság. 347—348. old.

b) *Az „Üveges" tiltakozása Alpári Gyulának a pártból való kizárása és a bírálat elfojtása ellen*

Minden társadalmi osztály, ha fejlődésében elérkezett arra a fokra, hogy uralkodó osztállyá vált, a maga osztályérdekeinek megvédelmezésére létesített állami és társadalmi intézményeit, berendezkedéseit: uralmának fenntartását elősegítő ideológiai építményeit a legelkeseredettebben védelmezi meg minden oly támadással szemben, mely annak megváltoztatását avagy megsemmisítését célozza.

S az uralkodó osztályok az ily támadásokkal szemben nem riadnak vissza a legbrutálisabb védelmi eszközök igénybevételétől. Ami teljesen meg is érthető, hiszen uralmuk forog veszélyben. És ha az elnyomott osztályok nyomása oly nagy, hogy már nem igen tudnak teljesen elzárkózni törekvései, óhajai elől: akkor is csak nagy harcok árán hajlandók valami csekély engedményt tenni.

S minél inkább érzik, tudják az uralkodó osztályok, hogy napjaik meg vannak számlálva, mert az elnyomottak ellenállhatatlan erővel törnek felfelé, osztályrészt követelve a társadalmi javakból: annál állandóbb lesz a rettegés és irtózás minden új alakulástól, minden új törekvéstől, és minden szótól, mely a meglévőket bírálja s azon változtatni akar.

A történelem tanú rá, hogy ilyenkor szokták az uralkodó osztályok elkövetni a legrettenetesebb dolgokat.

Az elnyomott osztályok viszont épp az ellenkezőjét cselekszik.

Mert érdekeikből folyik az, hogy a társadalmat, az államot, annak törvényeit, intézményeit, ideológiai építményeit akként alakítsák át, hogy az az ő érdekeiket szolgálja.

Ebben a törekvésükben egyik legerősebb harci eszközük a feltörekvő osztályoknak: a kritika fegyvere.

Mert: a kritika fegyverének forgatásával van csak meg a módjuk ahhoz, hogy bizonyos társadalmi vagy állami intézmények, berendezések káros és rossz voltát kézenfekvővé tegyék; továbbá: a rosszak, a károsak helyett másokat nyomban javaslatba hozzanak.

Tehát: amíg az uralmon lévő osztályok konzervatívok s így görcsösen ragaszkodnak a meglévő állapotokhoz, addig a feltörekvő osztályok kritikusok, a meglévő állapotok ellen fellépők, azt megváltoztatni akarók.

A munkásság pedig, mint a társadalmi osztályok elhelyeződésében a legalul lévő osztály: a legszélsőbb, legkíméletlenebb kritikával támadja meg az összes uralkodó osztályokat alkotásaikkal, intézményeikkel egyetemben.

A munkásosztály tehát a legkritikusabb osztály: úgy kifelé az uralkodó osztályokkal, mint befelé, a saját maga dolgaival szemben.

*

S amikor ezt végig gondoljuk és mint tudásunk és meggyőződésünk eredményét valljuk: nem találunk alkalmas szót annak a cselekedetnek a jellemzésére, amit a párt vezetői a legutóbb elkövettek.

Ugyanis, a véleménynyilvánítás szabadsága ellen indított hadjáratukra, melynek egyik útjelzője Alpári elvtársunknak a kizárása volt . . .

Ez a hallatlan és becstelen terror, amely nélkülöz minden szociáldemokratikus meggyőződést, mert éppen a kritika szabadságát akarja ily briganti módon megfojtani: fellázított minden becsületes szociáldemokratát, s így bennünket is. És kijelenthetjük, hogy mi a párt vezetőinek ezt az ocsmány cselekedetét nem fogjuk megtorlatlanul hagyni, hanem minden erőnkkel oda fogunk törekedni, hogy a kritika jogával és kötelességével élő elvtársaink becsületébe ne gázolhasson bele büntetlenül senki se, ha azt mindjárt magyar pártvezetőségnek hívják is! A munkásosztály: feltörekvő osztály; a munkásság pártja: a kritika szabadságának pártja; s ebben a pártban nem fogunk megtűrni oly elvek erőszakos, undok gyakorlását, hogy: „csak hódolat illet meg s nem bírálat."

Üveges, 1910 július 11. [Az eladott választójog.]

---

c) *Alpári Gyula kizárásának kérdése a II. Internacionále előtt*

. . . Az elvtelen vezetőséggel szemben a proletárság tömegei hősiesen elszánt forradalmi osztálytudatról tettek állandó tanúságot és számtalan politikai tömegsztrájkban, sőt utcai fegyveres összetűzések során is példaszerűen helytállottak. Természetes ennélfogva, hogy a tömegek és a taktikázó vezetőség között széles űr támadt, és hogy gyakran támadtak éles ellenzéki áramlatok az osztályharcot eláruló pártvezetők ellen. Az ilyen ellenvéleményt a magyar munkásmozgalom irányítói igen súlyos argumentumokkal szerelték le. Az ellenség szószólóit személyükben legázolták, agyonrágalmazták, légből kapott vádakat terjesztettek ellenük és végül is a kibérelt lelkiismeretű szakszervezeti és pártbürokrácia segélyével kizárták őket a mozgalomból.

A pártdemokráciát ugyanis a magyar szociáldemokrata vezetők mindig úgy értelmezték, hogy a párt sajtóját és egyéb szócsöveit elzárták az ellenzéki bírálat elől és a párt közvéleményét a betegsegélyző, párttitkári és szakszervezeti alkalmazott gárdával ordíttatták túl. Így történt, hogy 1910-ben a nemtelen eszközökkel letepert pártellenzék a Nemzetközi Szocialista Irodához fordult panasszal és segítségért a szociáldemokrata pártzsarnoksággal és politikai opportunizmussal szemben.

... a döntőbíróságnak súlyt és komolyságot adott többek között az is, hogy Lenin is a bírák között szerepelt... A magyar ellenzék, amelynek egyik ismert teoretikusa volt Szabó Ervin is, Alpári Gyula elvtárssal képviseltette magát Kopenhágában, míg a pártvezetőség ügyének szószólója Garami Ernő volt.

A nemzetközi iroda döntőbírósági tárgyalását megelőzőleg Alpári elvtárs érintkezésbe lépett a szocialista mozgalom forradalmi balszárnyának ismert vezéreivel, elsősorban Leninnel. Meglepően bátorító tapasztalat volt részére, hogy Lenin a legapróbb részletekig tájékozódott volt a magyar munkásmozgalom és pártélet részletkérdéseiről, és minden kérés nélkül a legmesszebbmenő támogatást ígérte meg a magyar ellenzék részére. A tárgyaláson Alpári elvtárs kimutatta, hogy a pártvezérek opportunista, megalkuvó taktikája az Internacionále programmjába és elvi megállapításaiba a legélesebben beleütközik és teljes szembefordulást jelent a marxista osztályharc folytatásával.

Az Internacionále döntőbírái között éles vita fejlődött ki ebben a kérdésben, és rendkívül érdekes megállapítani, hogy már akkor kialakultak egymással szemben a forradalmi és megalkuvó taktika frontjai.

A magyar ellenzék álláspontja mellett ugyanis még Leninen kívül Klara Zetkin elvtársnő küzdött a legteljesebb határozottsággal. Rajtuk kívül Rosa Luxemburg támadta kíméletlenül a magyar pártvezetőséget és ő szerepelt az ellenzék hivatalos szószólójaként. Karl Liebknecht nem volt tagja az irodának, azonban a sajtóban lelkesen propagálta az ellenzék igazát. Ellenben Garamiék szószólója, Viktor Adler, a későbbi osztrák külügyminiszter és a hírhedt Fritz Ebert, a jelenlegi német köztársasági elnök voltak. Az ő oldalukon állott még Branting*, Standing, MacDonald** és egy csapat későbbi miniszter és miniszterelnök. Az ellenzék indítványát ez a többség nem fogadta el. A döntőbírósági eljárásnak azonban megvolt az a foganata, hogy megvilágította és kimélyítette a szakadékot az akkor még egységes Internacionále forradalmi és megalkuvó rétegei között.

Új Előre (az Egyesült Államokban megjelenő magyarnyelvű kommunista lap), 1925 február 19. [Az Internacionále ítélkezése a magyar szociáldemokrata pártvezetők felett...]

---

* Branting — a svéd szociáldemokrata párt vezetője.
** Standing, MacDonald — angol munkáspárti vezetők.

7. A BALOLDALI ELLENZÉK PÁRTALAKÍTÓ KÍSÉRLETE 1911-BEN

a) *Az új, harcos párt megalakításának szükségességéről*

Rövid félévtized előtt a magyarországi szociáldemokrata munkásmozgalom szép fejlődésben volt. A proletárságot osztálytudatos forradalmi szellem hatotta át, melynek időnként történő megnyilatkozása méltán szolgált rá az egész világ harcoló munkásságának az elismerésére.

Útjában azonban hirtelen megállott ez a mozgalom. A proletárságból lassan kezdett eltűnni a lelkesedés és harci készség. Úgyannyira, hogy akik tegnap még tántoríthatatlan harcosok voltak, ma már gyilkos közönnyel szemlélik az események folyását: akik tegnap még készek voltak a legnagyobb áldozatra is, ma már idegennek érzik magukat a szociáldemokráciától.

Mi idézte elő ezt az óriási változást?

Tán megszüntek azok az okok, melyek ezt a forradalmi mozgalmat előidézték? Vajjon nincsenek-e már kizsákmányolók és kizsákmányoltak, elnyomók és elnyomottak ebben az országban? Szó sincs róla. Hát akkor mi tépte ki a proletárság szívéből a szociáldemokrata öntudatot? Tán egy titokzatos hatalom?

Dehogy!

E változás oka az, hogy a mozgalom vezetői a rájuk bízott erkölcsi és anyagi javakat nem használták fel a munkásság forradalmi érzésének a fejlesztésére, mert nem is használhatták fel, azon egyszerű okból, mert függő helyzetben voltak az uralkodó osztályok végrehajtó közegétől. — Igenis, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezető emberei függenek a kormánytól!

A párt vezető embereinek legnagyobb része ugyanis betegsegélyzőpénztári tisztviselő. Ezekből kerül ki a párt vezetőségi, ellenőrző bizottsági, bizalmiférfi testületi és kongresszusi tagjainak nagy része. Viszont azok, akik a pártban betöltött vezetői tisztségük dacára sem betegpénztári alkalmazottak, azok a betegpénztárak igazgatóságaiban foglalnak helyet. Így az a helyzet, hogy egyik pártvezető a másikának föllebbvalója, ellenőrzője és egyúttal alárendeltje. Egyik függ a másikától. És kitől függ mindannyi? A magyar királyi kormánytól, mely fölöttes hatósága a betegpénztáraknak.

De mi tette lehetővé ezen erkölcstelen viszony létrejöttét?

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt sajátos szervezeti formája. Nálunk a gazdasági szakszervezetekre van ráépítve a párt. Saját szervezetei nincsenek. A szakszervezetek csupán mellékesen foglalkozhatnak a politikai mozgalom ügyeivel. Működésük legfeljebb bizonyos politikai akciók előkészítésére, a pártadók beszedésére szorítkozik;

a politikai vezetők működésének ellenőrzésére, a pártmozgalom irányítására a szakszervezeti tagoknak még alkalom sem nyílik. A politikai mozgalom vezetői tehát teljesen ki vannak vonva a munkásság ellenőrzése alól. Ezek után csak természetes, hogy a vezető emberek úgyszólván azt tehetnek, amit akarnak.

Mi eme korrumpáló rendszer ellen felvettük a küzdelmet. Élőszóval és írásban számtalanszor rámutattunk ez állapotok káros voltára. Kitartóan arra törekedtünk, hogy e rendszer olyképpen változzék meg, hogy a párt tényleg képes legyen a proletárság érdekeit képviselni.

Mi volt eme törekvésünkre a felelet?

Az, hogy egy elvtársunkat, aki ebben a küzdelemben legjobban exponálta magát: a pártból kizárták*. Majd azokat kezdték üldözni, akik e küzdelmet, mindennek dacára folytatni merték. Miután azonban látták, hogy meddő marad minden erőszakosságuk: végső cselekedetre határozták el magukat. A budapesti bizalmiférfi testülettel kizárattak a pártból több szakmát, egynéhányszáz elvtársat.

*

Ezzel bebizonyosodott, hogy a párt keretén belül a szociáldemokrácia érdekében küzdeni nem lehet. Felmerült már most a kérdés: mit csináljunk? Miután a Magyarországi Szociáldemokrata Párt nem lehet igazi képviselője a magyarországi proletárság érdekeinek, belenyugodjunk-e abba, hogy a szociáldemokrácia nagy igazságait őszintén megvalósítani akaró szervezet ne legyen ebben az országban?

Erre csak az lehet válaszunk, hogy — soha!

Mert mit látunk?

Egyik oldalon ott állanak a nélkülöző dolgos milliók, a másik oldalon a henyélő kevesek. S a millióknak a nyomora és elnyomatása, a keveseknek a gazdagsága és hatalma nőttön-nő.

Itt kíméletlen küzdelmet kell folytatnia a proletárságnak. Ehhez a küzdelméhez azonban, a szakmai szervezeteken kívül szükséges egy olyan szervezete a proletárságnak, ami ma nincs: egy igazi, új szociáldemokrata párt! Olyan, amely demokratikus pártszervezeteken nyugszik, nem függ a kormánytól és kérlelhetetlenül harcol az uralkodó osztályok ellen!

Legközelebbi célunk tehát az, hogy ezt a pártot megalakítsuk. Reméljük, hogy mindazok, akikben él a szociáldemokrácia nagy céljai iránti lelkesedés és önzetlen harci készség, velünk fognak tartani.

Törekvéseinket fogja szolgálni: *A Szociáldemokrata*, melyet ma még

---

* Alpári kizárásáról van szó.

szerény köntösben, de a szociáldemokrácia nagy igazságainak győzelmébe vetett hitünkkel indítunk el — hódító útjára.

A 25-ös előkészítő bizottság

A Szociáldemokrata, 1911 március. [Bevezető.]

---

b) *Alpári Gyula bírálata a Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1905-ös politikájáról*

... A választójog egyedül megbízható hadserege a munkásság. A választójog kiküzdésének egyedüli módja tehát e hadsereg erősbítése. De melyik az az eszköz, mellyel ezt a tábort szaporítani, erősbíteni lehet? A mai társadalomnak folytonos kritizálása, minden uralkodó réteg megbélyegzése, bűneinek kíméletlen ostorozása. Csakis ezzel nyerhetem meg a tömegek bizalmát, csakis ez állítja őket csatasorba. Ámde abban a pillanatban, mikor ennek a társadalomnak egyik fő hatalmasságával, mint a jelen esetben a dinasztiával szövetkezem, akkor a kíméletlen kritikát a diplomatáskodásnak kell felváltania: azaz, le kell mondanom egyik leghatalmasabb eszközömről, mellyel a harcosok táborát erősítem. Ennek azután az a következménye, hogy míg a dinasztia kegyét hajszolom, addig a választójog igazi harcosainak tábora züllésnek indul. A tények elferdítésével, szépítgetésével — mint a tények mutatják — a dinasztia kegyét sem nyerhetem meg; ellenben ami kétség felett áll, elvesztenem vele a tömeg bizalmát. A dinasztiával való szembehelyezkedés tehát egy hatalmas eszköz a választójog harcosainak szaporítására.

Mi tehát, mikor zászlót bontunk, elsősorban búcsút mondunk a választójog régi „protektorának", a dinasztiának. Jogot a népnek — nem azért, hogy rendbehozza a dinasztia szénáját, hanem hogy a dinasztikus nagyhatalmi őrületnek véget vessen.

Hozzátok fordulunk, akik a mozdonyokat fűtitek, akik a leveleket hordjátok szét, akik a táviratokat menesztitek széjjel, akik a lovakat hajtjátok, akik a bányákban dolgoztok, akik a gyárakban robotoltok, akik világossággal és vízzel, akik kenyérrel látjátok el a kizsákmányolókat, akik az épületeken dolgoztok, akik szőttök, varrtok, ti férfi és női proletárok, ti dolgozó milliók! Ti ébredjetek öntudatra, ti sorakozzatok a politikai osztályharc, a választójogi harcosok zászlaja alá. Ha ti öntudatra ébredtek és összetartotok, akkor oly erőt képviseltek, hogy ötször 24 óra leforgása alatt hatalmas fegyverhez: az egyenlő és titkos, mindnyájatokra, tehát a férfiakra és nőkre egyaránt kiterjesztett választójoghoz juthattok!

Alpári Gyula

A Szociáldemokrata, 1911 március. [A dinasztia, az uralkodó osztályok és a munkásság.]

---

c) *A rendőrség jelentése az ellenzék 1911-es pártalakítási kísérletéről*

Alpári s néhány társa azoktól, akik hajlandóknak mutatkoztak az új magyarországi szociáldemokrata pártba belépni, s az új párt megalakulásához szükséges előzetes költségekhez hozzájárultak, írásbeli nyilatkozatot vettek, hogy a megalakítandó új pártba be fognak lépni.

A párt megalakítására csak akkor került volna sor, ha a megfelelő taglétszámot biztosítva látják. Elsősorban az építőmunkások országos szövetségéből kivált szakmákra számítottak. Számításukban azonban csalódtak.

A szervező munka eredménytelen maradt. Költség hiányában a lap is csak áprilisban jelent még meg.

A lappal együtt az új párt szervezésének tervét is feladták.

Alpári törekvésével szorosan összefügg egy másik ellenzéki akció, amelyet Altmann Lőrinc vasmunkás szervezett néhány társával. Ennek a gyökerei még az 1908. évre nyúlnak vissza. 1908 november 16-án a magyarországi vas- és fémmunkások központi szövetsége VIII. kerületi csoportját — mert a központ határozatát nem hajtotta végre — feloszlatta. A feloszlatott csoport tagjai erre kiváltak a szövetségből, s megalakították a „Magyarországi Munkásnép Szövetségét". Ezt a nem működő szövetséget akarták életre kelteni az alakítandó új párt érdekében.

Altmann Lőrinc és társai április 1-én négyoldalas terjedelemben *Magyarországi Munkásnép* címmel lapot adtak ki, amelyben április 9-én délután VIII. kerület Rákóczi tér 15. szám alatt tartandó szervezkedő gyűlésre hívták fel a munkásokat.

A „Szervezkedés a magyarországi általános munkásnép szövetsége érdekében" napirenddel egybehívott gyűlésnek az Alpári által kezdeményezett új pártalakulás mellett kellett volna állástfoglalnia. Ezt a hivatását azonban nem tölthette be, mert az új pártalakulást óhajtók közül 8-an, a régi párt hívei közül pedig 18-an jelentek meg, s az a többség határozatilag kimondta, hogy az új párt alakítására szükség nincs.

A mozgalom szervezői ezután visszavonultak. A lapból az első agitacionális számon kívül több nem jelent meg.

A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1911. évben. Budapest 1912. Kiadja a Főkapitányság. 333—334. old.

8. A „KÜZDELEM" CÍMŰ ELLENZÉKI LAP CIKKE A HÁBORÚS KÉSZÜLŐDÉSEK ELLEN

Le a militarizmussal! A fegyverkezés őrülete újabb áldozatokat kíván. Nem elégszik meg ez az emberpusztító és esztendőnként rengeteg milliókat felfaló szörnyeteg: a hadsereg az eddigi áldozatokkal, újabb milliókra éhezik.

Ugyanis a közös pénzügyminiszter most terjesztette a delegációk elé az 1911. évre szóló költségvetését. Ha ezt a költségvetést elolvassuk, hát ökölbe szorul a kezünk annak láttán, hogy mily óriási összegekkel akarják megterhelni az 1911. évben ezt az amúgyis koldus, nincstelen magyarországi népet. Mert a néppel, a dolgozó és mégis éhező, úgyszólván kenyértelen néppel akarják megfizettetni a hadügyi költségek szédületes millióit. Mégpedig a fogyasztási adók révén . . .

Ausztria és Magyarország dolgozó népét tehát az 1911. esztendőben újabb 102 300 000 korona költséggel akarják megterhelni, csupán a hadügyi költségekkel. Tehát olyan dolgokért kell majd adózniok a két ország proletárainak, amelyekhez csak annyiban van közük, hogy ők adják az embert és a pénzt hozzá, de amelyet a nép, a forradalmi proletárság fékentartására, a mai társadalom védelmére tartanak. S amelyet minden alkalommal felhasználnak arra, hogy a munkásság harcait, amelyet a kizsákmányoló tőke ellen folytat, *letörjék*.

Magyarországnál sokkal erősebb, gazdagabb országokban is alig bírja már a nép a mindjobban növekvő militarizmus költségeit. De még bírja valahogy. Azonban ez a nyomorultan szegény ország, ahonnan évenként százezerszámra menekülnek ki az enni akaró és dolgozni tudó munkások munka, kenyér hiánya miatt, ez nem bírja tovább ezeket a rettenetes terheket. A nép már idáig is túl van terhelve mindenféle adókkal, a keresetét sem jobbíthatja, mert a helyzetének javítására irányuló törekvéseket letöri az államhatalom, összefogva az agráriusokkal és a kutyaszövetségekkel*. Idáig is már majd hogy össze nem roskadt a vállaira rakott terhek roppant súlya alatt. S most még ennek tetejébe újabb terheket akarnak rárakni. Csak rakjanak, csak terheljék meg még jobban a népet, szedjék csak le még az utolsó rongyos gúnyát is a testéről, de ne feledjék, hogy a forradalom útjait egyengetik ezzel a népgyilkoló, militarisztikus őrülettel!

Küzdelem, 1911 január 29. [Szemle.]

---

* A munkáltatók szövetségeit nevezték kutyaszövetségeknek.

VII. A MUNKÁSMOZGALOM FELLENDÜLÉSE AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚT MEGELŐZŐ ÉVEKBEN 1912—1914

1. A LÉNAI SORTŰZRŐL ÉS AZ OROSZ MUNKÁSMOZGALOM FELLENDÜLÉSÉRŐL

Az orosz forradalmat csak elcsöndesítették a cár kozákjai és hóhérai, de le nem győzték. A forradalmárok ezreinek kiontott vére, a börtönökbe és Szibériába hurcolt áldozatok végtelen szenvedése nem volt hiábavaló, és a forradalom újraéled, hogy végül győzedelmeskedjék a brutális erőszak, a durva zsarnokság fölött. Az orosz kormány pedig sietteti a forradalom újrakitörését.

Március elején a lénai aranybányák munkásai sztrájkba léptek. A kozákuralom őrjöngve támadt a békés sztrájkolókra és 270 halott és 250 sebesült hullott a porba a katonák fegyvere nyomán. Az orosz kormány kijelentette, hogy ez így van rendjén, mert a katonának az a dolga, hogy lőjön, és a munkások különben is károkat okozhattak volna a bányatársaságnak. Mescserszkij herceg lapjában elmondta, hogy a lénai mészárlás módfölött megörvendeztette a pétervári „előkelő" köröket, mert abban a „vaskéz" cselekményét látják, amellyel Oroszországot megmentette egy általános sztrájktól. Ezek a véres szörnyetegek azonban elszámították magukat . . . A vérengzés ellen való tiltakozásukat Oroszország munkásai már rég nem tapasztalt erélyességgel fejezték ki. A vörös október szelleme megint fölébredt az egész országban . . .*

Ezeken a napokon a mozgalmat, bár a csöndes esztendők folyamán váratlannak tarthatnák, mélyreható benső okok idézték elő. A tavalyi rossz termés ellenére az ipar föllendült és hatalmasan megerősítette a munkásságot önbizalmában. A fémmunkások a legerélyesebben folytatták a sztrájkot, nemcsak azért, mert kulturálisan fejlettebbek mint a textilmunkások, de azért is, mert az ipari fellendülés a legészrevehetőbben a fémiparban nyilvánult meg.

A győzedelmes kínai forradalom; az Internacionáléban előfordult hatalmas események; a német szociáldemokrácia győzelme; az angol munkásság óriás sztrájkjai mélységes hatást tettek a tömegek öntudatára.

És ebbe a talajba csapott le a lénai katasztrófa villáma. Ebben minden egyesült, ami a tömegek megbotránkozását felforralja addig a pontig, amikor az elkerülhetetlen cselekvésben tör magának utat.

---

* Ezután a cikk részletesen ismerteti az oroszországi sztrájkmozgalmakat.

A lénai rabszolgák rémületes nyomora; a bányatulajdonosok őrületes kizsákmányolása; a munkások túlságosan szerény követelései, „ha kimerült lovak sztrájkolnának, nem kívánhatnának kevesebbet" — írta egy polgári ujság —, és az áldozatok óriási nagy száma. Öt évi szünetelés után tehát a forradalom újra kitört . . .*

Népszava, 1912 május 22. [Az orosz forradalom ébredése.]

---

2. A GALILEI-KÖR DIÁKJAINAK FELHÍVÁSA AZ 1912 MÁRCIUS 4-I TÜNTETÉSEN VALÓ RÉSZVÉTELRE**

Diákok! Történelmi események küszöbén szólunk hozzátok. Vessétek el az iskolás történelemnek a jelent kicsinyítő és torzító szemléletét, mely csak a multban láttat nagy és lelkesedésre méltó eseményeket, és lássátok meg a szemetek elé táruló tényekben korszakos átalakulások kibontakozását. A nemesi kiváltságok és a jobbágyság eltörlésével felérő átalakulásokról van szó . . . Egy évtized érlelő munkája a végső kifejlés elé juttatta e küzdelmet: a választójog nagy társadalmi problémája íme diadalmasan lép az események homlokterébe. A politikai pártok kicsinyes alkudozásait félretolva, tiszta helyzetet teremtett a társadalmi erők elhelyeződésében: a nagybirtok néhányezernyi érdekeltjével a dolgozó nép milliói állnak szemben. Diáktestvéreink! Ma, amidőn ugyanaz a két tábor küzd egymással, amely 6 évtized előtt, számunkra a márciusi forradalmárok szelleme: a demokrácia nagy érdekeivel egybeforrott, tisztult hazafiság eszménye jelöli ki a helyet. S most, amidőn a döntő mérkőzés előtt seregszemlére készülődik a demokráciáért harcolók tábora, bennünket is az utcára szólít állásfoglalásunk erkölcsi kényszere. Igaz, mi emeltük fel tiltakozó szavunkat a tudományos munka nevében a lármás politikai tüntetések szokása ellen, mi hangoztattuk mindenkor, hogy a közösség iránti kötelességünk a tanítás és tanulás munkáját rója ránk. De vannak idők, midőn a társadalmi szolidaritás a demonstrációt avatja éppoly komoly és áldozatra érdemes kötelességgé. Ne riasszon vissza a gyávák aggodalmaskodása, a cinikusok gúnya s a hatalmukat féltők úri megvetése: gondoljátok meg, hogy 60 év előtt is éretlen zajongásnak nevezték a nagyurak elődeitek márciusát.

Vegyünk részt tömegesen a budapesti munkásságnak és radikális

---

* Ezután a cikk részletesen ismerteti az oroszországi eseményeket. Jellemző, hogy a tömegek forradalmi mozgalmát az egyesülési jogért való küzdelemmel azonosítja.

** Az 1912 március 4-i tüntetésen, amely a május 23-i megmozdulás előjátéka volt, többtízezer munkás vett részt.

polgárságnak az általános, egyenlő, titkos választójogot követelő március 4-i tüntető felvonulásában.

Gyülekezés hétfőn délelőtt ½8 órakor a Galilei-körben.

A szabadgondolkozó diákok

Népszava, 1912 március 2. [A március 4-i tüntetés.]

---

3. „VÉRVÖRÖS CSÜTÖRTÖK". AZ 1912 MÁJUS 23-I ÁLTALÁNOS POLITIKAI SZTRÁJK ÉS TÖMEGTÜNTETÉS

a) *A munkásság felvonulása és az utcai harcok*

... Csütörtökön reggel 8 óra után mintegy 3 000 főnyi tömeg hömpölygött végig az Erzsébetfalváról a fővárosba vezető Soroksári úton. A Budapest és Erzsébetfalva határán lévő Fegyver- és Gépgyár munkásai csütörtökön reggel a rendes időben bementek a gyárba és 8 óráig dolgoztak; 8 órakor egytől-egyig kivonultak a Soroksári útra és négyes sorokban felálltak. Éppen amikor indulásra készen álltak, megérkeztek Csepel munkásai is és csatlakoztak. A szinte végtelennek látszó menet büszkén, önérzetesen húzódott végig a Soroksári úton levő gyárak sora között. Az út mentén fekvő munkásházak és bérkaszárnyák lakói egyre többen és többen csatlakoztak a tüntetésre induló munkássághoz ...

Reggel ½8 óra volt még, és a Ganz-gyári munkások, mintegy 3 000-en, kivonultak a gyárból és fegyelmezett sorokban indultak el valamennyien a Margit híd felé, hogy azon keresztül eljussanak a parlamentig. Óriási rendőri készültség várta itt a munkásokat. A terv ugyanis az volt, hogy a felvonulásokat már kiindulási pontjuknál meg kell akadályozni, hogy így a parlament előtt való csoportosulást minden oldalról eleve elfojtsák és lehetetlenné tegyék. Amikor a háromezernyi munkástömeg a Margit híd közelébe ért, a villamosközlekedés egyszeriben megakadt. A híd körül hosszú sorban mozdulatlanul álltak a villamoskocsik. A Margit híd budai oldalán lovas- és gyalogos rendőrök sorfala várta a munkásokat. Az egész hidat úgyszólván végig megszállva tartotta a rendőrség. Mindenképpen meg akarták akadályozni, hogy a munkások a pesti oldalra átjussanak.

A munkások megálltak a híd előtt, és hasztalan igyekeztek a rendőrök visszaszorítani és szétszórni őket, meg sem mozdultak. A választójogot éltetve, méltóságteljes nyugalommal álltak ott a híd előtt és eszük ágában sem volt a mord rendőr utasítására szétoszlani ....

A munkásoknak meg igazán nem volt nehéz a rendőrség eszén túljárni. Azt hamarosan átlátták, hogy így együttesen, teljes tömegükben

vérontás nélkül nem juthatnak át a hídon. A tömeg eleje tehát egyenként kezdett átszállingózni és a rendőr nem vette észre, hogy a munkások egy jelentékeny része így szépen átjutott a hídon. Már a pesti oldalon jártak, amikor a lovasrendőrök a cselt észrevették. Teljes erővel utánuk vágtattak, de nem érték utól őket, ellenben pár pillanatra szabadon hagyták a hidat és ezalatt még néhányszáz munkás átnyomult rajta. Akik még a budai oldalon rekedtek, azok részint propellereken, részint más hidakon közelítették meg a pesti oldalt. Sok viszontagság árán, elszánt biztatással, ezernyi leleményességgel és furfanggal, de mind eljutottak a parlament közelébe.

A város belső területén még nem folyt vér, amikor a Ferdinánd híd tájékán már eldördült a lovasrendőrök első sortüze. A Váci úton és Újpesten a gyárak előtt 8 órától kezdve nagy tömegben gyülekeztek a munkások és lassanként halk, impozáns tömegbe egyesülve, megindultak a Váci úton befelé a parlament elé. Mintegy 4 000 ember közeledett lassan a város felé. A Ferdinánd híd tájékán azonban elébük állt a rendőrség és megállásra hívta fel a menetet. A felhívást óriási lárma fogadta:

— Engedjenek a parlament elé! Tiltakozni akarunk Tisza erőszakoskodása ellen! Le az osztályparlamenttel! — hangzott innen is, onnan is a tömegből.

Erre a rendőrök nyomban kardot húztak. A tömeg azonban kőzáporral felelt a támadásra. Ökölnyi kövek, tégla- és vasdarabok hullottak záporként a rendőrökre. A rendőrkordon egy pillanat alatt át volt szakítva. A lovasrendőrök eszeveszett vágtatással rontottak a tömegbe, a gyalogosok pedig vagdalkoztak jobbra-balra. De a nép nem tágított. Egy kődobás fejbetalálja Naszódy rendőrkapitányt, aki súlyosan megsebesült. A rendőrök most már képtelenek a rendet helyreállítani. Az izgatott, felingerült tömeg rohanva törtet a város felé és legázol mindent, ami útjába kerül. Ekkor a 44-es bakák egy századát állítják a rohanó tömeg elé, a rendőrök pedig revolvert rántanak. A katonák rajvonalban elfoglalják az utcát egész szélességben és szuronyt szegezve rohamot intéznek a tömeg ellen.

A szuronyok láttára a nép kezd menekülni, a rendőrök pedig revolvereikből lövöldöznek a menekülők után, akik minden lövés után újabb kőzáporral felelnek.

Öt perc alatt tiszta az út. A katonák megállnak . . .

Mögöttük a széles utca véres csatatér. A járdán és az úttesten véres sebesültek hevernek. Közöttük élettelenül egy halott, Holub Kristóf 42 éves munkás, a választójogért vívott harc első vértanúja. Egy rendőrpribék golyója a tüdejét járta át és holtan maradt a helyszínen. Néhány perccel később az egész városban elterjedt a rémes hír, hogy halottja van már a tüntetésnek. A szétvert menet emberei apró rajokra oszolva,

kerülő utakon, négyen-öten egy csoportban jöttek be a városba és behozták magukkal az első összecsapás riasztó híreit.

A parlamentre és az ott garázdálkodó munkapárti csürhére nagyon kellett csütörtökön vigyázni. De vigyáztak is az aranycirádás márványfalak naplopóira, olyan katonai és rendőri apparátussal, amilyen csak háborús időkben jár ki szorongatott helyzetben lévő uralkodóknak. Pedig csak arról volt szó, hogy a munkásság a parlament elé vonul, demonstrálni a jograblók ellen. Az általános, titkos választójog ezernyi harcban megedzett, verhetetlen hadserege akarta hallatni a szavát, s ettől az elnémíthatatlan szótól annyira féltek és rettegtek a nép ellenségei, hogy szuronyerdő és Mannlicher rengetegei közé barikádozták el magukat. A parlament minden oldalát rendőrök és katonák sorfala őrizte.

Az Országház téren gyalogosok és huszárok vesztegeltek, rohamra kész állapotban, teljes felszereléssel. A szuronyok meg-megcsillantak a napfényben, amíg a munkapárt képviselő tagjai, fogatuk mélyében elrejtőzve, sápadtan és remegve a félelemtől osontak be a képviselőházba, hogy Tisza Istvánnak segédkezzenek a nép megnyomorításában. De nemcsak az Országház tér volt körülbástyázva katonákkal és rendőrökkel, de már a térre torkolló utcákat is megszállotta a háborús létszámban kivonult hadsereg. Az Országház tér közepén maga Boda Dezső rendőrfőkapitány vezényelte a rendkívüli őrséget, amelynek azonban ott, a honatyák bőrének közvetlen közelében nem igen akadt dolga, mivelhogy az Alkotmány utcán, Báthory utcán, Szemere utcán, Markó utcán és a Szabadság téren véges-végig új és új hadoszlopok zárták el az utat és igyekeztek megakadályozni a lehetőségét annak, hogy egyetlen munkás is a parlament közelébe férkőzhessék. A képviselőház, mint egy halálos rettegésben lévő féltett erődítmény, mint egy ostromolt vár nézett le a Dunára, és Tisza Istvánék odáig mentek az ijedezésben, hogy nemcsak a szárazföld felől sáncolták el magukat katonákkal, de még a másik oldalról, ott, ahol a Duna fodros hullámai védőn folydogálják körül a falakat, még a Duna mentén is őrséget állítottak fel. Féltek ezek az emberek még a Dunától is, a víztől is, a parttól is, mindentől féltek. De nagy okuk is lehetett a félelemre . . .

Komor arccal, zúgva, dübörögve, dalolva jöttek a város legkülönbözőbb részei felől az általános választójogért tüntető munkások a Szabadság tér felé, ahol már 8 óra előtt gyalogos és lovasrendőrök, bakák és huszárok sokasága tanyázott. A tüntetők nagy tömege minden különösebb baj nélkül jutott be a Szabadság térre, amelyet csak sokkal a tüntetők érkezése után zártak el. A Szabadság térre torkolló utcák véges-végig feketék voltak és a sűrű embergomolyagokból viharosan tört elő a forradalmi nép harci kiáltása: „Éljen az általános, titkos választójog!" „Vesszen a Tisza-banda!"

Amerre csak ellátott a szem, mindenhol nyüzsgő, nyugtalan sokaság. A parlament felé vezető útvonalak mindegyike zárva. Az idő napfényes, derűs és csöndes. A kék levegőégbe szürkén merednek bele a parlament épületének gótikus tornyai. A parlament előtti téren katonán, rendőrön kívül mást nem látni. Ezernyi forró tekintetű szem bocsátja sugarait a parlament boltívei felé és ezek a szemek ragyogóbbak, villogóbbak, mint a tömeg előtt sorfalat álló huszárság feltűzött szuronyai, amelyeken megtörik a forró, pirosfényű napsugár.

Kilenc óra felé már rengeteg ember volt együtt, és mint izzó lávafolyam borított el minden kis helyet a folyton érkezők újabb tömege. Ekkor már forró volt a hangulat. Először a lovasrendőrök kezdték el vad, brutális munkájukat, majd később a katonaság is akcióba lépett és szuronyszegezve szorította vissza a tömeget, amely azonban újra és újra visszament, és mindig forradalmibb hangulat lett úrrá rajta. Nagy zűrzavar a Szabadság tér minden pontján, de ebből a zűrzavarból egyszer-egyszer kibontakozik egy-egy szívdobogtató jelenet: a huszárok, később a bakák is szuronyt szegezve szorították vissza a Báthory utca felől előrenyomuló tömeget.

A tömeg csak lassan húzódik vissza, meg-megáll és mintha gyökeret vert volna, mozdulatlanul, némán néz szembe a szuronyokkal. A katonák erélyesebb mozdulatot tesznek és az egyik baka puskatusa egy — valószínűleg a tüntetők közé véletlenül belekeveredett — feketekendős, ráncosképű anyókát ért el. Az anyóka ijedten fordul vissza és kitágult szemmel mered az egyik katonára, már-már mozdul az ajka, amikor csalódottan motyogja a mellette akkor már újra mozdulatlanul álló egyik munkásnak:

— Azt hittem, a fiam . . .

Közben a Szabadság téren, a Báthory utca torkolatánál a katonaság sortüzet akart adni. A tömeg először meghökkent, majd megint előrenyomult és a zúgó-morajló áradatból egyszerre csak egy éles, izgatott hang süvített bele a levegőbe:

— Katonák, testvérek! Ne lőjetek! Értetek is harcolunk!

A katonák egy pillanatra meghökkentek és a következő másodpercben ezer torok kiáltotta:

— Éljenek az öntudatos huszárok!

E komoly pillanatokat később óriási kacagás követte.

A Báthory utcán ugyanis rossz, ócska, törmeléktéglát szállító szekér döcögött végig a Szabadság tér irányában. A szekeret rendőrök őrizték, nyilván azért, hogy a sokaságnak eszébe ne jusson a szekér tartalmát kiüríteni. A Szabadság térre nyíló utcák valamennyijében kisebb-nagyobb csatározások folytak. A huszárság többízben megpróbálta az Alkotmány utcát kiüríteni, de ez sohasem sikerült neki, mert a Váci körútra kiszorított tömeg minden esetben újra visszament.

Egy Alkotmány utcai attaknál félelmetesen gyönyörű kép bontakozott ki. A rohanó huszárok és lovasrendőrök elől menekülő tömegből egyszerre csak kivált egy lobogóhajú, ingujjra vetkőzött munkás. Mezítelen mellel, felemelt karokkal megállt az út közepén és a kavargó zűrzavarba élesen kiáltotta bele:

— Éljen a forradalom!

A tömeg visszafordult és a kiáltásra százszoros visszhang felelt, majd elkeseredett elszántsággal nyomultak vissza.

A lovak meghorkantak és a huszárok és a rendőrök is kénytelenek voltak egy pillanatra visszavonulni. Amíg a Szabadság teret környező utcákban kisebb-nagyobb harcok folytak a tüntetők és a rendőrség között, bent a Szabadság téren borzalmas attakot rendeztek. Egy asszonyt úgy fejbevágott egy rendőr, hogy véresen terült el a földön. Most már a tüntetés zsivaján revolverdörrenések sivítottak keresztül. Egy inasgyerek revolvergolyótól találva terült el a földön. Rengeteg sebesülés történt, amelyeket a zűrzavarban nem lehetett figyelemmel kísérni. A tüntetők elszántsága percről percre növekedett. Már nem hátráltak meg, hanem szembehelyezkedtek a rendőrséggel és a katonasággal is, bokrokat téptek ki, összetört szemetesládák szilánkjait ragadták meg és visszaverték a támadókat. Amíg a tér egyik felén a rendőrök kaszaboltak, addig az Upor-kávéház előtt huszárattak volt. A térnek ezen a felén sem ijedtek meg már az emberek. Nyugodtan álltak és néztek farkasszemet a feléjük rohanó huszárokkal . . .

Amíg így az apró csatározások folynak, az Osztrák-Magyar Bank lépcsőzetét és az előtte elterülő térséget elfoglalják a munkások és csudálatos gyorsasággal barikádokat emelnek Buchwald-székekből, padokból és más egyéb ott található dolgokból. A rendőrség támad. A munkások vissza . . . A huszárság után a rendőrség jött, hogy megtorolja a tüntetők munkáját. Igazi budapesti rendőrmódon cselekedett. Akit ért, vágott, de akkor már későn volt. Izgalmas képek egész sora vonult el az előtt, aki valamilyen védett helyről „nyugodtan" nézhette végig a lefolyt dolgokat.

A tüntetők olyan hősiesen viselkedtek, hogy sokszor maguk a katonák is megdöbbentek. Egy-egy percre félelmetes csönd nyugodott a téren, de a következő pillanatban újra fegyvercsörrenés zaja keveredett össze a tüntetők kiáltásaival.

— Éljen a népparlament!
— Le az osztályuralommal!
— Le a grófi bandával!
— Éljen a forradalom! —

hangzott fel itt-ott harsányan, ezer torokból . . .

Népszava, 1912 május 25. [Vérvörös csütörtök.]

---

b) *A pártvezetőség május 23-án délután kiadott felhívásában — elismerve a munkások hősiességét — igyekszik befolyását megőrizni és a munkásokat a munka felvételére bírni*

. . . Munkások! Elvtársak!

Az erőszak emberét, az általános választójog ellenségét, az obstrukció hóhérát ültették bele a megvásárolt képviselők az elnöki székbe.

A rendőrség el akarta rabolni a munkásoktól az utcához való jogot, belétek akarta fojtani a szót, meg akarta gátolni azt, hogy az erőszak ellen tiltakozzatok, hogy az általános választójog védelmére odadobjátok a szervezett munkásság hatalmas erejét.

Ennyi gazságra megmozdult a munkásság, a szerszámot letette és sokszázezren kivívtátok a rendőrség, a katonaság, a kormány ellenére azt a jogot, hogy akkor tüntettek, akkor mentek a parlament elé, amikor ti akartok.

Megmutattátok hősies és csodálatraméltó erővel, amelynek nagyságát a történelemírás jegyzi majd fel, hogy a munkásság hatalom, hogy a népben félelmes erő lakozik, hogy a rendőrség és katonaság egyesült ereje gyenge volt a nép erejével szemben. Megmutattátok, hogy a választójog ellenségeinek erőszakára a nép is tud erőszakosan válaszolni.

A képviselőház csak a szuronyok védelme alatt menekült meg olyan népítélettől, amely pusztító erejű lett volna a nép ellenségeire. Budapest utcáin a félelmes és diadalmas forradalom emelte fel fejét csütörtökön és a nép ellenségei, az úri parlament csak a katonaság sorfala mögött tudott tanácskozni.

Vér folyt Budapest utcáin, a jogért és szabadságért harcoló munkások vére festette pirosra az utcákat.

Ma már mindenki tudja, hogy az általános választójog elsikkasztása állandósítani fogja a forradalmat.

A vörös csütörtök megmutatta, hogy a népjogok megadása nélkül csak vérontással, csak ostromállapottal lehet tovább kormányozni ebben az országban.

De megmutatta a vörös csütörtök azt is, hogy a parlamenti erőszak sietve bújik vissza mocskos odujába, az utca forradalmi erőszakának megmozdulására.

Tisza István azzal ült bele az elnöki székbe, hogy az obstrukciót megfojtja és a véderőreformot keresztülerőszakolja. Csütörtökön, Tisza István elnöklésének első napján, a képviselőházban zavartalanul folyt az obstrukció, a véderőreformról szó sem esett: az utca erőszaka elől meghátrált a parlamenti erőszak.

A munkásság visszaverte a Tisza-gárda erőszakát a képviselőházban. A munkásság visszaverte a rendőrség meg a katonaság egyesült erőszakát Budapest utcáin.

Az általános választójog ügyét is óriási lépéssel vittétek előre: a képviselőház ülésén olyanok, akik eddig a demokratikus jog ellenségei voltak, a munkásság megmozdulásának hatása alatt kijelentették, hogy demokratikus választójog nélkül nincs kibontakozás.

Nagy és szörnyű áldozatokkal értük el ezeket az eredményeket. Sebesültek százai, halottak mutatják azt a szörnyű kozákuralmat, amely a munkásokkal szemben a kiváltságok várát védelmezi. Óriási erővel szálltatok szembe, munkások. Hihetetlenül nehéz és veszedelmes helyzetben bátran, öntudatos forradalmárokhoz méltóan viselkedtetek.

Hősök vagytok, nemes, bátor és önfeláldozó proletárok.

Büszkén léphettek ezután a nap után az ország elé, az egész világ szociáldemokratái elé, becsületesen és hősi módon megtettétek proletárkötelességteket!

A budapesti munkásság ezzel a nagyszerű forradalmi cselekedettel egyelőre megtett mindent, amit a proletárbecsület és a demokrácia nagy ügye tőle ma követelt. Ezért azzal a szóval fordulunk most hozzátok, hogy a nagy és diadalmas csütörtök után *fejezzük be harcunknak ezt a fejezetét* fegyelmezetten és egységesen, mint ahogy kezdtük, és péntek reggel menjünk vissza mindannyian a munkába.

Munkások, a nemzetközi proletárság, a világot megváltó szocializmus, a magyar demokrácia nevében üdvözölünk benneteket és köszönjük nektek, hogy e nehéz napon igazi forradalmárok és kötelességtudó szociáldemokraták voltatok.

Testvéri üdvözlettel:
a szociáldemokrata párt

Népszava, 1912 május 25. [A tömegsztrájk beszüntetése.]

4. A KARTELLEK ÉS A MUNKÁSSÁG

A kartellek és nagybankok révén a jövedelemmegoszlásban mélyreható változások jöttek létre az utolsó néhány évtizedben. Az iparban termelt haszon oroszlánrészét a vezető nagytőkések ragadják magukhoz. A kistőkéseknek meg kell elégedniök a haszon maradékával, amely a rendes bankkamatozást átlag alig múlja felül. A legrosszabbul azonban a nem tőkés fogyasztó közönség jár általuk. A kartellek által előidézett általános drágulás folytán a készpénzjövedelem reális vevőképessége egyre kisebb lesz; ha valakinek manapság 20 százalékkal több jövedelme van, mint tíz év előtt, akkor valójában sokkal rosszabbul kénytelen élni, mint akkor.

Valamennyi társadalmi osztály közül persze az ipari munkásságra nehezedik legsúlyosabban a kartellek terhe. Az ipari munkásokat nemcsak mint fogyasztókat zsarolja ki a kartellkapitalisták hada, hanem

mint munkaadók is keményen szembeszállnak velük. A kartellek természetesen egyben mint munkaadó szövetségek is működnek, amelyek minden munkásmozgalommal egységesen szállnak szembe. Hatalmas tőkéjükkel és a verseny kizárása folytán sokkal könnyebben tudnak szembeszállni a munkássággal, mint midőn még egyenként állottak velük szemben. Hisz ma már úgy áll a dolog, hogy egész iparágak tízezernyi munkásságának sorsa fölött 8—10 bankigazgató dönt.

Mindennek a következménye a jövedelemmegoszlás arányának nagyfokú eltolódása a munkások kárára; a nagytőkések jövedelme milliókra növekszik, míg a munkások bérharcaikkal csak nagynehezen bírják a drágulás hatását ellensúlyozni.

Mit keres a munkás és mit keres a bankigazgató?

Az 1910. évben a magyar ipari munkásság keresete, az országos betegsegélyző pénztár statisztikája szerint, 300 munkanapot számítva évente, a következő volt:

Munkások száma	Évi keresetük korona
193 654	300
286 575	450
262 574	750
134 118	1 050
64 503	1 350
41 541	1 650
14 300	1 950
10 321	2 250
1 007 586	átlag 725

Egymillió és hétezer munkás keresett 1910-ben 730 millió koronát. Lehet, hogy némelyik kapzsi munkaadó kelleténél alacsonyabb munkabérosztályba jelentette be a munkásait, úgy hogy a napi bér nagyobb, mint az itt felvett. Viszont bizonyos, hogy az évi kereset ennek ellenére az itt feltüntetettnél lényegesen alacsonyabb, mert évente 300 munkanapot csak az dolgozik, aki az év minden részében munkában áll, tehát soha sincs munka nélkül. Ha helyesnek vesszük a statisztikát, úgy az évi átlagos kereset 725 korona.

A magyar mezőgazdasági munkásság évi keresete a Földművelésügyi Minisztérium hivatalos statisztikája szerint 1910. évben volt:

Férfimunkások átlagos napi bére 211 fillér.

Munkában töltött napjaiknak száma 223 nap.

Évi kereset 470 korona.

A felnőtt bánya- és kohómunkások évi keresete volt 1900-ban (*Wahlner Aladár*. Magyarország bánya- és kohóipara az 1910. évben):

Felnőtt bányamunkások évi keresete 950 korona.

Mivel a mezőgazdasági munkások száma sokszorosan felülmúlja az ipari és bányamunkások számát, Magyarország felnőtt férfimunkásainak átlagos keresetét 1900-ban átlag nem tehetjük többre, mint legfeljebb 600 koronára.

Mit keres egy bankigazgató?

... Négyszázhuszonnyolcezer korona kimutatható tiszta keresete van Lánczy Leónak*. De hol van még a titkos jövedelme? A mindig jól sikerülő tőzsdejátékból származó jövedelem? Saját vagyonának jövedelme, amely természetesen a legtöbbet jövedelmező iparvállalatokban van elhelyezve? Ezeket számba véve, beavatott emberek évi másfélmillió koronára becsülik Lánczy jövedelmét, tehát annyira, amennyit 2 500 átlagos magyar munkás keres. És vannak a kapitalista vezérkarban olyanok, akik még ennél is többet keresnek.

*

A jövedelemmegoszlás hallatlan aránytalanságát hozta létre a kartellkapitalizmus, a banktőke korlátlan uralma. A termelési eszközök feletti rendelkezés egyre kevesebb ember előjoga. Maroknyi uralkodóra és milliónyi szolgára oszlik a kapitalista országok népe: néhány ember parancsol, milliók kénytelenek engedelmeskedni, mert másképp élni nem tudnak. A milliók munkájának gyümölcséből egyre növekvő rész jut a kapitalizmus vezérkarának, egyre kisebb lesz a munkásságnak jutó rész aránya.

Tehetetlenül nézi, tehetetlenül kell hogy nézze minden ország dolgozó népe ezt a fejlődést. A kapitalista jogrenden belül nincs fegyver a kartellek, trösztök és nagybankok ellen. Az állam mit sem tehet ellenük, mert a nagybankok erősebbek a parlamentnél és kormánynál; mert anyagi eszközeik által mindenkit meg tudnak vásárolni. A munkásosztály szakszervezetei révén állja a harcot a kartellekkel szemben. De harca megnehezült. A kartell és tröszt a legtökéletesebb munkaadószervezet, amely minden versengést a munkaadók között kizár. Amit a munkásság gazdasági harcaival kivív, azt a kartellek áremelés által újra lerontják.

* Lánczy Leó bankár, nagykapitalista, a Kereskedelmi Bank elnöke volt.

Mit tegyünk hát? Lemondjunk a küzdelemről?

Nem! Ha a polgári társadalmi renden belül nem tudunk megküzdeni a kartellekbe tömörült nagytőkések hatalmával, meg kell döntenünk az egész polgári társadalmi rendet! A kartellek és trösztök által teremtett óriási termelőerőket nem szabad visszafejleszteni, mint ezt a reakciós kispolgári felfogás véli: hanem a rendelkezést ki kell venni a maroknyi tőkéshad kezéből, és az óriási termelőerőket az egész dolgozó népközösség javára hasznosítani! A munkásságnak a jövőbe kell vetni tekintetét és a jobb jövő reménye nem fogja engedni, hogy csüggedés szálljon soraiba. A kartellkapitalizmusnak az egész polgári társadalommal együtt kell elpusztulni!

Varga Jenő. A magyar kartellek. Népszava, 1912. 90—94. old.

---

5. A MUNKÁSSÁG AZ IMPERIALISTA HÁBORÚ ELLEN, A BÉKÉÉRT

a) *Tüntetés Tisza István és a fenyegető háború ellen 1912 november 4-én*

... Ahogy a királyi fogat a pályaudvarról kirobogott, a rendőri és csendőri kordon mögött szorongó munkásezrek egyszerre dörgő hangon kezdték kiabálni:

— Éljen az általános, titkos választójog!

— Éljen a népparlament!

A hatalmas éljen-vihart fülsiketítő fütty követte nyomon. A király, aki az éljent az első pillanatban a saját személyére vonatkoztatta és szalutálva köszöngetett, a borzasztó fütyülés és abcugolás hangjaitól láthatóan megdöbbent. A rendőrök és csendőrök kordona teljes erejéből igyekezett visszaszorítani a háborgó tömeget, de a fütty fokozott erővel harsogott minduntalan, és ezren és ezren harsogva kiabálták az uralkodó felé:

— Abcug Lukács!

— Vesszen Tisza!

— Pusztuljanak a népgyilkos pribékek!

— Le a tolvaj kormánnyal!

— Pfuj Lukács! Pfuj Tisza! Lámpavasra velük!

És ez a borzasztó fülsiketítő abcugolás egy pillantra sem szűnt, de erejében mindinkább nőtt és viharként kísérte el a királyt a Váci körúton, ahol a kordonok mögött hatalmas emberáradat tüntetett fáradhatatlanul. A rendőrök és csendőrök kitartóan állották a kordont, de különben tehetetlenek voltak a háborgó tömeggel szemben, amely nem volt hajlandó hazudni, mint az udvaroncok, nem nyájaskodott,

nem hízelgett, de a feléje meredő szuronyerdőn keresztül is átharsogta az uralkodónak azt, amit érez, amit gondol és ami a szívén fekszik. A nép jogokat követelő elszánt hadserege végre a maga egyetlen területén, az utcán, szemtől-szembe megmondotta a királynak, hogy mi az, amit ő követel, és hogy azok, akiket még ma is az uralkodói bizalom úgynevezett fénysugarai övéznek, közönséges népgyilkos gazemberek, akiket a nép lámpavasra kíván.

Hasztalan robogott meggyorsított tempóban a királyi fogat, a népharag gyöngédtelen hangjai elől nem menekülhetett, követte ez a becsületes, hatalmas és őszinte hang nyomon, és körülhömpölyögték a nép vallomásai a 83 esztendős király alakját mindaddig, amíg az utca tartott, és csak ott szűntek meg ezek a komoly, figyelmeztető és emlékeztető harsogó szavak, ahol az utca végetért és ahol megint kezdődnek az udvaronci ámítgatások: a várban. A Váci körúton felváltva hangzott a király felé:

— Éljen az általános, titkos választójog!
— Abcug a kormány!
— Éljen a béke!
— Le a háborúval!

A tömeg egyre izgatottabb lett és már nem elégedett meg a kormány és a háború haragos szidalmazásával, de öklök emelkedtek, fenyegető módon, sőt botokkal is hadonáztak egyesek. A fenyegető mozdulatok és gesztusok nyilvánvalóan azért történtek, mert voltak, akik azt hitték, hogy a király fogatát követő kocsik valamelyikében Tisza István és Lukács László is ott gubbasztanak. Ha higgadtabb és fegyelmezettebb munkások meg nem magyarázzák a botot emelgető embereknek, hogy Lukács és Tisza nincsenek itt, elbujtak a nép haragja elől, akkor tán még az áttörhetetlennek látszó rendőri és csendőri kordont is áttörték volna, hogy a néphóhérok ellen érzett olthatatlan gyűlöletüknek méltó kifejezést adjanak*.

Népszava, 1912 november 5. [Véres királyi bevonulás.]

---

b) *Az 1912 november 17-i nagy háborúellenes tüntetés és népgyűlés*

A körúton végig, egész nagyságában kibontakozott a menet úgynevezett derékhada, és az első sorok már befordultak a Rákóczi útra, amikor a Hunyadi téren még mindig álltak emberek. Útközben egyébként mindinkább gyarapodott a tömeg, mert a körúton és közbeeső

---

* A tüntetés további folyamán a rendőrség és csendőrség szuronnyal és karddal támadt a munkásokra, több munkás megsebesült.

több mellékutcán át a később érkező munkáscsoportok a legnagyobb rendben csatlakoztak. A Rákóczi út forgalma kénytelen volt teljesen megszűnni, amikor a felvonuló munkástömeg benyomult, hogy végighaladva kiérjen a gyűlés színhelyére, a Tattersallba. A tömeg lelkesedése egy pillantra sem szűnt. A félelmetesen nagyarányú tiltakozás az egész hosszú útvonalon végigviharzott, és egyre gyakoribbá vált a békekövetelő és a háború ellen tiltakozó felkiáltások mellett a kissé nem túlságosan dinasztikus jellegű:

— Éljen a köztársaság!

Nyomon követte és legyűrte az aktuális politikára vonatkozó kormányellenes kifakadásokat, az, hogy:

— Éljen a nemzetközi béke!

És a tiltakozás áradt tovább, végig Budapest legnagyobb útvonalain és a láz magával ragadott mindenkit, a háborúellenes hangulat csak megértőkre talált, valamerre a tömeg elhaladt. Körülbelül egy óra hosszat tartott, amíg a menet első sorai a Tattersall közelébe értek és ez idő alatt szakadatlanul tartott és az egész városon végigviharzott a háború ellen való komor tiltakozás. A nyirkos, ködös levegőben lengő tüzes, szép képek alatt száguldott végig a fővároson a szervezett munkásság háborúellenes hadserege, amelynek fegyvere, a kultúra, lesz tán oly erős, hogy a barbárság vérontó acéljait és golyószóróit elsodorja a béke lehetőségének útjából. Vasárnap megláthatták a népek sorsának intézői, hogy a háború ellen támadó hadseregnek önkéntes és nem parancsszóra vezényelt katonája rengeteg sok van, és ezek a katonák egy pillanatra sem szűnnek meg harcolni az emberek vágóhídja ellen és a legfőbb emberi jóért, a kultúrát termő békéért.

Fél négy óra lehetett, amikor a munkásság első sorai a Tattersallba értek és ekkor kitűnt, hogy a háborúellenes küzdelemnek még nagyon sok harcosa van. Amikor ugyanis a menet megkezdte a bevonulást a Tattersallba, már ott többezer főnyi munkásság állott és várta, hogy megkezdődjék a népgyűlés. Az utcáról érkező és a már bent táborozó harcos testvérek tomboló örömmel és lelkesedéssel üdvözölték egymást, és amíg a kívülről egyre érkező emberoszlopok bevonultak, megremegtek a Tattersall falai a kívülről és belülről összehangzó felkiáltásoktól:

— Éljen a világbéke!

— Le a háborúval!

Ennek a jelszónak jegyében árasztották el vasárnap a munkástízezrek a Tattersallt, amelyet a szorongásig megtöltöttek és amelyet a kinnmaradottak hatalmas tábora továbbra is, a népgyűlés egész tartama alatt hűségesen őrzött.

*

A népgyűlés határozata:

Budapest munkásságának 1912 november 17-én megtartott gyűlése* kijelenti, hogy minden körülmények között és *mindenáron* követeli a békét és annak biztosítását. Az egybegyűlt munkásság óva inti Ausztria-Magyarország kormányát és diplomáciáját annak a bűnnek az elkövetésétől, hogy az országot a háborúskodás végzetes nagy szerencsétlenségébe döntsék. Azok az érdekek, amelyeket állítólag a Balkánon meg kellene védelmezni, egyetlen katonának az életét sem érik meg. Az Osztrák-Magyar Monarchia valamelyes nagyhatalmi hóbortjáért nem szabad a békét veszélyeztetni. Az Osztrák-Magyar Monarchia népeinek legfőbb politikai és gazdasági érdeke azt követeli, hogy a balkáni népekkel állandóan és tartósan barátságban és jó egyetértésben éljünk.

A balkáni állapot miatt semmi esetre sem szabad az ország népét a legborzasztóbb mérvű munkanélküliség és drágaság veszedelmébe sodorni és az ország legértékesebb kulturális javait esetleges háború folytán szétrombolni. Az uralmon lévők meg ne feledkezzenek róla, hogy özvegyek és árvák, nyomorékok és halottak az ő lelkiismeretüket terhelik, ha a háború megindításának borzalmas bűntényét el merik követni.

Lelkesedéssel fogadjuk a szociáldemokrácia nemzetközi akcióját a béke érdekében, valamennyi országban lévő testvéreinknek üdvözletünket küldjük és megfogadjuk, hogy itthon is minden erőnket belevisszük a háború elleni küzdelmünkbe . . .

Népszava, 1912 november 19. [Európa proletársága a háború ellen.]

---

6. AZ 1913 MÁRCIUSÁRA TERVEZETT ÁLTALÁNOS SZTRÁJK „ELHALASZTÁSA"

a) *A szociáldemokrata párt vezetősége meghiúsítja az 1913 márciusára tervezett általános sztrájkot***

Hallatlanul izgalmas ülésen tárgyalta a pártvezetőség a tömegsztrájkra vonatkozó teendőket. Az ülés maga hat óránál hosszabb időt vett igénybe, mert mindenki érezte, hogy történelmi jelentőségű elhatározás előtt állunk. Vagy vállalni kell azt a felelősséget, hogy a munkásságot

---

* A gyűlésen résztvett és felszólalt Karl Liebknecht is.

** A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1913 januárjában megtartott rendkívüli pártgyűlése, tiltakozásul az ellen, hogy a kormány nem hajlandó megadni az általános választójogot, a politikai tömegsztrájk mellett foglalt állást.

szembeállítjuk a mindenre elszánt kormány felfegyverzett erejével, avagy pedig, ha elhalasztjuk a tömegsztrájkot, akkor szembekerülünk a saját tömegeinkkel, amelyek izzó lelkesedéssel várták a pártvezetőség határozatát.

Valamennyien tudtuk, akik résztvettünk ezen a nevezetes ülésen, hogy a munkások tízezrei tiltakoznak majd a tömegsztrájk elhalasztása miatt, és a végső eredmény mindezek ellenére mégis az volt, hogy nem vállaltuk a felelősséget a készülő vérontásért. A pártvezetőség minden tagja büszke lehet arra, hogy a tömeghangulattal szemben a tömegsztrájk elhalasztására szavazott, mert a későbbi események beigazolták, hogy a kormány nem riadt volna vissza a vérontástól. A polgári lapok nagyobb része, valamint osztrák elvtársaink hivatalos lapja, az *Arbeiter Zeitung*, a legnagyobb elismeréssel írtak a pártvezetőség döntéséről . . .

Weltner Jakab. Milliók egy miatt. Népszava 1926. 207—210. old.

---

b) *A munkások felháborodása az általános sztrájk elhalasztása miatt*

Az a nagy izgalom, amely a harc elhalasztásának hírére a munkásokat elfogta, két dolgot bizonyít. Az egyik az, milyen kevéssé ismerték a munkásokat azok, akik azt mondották, hogy a munkásság sztrájkmozgalmát felülről szítják. A vezérek, az izgatók legendája, kik elbolondítják a munkásokat, alaposan elbukott. A munkásság akart és akar harcolni, ő valóban érzi a jogtalanság ártalmait, öntudatosan viszi ellenük harcát és az egész politikai mozgalom azokból az ösztönzésekből él lelkileg, amelyeket a munkások küldenek felfelé. A másik dolog pedig az, hogy a szociáldemokrata munkásokat a választójog szükségességének tudata annyira áthatotta, hogy minden áldozat meghozatalára készek voltak abban a pillanatban, amelyről azt hitték, hogy a választójog döntő csatájának pillanata. A politikai érettségnek és a jogokra való rátermettségnek nagyobbszerű bizonyítékát elgondolni sem lehet, mint azokat a munkásokat, akik nemcsak népgyűlésezni, nemcsak agitálni, nemcsak fegyveres erővel szembeszállni voltak hajlandók politikai jogukért, hanem mindezeken felül koplalni és nélkülözni is készek voltak azért, hogy joghoz jussanak. Semmi sem mutatja a munkásoknak sorsukkal való elégedetlenségét olyan nagynak, semmi sem bizonyítja jogra való éhségüknek hevességét jobban, mint az a tény, hogy éhezni és vérezni voltak hajlandók a választójog döntő pillanatában, hogy azt a jelszót, amely a sztrájk veszedelmeit és nélkülözéseit elhárította fejük fölül, haraggal és elkeseredéssel fogadták. A sztrájk elhalasztását követő napon mondotta egy bizalmiférfi-gyűlésen a Váci úti vasgyárak egyik munkása:

„Ha régen történeti könyvben olvastam, hogy katonák sírtak, amikor nem vezették őket csatába, nevettem az ilyen beszéden és azt hittem, hogy csak az író túlzásával, vagy hazugságával van dolgom. De amikor a pártvezetőség kiáltványát olvastam, akkor magam is sírva fakadtam és megértettem, hogy igaz dolog lehet az, amit a történetíró a katonákról beszél."

Rengeteg levél fekszik itt előttünk, amelyeknek nagyobb része tele van keserű szidalmakkal, tele az elmaradt harc visszasírásával, tele gyanakvással és panasszal. Mindezek a levelek a munkások harcos hangulatának és elszántságának tükrei, és még gyanúsító, igazságtalan, sokszor durva hangjukkal is valóságos evangéliumot: jó hírt hirdetnek, azt, hogy a munkásságban a jogért való éhség és a forradalmi hangulat oly erős, amilyen talán még nem volt sohasem Magyarországon. A *Népszavá*-hoz és a párttitkársághoz érkezett levelek közül egynéhányat lenyomatunk itt, jellemzéséül annak a hangulatnak, amely a sztrájk előtt és a sztrájk elhalasztása után a munkások között elterjedt. Itt van egy Erzsébetfalváról [Pesterzsébetről] „Egy nő" aláírással érkezett levél.

Tekintetes Szerkesztő Úr! Ne tessék a lapban szépíteni a dolgot, hogy miért múlt el az általános sztrájk, hiszen az minden emberre úgy hatott, mint a villámcsapás. A népet csak egyszer érte ilyen végtelen sujtó csapás, 1848-ban, amikor Görgey lerakta a fegyvert. Ez a mostani is örök emlékű csapás a népre: most elénekelheti ez a szegény nép, hogy perelj uram perlőimmel, harcolj én ellenségeimmel.

Egy nő

Egy másik levél így hangzik:

Tisztelt Pártvezetőség! A legnagyobb sajnálatunkat fejezzük ki, mivel azt halljuk és olvassuk, hogy a magyarországi szocialista párt vezetősége ilyen nagy agitáció után, a munkásság lelkesedése és a polgárság támogatása mellett, a választójogért való küzdelemben — mely ha nekünk nem is, de az utódainknak szabadságot és jogot szerzett volna — visszalépett. Azt látjuk, hogy ilyen nagy lelkesedés és támogatás mellett a magyar munkásság vezető emberei visszahúzódtak és ezáltal a munkásság reménységét és bizalmát megrendítették. Egy húsz személyből álló üzem szervezett munkásai nevében

a bizalmiférfi

Egy harmadik levélben a következőket olvassuk:

„Ilyen jól összehozni a népet csak Kossuth Lajos tudta 1848-ban, amikor a szabadságharcot vívta. Ez lett volna a második szabadságharc, amely a sok fegyver ellenére is sikerült volna, mert — mint önök mondták — hogyha vesztünk is, vesztenivalónk úgysincs, sőt, erősö-

dünk, és a jövőben nagyobb erővel harcolhatunk jogainkért. Mert még azokat is megnyertük volna, akik idáig féltek tőlünk, nem mertek csatlakozni hozzánk. Látták volna a bátorságunkat, hatalmas erőnket, nem pedig a meghunyászkodásunkat."

Amikor ezek a kérdések foglalkoztatták a pártvezetőséget és amikor a parlamenti harc jelentősége óriási módon megnövekedett, olyan jelenségek merültek fel, amelyek azt mutatták, hogy az ellenzék egész tábora egységes ugyan abban, hogy Tisza választójogát* nem fogadja el, de nem egységes a követendő harcmodorra nézve. Az ellenzéknek politikai súlyban vezető emberei közül kettő — Apponyi Albert gróf és Désy Zoltán — Garami Ernőhöz és a sorok írójához fordult s kifejtették előttük aggodalmaikat a sztrájk politikai hatását illetőleg s egyúttal a sztrájknak a jelen pillanatban való elhalasztására, illetőleg meg nem csinálására nézve azt a módozatot ajánlották, hogy az egyesült ellenzék intézőbizottsága felszólítást intézzen a szociáldemokrata párthoz, hogy a nagy kockázatot, a kormány nyilvánvaló provokáló szándékait, a társadalmi rend megrázkódásából származó károkat és riadalmat tekintve, álljon el a szociáldemokrata párt a tömegsztrájk rendezésétől . . .

Noha politikai természetű megbeszéléseknek a nyilvánosságra hozatalától tartózkodni szoktunk, mindazonáltal a mai helyzetben fontosnak tartjuk ennek a ténynek a megállapítását, nevezetesen azt, hogy a tömegsztrájk meg nem csinálására való felhívást február 28-án, pénteken ellenzéki oldalról intézték legelőször a szociáldemokrata párt vezetőségéhez.

Szocializmus, 1912—1913. [Kunfi Zsigmond. Az elhalasztott sztrájk és a választójog.]

---

c) *Rendőrségi jelentés az általános sztrájk leszereléséről*

A tömegsztrájkra készülődéssel eltöltött két hónap izgalma után a sztrájk leszerelését a munkásoknak az a része, amely tevékenyen támogatta a pártvezetőség törekvését, nem tudta nyugodtan fogadni. Nem akarta elismerni a pártvezetőség intézkedésének helyességét. Helytelenítették, hogy a pártvezetőség csak most jutott annak a tudatára, hogy a munkásság nem elég erős a választójogi törvényjavaslat megbuktatására. Úgy vélték, hogyha ez igaz, akkor a pártvezetőségnek ezt már két hónappal ezelőtt is tudni kellett, s megkímélhette volna a munkásságot sok fáradságtól s felesleges izgalomtól.

---

* Tisza reakciós választójogi tervezete a dolgozó népet továbbra is kirekesztette volna a választójogból.

Egyesek a pártvezetőséget nyiltan árulással vádolták.

A szakszervezetekben a tagok egy-egy csoportja a szakszervezet vezetői ellen fordult. Úgy látszott, hogy a munkásságnak úgy a pártvezetőségbe, mint a szakszervezetek vezetőibe vetett hite megrendült.

Ezzel a hangulattal számolt a pártvezetőség. Ezért, hogy a teljes visszavonulást előkészítse, a nyilvánosság előtt egyelőre csak a sztrájk elhalasztását, nem pedig a sztrájk leszerelését hirdette. A *Népszavá*ban a vezércikk felett még mindig megjelent a felhívás: „Készüljetek a tömegsztrájkra."

A pártvezetőség a pártbizalmiférfi testületnek március 7-i ülésén indokolta meg a tömegsztrájk elhalasztását.

A pártbizalmiférfi testület heves vita után tudomásul vette a pártvezetőségnek a tömegsztrájk elhalasztására vonatkozó határozatát. A maga részéről pedig felszólította az elvtársakat, hogy minden erejükből tartsák fenn és fokozzák a párt belső erejét, hogy adandó alkalommal teljes felkészültséggel állhassanak a bekövetkező harcok elé.

Ugyanezen a napon, azaz március 7-én, a képviselőház megszavazta a választójogról szóló törvényjavaslatot. Ettől a naptól kezdve a szociáldemokrata párt a revízió jelszavával folytatta a harcot.

Március 9-én Budapesten, valamint a nagyobb vidéki városokban népgyűléseket rendezett a pártvezetőség, hogy a tömegsztrájk elhalasztásának szükségszerűségét indokolja, s magát az elhangzott vádak alól tisztázza.

Ezeken a gyűléseken különösen azzal sikerült megnyugtatni a munkásokat, hogy a harc nem szűnt meg, az tovább folyik s remélhetik, hogy a parlamenti ellenzék segítségével sikerül majd a törvény revízióját keresztül vinni.

A Budapest VII. kerület Aréna út 68. szám alatt „A politikai tömegsztrájk" napirenddel tartott gyűlésen Garbai Sándor fejtette ki a tömegsztrájk elhalasztásának okait.

Előadásának lényege, hogy a párt küzdelmében teljesen magára volt hagyva, polgári részről csak szimpátia nyilvánítást, de támogatást nem kaptak. Az ipari munkások szünetelésén kívül nem tudták keresztülvinni a világítási és közlekedési üzem beszüntetését, de a nagyobb üzletek bezárását sem. A rendőrség, a katonaság nagy készültsége mellett a munkásság nem számíthatott arra, hogy kivonul az utcára. Márpedig, ha összetett kezekkel otthon kényszerültek volna ülni, a sztrájknak semmi hatása nem lett volna.

Ha pedig, dacára a nagy karhatalmi utcai készültségnek, kivonultak volna az utcára, nem nézhették volna nyugodtan a villamosok közlekedését, az üzletek nyitvatartását. Kétségtelen, hogy összeütközésbe kerültek volna a karhatalmi erővel.

Ebből az összeütközésből a munkásság nagy áldozatok árán, leverve, erejében megtörve került volna ki, a veszteségeit egy évtized alatt sem tudta volna pótolni.

A pártvezetőség mindezeket mérlegelve, akkor, amikor az ellenzék is lemondott a parlamentben való küzdelemről, jónak látta a tömegsztrájk elhalasztását, hogy meg nem tört erővel folytathassa a küzdelmet az általános választójogért.

Kéri a gyűlést, hogy a pártvezetőségnek ezen elhatározását vegye tudomásul s további küzdelmében támogassa.

A gyűlés, amelyen mintegy 1 500-an vettek részt, az előadó előterjesztését tudomásul vette.

A gyűlésen résztvevők eleinte a pártvezetőség ellen tüntetve nagy zajjal kísérték az elnök, valamint az előadó felszólalását. A hatósági biztos és az elnök többszöri figyelmeztetésére volt szükség, hogy a zaj elüljön. A gyűlés további folyamán is gyakran hangzottak el pártvezetőségellenes kifakadások, a közbekiáltókat azonban maguk a munkások hallgattatták el, s egyet ki is vezettek a teremből. A gyűlés befejeztével békésen oszoltak szét.

A tömegsztrájk leszerelése után az első napok izgalmai elmúltak, a folytonos felvilágosító akcióval sikerült a kedélyeket megnyugtatni, a tömegsztrájk kérdése felett napirendre tértek s március 16-án már nem közölte a *Népszava* a felhívást: „Készüljetek a tömegsztrájkra."

A magyarországi szocialisztikus munkásmozgalmak az 1913. évben. Budapest 1914. Kiadja a Főkapitányság. 58—60. old.

---

7. SZOCIÁLDEMOKRATA VEZETŐ OPPORTUNISTA NYILATKOZATA A NEMZETISÉGI KÉRDÉSRŐL

. . . a magyar munkás elnyomatása és szolgasága másféle, mint a román paraszté. De ha az ilyesmit mérlegen meg lehetne mérni és mennyiségét pontosan meg lehetne állapítani: kiderülne, hogy a magyar proletár szolgasága és elnyomatása mennyiségileg semmivel sem kisebb, mint a magyarországi román paraszté.

Szocializmus, 1913—1914. 97—98. old. [Kunfi Zsigmond. A nemzetiségi béke és az osztályharc.]

VIII. A MAGYARORSZÁGI MUNKÁSMOZGALOM AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ IDEJÉN 1914—1917

1. A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT SZOCIÁLSOVINISZTA ÁLLÁSPONTJA A HÁBORÚ KÉRDÉSÉBEN

a) *A szociáldemokrácia feladata: „Végrehajtani az európai demokrácia régi, évtizedes politikai végrendeletét"*

Szédülünk, ha az erőkifejtések nagyságára gondolunk, amellyel hadseregünk döngeti és rázza az orosz cárizmus elnyomatásban és bűnben gyökerező fáját. Ámulattal és tisztelettel telik el lelkünk, ha a derékségnek, áldozatkészségnek, bátorságnak arra a tömegére gondolunk, amely testvéreink százezreinek lelkéből ellenállhatatlan erővel csap ki, és amely az erkölcsi nagyságnak, a szolidaritásnak a világtörténelemben egyedülálló példái közé tartozik... Ágyúdörgés, gépfegyverek ropogása, mannlicherek tüzelése, lovastámadások és szuronyrohamok a vér és vas nyelvén próbálják meg ezekben a napokban végrehajtani az egész európai demokrácia régi, évtizedes politikai végrendeletét: az orosz cárizmus megtörését és széttiprását...

Népszava, 1914 augusztus 31. [Eszme nélkül.]

---

b) *„A hadviselő országok szociáldemokrata pártjai országukat és népüket védelmezik"*

... Németország, Ausztria és Magyarország szociáldemokrata pártjainak képviselői április 12-én és 13-án Bécsben tanácskoztak. E tanácskozás megmutatta, hogy e pártok képviselői teljesen egyformán ítélik meg a helyzetet.

A háború hosszú tartama ellenére is minden népben él az a rendíthetetlen elhatározás, hogy függetlenségét és önállóságát megvédelmezze. De a háború — amelynek nagysága, hevessége és tartama példátlan — borzasztó nyomorúságba döntötte az emberiséget, sok milliónyi életet megsemmisített és nemzedékek kultúrmunkájának gyümölcseit pusztította el.

Végzetes módon beigazolódott nemzetközi kongresszusainkon annyiszor hirdetett felfogásunk, hogy a szakadatlan fegyverkezésnek nagy világkatasztrófa lesz a vége. A háborúval együttjáró szenvedések, különösen a gazdasági bajok elsősorban a proletárokat sujtják...

Németország, Ausztria és Magyarország szociáldemokrata pártjainak

képviselői hangsúlyozzák: az a tény, hogy a hadviselő államok szociáldemokrata pártjai országukat és népüket védelmezik, nem akadályozhatja meg őket az összes szocialista pártokhoz való nemzetközi viszonyuk fenntartásában, sem abban, hogy nemzetközi intézményeik további működését biztosítsák.

Népszava, 1915 április 20. [Németország, Ausztria és Magyarország szociáldemokrata pártjainak közös nyilatkozata.]

---

2. A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT AZ IMPERIALISTA HÁBORÚ SZOLGÁLATÁBAN

a) *A „Népszava" a háborús termelés fokozására hívja fel a munkásságot*

Szeptember 1 óta nap-nap után közlemények jelennek meg a lapokban az új vonatjáratokról, amelyeket a vasúti igazgatóságok megindítanak. E híreket valószínűleg kevesen olvassák. Hiszen érdekességben nem vetélkedhetnek a harctérről jövő táviratokkal. De ha érdekességben nem is vetélkedhetnek ezek a vonatok indulását jelző híradások a harctéri eseményekkel: a jelentőségük nem sokkal kisebb amazokénál. A vasút, a közlekedés a gazdasági életnek legfontosabb szerve és a gazdasági élet meggyógyulásának legfontosabb feltétele. Márpedig ma közhely volna elmondani azt, hogy a hadjáratokat nemcsak a harcmezőkön és csatákban, hanem otthon, a munka és gazdasági élet területén is meg kell nyerni. Nemcsak az ágyú, a gépfegyver, a lovasroham, a katona nyerheti meg, vagy veszthetí el a csatát: hanem elveszthetik és megnyerhetik azok, akik otthonmaradva, a gazdasági élet folytonosságának fenntartásáról gondoskodnak. A vasúti forgalom megindítása erre a nagy igazságra figyelmezteti az embert. Annak az országnak van legtöbb kilátása a győzelemre, amely gazdasági életét a legjobban tudja megóvni a pusztulástól. Minden erőnkkel arra kell törekednünk, hogy gazdasági életünk, amennyire csak lehetséges, visszatérjen a háború megindulása előtti medrébe, hogy olyan kevéssé különbözzék a békés idők gazdasági életétől, amennyire az csak egyáltalán lehetséges.

A háború kitörésekor, a mozgósítás elrendelésekor természetesen az egész állami, társadalmi és gazdasági élet kifordult sarkaiból. Rengeteg ember hirtelen kivonása a munkából megbénította az üzemeket. A megriadás és a katonai célokra szükséges nagy pénzösszegek eltüntették a pénzt. A vasutaknak katonai célokra való teljes lefoglalása lehetetlenné tett minden forgalmat. Szocialista és szakszervezeti iratokban olvastunk képeket arról, milyen lesz a gazdasági élet, ha egyszer valóban elég erős lesz a munkásosztály arra, hogy általános sztrájkot rendezzen. A mozgósítás és hadiállapot első napjaiban láttuk ezt: mert a

polgári világra nézve ezekben az első napokban valóban általános sztrájkba lépett az egész munkaszervezet. De a megakadt gazdasági életnek a medreiből kifordult munkának vissza kell térnie régi állapotába, mert ne feledje el soha senki azt a nagy igazságot, hogy bármilyen sokan állnak is ma az általános védkötelezettség napjaiban fegyverben, a nép túlnyomó nagy része itthon van és ennek a túlnyomó nagy résznek dolgoznia kell, hogy maga is megélhessen és eltarthassa a harcolókat és hadban állókat is!

A hadsereg első és fő törekvése, hogy az invázió, az ellenséges haderő pusztításai ellen megvédje az országot és a népet. A munka fennakadása... az invázió minden rémségével és minden gyengítő hatásával fenyegeti az országot, a népet és a hadsereget is. Ezért kell minden erővel azon dolgozni, ezért tartozik az ország és a kormány társadalmi és egyesek legfontosabb és legsürgősebb feladatai közé a gazdasági élet zavartalan menetének biztosítása, a munkának minden téren való intenzív megindítása. A munka az itthonmaradottak hadjárata az ellenség ellen. Minden munkaképes embernek módot adni arra, hogy ebből a hadjáratból kivehesse részét — ma sürgős és elsőrendű kötelesség. De egyáltalán minden téren fel kell ocsúdni a kábulatból, amelyet az események orkánja előidézett és minden téren dolgozni, cselekedni, segíteni kell...

Népszava, 1914 szeptember 8. [Dolgozni!]

---

b) „*A háború megszüntette az osztályharcot*"

... Valamint a szervezett munkások legjobban teljesítik kötelességüket a háborúban, úgy béke idején is ők lesznek a kultúra és haladás legjobb harcosai. A háború jó tanulságokkal jár, nem félemlíti, hanem ellenkezőleg, bátorítja a tömegeket.

A munkásmozgalmat tehát ne féltsük. Óriási károkat szenvednek szervezeteink, de a jövőben mindent jóvá tesznek. A háború edzi és fegyelmezi elvtársaink ezreit. Ez az edzett és fegyelmezett sereg a jövőben sem fog meghunyászkodni. Nem tűri majd, hogy gazdaságilag elnyomják.

A háború megszüntette az osztályharcot. Egy sorban küzdenek gazdagok és szegények, munkáltatók és munkások. Az itthonmaradottak most szó nélkül eltűrnek mindent. A háborúra való tekintettel még a bérlevonásokat is eltűrik. De a sok igazságtalanságot nem felejtik. Nem felejtik különösen azt a körülményt, hogy a munkásság kényszerhelyzetét kihasználják az önző vállalkozók. Hogy éppen azok, akik a háború folytán százezreket keresnek, egyáltalán nem áldoznak semmit, és a nagy drágaság ellenére rosszabbítják a munkafeltételeket.

A szervezett munkásság javarésze most a harctéren küzd. Ennek

természetes következménye, hogy az itthonmaradottak ellenállóképessége csökkent. Ezt a körülményt használja ki a vállalkozók egy része. És ha valaha, akkor most leginkább lehet látni, hogy a tőke az, amely telhetetlenségével szítja az osztályharcot és sohasem nyugszik. De ugyancsak a mostani állapotok igazolják, hogy mennyire szükséges a modern munkásmozgalom. Ha szervezeteink nem lennének elgyengülve, akkor a százezreket összeharácsoló vállalkozók nem merték volna a munkaviszonyokat rosszabbítani.

Szakszervezeti Értesítő, 1914 november. [A háború és a munkásmozgalom.]

*

... A nagy világháború többek között azt eredményezte, hogy szervezeteink gazdasági harcaikat beszüntették, noha gyakran provokálták őket a munkabérek leszállításával és a rossz bánásmóddal ...

Szakszervezeti Értesítő, 1915 január. [Visszapillantások.]

---

c) „*Hogy ... nem szavaztuk meg a hadiköltségeket, az nem álláspontunkon múlott*"

... Ha ebből a szempontból nézzük Franciaország, Belgium, Németország, Ausztria és Magyarország szocialista pártjainak magatartását, akkor megállapíthatjuk, hogy amilyen egységesen állott a háború kitörésének pillanatáig e jelszó mellett: „Éljen a béke", olyan egységesen lépett fel az elháríthatatlanná vált háború pillanatától fogva (minden felelősséget még mindig elhárítva magáról) az ország védelme mellett, az orosz, illetőleg a német invázióval szemben. Ami különbség e tekintetben felmerült közöttük, az nem a szocialista pártok álláspontja, hanem az országok között lévő különbség kifejezése volt. Hogy mi, magyar szocialisták nem szavaztuk meg az orosz invázióval szemben a hadiköltségeket, az, meggyőződésem szerint, nem álláspontunkon, hanem azon múlt, hogy nincsen választójogunk. Hogy az osztrák párt nem szavazta meg, az ... azon múlott, hogy az osztrák parlamentet meg sem kérdezték. Hogy a német párt csak a hadiköltségeket szavazta meg, de a kormányba nem delegált küldöttet, mint a belgák és a franciák, az azon múlt, hogy Németország nem parlamentáris ország, és ott nincs pártokból alakított kormánya a nemzeti védelemnek. Formailag volt különbség ezen országok szocialistáinak viselkedése között, de benső lényeg dolgában ugyanazt jelentette valamennyié.

Szocializmus, 1914 augusztus — 1915 május 1. [Garami Ernő. Az Internacionále és a háború.] 447—448. old.

---

d) „*Elő kell segíteni a hadvezetőség munkáját*"

... Semmiféle szociáldemokrata programm nem írja és nem írhatja elő, hogy civilizált államok munkásai, olyan államok polgárai, akik évtizedes küzdelmekkel országaikat a szabadabb fejlődés útjára kényszerítették, szabaddá tegyék a határokat az orosz cárizmus részére.

Ez különösen a németekre állapítható meg, akik szervezettségük hatalmas erejével országukat a szociálpolitika vezető államává tették és a politikai szabadságok terén is a fejlődés útján járnak...

Marad tehát a másik út. Védekezni az idegen invázió ellen. Itt azután nem lehet félmunkát végezni. Ha elismerjük azt, hogy az Internacionálénak nincs elég ereje a háború meggátlására, ha tisztában vagyunk azzal, hogy az orosz invázió nem kívánatos, akkor elő kell segíteni a hadvezetőség munkáját, meg kell adni azokat az eszközöket, amelyek az idegen beözönlés ellen megvédelmeznek. Mert a háború első heteiben csupán erről lehetett szó. Más lapra tartozik, hogy a hadiszerencse változásai milyen helyzetet teremtettek, más megítélés alá tartozik, hogy a szociáldemokrata pártoknak az újabb helyzetben mi legyen az álláspontja.

Már a fentiekből is kitűnik, hogy az Internacionále „válsága" szoros kapcsolatban áll a német szociáldemokrata párt parlamenti frakciójának állásfoglalásával, elsősorban tehát a német szociáldemokráciával kell foglalkozni, kikutatni, hogy az úgynevezett német válságnak mi a lényege, hogy a német pártban felmerült ellentétek komoly akadályai lehetnek-e az Internacionále újból való megalakulásának?

Amint már említettük, a franciák szerint a németek azért hibásak, mert megszavazták a hadiköltségeket, tehát részesei annak a fegyveres erőszaknak, amely belga és francia területek megszállásához vezetett. Érdekes ezzel szemben, hogy a német párt belső ellentéteit nem ez a szavazás vetette felszínre, hanem egészen más természetű kérdések. Maga az augusztus 4-i határozat alig váltott ki ellenkezést. A német párt nevesebb emberei közül csak kevesen fordultak a határozat ellen, és még Kautsky is, aki jelenleg az egyik csoport vezető embere, az augusztus 4-i határozat előtt a szavazattól való tartózkodást javasolta, illetőleg elfogadta azt is, hogy megszavazzák a hadiköltségeket, ha a kormány a háború céljainak dolgában olyan nyilatkozatokat tesz, amelyek a szociáldemokrata pártot kielégítik.

Szocializmus, 1916 március. [Weltner Jakab. Válságok.] 38—39. old.

---

e) *A munkásszervezetek türelemre intik a munkásokat*

... A pénzügyminiszter teljes tájékozatlanságát mutatja, hogy a nyugtalanságot* az izgatóknak és bujtogatóknak tudja be, és valószínű, hogy a munkásszervezetek működését tartja ilyen irányúnak. A pénzügyminiszter szavaira és megnyugtatására kijelenthetjük, hogy a munkásszervezetek éppen az ellenkezőjét csinálták annak, amivel most megvádolják őket. Minden szervezet arra törekedett, hogy a munkások panaszait legális úton intézze el, minden szervezet türelemre intette a munkásokat és minden erejével arra törekedett, hogy a kereskedelmi miniszterrel és a honvédelmi miniszterrel egyetértően el lehessen intézni a jogos panaszokat.

A munkások támogatása és segélyezése mellett ez volt a szervezetek legfontosabb munkája. Nyugodt lélekkel jelenthetjük ki, hogy ezt a munkát emberfeletti erővel igyekeztek teljesíteni, megállapíthatjuk, hogy sokkal több zavar lett volna, ha a munkásszervezetek nem nyugtatják meg a munkásokat, ha nem járnak közbe, hogy a visszaélések megszűnjenek.

Ezért tehát a pénzügyminiszter úr rossz úton jár, ha azt hiszi, hogy a bajokat az izgatókban kell keresni.

Népszava, 1916 július 6. [A munkásszervezetek.]

---

3. MUNKÁSOK AZ IMPERIALISTA HÁBORÚ ELLEN

a) *Munkáslevél a „Népszava" szerkesztőségéhez*

Tekintetes Szerkesztőség!

A *Népszava* augusztus 28-i számában „A pártsajtó és pártirodalom" cím alatt cikket közölt, amelyben azt írja, hogy a munkásság nem támogatja eléggé a *Népszavá*-t.

Tényleg így van, ami elég sajnos. Sőt, van sok olyan munkás is, aki háború előtt előfizetője volt a *Népszavá*-nak és a háború kitörése után rövid időre rá beszüntette az előfizetést. Például: mi több volt előfizetőt rá akartunk bírni, hogy fizessenek újra elő a *Népszavá*-ra. Többen azzal indokolták a *Népszava* előfizetésének a beszüntetését, mert a pártlap teljesen eltér eredeti hivatásától. Hogy a *Népszava*, épp úgy, mint a többi polgári lap, hangulatot keltő cikkeket közöl a háború mellett, holott a szocialista elv ezt ellenzi. Különösen azokat a megtévesztő táviratokat is nagy előszeretettel közli, amelyek azt jelentik, hogy itt vagy ott forra-

* A cikk a munkásoknak az élelmiszerhiány miatti nyugtalanságára céloz.

dalom vagy sztrájk tört ki, holott a *Népszava* nagyon jól tudja, hogy ezek a hírek nem felelnek meg a valóságnak.

Meggyőzni próbáltuk a volt *Népszava* előfizetőket, és a mostani háborús állapotot, meg a szigorú cenzúrát okoltuk, de ők ezt az érvet nem fogadták el.

Tényleg azt lehet mondani, hogy sok esetben a volt előfizetőknek igazuk volt, mint például a következőkben is:

Múlt év augusztus 31-i számában „Eszme nélkül" cím alatt vezércikk jelent meg, amely azt mondja, hogy az oroszok „eszme nélkül" harcolnak. Azután azt írja: (1. oldal, 2. hasáb, 1. bekezdés) a mi háborúnknak, amely az orosz cárizmus és vazallusai ellen folyik, *nagy történelmi eszméje és gondolata van.*

Tehát az eszme: az orosz cárizmus megtörése és széttiprása.

De naívnak tarthatja a *Népszava* olvasóit, ha ilyen „háború mellett" érvelő cikket közöl.

Az az eszme, az „orosz cárizmus megtörése és széttiprása", csak akkor volna helyénvaló, ha először az orosz cár lett volna a mostani tömegmészárlásnak a kezdeményezője, és nem a „*nagy békebarát*" II. Vilmos, másodszor pedig, ha itthon minden rendben lett volna. Hiszen a *Népszava* sem felejtette el a háború előtti Tisza-féle törvénygyártást, amely a sajtót béklyóba verte, amely a gyülekezeti és szólásszabadságot megnyirbálta, amely a választójogot meghamisította. De hiszen köteteket lehetne írni azokról a reakciós törvényekről, amelyeket Tisza az ő *parlamentjében* megszavaztatott magának. A panamákról és egyéb korrupcióról nem is szólva. És annakidején, amikor a munkanélküliek az utcán kenyeret és munkát követeltek — a rendőrség megkardlapozta őket.

Lehetetlen, hogy a *Népszava* mindezeket már elfelejtette volna. Vagy olyan kifogástalan rendszer volt itthon háború előtt?

Először söpörjünk csak a magunk ajtaja előtt, mert itt van elég piszok.

*

A *Népszava* július 9-i számában megjelent vezércikke a volt külügyminiszterre, Berchtold grófra mindenképpen az ártatlanság bélyegét akarja rányomni. De vajjon miért?

Hisz éppen a *Népszava* volt az a lap, mely *nem* helyeselte Berchtold külpolitikáját, és a háború előtt a legerélyesebben kritizálta azt. És amikor Berchtold távozott a helyéről, a *Népszava* azt írta, hogy: „Ezzel a külügyminiszteri válsággal majd csak akkor fogunk bővebben foglalkozni, amikor a kritika meg lesz engedve."

Éppen ezért helytelen a *Népszavá*-tól, hogy egy volt külügyminisztert (vagy Tisza strohmanja?), aki egyebet nem csinált, mint baklövéseket, hogy azt megvédje?

Hogy a mai társadalmi berendezkedés mellett a kapitalisták és

nálunk a nagybirtokosok voltak azok, akik elősegítették a mostani tömegmészárlást, az bizonyos. De bizonyos az is, hogy a helytelen külpolitika és ennek volt vezetője is közreműködött.

Hiszen a két legutolsó delegáción* lefolyt külpolitikai viták is eleget bizonyítanak.

Éppen ezért különös az, hogy a *Népszava* a háború előtt mindig támadta a volt külügyminisztert és politikáját, most meg egyszerre — ártatlan. Vagy helytelen volt az akkori erős kritika, vagy pedig helytelen a mostani megvédés.

És ha olyan művelt ember, mint a volt külügyminiszter autographot [önéletrajzot] ad, és ha ilyenkor nem jut más mondat a tolla hegyére, mint: „Nem rajtam múlt: a sors könyvében meg volt írva" — akkor ezzel beismeri, hogy igen is „őrajta is" múlott . . .

Ilyen helytelen agyondícsérő cikket polgári lap közölhet, mert annak egyéb hivatása nincs, mint az olvasóinak megtévesztése. Ha azonban a *Népszava* — melynek hivatása, hogy a munkásságot felvilágosítsa — olyan cikket közöl, mely egy tehetetlen ember megvédésével foglalkozik, akkor a *Népszava* előfizetői jogosan emelhetnek kifogást.

Ilyen ember, mint a volt külügyminiszter, nem érdemli meg, hogy a *Népszava* megvédje.

*

A július 25-i vezércikk pedig a mostani háború kitörésével foglalkozik és ezt írja:

„Az Osztrák-Magyar Monarchia adott belső és külső politikája mellett a délszláv kérdésnek fegyveres erővel való megoldását szükségessé tette az Osztrák-Magyar Monarchia fennmaradási, állami létfenntartó ösztöne."

Hisz ez a tömegmészárlásnak helyeslését jelenti! Eddig a szocialista elv nem ismert olyan vitás kérdést, amelyet csak háborúval lehet elintézni, mert az újabb háborúra ad okot.

Ha a *Budapesti Hírlap* boldogítja olvasóit ilyen háborút helyeslő közleménnyel, akkor azon nem ütközik meg senki. De a *Népszavá*-tól elvárja minden előfizető, hogy elvéhez hű maradjon.

*

Különben a *Népszava* mostani magatartása, mindamellett, hogy szigorú cenzúra működik, nagyon különös, és van elég kifogásolni való azon, ha valamely polgári lap lebecsüli vagy ócsárolja az „ellenséget". De ha végigolvassuk . . . harctéri közleményeit, akkor azt látjuk, hogy ezek a közlemények semmivel sem térnek el a polgári lapok irányától . . .

* Az 1867-es kiegyezés alapján létesült osztrák-magyar parlamenti bizottság a közös ügyek tárgyalására.

És így nem csoda, ha a *Népszava* következetlen magatartása miatt azok az olvasók, akiket már magának megnyert, lassanként elpártolnak...

[1914. szeptember] Teljes tisztelettel:
Több Népszava-előfizető

MMI Archívum. XV. 2/1915/1.

---

b) *A csepeli munkások harca a katonai terror ellen*

Részlet a pestmegyei királyi ügyészség vezetőjének 1916 július 7-i, a sztrájkot szervező munkások ellen vizsgálati fogságot indítványozó vádiratából

... A nyomozás adatai szerint a Weiss Manfréd-féle csepeli tölténygyárban a hadifelszereléseken dolgozó férfi- és nőmunkások közt már többízben sztrájkmozgalmak és sztrájkkal való fenyegetőzések fordultak elő, amelyeknek főleg ama oknál fogva, mert a hadviselés érdekeit érintik, fontos jelentőségük van.

Amióta a férfimunkások katonai büntetőbíráskodás alá tartoznak, helyettük a katonai büntetőbíráskodás alá nem tartozó nő- és férfimunkások vették át a sztrájkolók szerepét és e célból munkásszervezetekbe is léptek. — A szervezett munkásnők maguk közül műhelyenként bizalmitagokat is választottak...

*

Részlet a budapesti királyi ügyész 1916 augusztus 2-án a sztrájkot szervező csepeli munkásnők ellen kibocsátott vádiratából

... A folyó évi június és július hóban a Weiss Manfréd-féle csepeli lőszergyárban a munkások között a munka közös beszüntetését célzó mozgalmak indultak meg. E mozgalmak előidéző okául két esemény szolgált. Az egyik esemény az volt, hogy a kispesti járás főszolgabírói hivatala a lőszergyár öt munkását... munkamegtagadás által elkövetett kihágás miatt elzárás büntetésére ítélte, s a jogerőre emelkedett ítéletek alapján a büntetés végrehajtását elrendelte. Ez az esemény főleg a nőmunkások közt idézett elő méltatlankodást. A másik esemény az volt, hogy a katonai parancsnokság a gyárnak egyik munkását, ki katonai kötelékbe tartozott... harctéri szolgálatra rendelte. Ez a rendelkezés viszont főleg a férfimunkásokat tartotta izgalomban.

A munkások a polgári és katonai hatóságok intézkedéseivel szemben

a hadviselés érdekeit érintő, sőt azt veszélyeztető fegyvert, a sztrájkot választották...*

MMI Archívum. A. XV. 1/1916/2.

---

4. A MAGYARORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT AZ IMPERIALISTA BÉKÉÉRT

a) *A „Népszava" támogatja a központi hatalmak kormányainak imperialista béketörekvéseit*

A központi hatalmak december hó 12-én jegyzéket intéztek az antant államokhoz, a semleges országokhoz és a pápához, és jegyzékben felszólítják az ellenséges hatalmakat a béketárgyalásokra.

A szövetséges hatalmak e békejegyzéke az első lépés, az első komoly kísérlet a békére. Amit minden államban vágyva vártak, amiért a szociáldemokrata pártok minden országban a háború kitörése óta rendületlen szilárdsággal küzdöttek: a mielőbbi béke létrejövetelét a központi hatalmak kormányai is szükségesnek tartják...

Ha a központi hatalmak béketörekvései komolyak, ha a német birodalmi kancellár és gróf Tisza István kijelentéseiben bíznunk lehet, ha nem akarják ellenfeleiket megalázni, ha jogaikat és államuk épségét tiszteletben tartják, ha nem zárják el előlük sem a békés fejlődés lehetőségét, akkor rövidesen a béke áldásait élvezhetjük. Nincs erő, amely ebben az esetben meggátolhatná a kibontakozást.

Népszava, 1916 december 13. [Békét!]

---

b) *A szociáldemokrata párt örömmel üdvözli Wilson amerikai elnök „békeközvetítését"*

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetősége ma táviratot küldött az Északamerikai Egyesült Államok elnökéhez. A távirat, amelyet már visz a szikra a Fehér Ház felé, a következő szavakba foglalja a Wilson békeközvetítésével való szolidaritásunkat:

„A Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetősége az egész világon egyre erősbödő békevágy hivatott tolmácsának tekinti legutóbbi

* A sztrájk 1916 június 30-án tört ki, a munkások túlnyomó része július 6-án munkába állt, miután a hatóságok megígérték a letartóztatottak szabadonbocsátását. Szeptember elején a csepeli lőszergyárban ismét sztrájkmozgalmak kezdődtek. A Vas- és Fémmunkás Szövetség vezetősége felhívást adott ki, amelyben „óvja" a főváros munkásságát attól, hogy szolidaritást vállaljon a sztrájkolókkal. A sztrájkmozgalmat katonai beavatkozással törték le. (MMI Archívum. V. Sz. 1916—14.)

fellépése óta az Egyesült Államok elnökét s helyesli és támogatja azokat a törekvéseit, amelyek a 20. század kultúráját megszégyenítő, az emberi szolidaritást sárbatipró mostani háborúnak mielőbbi befejezésére és a nemzetek társadalmát megszervező tartós béke biztosítására irányulnak.

Magyarország szociáldemokratái úgy vélekednek, hogy ezt a célt a leghatásosabban a demokrácia, a szocializmus és a nemzetközi szolidaritás eszméinek és intézményeinek erősítése által lehet elérni s arra kérik Wilson urat, hogy folytassa a béke mielőbbi kivívására és a kultúrnépek társadalmának megteremtésére irányuló fáradozásait."

A magyar proletárság pártjának, a szociáldemokráciának a legelső hivatalos állásfoglalását jelenti ez a távirat ahhoz az új békemozgalomhoz, amely a német birodalmi kancellár december 12-i beszédével kezdődött és Wilson december 21-i jegyzékével folytatódott. Akárhogyan is gondolkodjék valaki, azt kénytelen elismerni, hogy künn a csatatéren csakúgy, mint a gyárakban és a szántóföldeken, legelsősorban a magyar munkásság viszi a háborút. A katonatömegek és a muníciót gyártó, meg élelmet termelő tömegek egyaránt a munkástömegekből kerülnek ki. Ha valakinek joga van tehát beleszólni a háború és béke kérdésébe, akkor legelsősorban ezeket a vérző és dolgozó tömegeket illeti meg ez a fontos felségjog.

Mindmostanáig azonban semmiféle módja és eszköze nem volt rá a magyar munkásságnak, hogy a háború s béke kérdéséről való véleményét kifejezésre juttassa...

Népszava, 1916 december 28. [Távirat Wilsonhoz.]

---

5. AZ 1917-ES FEBRUÁRI OROSZ POLGÁRI-DEMOKRATIKUS FORRADALOM MAGYARORSZÁGI HATÁSA

a) *Barátkozás orosz és magyar katonák között a frontokon**

A 200. dandár parancsnokságának távirata az 51. honvéd gyalogoshadosztály parancsnokságának. 1917 április 14.

Jalovskánál délelőtt 6 óra 30 perckor, fegyver nélkül orosz legénység megjelent, azon szándékát mutatva, hogy felénk akarnak jönni, azonban át nem jöttek. A szembe küldött járőr átadta nekik a hadtestparancsnokság által kiadott írásokat, az oroszok tojást, cukrot és kenyeret nyujtottak át, ami részünkről rum és cigarettával lett viszonozva.

---

* 1917 áprilisában sűrűn került sor orosz és magyar katonák barátkozására az arcvonalakon. Ezeknek a „fraternizálásoknak" egyik jellemző dokumentumát közöljük.

Az orosz legénység azt mondja, hogy a 4., 772., 335., 3. és 1. ezredekből való pótlások, és a békét már nagyon várják. Tisztjeik hátul az erdőben vannak és ritkán jönnek előre. Az orosz legénység egy írást adott át, melynek tartalma a következő:

Testvérek, katonák!

Gyertek át hozzánk, mi veletek testvériesen fogunk bánni és visszaengedünk amikor akarjátok, csak arra kérünk, hogy ne lőjetek, mi sem tüzelünk. Barát barátra nem tüzel. Jöjjetek hozzánk, ne féljetek, mert mi is olyanok vagyunk mint ti.

Éljetek jól!

HL. OM. 1917—18.

---

b) *A magyar munkásság az orosz proletariátussal való szolidaritás jegyében ünnepli 1917 május 1-ét*

... Az idén történt meg először, hogy a vasutasok, a bányászok, a különböző állami munkások tömegei együtt ünnepeltek a többi szervezett munkásokkal. Nem mintha ezelőtt ellenszenvük vagy idegenkedésük tartotta volna távol őket az osztálytudatos proletárok küzdelmeitől, hanem a saját erejükben való bizalmuk még nem érlelődött meg annyira, hogy minden akadállyal szembeszállva, kikényszerítsék maguknak azt a jogot, hogy osztályos társaik soraiba állva, velük együtt harcoljanak közös ügyükért, közös boldogulásukért. A vasutasok a vidéki városokban, éppúgy mint Budapesten, együtt tüntettek a többi szervezett munkásokkal. Pécsett, Salgótarjánban, Tatabányán és az ország egyéb bányavidékein teljesen szünetelt a munka, és a bányászok tízezrei vettek részt a tüntetésben. Sok városban az állami műhelyek és a dohánygyárak munkásai is felszabadultak egy napra, hogy társaikkal együtt követeljék emberi jogaikat és küzdelmükkel hozzájáruljanak a szebb jövő megvalósításának magasztos munkájához ...

Mosonmagyaróvár. Határtalan öröm és lelkesedés között ünnepelték meg a mosoni és magyaróvári munkások május 1-ét. Három nagy gyárüzem: a császári és királyi lőporgyár, a Hirtenbergi lőszergyár és a Kühne-féle gépgyár mintegy 3 000 munkása vett részt az ünnepen, de velük ünnepelt a két község polgársága is, egész napon át zárva tartva üzleteit. A gyűlés Magyaróvárott, a Trieszt-vendéglő kerthelyiségében folyt le, amelyet zsúfolásig megtöltött a hallgatóság, akik pedig nem fértek be, kívül töltötték meg az utca sorát. Az előadó szavait feszült figyelemmel hallgatták meg. Javaslatára a gyűlés határozatilag mondotta ki, hogy csatlakozik az ország munkásságának egységes határozatához és meleg üdvözletét küldi az orosz proletároknak.

Kiskunhalas munkássága nem várt tömegben ünnepelte május 1-ét, az ünnepély a Munkáskör udvarában folyt le, minthogy a termek kicsinynek bizonyultak. A szónok az ünnepély negyedszázados multjáról, annak jelentőségéről, valamint a fegyverkezés őrületéről mondott hatásos beszédet, beszélt az orosz forradalomról, és felhívta a jelenlevők egy részét arra, hogy ne csak a májusi ünnepélyek szónokainak meghallgatására jöjjenek el, hanem vegyenek részt abban a táborban és abban a munkában, amelyben mindenkinek részt kell vennie, ha a békét akarja . . .

Népszava, 1917 május 5. és 6. [Május elseje a vidéken.]

*

Jelentés a győri munkásság május 1-i ünnepségéről

Méltóságos főispán úr!

Vajdits Béla és társai győri lakosok kérelmére május 1-re a Komlókertben engedélyezett ünnepély lefolyásáról tisztelettel a következőket jelentem:

Az általános munkásdalárda bevezető éneke után az ünnepélyt a kerületi munkásbiztosító pénztár egy tisztviselője nyitotta meg azzal, hogy május 1-én a magyarországi szociáldemokraták békejobbot nyujtanak az orosz proletariátusnak, amely a cári uralom letörésével, elsőnek kezdte meg a békeakciót a világháború befejezéséhez.

Utána egy famunkás szavalta el Petőfinek „A nép nevében" című költeményét.

Győr, 1917 május 1-én.

Olvashatatlan aláírás sk.
kir. tanácsos, főkapitány

MMI Archívum. Győrmegyei főisp. biz. 101—1917.

---

c) *A győri főügyész 1917 május 18-i jelentése a tatabányai, dorogi és tokodi bányászsztrájkokról*

A győri királyi főügyész jelentése a tatabányai, dorogi és tokodi bányamunkások munkabeszüntetésével kapcsolatban elkövetett bűncselekmények tárgyában; a királyi főügyész felterjeszti a komáromi királyi ügyészségnek e tárgyban hozzá intézett két jelentését.

I. A jelentésekből megállapítható tényállás a következő: A Magyar Általános Kőszénbánya Részvénytársaság tatabányai és szomszédos

telepein alkalmazott bányamunkások helyzetük javítására irányuló kérelmeiket a bányaigazgatóság elé terjesztették*, miután a bányaigazgatóság részéről felajánlott javítást a bányamunkások elfogadhatónak nem találták, a bányamunkások kérelme a panaszbizottság elé került. A panaszbizottság május hó 10. napján döntött, éspedig a munkabért 25 százalékkal felemelte és egyúttal olykép rendelkezett, hogy oly esetben, midőn valamely élelmicikket nem lehet kapni az élelemtárban, a munkásoknak készpénzben kifizettessék az a különbözet, amely az illető élelmicikk maximális ára és azon ár között mutatkozik, amely áron a cikket az élelemtárban kiszolgáltatni szokták. A panaszbizottság határozatát, amelyet még aznap délután kihirdettek, a bányamunkások látszólag megnyugvással fogadták.

Másnap, vagyis május hó 11. napján reggel a tatabányai VIII. és IX. aknának munkásai a munkát beszüntették, a III. aknában pedig keresztülvágtak egy védtömlőt. Ugyanekkor a dorogi és tokodi bányákban is kitört az általános sztrájk.

Miután attől lehetett tartani, hogy a tatabányai műveknél a többi aknák munkásai is sztrájkba lépnek, a bányamunkásosztag parancsnoka parancsot adott ki a munka felvételére és a rendes munkateljesítmény elvégzésére; az osztagparancsnok ebben a hirdetésben a rögtönítélő eljárás kihirdetését helyezte kilátásba azok ellen, akik munkahelyükön meg nem jelennek, vagypedig nem kellően dolgoznak.

Ezen parancs dacára a tatabányai műveknél május hó 11. napján délután a VI. és VII. aknák munkásai sem jelentkeztek munkára. A többi bányákban a munkások egy része munkába állott ugyan, de a dorogi és csolnoki bányákban az üzem teljesen szünetelt.

Május hó 12. napján a komáromi várparancsnok kihirdette a katonai büntetőbíráskodás rögtönítélő szabályait; a komáromi hadosztálybíróság kiszállott a helyszínére a bűnvádi eljárás lefolytatása végett.

Május hó 13. napján (vasárnap) semmi esemény nem történt.

Május hó 14. napján a tatabányai műveknél még 47 személy megtagadta a munkát. Ugyancsak május hó 14. napján a dorogi csendőrörs a főszolgabíró utasítására öt bányász feleségét előállította azon gyanú alapján, hogy egy bányász megdobálásában, akit árulónak tartottak, ők is résztvettek. A királyi ügyészség indítványára a komáromi királyi törvényszék vizsgálóbírája elrendelte annak az öt terheltnek előzetes letartóztatását...

Május hó 16. napján a dorogi és tatabányai bányákban a munkásoknak több mint háromnegyedrésze munkába állott.

---

* A komáromi ügyész május 16-án kelt jelentése szerint a bányászok körülbelül 200 százalékos béremelést, az élelmezési viszonyok megjavítását és a 12 órás munkaidő 8 órára történő leszállítását kérték. (Lásd MMI Archívum. A. XV. 1 1917/3.)

A bányamunkások egy része az 1912: LXVIII. tc. 9. §. 3. bekezdésében foglalt rendelkezés szerint katonai büntetőbíráskodás hatálya alatt áll; a tatabányai műveknél alkalmazottak közül pedig 517 polgári büntetőbíráskodás alá esik. Folyamatban van a munkabeszüntetésben résztvett munkások kihallgatása, és ezen eljárás során annak megállapítása, kik tartoznak katonai és kik polgári büntetőbíróság hatásköre alá*.

MMI Archívum. A. XV. 1/1917/3.

---

d) *Csepeli munkás a háború ellen*

(Részlet a ráckevei főszolgabírónak 1917 május 26-án a pestmegyei főispánhoz intézett jelentéséből)

... Bóna Lajos 44 éves ráckevei születésű csepeli lőszergyári munkás nyilt utcán lázított a mostani fennálló rendszer ellen, kijelentette, hogy ő forradalmár, felhívta a népet, hogy ne dolgozzék, tegye le a fegyvert, mert az egész csak Tiszáért történik, Tiszát agyon fogják verni, két hét alatt kitör a forradalom.

MMI Archívum. Pestmegyei főisp. biz. 1917—47.

---

e) *Az ifjúmunkásmozgalom fellendülése 1917-ben*

... Az ifjúmunkások százai és százai csatlakoztak a szociáldemokrácia fiatal proletárjainak ... mozgalmához. Olyan munkahelyek ifjúmunkásai csatlakoztak nagy tömegekben hozzánk, amelyek évek során át megközelíthetetlennek látszottak. Valóban olyan tömegekben voltunk együtt, hogy a megelőző években e tömegeknek és ilyen tömegeknek zászlóink alá való toborzódását álomnak véltük volna. A mozgalmunknak ilyen arányokban való fejlődése, bizonyos, a viszonyoknak az eredménye. Az orosz forradalom, az „észak tavasza", a szabadság, a népjogok, a demokrácia szellőjét fuvallta szét világszerte. A magyar munkásságnak a választójogért, a közszabadságokért, a háború ellen és a háború teremtette nyomorúságok ellen való erős fellépése tízezrekkel növelte a magyar szociáldemokraták táborát. Az ifjúmunkásoknak a munkahelyeken volt alkalmuk tanulni — megtanulni: mi a szocializmus, mi a munkásmozgalom, mi a szervezkedés, mi a szolidaritás, milyen eredményeket érhet el a munkásság, ha összetart. Ahová a mi szavunk

* A sztrájkmozgalmak szervezői ellen büntető eljárás indult. A rögtönítélő bíróság öt halálos ítéletet hozott, melyet később börtönbüntetésre változtattak. (Lásd MMI Archívum. A. XV. 1/1917/3.)

nem hatott el, a felnőtt munkások tettei beszéltek ott. És az ifjúmunkások heteken át, óriási tömegekben, a vissza nem riadó áldozatkészségnek, a minden szervezkedés alapját tevő szolidaritásnak olyan megható példáit mutatták, hogy az a legnagyobb bizalmat keltheti mindenkiben, aki szívén viseli a magyar munkásság ügyét . . .

Meg kell mondanunk, hogy a magyar munkásmozgalomban nagyon kevés a megértés a mi munkánkkal és a mi törekvéseinkkel szemben . . . Ne háborgassuk most azt sem, hogyan lehetett, hogy az ifjúmunkásság a megpróbáltatások nehéz heteiben mint volt szinte teljesen támasz nélkül, a szakszervezetek mint zárkóztak el előlük, a párt és a szaktanács miként jelentette ki magát illetéktelennek arra, hogy ügyeiket ne is képviselje, hanem legalább megvizsgálja. Mindez a multé. De a jelené és a jövőé az, hogy maradhat-e ez így! ? Katonasággal, gyárosokkal, szívtelen emberekkel, rossz törvényekkel, türelmetlen hatósággal, rozsdás rendszerrel, sok-sok embertelenséggel szemben magukrahagyottan kell-e maradniok továbbra is az ifjúmunkásoknak? Való igaz: a párt és a szakszervezetek a munkásifjúság tanító mozgalmát akarják, csak ennek a támogatására vállalkoztak, „mozgalmat", „sztrájkokat", „gyerekséget" nem akartak . . .

Éjjel-nappal dolgozzunk, amikor látjuk, hogy gyönge erőnket apánk, idősebb fivérünk ellen akarják felhasználni, mert a gyermekmunka olcsó, és magyar törvény, magyar szokás szerint pofonokkal is szabályozódhatik? Fillérekért dolgozzunk, amikor látjuk a kapitalisták munka nélkül való óriási jövedelmeit, és amikor látjuk, hogy a csinált drágaságban éhezik, koplal, lerongyolódik, csenevészesedik, pusztul a családunk, amelynek sokunk — az apa, a fivérek hadbavonultával — fenntartói vagyunk?

Elmondjuk és megkérdezzük mindezt azért, mert a legutóbb lefolyt szakszervezeti kongresszus tanácskozásai nem keltik bennünk azt a reménységet, hogy változtatásra gondolnának. Meg kell mondani: nemtörődömség, felületesség szólt ki egyik-másik ott elhangzott beszédből. Ennek pedig meg kell változnia! A munkásmozgalom vállalta az ifjúmunkás-mozgalmat a rendes időben is — vállalnia kell a zivatarok, a nehézségek e napjaiban is, még inkább! A jövendő szakszervezeti tagokról van szó, és a szakszervezeteknek nem lehet közömbös: pulya, megalázkodó, rabszolgatermészetű és bizalmatlan, harcban nem bízó emberek tömegei kerülnek-e helyiségeikbe, avagy harcrakész, forradalmár szellemű, erős jellemű férfiak tömegei! . . .

Az Ifjúmunkás, 1917 szeptember 1. [Megkezdődik.]

---

f) *A Szakszervezeti Tanács egyik vezetője az 1917. év munkásmozgalmairól*

... a háborús viszonyok és az a tény, hogy a munkások egyesülési joga még 1917-ben is csak ötletszerűen lett kezelve, az újabb legális szervezetek és meglévő országos szövetségek csoportjainak alakítását nehezítették meg. A villamosalkalmazottak, a vasúti munkások és a dohánygyári munkásnők által benyujtott alapszabályokat nem láttamozták, ellenben a bányamunkások alapszabályait — hosszú évek sürgetése után — végre láttamozták. 1917-ben már meglehetősen nagy számban voltak bérmozgalmak, noha a szakszervezetek azon voltak, hogy mindenféle munkaszünetelést megakadályozzanak. De a háborús viszonyok, az uzsora és ezer meg ezer más baj folyton izgalomban tartotta a munkásságot, úgy hogy a szervezetek vezetői gyakran nem bírtak a munkásokkal. Az adott körülményeknek megfelelően a szervezetek vezetőségei egyik fő feladatuknak tartották, hogy a munkásokat neveljék és fegyelmezzék.

Az általános elégületlenség folytán már olyan tömegek is kezdtek szervezkedni az osztályharc alapján, amelyek ezelőtt a legjobb támaszai voltak a polgári társadalomnak. Ezek közé sorolhatjuk a városi alkalmazottakat és közalkalmazottakat, akik nagy lendülettel kezdték meg a szervezkedési munkálatokat. Bár legális szervezeteket nem alakíthattak, de szabadszervezeti alapon élénk működést fejtettek ki. A villamos alkalmazottak 1917 október 20-án hatalmas demonstrációt rendeztek az egyesülési és gyülekezési jog érdekében. Budapesten és környékén 15 percre megállottak az összes villamosok.

A vidéki városokban szintén nagy demonstrációk voltak és több helyen általános sztrájk is volt. Általában megállapítható, hogy a háború harmadik éve már igen izgalmas lefolyású volt.

Jászai Samu. A magyar szakszervezetek története. Budapest 1925. Kiadja a magyarországi Szakszervezeti Tanács. 227. old.

---

g) *Landler Jenő a magyar munkásság háborúellenes megmozdulásairól*

... A legvadabb, dühöngő reakció idején történt. A gyári katonai drill mintaszerűen működött a Ganz-gyárban. A szociáldemokrata párt egyik küldötte antimilitarista lázító beszédében királysértő kijelentést tett többezer munkás előtt gyári értekezleten. Másnap 80 embert visznek a rendőrségre. Bizalmiférfiakat és egyszerű munkásokat. Az értekezlet elnökét is. Két napig alkalmazzák a magyar királyi államrendőrség összes közismert eszközeit, hogy tanúvallomást csikarjanak ki a szónok

ellen. Egyetlen betű nem sok. Mintha megnémult, vagy megsiketült volna valamennyi.

Karl Liebknecht a háború legelején a porosz képviselőházban elmondja emlékezetes beszédét: „Európa proletárai a lövészárkokban: Dobjátok el a fegyvert és egyesüljetek valamennyien közös ellenségetek, a kapitalizmus ellen!" Harmadnap a budapesti legnagyobb háborús üzemekben, esztergapadokon, falakon ott kiabál nyomtatásban Liebknecht forradalmi csatakiáltása. Hiábavaló a kikötés, berukkoltatás, lekaparás, az írás másnap megint megjelenik.

Az üzemeket militarizáló magyar kivételes törvény végrehajtási rendelete önkényesebb és brutálisabb volt, mint a német vagy osztrák törvény. A katonai parancsnokok természetrajzát itt felesleges adni. Megmondták nyiltan: egyetlen mukkanás kikötést jelent. Nagyobb bér óhajtása is lázadásszámba megy. Legenyhébb fegyelemsértést berukkolással fognak megfenyíteni. És mégis:

Az istvántelki főműhely a legelső alkalommal fellázad és megakadályozza a megkísérlett legelső katonai fegyelmi büntetés végrehajtását. Ugyanez a műhely később a rendőri szolgálatra odarendelt, brutalizálni akaró csendőrkülönítményt vasdorongokkal, emelőrudakkal, fejszékkel kiveri a gyár területéről. A vizsgálatot személyesen vezető honvédelmi miniszter, hogy a presztizst megőrizze — a csendőröket ítéli el.

Csepelen, a Ganz-gyárban, a Lipták-gyárban, Schlicknél sorban felpofozzák a művezetőket. A szakszervezeti vezető kétségbeesésére itt-ott egy-egy vezérigazgató arcán is elcsattan a pofon. Sátoraljaújhelyen a vasúti műhely irodáját darabokra törik és véresre verik a főnököt.

A fegyvergyárban a szervezet, a szaktanács, a párt ellenére a panaszbizottsági rendelet megjelenése utáni napon sztrájkba lépnek a munkások. Hiábavaló a fenyegetődzés, a katonai körülzárás ... nem lépnek addig munkába, amíg a követeléseket nem teljesítik.

A hadfelszerelési üzemekből rövid egymásutánban több mint 1 000 bizalmiférfit küldenek a vágóhídra. Rögtön radikálisabb bizalmiférfiak lépnek helyükbe. Megalakul a gyári blokk, mely a kevesebbet kereső szakmáknak egyenlő béreket követel, és részben panaszbizottságoktól, részben azok határozata ellenére „hihetetlen" béreket csikar ki. Ugyanezek a legelsők a háború elleni agitációban.

40 000 vasúti munkás sztrájkba lép. Statáriumot hirdetnek. 36 bizalmi felett statáriális bíróság ítélkezik. A statáriumhirdetésre az északi főműhely énekkel felel. Minden statáriumparagrafusra a Marseillaise egy-egy strófája a felelet.

Ami a világháborúban páratlanul egyedülálló: a déli vasúton, olasz offenzívánk legelején, vasutasok megállítják a katonaszállító vonatokat,

1917 május 2-án az összes hadfelszerelési üzemek tüntető sztrájkot rendeznek.

A breszt-litovszki béke elleni nagy sztrájk lefúvását éppen ezeknek az üzemeknek a munkásai olyan viharral fogadják, hogy a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetősége kénytelen lemondani. A párt vezetőségének tagjait Csepelen inzultálják.

20 000 vasutas a MÁV igazgatósága elé vonul, csendőri és rendőri kordon ellenére betör az igazgatóságba és követelését nyomban a helyszínén viszi keresztül.

A 8 órás munkaidő rögtöni bevezetéséért minden szervezeti támogatás és iniciatíva nélkül, sőt a párt és szervezet ellenére, a hadfelszerelési üzemek vasmunkásai a legnagyobb terror közepette, egy pillanatban harcba szállnak.

A legkonzervatívabb vezetőség mellett a nyomdászok olyan mintatarifát visznek keresztül megmozdulásukkal, hogy a főnökök üzembeszüntetéssel fenyegetődznek.

Már 1917 óta megjelenik a fegyvergyárban, a repülőgyárban, Csepelen, Kispesten a közismert antimilitarista plakát: hatalmas munkásalak térdén roppantja szét a fegyvert. A legéberebb spiclirendszer sem tudja megakadályozni a megismétlést, mert lassan-lassan minden munkás egy-egy antimilitarista agitátor lesz . . .

Proletár, 1920 június 30. [Forradalmi volt-e a magyar munkásság?]

---

h) *Cenzori jelentés a dolgozó nép forradalmi hangulatáról 1917 júliusában**

. . . Munkásosztály. Az igazi szocialista hatást a munkásság levelezéséből látjuk tisztábban.

Az egyes sztrájkeseményeket, tüntetéseket, hatósággal való összeütközéseket nyilt egyenességgel megírják, mert „hála isten, végre történik valami". Egy feltűnő levelezésükben, írásaik hogyanja.

„. . . a gyárban kiütött a *forradalom*, lövöldöznek, sztrájkolnak, mert kevés a fizetés, megélni belőle nem lehet, most aztán javíthatnak . . ."

Egy egyszerű kis részlet Balogh Istvánné debreceni lakos leveléből, melyet azonban mint legszolidabb hangú levélmintát tekinthetünk. Szinte titkos vágyak csendülnek ki a sorokból, mikor a tények megnevezésénél nem maradnak az egyszerű megállapításnál, hanem saját felfogásuk, ítéletük szerint a kevésbbé nagyobb stílű eseményekre egyszerűen reáhúzzák a *forradalom* elnevezést.

---

* A jelentés 1917 augusztus 4-én kelt. Aláírása olvashatatlan. Az eredeti irat magyarnyelvű.

Tudják, hogy még nincsen, de a sorok közt ott a lehetőség kívánása, hogy lehet; a soraik közt ott a burkolt fenyegetés „most aztán javíthatnak". Olyan titkos, fojtott levegőjű a levelekből olvasható gondolkozásuk, mely morogva, fenyegetve, de még csak szavaknál maradva igéz, mintha a jövőbe látna.

1. Nagybirtokosok. Ennek az osztálynak a levelezését nem olvastam, olyan mint a városi nagykereskedőké vagy még lényegtelenebb s így hozzám nem kerül.

2. Intelligens osztály. Anyagilag teljesen megtörve, családtagjaiban erősen megritkulva, mindenről szívesen ír, mely szerinte a békét szolgálja; sőt örömteljes üdvözléssel állapítja meg az egyes munkásmozgalmakat, mert a béke előfutárai. Egyebekben a gondolkozása egyezik a városi intelligenciáéval*.

3. A parasztok hangulata és a munkásoké ugyanaz. A kifejezési formá azonban sokkal bátrabb, energikusabb. Ha a munkás tüntetés helyett forradalmat ír, a paraszt egyszerűen kritizál, összehasonlít: „csak a szegény ember olcsó" és ökölrázva gondol a forradalomra vagy lázongásra, vagy mint ő írja „Meddig lesz még hitvány az ember, mikor lesz már, hogy majd majd felkel?" Felkel-fellázad, forrong, felkelést csinál.

Ha a munkások egyenest szociális mozgalmak hatása alatt írnak, a paraszt abból csak bátorságot merít nyomorának, kimerülésének kikiáltására és ezeknek az állapotoknak a megszüntetésére. Követel és fenyeget, mindenféle lehetőségeket emleget, mert „még mindig soroznak, ahelyett, hogy áldott béke lenne".

MMI Archivum. Monatsbericht der k. und k. Zensurkommission für Korrespondenzen an Kriegsgefangene in Budapest. Monat Juli 1917 (A hadifogolylevelezés cs. és kir. cenzúrabizottságának havi jelentése Budapesten. 1917 július hó).

---

* A jelentés itt a vidéki értelmiségről ír. A városi értelmiség hangulatáról a következőket állapítja meg: „Sokkal beszédesebb (mármint az előző hónapokban. — *Szerk.*) a megszokott panaszain túl, drágaság, nehéz megélhetés, elégtelen jövedelem stb. sűrűbben ír a szociális mozgalmak hatása alatt ... Nagy istenáldás lenne már a gyönyörű béke. Talán, talán Stockholmban mégis csak megegyeznek. (Az 1917-es stockholmi szociáldemokrata konferenciáról van szó. — *Szerk.*) A levelezés hangja azonban a kifejezett reménynél, a várakozásteljes óhajnál egyebet nem sejtet."

A városi nagyburzsoázia leveleiről a cenzor a következőképpen ad képet. „Csak olyan szótalan az állapotok egyéni elbírálásában, mint egyébkor. A háborút csak annyiban veszi tudomásul a levelezésében, hogy érdektelen pár sort ír fogoly hozzátartozójának. Egyébként részvénytársasági mérlegeket, bankkimutatásokat küld másolatban, kiemelve a nagy hasznot, amelyet a háború hozott."

IDŐRENDI TÁBLA
1848—1917

1848	febr. 15	A Kommunista Kiáltvány megjelenése.
	febr. 24	A párizsi forradalom.
	márc. 13	A bécsi forradalom.
	márc. 15	A pesti forradalom.
	márc.—jún.	A selmecvidéki szlovák bányászmozgalmak.
	ápr. 11	A király szentesíti a független, felelős minisztériumról, az évenként tartandó országgyűlésről, a népképviseletről, a közteherviselésről, Magyarország és Erdély egyesüléséről, az úrbéri viszonyok megszüntetéséről s a kártalanításról, az ősiség eltörléséről, a sajtószabadságról, a nemzetőrség felállításáról szóló törvénycikkeket.
	ápr. 15	Vasvári Pál beszéde a pestmegyei választmányban a munkásságnak a forradalomban való részvételéről.
	ápr. 17	Iparoslegények gyűlése Pesten, amelyen „munkát, kenyeret" követelnek.
	ápr.	Pesti iparoslegények sztrájkmozgalmai.
	máj. 6	A molnárlegények mozgalma Pesten.
	máj. 11	A szabó-, cipőkészítő és kövezőlegények sztrájkja.
	máj.	A kormány rendelete a céhszabályok megváltoztatásáról.
	jún. 8	A pesti kovácslegények sztrájkja.
	jún. 11	A prágai forradalmi felkelés.
	jún. 22—27	A párizsi munkásfelkelés.
	júl. 1	Megalakul a pest-budai nyomdászok utas- és betegsegélyző egyesülete.
	szept. 11	Jellachich serege átkel a Dráván.
	szept. 22	Megalakul az Országos Honvédelmi Bizottmány.
	szept. 28	A felháborodott pesti nép megöli Lamberget.
	szept. 29	A pákozd-sukorói győzelem.
	okt. 6	A második bécsi forradalom.
	okt. 8	Kossuthot kormányzóvá választják.
1849	jan. 5	Windischgrätz bevonul Budára.
	febr. 27	A kápolnai csata.

1849	ápr. 14	A debreceni országgyűlés elfogadja a függetlenségi nyilatkozatot.
	máj. 4—21	Buda felszabadítása.
	aug. 13	A világosi fegyverletétel.
	okt. 6	Tizenhárom honvédtábornok kivégzése Aradon.
1850	máj. 17	A kormány intézkedése a szocialista eszmék magyarországi terjesztésének megakadályozására.
1851	szept. 16	Bach elrendeli a vasútépítkezéseknél dolgozó munkások figyeltetését.
	szept. 30	A temesvári nyomdászok „betegsegélyző és utassegélyző pénztára" alakuló ülése.
1852	febr. 16	A selmecbányai vájárok mozgalma a bérek rendszeres kifizetéséért.
1857		Világgazdasági válság.
1860	márc. 15	Nagy tüntetés Pesten a forradalom emlékére 1848—1849 harcosainak sírjánál.
1863	jún. 2	Sztrájk a kőbányai Drasche-féle téglagyárban.
1864	szept. 28	Az I. Internacionále megalakulása Londonban.
1867	máj. 29	A magyar országgyűlés elfogadja a kiegyezést.
	szept. 2	Megjelenik Marx „A tőke" című művének I. kötete.
	szept. 2—8	Az I. Internacionále II. kongresszusa Lausanneban.
1868	febr. 9	Az Általános Munkásegylet alakuló gyűlése.
	márc.	Az Óbudai Munkásegylet megalakulása.
	szept. 6—11	Az I. Internacionále III. kongresszusa Brüsszelben.
1869	jan. 3	Megjelenik Táncsics Mihály lapja, az *Arany Trombita*.
	márc. 29	Az első magyarországi nyilvános munkásgyűlés Pozsonyban.
	aug. 7—9	A Németországi Szociáldemokrata Munkáspárt megalakulása az eisenachi kongresszuson.
	aug. 22	Az Általános Munkásegylet első nyilvános népgyűlése Pesten.
	aug.—szept.	A Pesti Munkásképző Egylet megalakulása.
	szept. 6—12	Az I. Internacionále IV. kongresszusa Bázelben.
1870	márc. 17	Sztrájk az Első Magyar Gépgyárban.
	ápr. 30	A Budapesti Munkás Betegsegélyző- és Rokkantpénztár megkezdi működését.
	máj.	Farkas Károly megalakítja a temesvári munkásegyletet.
1870—71		A porosz—francia háború.
1871	febr. 5	A *Testvériség* megjelenése.
	márc. 18—máj. 28	A Párizsi Kommün.

1871	máj.	Az Általános Munkásegylet és a Munkásképző-egylet egyesülése.
	máj. 1	A budapesti szabók sztrájkja.
	máj. 8	Nagy munkástüntetés Budapesten.
	máj. 11	A budapesti péksegédek sztrájkja.
	máj. 17	A vasúti munkások sztrájkja.
	máj. 20	A nyerges- és bőrárumunkások sztrájkja.
	jún. 11	A magyar munkások nagy népgyűlése és tüntető felvonulása a Párizsi Kommün emlékére.
	jún. 14	Háromszáz munkás sztrájkja a Kőbányai úti vagongyárban.
	szept. 17—22	Az I. Internacionále londoni konferenciája.
1872	ápr. 23—máj. 1	A hűtlenségi per.
	szept. 2—7	Az I. Internacionále hágai kongresszusa. A magyar szekciót Farkas Károly képviseli.
1873	jan. 5	Megjelenik a *Munkás Heti Krónika* és az *Arbeiter-Wochen-Chronik*.
	máj.	Óriási árzuhanás a bécsi tőzsdén. Gazdasági válság. Marx megírja „A gothai programm kritikája" című munkáját.
	máj. 25	A Németországi Szociáldemokrata Párt gothai kongresszusa.
1875		Megalakul a szabadelvű párt.
1876		Frankel Leó visszatér Magyarországra, és bekapcsolódik a magyar munkásmozgalomba.
	júl. 15	Az I. Internacionále philadelphiai konferenciája. A Főtanács feloszlása.
	okt. 10	Frankel Leó átveszi az *Arbeiter-Wochen-Chronik* szerkesztését.
1878		Megjelenik Engels „Anti-Dühring" című munkája.
	ápr. 21—22	A „nemválasztók pártjának" alakuló kongresszusa Budapesten.
	jún. 2	Németországban a kivételes szocialistaellenes törvénnyel csaknem minden munkásszövetséget feloszlatnak.
1879		Németország és Ausztria-Magyarország szövetséget köt.
1880	máj. 16—17	Megalakul a Magyarországi Általános Munkáspárt.
1881	márc. 3	A sajtóbíróság másfélévi börtönre ítéli Frankel Leót.
	aug. 20—21	A Magyarországi Általános Munkáspárt II. kongresszusa.
1882	máj. 15—20	A pécsi bányászok sztrájkja.

1882 máj. 20	Olaszország csatlakozik Németország és az Osztrák-Magyar Monarchia szövetségéhez (hármasszövetség).
1883 márc. 14	Marx Károly halála.
márc. végén	Frankel Leó elhagyja Magyarországot. Az első orosz marxista csoport: „A Munka Felszabadítása" megalakulása.
1884 jún. 28	Táncsics Mihály halála. Megjelenik „A tőke" II. kötete. Megjelenik Engels „A család, a magántulajdon és az állam eredete" című munkája.
1886 márc. 18	A Párizsi Kommün 15 éves évfordulóján Lüttichben kitör a belga szocialista munkásság forradalmi megmozdulása. A „belga kommünt" katonai erővel elnyomják.
máj. 1—15	Általános sztrájk az Amerikai Egyesült Államokban.
1887 ápr. 19—29	A budapesti tímárok sztrájkja.
1888 ápr. 1	Az országos munkásgyűlés a képviselőháztól választójogot és gyári törvényt kér.
dec. 31— 1889 jan. 1	Megalakul az osztrák szociáldemokrata párt.
1889 júl. 14	Párizsban megalakul a II. Internacionále.
1890 márc. 9	Hatalmas népgyűlés Budapesten a vasárnapi munkaszünetért és a munkássajtó támogatásáért.
márc. 13	Tizenötévi kormányelnökség után lemond Tisza Kálmán.
márc. 20	Bismarck bukása.
máj. 1	Május 1 első megünneplése Magyarországon.
máj. 10— júl. 28	Magyar és román bányászok sztrájkja Dognácskán és Moravicán.
szept. 30	Megszűnik Németországban a „kivételes törvény".
okt. 14	A budapesti munkásság általános munkásgyűlése tiltakozik a dognácska-moravicai bányászsztrájk résztvevői elleni kegyetlenkedések miatt, és szolidaritását fejezi ki a bányászokkal.
dec. 3	Engels Frigyes üdvözli a Magyarországi Szociáldemokrata Párt alakuló kongresszusát.
dec. 7—8	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt alakuló kongresszusa Budapesten.
1891 máj. 1	Munkásegyletek és gyárak küldötteinek értekezlete Budapesten. Május 1 megünneplése.

1891	máj. 1	Csendőrsortűz Orosházán.
	máj. 2	A békéscsabai csendőrvérengzés. A budapesti gyárak nagyrészében elbocsátják azokat a munkásokat, akik május 1-ét munkaszünettel ünnepelték.
	máj. 15	A kormány „rendkívüli hatalommal felruházott" kormánybiztost nevez ki Békés megye élére, hogy elnyomja a forradalmi mozgalmakat.
	jún. 21	A battonyai csendőrsortűz.
	jún.	Megjelenik Engels „Az erfurti programm kritikája" című munkája.
	aug. 11—23	A II. Internacionále II. kongresszusa Brüsszelben.
	okt. 14	A német szociáldemokrata párt kongresszusa Erfurtban. Elfogadják a párt új programmját.
	nov. 22	Általános munkásgyűlés Budapesten.
1892	máj. 15	A munkások viharos gyűléseken, plakátokon tiltakoznak a munkás betegsegélyzőpénztárakról szóló törvény ellen.
	júl. 18	A petrozsényi román és magyar bányászok sztrájkja.
	dec. 20	Engelmann Pált és három társát az opportunista pártvezetőség kizárja a szociáldemokrata pártból.
1893	jan. 6—8	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt II. kongresszusa.
	jan. 8	Engels Frigyes levele a kongresszushoz.
	jan. 21	Megjelenik *A Munkás*, az Engelmann Pál vezetése alatt álló ellenzéki csoport lapja.
	jan. 30	A Magyar Fegyver- és Gépgyár munkásainak sztrájkja.
	jún. 6	3 000 pécsvidéki bányász sztrájkja.
	jún. 18	Munkásgyűlés Budapesten 7—8 000 résztvevővel.
	aug. 6—12	A II. Internacionále III. kongresszusa Zürichben.
1894	jan. 6—7	Engelmann vezetésével megalakul a Magyarországi Szociáldemokrata Munkáspárt.
	ápr. 22	A hódmezővásárhelyi zendülés.
	máj. 15	Engels Frigyes levele a Magyarországi Szociáldemokrata Párt III. kongresszusához
	máj. 13—14	A vas- és fémmunkások országos gyűlése Budapesten.
	máj. 13—15	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt III. kongresszusa. A párt egységének helyreállítása.
	aug. 13	Budapesten asztalosmunkás-sztrájk tör ki.
	dec. 8	Megalakul a vas- és fémmunkások ellenállási pénztára.

1894		Megjelenik Lenin „Kik azok a «népbarátok», és hogyan hadakoznak a szociáldemokraták ellen?" című munkája.
1895	jan.	Munkanélküliek nagy tüntetései Budapesten.
	jan. 14	Megalakul a Bánffy-kormány.
	márc. 5	A hódmezővásárhelyi szocialista-per.
	márc.	Budapest munkásai nagygyűléseken tiltakoznak a hódmezővásárhelyi szocialista-per ítélete ellen, élesen támadják az államügyészt.
	máj. 3	A salgótarjáni kőszénbányák munkásainak sztrájkja.
	aug. 5	Engels Frigyes halála.
	szept. 15	A szociáldemokrata pártvezetőség egyesül a betegsegélyzőpénztárral. A Silberberg-csoport kiválik a pártból.
	szept. 22	A Népszava Rt. ülése, amely a *Népszavá-t* kiveszi a pártvezetőség kezéből, s bizalmatlanságát fejezi ki iránta.
		Munkásgyűlés Budapesten a Silberberg-csoport vezetésével, amely bizalmatlanságot szavaz a pártvezetőségnek és kongresszus összehívását határozza el.
	nov. 4	Lenin vezetésével megalakul a pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására".
	nov. 17	A magyar katolikus papság segítségével megalakul a klerikális néppárt.
1896	márc. 28	Frankel Leó halála.
	máj. 24—25	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt IV. kongresszusa.
	jún. 6—10	A németeleméri és nádudvari csendőrvérengzések.
	júl. 27—aug. 1	A II. Internacionále IV. kongresszusa Londonban.
	aug. 29	Az országos földmunkáskongresszust előkészítő bizottság kiadja a *Földmivelő*-t.
	dec.	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt bizalmiférfiainak értekezlete helyreállítja a párt szervezeti egységét.
1897	jan. 31—febr. 2	A szociáldemokrata párt földmunkáskongresszusa Budapesten.
	febr. 14—16	A Várkonyi István és csoportja által szervezett földmunkáskongresszus Cegléden.
	máj. 23	A zentai csendőrsortűz.

1897	jún. 6—7	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt V. kongresszusa.
	jún. 6—7	Építőmunkások országos kongresszusa Budapesten.
	jún. 17	Értekezletek a belügyminisztériumban a földmunkásmozgalom letöréséről. Mezőhegyesen sztrájktörő telepet állítanak fel.
	jún.—júl.—aug.	Országszerte sztrájkolnak az aratómunkások.
	júl. 12	Téglagyári munkások általános sztrájkja Budapesten.
	aug. 23	Kőművessztrájk Budapesten.
	szept. 8—10	A Független Szocialista Párt alakuló kongresszusa Cegléden.
	dec. 10	A képviselőház egyhangúlag megszavazza a hírhedt „rabszolgatörvényt".
	dec. 25—27	A szociáldemokrata párt II. földmunkáskongresszusa.
1898	febr. 18	A kormány betiltja a Várkonyi által szerkesztett *Földmívelő*-t.
	márc. 12—15	Az OSzDMP I. kongresszusa Minszkben.
	márc. 28	A budapesti ércöntőmunkások sztrájkja.
	aug.	A győri vagongyár munkásainak sztrájkja.
	szept. 11	Budapesti munkásgyűlések munkásvédelmi törvényeket követelnek.
1899	febr.	A Bánffy-kormány bukása, Széll Kálmán kormányalakítása.
	ápr. 2—3.	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt VI. kongresszusa.
	ápr. 3—4	A földmunkások és kisgazdák III. országos kongresszusa Budapesten.
	máj. 21—22	Az I. magyar szakszervezeti kongresszus Budapesten.
	szept. 24—29	Az osztrák szociáldemokrata párt brünni kongresszusa. A nemzetiségi programm kidolgozása.
1900—1903		Gazdasági válság.
1900	febr. 5	Az osztrák vasutak resicai bányatelepein dolgozó román és magyar munkások sztrájkja.
	ápr 15—16	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt VII. kongresszusa.
	máj. 18	Az államvasutak gépgyárában dolgozó munkások sztrájkja.
	máj. 28	A Ganz-gyári munkások sztrájkja.
	szept. 23—27	A II. Internacionále V. kongresszusa Párizsban.

1900	nov. 1	3 000 munkás tüntet Táncsics, Eisel, Szalay sírjánál.
	dec. 11	Megjelenik az *Iszkra* első száma.
1901	máj. 1	A pétervári Obuhov-hadianyaggyár munkásainak sztrájkja.
	máj. 5	A rendőrség szétveri az oroszországi eseményekkel foglalkozó budapesti munkásgyűlést.
	máj. 24	A resicai román és magyar bányamunkások sztrájkja.
	máj. 26—27	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt VIII. kongresszusa.
1902	jan. 26	Budapesten 16 munkásgyűlésen tiltakoznak a rendőrség intézkedése ellen, amely betiltja a munkanélküliek gyűléseit.
	márc. 9	Sztálin szervezi és vezeti a batumi üzemek munkásainak nagyszabású politikai tüntetését.
	márc. 30—31	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt IX. kongresszusa. Megjelenik Lenin „Mi a teendő?" című munkája.
1903	jan. 2	A munkások harcának eredményeként az építőiparban életbelép a 10 órai munkaidő.
	márc. 2	A munkásság harcának eredményeként az állami munkaközvetítő hivatal ezentúl sztrájkoló üzembe nem közvetít munkást.
	márc. 31	2 000 debreceni munkás sztrájkja.
	ápr. 12—13	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt X. kongresszusa. Új szervezeti szabályzatot és programmot fogadnak el.
	ápr. 12—13	A mezőgazdasági munkások országos értekezlete Budapesten.
	máj. 5	A sepri bíróválasztáson a csendőrök öt embert megölnek.
	jún. 27	Aninán nagy sztrájk tör ki a gyárban és a bányában.
	júl. 17 (30)—aug. 10 (23)	Az OSzDMP II. kongresszusa.
	júl.—aug.	Országszerte nagy aratósztrájkok, amelyeket a csendőrség segítségével törnek le.
	okt.	Lenin kilép az *Iszkra* szerkesztőségéből. Az 52. számtól az *Iszkrá*-t a mensevikek szerkesztik.
	nov. 3	Tisza István kormányalakítása.
1904	jan.	Arad, Temes és Torontál megyékben ostromállapotot rendelnek el.
	jan. 26	Az orosz—japán háború kezdete.

1904	febr. 14	Tiltakozó munkásgyűlés Budapesten a Dél-Magyarországon elrendelt rendkívüli állapot miatt.
	ápr. 3—5	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt XI. kongresszusa.
	ápr. 8	Az angol-francia szövetségi szerződés (antant) aláírása.
	ápr. 19—23	Országos vasutassztrájk.
	ápr. 20	Általános sztrájk Debrecenben.
	ápr. 24	Az élesdi csendőrsortűz.
	ápr. 24	Általános fuvarossztrájk Budapesten.
	ápr.	Megjelenik Lenin „Egy lépés előre, két lépés hátra" című munkája.
	jún. 4	Általános sztrájk Aradon.
	aug. 14	A II. Internacionále VII. kongresszusa Amsterdamban.
	dec. 25—26	A magyarországi szakszervezetek III. országos kongresszusa, ahol elfogadják a sztrájkellenes „sztrájkszabályzatot".
	dec. 26—31	A bakui munkások Sztálin vezetésével hatalmas, jól szervezett sztrájkot rendeznek. Megkötik Oroszországban az első kollektív szerződést.
1905	jan. 9 (22)	A „Véres vasárnap" Pétervárott.
	jan. 24—25	Országgyűlési választások Magyarországon. A „nemzeti koalícióban" tömörült ellenzéki pártok szerzik meg a többséget.
	febr. 5	A budapesti proletariátus hatalmas tüntetést és nagygyűlést rendez az orosz forradalom mellett.
	febr. 12	Budapesten több munkásgyűlésen tüntetnek az általános titkos választójogért, és üdvözlik a harcoló orosz proletariátust.
	febr. 26	A budapesti szocialista diákok nagygyűlése a Tattersallban. A gyűlés kiáltványban üdvözli az orosz forradalmárokat.
	febr. 28	A békéscsabai munkások hatalmas gyűlését katonasággal oszlatják fel.
	márc.	Megindul a szocialista nők lapja, a *Nőmunkás*.
	márc. 15	Nagy munkástömeg ünnepli március 15-ét.
	ápr. 1	A *Népszava* napilappá alakul.
	ápr. 13	Általános sztrájk Nagyváradon.
	ápr. 20	Budapesten az építőmesterek valamennyi munkásukat kizárják.
	ápr. 23	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt XII. kongresszusa.

1905	máj. 15	A budapesti vas- és fémöntők általános sztrájkja.
	máj. 23	A budapesti Gázgyár munkásainak sztrájkja.
	máj. 31	A budapesti Elektromosgyár munkásainak sztrájkja.
	jún.—júl.	Nagy arató- és cselédsztrájkok a Dunántúlon.
	jún. 18	A Fejérváry-kormány alkotmányellenes kinevezése.
	jún. 27	A „Patyomkin" páncéloshajó matrózainak felkelése.
	júl.	Megjelenik Lenin „A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban" című munkája.
	júl. 4	A mecsekszabolcsi bányamunkások sztrájkja.
	júl. 7	A pécsvidéki bányamunkások sztrájkja.
	aug. 13	Hatalmas munkásgyűlés Budapesten 60 000 résztvevővel.
	aug. 23	A portsmouthi békekötés. Az orosz—japán háború vége.
	szept. 15	A „Vörös péntek". Országos tüntetés a választójogért.
	okt. 17 (30)	A cár kiáltványban fordul Oroszország népéhez.
	dec. 19	Kristóffy törvénytervezete az általános titkos választójogról.
	dec. 22	A moszkvai fegyveres felkelés.
1906	jan. 7	A földmunkásszövetség megalakulása Budapesten.
	jan. 21—22	Népgyűlések Budapesten és országszerte a pétervári „Véres vasárnap" évfordulóján.
	jan. végén	Krassó-Szörény megye vasgyári munkásainak sztrájkja.
	márc. 6	Budapesten sztrájkbalépnek a gázgyári munkások.
	márc. 9	A szakszervezeti választmány ülése határozatot hoz a „meggondolatlan sztrájkmozgalmak" ellen.
	márc. 26	Általános sztrájk Miskolcon.
	ápr. 8	Az egyesült ellenzéki pártokból, Wekerlével az élén, koalíciós kormány alakul.
	ápr. 8	Áchim András megindítja a *Paraszt Ujság* című lapot.
	ápr. 17—18	Megalakul az Ifjúmunkások Szövetsége.
	máj. 21	Általános sztrájk Temesvárott.
	máj. 28	A vas- és fémmunkások budapesti nagygyűlésén kimondják az általános sztrájkot.
	jún. eleje	Csaknem 6 000 szerb, román és magyar földmunkás sztrájkol Nagykikindán és környékén.

1906	jún. 4—5	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt XIII. kongresszusa.
	jún. 22	Összecsapás Nagybecskereken a sztrájkoló aratómunkások és a csendőrség között.
	jún. 25	Általános sztrájk Debrecenben és Lugoson.
	júl. 11	A fuvaroskocsisok sztrájkharca.
	júl. 22	Öt nagy budapesti malomban sztrájkbalépnek a munkások.
	júl.	4 000 salgótarjáni bányász sztrájkja.
	szept. 2	Petrozsényban a sztrájkoló román és magyar bányamunkások összeütköznek a katonasággal.
	nov. 7	500 budapesti cipészmunkás sztrájkbalép.
	nov.	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt megyei földmunkás-értekezleteket tart.
1907	jan. 21	Ausztriában bevezetik az általános választójogot.
	márc. 31— ápr. 1	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt XIV. kongresszusa.
	márc. 31— ápr. 1	Az ifjúmunkások első országos értekezlete.
	ápr. 28.	A budapesti proletariátus városligeti nagygyűlésén tiltakozik a „cselédtörvény" (derestörvény) ellen.
	nyarán	Aratósztrájkok 26 megyében.
	aug. 18—24	A II. Internacionále stuttgarti kongresszusa.
	okt. 10	Országos méretű általános politikai sztrájk.
	nov. 6	A debreceni munkások tiltakozó nagygyűlése az Ausztriával kötött megegyezés 10 évre történő meghosszabbítása ellen.
1908	jan. 20	Tiltakozó gyűlések országszerte a plurális választójogi törvény ellen.
	júl. 12	A Gázgyár munkásainak sztrájkja.
	okt. 16	Felfüggesztik a vasutasmunkások szövetségét.
	okt.	Az Osztrák-Magyar Monarchia annektálja Bosznia-Hercegovinát.
	dec. 6	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt rendkívüli (XV.) kongresszusa.
	dec. 29	A belügyminiszter felfüggeszti a vas- és fémmunkások szervezete és a budapesti asztalos szakosztály működését.
	dec. 31	Általános sztrájk Budapesten a vas- és fémmunkások szervezetének és az asztalosok szakosztályának felfüggesztése miatt.
1909	ápr. 11—14	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt XVI. kongresszusa.

1909	máj.	A koalíció összeomlása, a Wekerle-kormány lemondása. A függetlenségi párt két csoportra bomlik.
	szept. 27	Nagy tüntetés Budapesten az általános választójogért.
	okt. 2	A brennbergi bányászok sztrájkja.
	dec.	Ifjúmunkások tüntetése Budapesten a nappali tanoncoktatásért.
1910	márc. 27	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt XVII. kongresszusa, Alpári Gyulát kizárják.
	ápr. 4	A VIII. kerületi pártszervezet taggyűlése tiltakozik Alpárinak a pártból való kizárása ellen.
	ápr.	Alpári kizárása a II. Internacionále kopenhágai kongresszusa által kiküldött döntőbíróság elé kerül.
	jún. 1	Országgyűlési választások Magyarországon.
	aug. 7	Munkástüntetések a lakbéruzsora miatt.
	aug.—szept.	A II. Internacionále kopenhágai kongresszusa.
1911		Burzsoá-demokratikus forradalom Kínában.
	aug. 6	Munkás nagygyűlés a Tattersallban.
1912	jan. 18—23	Az OSzDMP prágai konferenciája.
	márc. 4	Hatalmas munkástüntetés Budapesten.
	máj. 1	A resicai bányászok tüntetése.
	máj. 23	Általános sztrájk és tömegtüntetés Budapesten. („Vérvörös csütörtök")
	jún. 4	Tisza letöri az obstrukciót, kierőszakolja a véderőtörvény megszavazását.
	júl. 19	Az Elektromosgyár esztergályosainak és gépmunkásainak sztrájkja.
	okt. 18	Az első Balkán-háború kezdete.
	nov. 17	A budapesti proletariátus hatalmas tüntetése a háború ellen.
	nov. 24—25	A II. Internacionále bázeli kongresszusa.
1913	jan.	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetői megakadályozzák az általános sztrájk kitörését.
	máj. 1	A brennbergi bányászok felvonulása.
	jún.—aug.	A második Balkán-háború. Megjelenik Sztálin „Marxizmus és nemzeti kérdés" című műve.
1914	júl. 28	Ausztria-Magyarország hadat üzen Szerbiának.
	aug. 5	Ausztria-Magyarország hadat üzen Oroszországnak.
	nov. 1	Az OSzDMP Központi Bizottságának felhívása az imperialista háború ellen.
1915		Megjelenik Lenin „A II. Internacionále csődje" című műve.

1915	febr.	A kormány megalakítja a gyári panaszbizottságokat. A szociáldemokrata párt támogatja a bizottságok felállítását.
	márc. 26—28	Nemzetközi szocialista nőkonferencia Bernben.
	ápr. 4—6	Nemzetközi szocialista ifjúsági konferencia Bernben.
	ápr. 12—13	A németországi, ausztriai és magyarországi szociáldemokrata pártok értekezletének szociálsoviniszta nyilatkozata.
	máj. 23	Olaszország hadbalépése az antant oldalán.
	aug.	Megjelenik Lenin cikke „Az Európai Egyesült Államok jelszaváról".
	szept. 5—8	Az internacionalisták első konferenciája Zimmerwaldban.
	okt. 14	Bulgária a központi hatalmak oldalán belép a háborúba.
	okt. 29	A belügyminiszter megtiltja a zimmerwaldi konferencia kiáltványának terjesztését.
	nov. 1	Az ifjúmunkások szervező bizottsága agitációt indít az ifjúmunkásnők szervezése érdekében.
1916	ápr. 24—30	Az internacionalisták második kongresszusa Kientalban.
	máj. 1	A munkások gyűléseken ünneplik május 1-ét.
	máj. 29	A lupényi bányamunkások sztrájkja.
	jún. 2	A petrozsényi román és magyar bányamunkások sztrájkja.
	jún.	A MÁV Gépgyár munkásait népfelkelő munkászászlóaljakba sorozzák be, hogy katonai parancsnokság alatt kényszeríthessék őket a korlátlan haditermelésre.
	jún.	A lucki áttörés. A monarchia hadseregének pusztulása a keleti fronton.
	júl. 2	Lenin befejezi „Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka" című művét.
	júl. 3—6	Sztrájkbalépnek a csepeli tölténygyár munkásai.
	aug. 27	Románia az antant oldalán belép a háborúba.
	nov.	I. Ferenc József halála, IV. Károly trónralépése.
	dec. 12	A központi hatalmaknak a béketárgyalásokra vonatkozó jegyzéke az antant hatalmakhoz.
	dec. 28	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetősége táviratban üdvözli Wilsont „békeközvetítéséért".
1917	jan. 6	Szociáldemokrata bizalmiférfiak értekezletén a felszólalók erősen támadják a vezetőséget.

1917 jan. 8	Tisza javaslatot nyujt be a kivételes hatalom kiterjesztésére.
jan. 23	Vasutassztrájk Budapesten.
febr. 7	A vasas bizalmitestület szembefordul a szociáldemokrata párt vezetőségével annak opportunista politikája miatt.
febr. 27 (márc. 12)	A februári polgári-demokratikus forradalom győzelme Oroszországban.
ápr. 6	Az Amerikai Egyesült Államok az antant oldalán belép a háborúba.
ápr. 7—8	A Magyarországi Szociáldemokrata Párt XVIII. kongresszusa.
ápr. 4 (17)	Lenin Áprilisi Tézisei.
ápr. 25	Létrejön a választójogi blokk a magyar ellenzéki pártok és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt között.
máj. 1	Pécsett, Salgótarjánban, Tatán, Resicabányán egynapos munkaszünettel, felvonulással és nagygyűléssel tüntetnek a béke mellett.
máj. 2	Egyórás sztrájk a hadiüzemekben a választójog érdekében.
máj. 11—18	Sztrájkolnak a tatabányai, dorogi és tokodi bányászok. A statáriális bíróság a sztrájk miatt 5 bányászt halálra ítél.
máj. 28	Tisza István lemondása.
máj. 29—30	A magyar szociáldemokraták résztvesznek a stockholmi konferencián.
jún. 1	Népgyűlések a demokratikus szabadságjogokért.
jún. 8	Budapest dolgozói nagy tüntetésen követelik a békekötést és a demokratikus választójogot.
jún. 13	Az Esterházy-kormány megalakulása.
júl.—aug.	A bolsevik párt VI. kongresszusa.
aug.	Megjelenik Lenin „Állam és forradalom" című műve.
aug. 19—20	A VI. szakszervezeti kongresszus.
aug. 26.	Vasúti munkások országos értekezlete Budapesten.
szept. 5	A III. zimmerwaldi konferencia Stockholmban.
okt. 25 (nov. 7)	A Nagy Októberi Szocialista Forradalom.

IRODALOMJEGYZÉK*
1848—1917

Marxista klasszikusok

Marx. Levél E. S. Beeslyhez. Marx—Engels. Válogatott levelek. Szikra 1950. 294. old.

Marx. Az I. Internacionále Főtanácsának 1869-es bázeli kongresszusának jelentéséből. A Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai. 1. köt. Szikra 1951. 128. old.

Engels. Az ausztria-magyarországi munkásmozgalom fejlődéséről 1877-ben. A Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai. 1. köt. 311. old.

Engels. Levél J. Ph. Beckerhez. Marx—Engels. Válogatott levelek. 413. old.

Engels Frigyes leveleiből. Társadalmi Szemle, 1950 december. 999—1003. old.

Lenin. Marx Károly tanításának történelmi sorsfordulatai. Lenin. Marx, Engels, marxizmus. Szikra 1949. 67—70. old.

Lenin. Nézeteltérések az európai munkásmozgalomban. Lenin. Marx, Engels, marxizmus. 234—238. old.

Lenin. Az agrárkérdés és a Marx-kritikusok. Lenin. Az agrárkérdésről. 1. köt. Szikra 1950. 100. old.

Lenin. Újabb adatok a mezőgazdasági kapitalizmus fejlődéstörvényeiről. Lenin. Az agrárkérdésről. 2. köt. Szikra 1950. 254—255. old.

Lenin. A II. Internacionále csődje. Lenin Művei. 21. köt. Szikra 1951. (III. V. VI. IX. fejezet.)

Lenin Magyarországról. Szikra 1954. 7—34. old.

Sztálin. Levél Kaganovics elvtársnak . . . Sztálin Művei. 8. köt. Szikra 1952. 162. old.

Sztálin. Marxizmus és nemzeti kérdés. Sztálin Művei. 2. köt. Szikra 1949. 314—398. old.

---

* Jegyzékünk korántsem törekedett teljességre, célja csupán az, hogy az olvasónak tájékoztatást nyujtson.

Az 1848—49-es forradalom és szabadságharc időszakával foglalkozó, és általában ismertebb szépirodalmi műveket nem soroltuk fel.

Összefoglaló munkák és dokumentumgyüjtemények

A Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai 1. köt. Szikra 1951.

A Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai 2. köt. Szikra 1954.

Magyar május elsejék. Dokumentumgyüjtemény. Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta Réti László. Szikra 1953.

„Mi már nem leszünk kizsákmányolt proletárok!" 1848—1919. Válogatott írások a magyar ifjúmunkásmozgalom harcos multjából. 1. köt. Ifjúsági Könyvkiadó 1951.

Mód Aladár. 400 év küzdelem az önálló Magyarországért. Szikra 1954.

A magyar nép története. Rövid áttekintés. Művelt Nép Könyvkiadó 1953. Második, javított kiadás.

Monográfiák és tanulmányok

Andics Erzsébet. A magyarországi munkásmozgalom az 1848—1849-es forradalomtól és szabadságharctól az 1917-es Nagy Októberi Szocialista Forradalomig. Szikra 1954.

Révai József. Marx és az 1848-as magyar forradalom. Szikra 1953.

Révai József. Magyar szabadság — világszabadság. Marxizmus, népiesség, magyarság. Szikra 1949. 165—212. old.

Lederer Emma. Az ipari kapitalizmus kezdetei Magyarországon. Közoktatásügyi Kiadóvállalat 1952.

Nemes Dezső. Az Általános Munkásegylet története. 1868—1873. Szikra 1952. 255—263. old.

Aranyossi Magda. Frankel Leó. Szikra 1952.

Nagy Imre. Munkásmozgalom és „agrárszocializmus" a XIX. század végén Magyarországon. A Magyar Dolgozók Pártja Pártfőiskolájának előadásai. 4. Szikra 1950.

Simon Péter. A századforduló földmunkás- és szegényparasztmozgalmai 1891—1907. Szikra 1953.

Révai József. Irodalmi tanulmányok. Szikra 1950. 106—109. old.

Révai József. Szabó Ervin helye a magyar munkásmozgalomban. Révai József. Marxizmus, népiesség, magyarság. Szikra 1949. 49—69. old.

Erényi Tibor. Vérvörös csütörtök, 1912 május 23. Szikra 1952.

Andics Erzsébet. A magyar munkásmozgalom az 1914—1918-as világháború alatt. (A Történettudomány Kérdései. 2. szám.) Magyar Történelmi Társulat 1950. 7—25. old.

Vörösmarty Mihály. A vén cigány. Hét évszázad versei. Szépirodalmi Kiadó 1952. 385. old.
Bajza József. Jóslat. Ugyanott, 405. old.
Tompa Mihály. A gólyához. Ugyanott, 511. old.
Arany János. A szegény jobbágy. Ugyanott, 532. old.
Arany János. A walesi bárdok. Ugyanott, 578. old.
Arany János. Koldus-ének. Ugyanott, 543. old.
Sárosi Gyula. Börtön-dal. Ugyanott, 519. old.
Madách Imre. Csak béke, béke. Ugyanott, 626. old.
Vajda János. Hajótöröttek. Ugyanott, 641. old.
Vajda János. Lenni vagy nem lenni. Ugyanott, 653. old.
Tolnai Lajos. Koldusok éneke. Ugyanott, 659. old.
Arany László. A délibábok hőse. Ugyanott, 668. old.
Reviczky Gyula. Petőfi él! Ugyanott, 674. old.
Reviczky Gyula. A kenyér. Ugyanott, 677. old.
Reviczky Gyula. Március tizenötödikén. Ugyanott, 679. old.
Komjáthy Jenő. Törj össze mindent. Ugyanott, 683. old.
Komjáthy Jenő. A börtönből. Ugyanott, 684. old.
Ábrányi Emil. Zsákhordó. Ugyanott, 686. old.
Szabó Endre. Május elsején. Ugyanott, 689. old.
Kiss József. Tüzek. Ugyanott, 691. old.
Kiss József. A Knyáz Potemkin. Ugyanott, 693. old.
Inczédi László. Hajdan és most. Ugyanott, 695. old.
Szentessy Gyula. Gyári lányok. Ugyanott, 703. old.
Szentessy Gyula. Új élet. Ugyanott, 704. old.
Ady Endre. A magyar Ugaron. Ugyanott, 709. old.
Ady Endre. Fölszállott a páva. Ugyanott, 713. old.
Ady Endre. Magyar jakobinus dala. Ugyanott, 715. old.
Ady Endre. A vörös Nap. Ugyanott, 716. old.
Ady Endre. A Hadak Útja. Ugyanott, 717. old.
Ady Endre. A grófi szérűn. Ugyanott, 718. old.
Ady Endre. Csák Máté földjén. Ugyanott, 719. old.
Ady Endre. Proletár fiú verse. Ugyanott, 724. old.
Ady Endre. Gőzösről az Alföld. Ugyanott, 725. old.
Ady Endre. A márciusi Naphoz. Ugyanott, 726. old.
Ady Endre. Történelmi lecke fiúknak. Ugyanott, 730. old.
Ady Endre. Új, tavaszi sereg-szemle. Ugyanott, 734. old.
Ady Endre. Rengj csak föld. Ugyanott, 735. old.
Ady Endre. Barangolás az országban. Ugyanott, 736. old.
Ady Endre. Rohanunk a forradalomba. Ugyanott, 737. old.
Ady Endre. Ülj törvényt, Werbőczi. Ugyanott, 740. old.

Ady Endre. Kétféle velszi bárdok. Ugyanott, 742. old.
Ady Endre. Ember az embertelenségben. Ugyanott, 746. old.
Kaffka Margit. Hajnali ritmusok (részlet). Ugyanott, 754. old.
Babits Mihály. Május huszonhárom Rákospalotán. Ugyanott, 765. old.
Gyóni Géza. Csak egy éjszakára. Ugyanott, 757. old.
Gyóni Géza. Isten kegyelméből. Ugyanott, 759. old.
Juhász Gyula. Magyar népem. Ugyanott, 791. old.
Gábor Andor. Népdal. Válogatott versek. Szépirodalmi Kiadó 1953. 21. old.
Komjáth Aladár. Dózsa-vér. Válogatott versek. Szikra 1949. 23. old.
Komjáth Aladár. Sorozás. Ugyanott, 28. old.
Madarász Emil. A paraszt. Válogatott versek. Athenaeum é. n. 13. old.
Madarász Emil. Az árokparton. Ugyanott, 14. old.
Madarász Emil. A holnap érik. Ugyanott, 14. old.

*

Tolnai Lajos. A nemesvér. Szépirodalmi Kiadó 1951.
Eötvös Károly. Megakad a vármegye. Szépirodalmi Kiadó 1952.
Mikszáth Kálmán. Új Zrínyiász. Szépirodalmi Kiadó 1951.
Mikszáth Kálmán. Két választás Magyarországon. Szépirodalmi Kiadó 1950.
Mikszáth Kálmán. A Noszty fiú esete Tóth Marival. Révai Irodalmi Intézet 1950.
Iványi Ödön. A püspök atyafisága. Szépirodalmi Kiadó 1952.
Tömörkényi István. Kétkézi munkások. Szépirodalmi Kiadó 1952.
Kaffka Margit. Színek és évek. Szépirodalmi Kiadó 1951.
Móricz Zsigmond. Úri muri. Szépirodalmi Kiadó 1953.
Móricz Zsigmond. Gyalogolni jó. Szépirodalmi Kiadó 1952.
Móricz Zsigmond. Elbeszélések 1—3. köt. Szépirodalmi Kiadó 1953.
Veres Péter. Három nemzedék. I. Szolgaság. Szépirodalmi Kiadó 1951.
II. Szegények szerelme. Szépirodalmi Kiadó 1952.
Oravecz Paula. Kócos. Szépirodalmi Kiadó 1951.
Illés Béla. Kárpáti rapszódia. Szépirodalmi Kiadó 1950.
Barta Lajos. Magyar világ. Szépirodalmi Kiadó 1953.
Zalka Máté. Doberdó. Szépirodalmi Kiadó 1953.
Zalka Máté Válogatott elbeszélései. Szépirodalmi Kiadó 1952.

TARTALOM

Előszó 5

I. Munkások az 1848—49-i forradalomban, szabadságharcban, és az önkényuralom idején

1. Vasvári Pál felszólalása a pestmegyei választmányban 1848 április 15-én a munkásság magatartásáról és a polgári radikálisok állásfoglalásáról 7
2. Munkások a szabadságharcért 10
   a) Az ózdi munkások levele a Pesti Hirlap szerkesztőségének. (1848 május 27.) — (Gracza György. Az 1848—49-i magyar szabadságharc története) 10
   b) A pesti nép tüntetése Lamberg császári helytartó ellen 1848 szeptember 28-án (Március Tizenötödike, 1848 szeptember 29.) 10
   c) A munkások nagy lelkesedéssel állnak be a honvédsereg soraiba. (Kossuth Hírlapja, 1848 október 1.) 11
   d) Táncsics Mihály levelében kitartásra és fokozott munkára hívja fel a fegyvergyári munkásokat. (Munkások Ujsága, 1848 november 28.) 12
3. A pesti rendőrigazgatóság jelentései a helytartótanács elnökségének munkások részvételéről az 1860. évi függetlenségi tüntetésekben 14

II. A magyarországi szocialista mozgalom kialakulása (1867—1890)

1. Az Általános Munkásegylet 16
   a) Az Általános Munkásegylet első pesti tömeggyűlésén, 1869 augusztus 22-én elfogadott programm (Arany Trombita, 1869 augusztus 28.) 16
   b) Az Általános Munkásegylet lapja a munkáspárt megszervezésének alapelveiről. (Általános Munkás-Ujság, 1870 május 8.) 17
   c) Az Általános Munkásegylet lapja a pártszervezet feladatairól (Testvériség, 1871 március 26.) 19
   d) Az 1871 április—májusi pesti mozgalmak (Schulhof Géza. A munkásmozgalom keletkezése Magyarországon.) 20
   e) Az 1871 június 11-i pesti munkástüntetés és az Általános Munkásegylet vezetőinek letartóztatása (Schulhof Géza. Id. mű.) 21
   f) Farkas Károly, az I. Internacionále magyarországi főmegbízottja a magyar munkásmozgalom és az I. Internacionále kapcsolatáról 22
   g) Részlet a „hűtlenségi per" ügyészének 1872 április 23-án felolvasott vádiratából (Magyar Ujság, 1872 április 24.) 23

2. Pártalakító kísérletek. A Magyarországi Általános Munkáspárt 24
a) Frankel Leó levele Farkas Károlyhoz a magyar munkásság képviseletéről a hágai kongresszuson, és a politikai hatalom meghódításának szükségességéről. (1872 augusztus.) — (Népszava, 1907 március 1.) ... 24
b) Az Arbeiter-Wochen-Chronik az igazi hazafiságról. (Arbeiter-Wochen-Chronik, 1877 december 23.) ... 26
c) Frankel Leó lapja a háborúról és az orosz nép jövőjéről. (Arbeiter-Wochen-Chronik, 1878 szeptember 8., 1879 február 29., 1879 április 20.) ... 27
d) A Magyarországi Általános Munkáspárt programmja. (Népszava; Arbeiter-Wochen-Chronik, 1880 május 23.) ... 28
e) A magyarországi munkásság első harcos május elsejei ünnepe. Az 1890 május elsejei népgyűlésen elfogadott határozati javaslat. (Népszava, 1890 május 4.) ... 32

III. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt megalakulása és tevékenységének első évei. A szocialista tömegmozgalmak kibontakozása, munkás- és szegényparasztmozgalmak (1890—1900)

1. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt alakuló kongresszusa (1890 december 7—8.) ... 34
a) Engels Frigyes üdvözlő levele a kongresszushoz (1890 december 3.) 34
b) A szentpétervári munkások szocialisztikus agitáció-egyletének üdvözlete ... 35
c) A Magyarországi Szociáldemokrata Párt elvi nyilatkozata ... 36

2. A munkás- és szegényparasztmozgalmak megerősödése ... 38
a) Az orosházi földmunkások és szegényparasztok zendülése (1891 május 1.) — (Népszava, 1891 május 8.) ... 38
b) Tudósítás a pécsi bányászok 1893 június 6—16-i sztrájkjáról (Népszava, 1893 június 9.) ... 39

3. Küzdelem a Magyarországi Szociáldemokrata Pártban a II. Internacionále harcos irányvonalának érvényrejuttatásáért.. 41
a) Az Általános Munkás Betegsegélyző- és Rokkantpénztár elnöke levélben közli a belügyminiszterrel, hogy a betegpénztár tisztviselői „mindennemű politikai agitációtól" tartózkodnak. (1891 szeptember 23.) ... 41
b) Engels Frigyes levele a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetőségéhez a pártonbelüli ellentétekről (1893 január.) — (Társadalmi Szemle, 1950 december.) ... 42
c) A Munkásnak — az ellenzéki csoport lapjának — programmja. (A Munkás, 1893 január 21.) ... 43

4. A hódmezővásárhelyi parasztzendülés (1894 április 22.) ... 45
a) A szegedi büntetőtörvényszék ítéletének indokolása a Szántó Kovács János ellen indított perben (1895 március 16.) ... 45
b) Szántó Kovács János a bíróság előtt (1895 március 6—7.) — (Népszava Naptár az 1896 szökőévre.) ... 47

c) Engels Frigyes levele a Magyarországi Szociáldemokrata Párt III. kongresszusához a hódmezővásárhelyi eseményekről. (Népszava; Arbeiterpresse, 1894 május 18.) 50

5. A „független szocialista" (Várkonyi) mozgalom. (1897) 51
a) Rendőrségi jelentés a Független Szocialista Párt céljairól és működéséről 51
b) A Független Szocialista Párt elvi nyilatkozata. (Földmívelő, 1897 szeptember 24.) 52
c) „A független szocialisták" nem várnak segítséget az uralkodó osztálytól. (Földmívelő, 1897 január 22.) 53

6. Az agrárproletariátus és a szegényparasztság mozgalmai 54
a) Távirati tudósítások az 1897 július elején kitört alföldi aratósztrájkokról. (Friss Ujság, 1897 július 3.) 54
b) Rendőrségi jelentés az aratómunkások által az 1897. évi aratósztrájkok idején elért eredményekről 56
c) Tudósítás az 1897—1898. évi szabolcsmegyei parasztmozgalmakról. (Friss Ujság, 1897 december 11., 1898 január 16.) 59
d) Perczel belügyminiszter körrendelete a főispánokhoz a szabolcsi és zempléni mozgalmak továbbterjedésének megakadályozásáról (1898 március 7.) 61

7. Rendőrségi jelentés az ipari munkások mozgalmairól az 1897. évben 62

8. A munkásmozgalmak üldözése a Bánffy-kormány idején (1895—1899) 63
a) A munkásság harcáról és feladatairól. (Népszava Naptár az 1898. évre.) 63
b) Kimutatás a proletariátus hatósági üldözéséről a Bánffy-terror idején. (Részlet az 1899. évi kongresszushoz beterjesztett pártvezetőségi jelentésből.) — (Népszava, 1899 március 31.) 65

9. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt fokozódó opportunizmusának megnyilvánulása a kormányterror hatására 65
a) A Népszava cikke „a törvényesség keretein belül" való megmaradásról. (Népszava, 1898 március 5.) 65
b) A Népszava támadása a szabolcsi szegényparasztság mozgalmai ellen. (Népszava, 1898 február 12.) 66
c) A Vas- és Fémmunkások Szaklapjának cikke szerint a munkásosztálynak Lassalle tanításai alapján a fennálló társadalmi rend keretein belül kell harcolnia. (Vas- és Fémmunkások Szaklapja, 1898 augusztus 18.) 68

10. Az 1899 május 21—22-i I. Országos Szakszervezeti Kongresszus határozata az országos jellegű szakszervezetek létrehozásáról és a szaktanács megalakításáról 70

IV. A századforduló munkásmozgalmai (1900—1904)

1. Munkanélküliség az iparban 73
a) Munkanélküliség a vasiparban. (Népszava, 1901 október 19.)... 73
b) Munkanélküliek gyülése Budapesten (Népszava, 1902 április 15.) 74

2. A rendőrség szétveri az oroszországi eseményekkel foglalkozó 1901 május 6-i munkásgyűlést. (Népszava, 1901 május 7.) .. 76
3. Sztrájk a győri vagongyárban. (Népszava, 1902 október 11.) 76
4. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1903. évi X. kongresszusa (1903 április 12, 13, 14.) 77
a) A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1903-ban elfogadott programmjából 77
b) A Magyarországi Szociáldemokrata Párt szervezeti szabályzatából 80
c) Részlet a szervezeti szabályzat vitájából a Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1903. évi X. kongresszusán 81
5. Sztrájkok a vasiparban 1903-ban. (Friss Ujság, 1904 július 16.) 83
6. Mezőgazdasági munkások bérmozgalmai 1903 nyarán 83
7. A Népszava az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt II. kongresszusáról. (Népszava, 1903 december 19.) 85
8. A vasutasok általános sztrájkja (1904 április 19—24.) 87
a) A sztrájk kitörése. (Friss Ujság, 1904 április 20.) 87
b) A sztrájk letörésére a kormány mozgósítja a rendőrséget és a katonaságot. (Friss Ujság, 1904 április 21.) 88
c) Tisza István parlamenti nyilatkozata a vasutassztrájkról: „Ha kell, szuronnyal is helyreállítja a rendet." (Friss Ujság, 1904 április 21.) 89
d) A sztrájk terjedése vidéken. (Friss Ujság, 1904 április 21.) ... 90
e) A király mozgósítási parancsa katonai szolgálatra hívja be a vasutasokat. (Friss Ujság, 1904 április 23.) 91
f) A vasutassztrájk beszüntetése. (Friss Ujság, 1904 április 26.) .. 91
9. A debreceni általános sztrájk. (Friss Ujság, 1904 április 23.)... 92
10. Az élesdi csendőrsortűz. (Népszava, 1904 április 26.) 93
11. Román és magyar munkások általános sztrájkja Aradon ... 94
a) A sztrájk kitörése. (Friss Ujság, 1904 június 4.) 94
b) A sztrájkoló aradi munkások győzelme. (Népszava, 1904 június 9.)..... 95
12. A szakszervezetek III. országos kongresszusának határozata a „könnyelmű és hiábavaló sztrájkok" ellen (1904 december 25—26.) 96
13. A Szakszervezeti Értesítő a szakszervezetek 1904. évi fejlődéséről 97

V. A munkásság harcai a forradalmi válság éveiben. Az első orosz forrapalom hatása a magyarországi munkásmozgalomra. A szociáldemokrata párt árulása (1905—1907)

1. Az oroszországi polgári-demokratikus forradalom kitörésének visszhangja Magyarországon 99
a) A budapesti proletariátus 1905 február 5-i nagygyűlése üdvözli az orosz forradalmárokat. (Népszava, 1905 február 7.) 99

b) A budapesti szocialista diákok kiáltványban üdvözlik az orosz forradalmárokat. (Népszava, 1905 február 28.) 99

2. A baloldali ellenzék fellépése a Magyarországi Szociáldemokrata Pártban 100
   a) Szabó Ervin a szociáldemokrácia vezetőinek opportunizmusa ellen. (Szontágh Ernő. Hogyan módosítsuk a pártszervezeti szabályzatot?) 100
   b) A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1905. évi, XII. kongresszusának egyik küldötte a pártvezetőség opportunizmusáról 102
   c) Garami Ernő válaszában igazolni igyekszik a pártvezetőség megalkuvó politikáját 105

3. A vas- és fémmunkások általános sztrájkja (1905 május 28—július 2.) 106
   a) A vas- és fémmunkások nagygyűlésén a munkásság kimondta az általános sztrájkot. (Vas- és Fémmunkások Szaklapja, 1905 június 1.) 106
   b) A szakszervezeti vezetők leszerelik a sztrájkot. (Vas- és Fémmunkások Szaklapja, 1905 július 6.) 107

4. A dunántúli aratósztrájkokról 108
   a) Tudósítás az 1905. évi fejérmegyei aratósztrájkokról. (Népszava, 1905 július 11.) 108
   b) Rendőrségi jelentés a mezőgazdasági munkások bérmozgalmairól 1905 nyarán 109

5. Közlemények a „Patyomkin" legénységének lázadásáról és forradalmár matrózok Budapestre érkezéséről. (Népszava, 1905 július 4. és 15.) 112

6. 4000 pécsi bányász sztrájkja. (1905 július—augusztus.) 113
   a) Tudósítás a sztrájk kitöréséről. (A Munkás, 1905 július 9.) 113
   b) A bányatársaság családjukkal együtt kilakoltatja a sztrájkoló munkásokat. (A Munkás, 1905 jú ius 23.) 114
   c) Másfélhónapi küzdelem után részleges győzelemmel befejeződött a pécsi bányászok sztrájkja. (A Munkás, 1905 augusztus 20.) ... 115

7. A „darabont-kormány" az általános választójog jelszavával igyekszik megoldani a politikai válságot. (Részlet Kristóffy József emlékirataiból) — (Kristóffy József. Magyarország kálváriája.) 115

8. Százezres tömegek tüntetése 1905 szeptember 15-én, a „Vörös pénteken" a választójogért 117
   a) A Népszava beszámolója az általános sztrájkról és tüntetésről. (Népszava, 1905 szeptember 15.) 117
   b) Buchinger Manó visszaemlékezései a szeptember 15-i tüntetésről. (Buchinger Manó. Küzdelem a szocializmusért.) 119

9. „Győzött a forradalom!" — A Népszava szerint az orosz forradalom az októberi cári manifesztum megjelenésével elérte célját. (Népszava, 1905 november 1.) 120

10. A moszkvai decemberi felkelés visszhangja Magyarországon 121
a) A Nőmunkás üdvözlete a moszkvai decemberi felkelés hős asszonyainak. (Nőmunkás, 1905 december 31.) 121
b) Ady Endre az orosz forradalomról. (Budapesti Napló, 1905 október 31., december 29.) 123
11. A földmunkásszövetség megalakulása. (1906 január 7.) — (Világszabadság, 1906 január 13.) 124
12. Tüntetések és munkabeszüntetések az orosz forradalom kitörésének első évfordulóján. (1906 január 21—22.) 126
a) Tudósítás az újpesti és egri munkások gyűléséről. (Népszava, 1906 január 24.) 126
b) Tudósítás a sátoraljaújhelyi és kispesti munkások gyűléséről. (Népszava, 1906 január 26.) 127
13. A rendőrség jelentése a szociáldemokrata pártnak a Fejérváry-kormánnyal kötött paktuma alapján 1906 tavaszán alkalmazott taktikájáról 129
14. Általános sztrájk Miskolcon. (Népszava, 1906 március 28.) .. 130
15. A rendőrség jelentése a szociáldemokrata párt taktikájáról a koalíciós kormány uralomrajutásával kapcsolatban 131
16. Általános sztrájk Debrecenben (Népszava, 1906 június 27.)... 132
17. A földművelésügyi miniszter felterjesztése a királyhoz az 1906. évi aratósztrájkokról 134
18. Részlet az ifjúmunkások I. Országos Értekezletéről készített rendőrségi jegyzőkönyvből 138
Az Alpári Gyula által benyujtott határozati javaslat a militarizmus ellen 138
19. 1907 október 10 — a „Vörös csütörtök". A magyar munkásság harcos megmozdulása az általános választójog érdekében 139
a) Rendőri jelentés a székesfehérvári rendőrkapitányságnak a vasúti munkások 1907 szeptember 22-én tartott népgyűléséről, ahol elhatározzák, hogy résztvesznek az október 10-i általános sztrájkban..... 139
b) A Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetőségének jelentése az 1907 október 10-i általános politikai sztrájkról 140

VI. A magyarországi munkásmozgalom az 1908—1911. években. A munkásszervezetek üldözése a koalíciós kormányzat idején. A baloldali ellenzék tevékenysége

1. Rendőri jelentés a plurális választójogról szóló törvénytervezet ellen tiltakozó gyűlésekről 144
2. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt kongresszusa tiltakozik Bosznia-Hercegovina bekebelezése ellen. (Részlet az 1908 december 6-án tartott rendkívüli pártkongresszusról készített rendőrségi jegyzőkönyvből.) 145

3. Tudósítások a szakszervezetek felfüggesztése ellen tiltakozó mozgalomról 146

a) Általános tiltakozó sztrájk a Vas- és Fémmunkások Szakszervezetének felfüggesztése miatt. (Vas- és Fémmunkások Szaklapja, 1909 január 7.) 146

b) A budapesti munkásság 1909 január 1-én tartott tiltakozó gyűlései. (Népszava, 1909 január 2.) 147

4. A pártvezetőség elméleti opportunizmusa 149

Garami Ernő szerint nincs lényeges különbség a marxizmus és a revizionizmus között. (Szocializmus, 1908—1909.) 149

5. Az ellenzék leleplezi a Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetőségének opportunizmusát 149

a) Az Üveges című ellenzéki lap bírálja a szociáldemokrata párt paktálását a kormányokkal. (Üveges, 1910 január 1.) 149

b) A Kőmíves című ellenzéki lap bírálja a szociáldemokrata vezetőknek a reform-klubban való részvételét, a pártvezetőségnek a burzsoáziával való együttműködését. (Kőmíves, 1910 szeptember 22.) 150

6. Alpári Gyula kizárása a Magyarországi Szociáldemokrata Pártból (1910) 153

a) A rendőrség jelentése a VIII. kerületi pártszervezet tiltakozásáról Alpári Gyulának a pártból való kizárása ellen 153

b) Az Üveges tiltakozása Alpári Gyulának a pártból való kizárása és a bírálat elfojtása ellen. (Üveges, 1910 július 11.) 154

c) Alpári Gyula kizárásának kérdése a II. Internacionále előtt. (Új Előre, 1925 február 19.) 155

7. A baloldali ellenzék pártalakító kísérlete 1911-ben 157

a) Az új, harcos párt megalakításának szükségességéről. (A Szociáldemokrata, 1911 március) 157

b) Alpári Gyula bírálata a Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1905-ös politikájáról (A Szociáldemokrata, 1911 március.) 159

c) A rendőrség jelentése az ellenzék 1911-es pártalakítási kísérletéről 160

8. A Küzdelem című ellenzéki lap cikke a háborús készülődések ellen. (Küzdelem, 1911 január 29.) 161

VII. A munkásmozgalom fellendülése az első világháborút megelőző években (1912—1914)

1. A lénai sortűzről és az orosz munkásmozgalom fellendüléséről (Népszava, 1912 május 22.) 162

2. A Galilei-kör diákjainak felhívása az 1912 március 4-i tüntetésen való részvételre. (Népszava, 1912 március 2.) 163

3. A „Vérvörös csütörtök". Az 1912 május 23-i általános politikai sztrájk és tömegtüntetés 164

a) A munkásság felvonulása és az utcai harcok. (Népszava, 1912 május 25.) 164
b) A pártvezetőség május 23-án délután kiadott felhívásában — elismerve a munkásság hősiességét — igyekszik befolyását megőrizni és a munkásokat a munka felvételére bírni. (Népszava, 1912 május 25.) 169
4. A kartellek és a munkásság. (Varga Jenő. A magyar kartellek) 170
5. A munkásság az imperialista háború ellen, a békéért 173
a) Tüntetés Tisza István és a fenyegető háború ellen 1912 november 4-én. (Népszava, 1912 november 5.) 173
b) Az 1912 november 17-i nagy háborúellenes tüntetés és népgyűlés. (Népszava, 1912 november 19.) 174
6. Az 1913 márciusára tervezett általános sztrájk „elhalasztása" 176
a) A szociáldemokrata párt vezetősége meghiúsítja az 1913 márciusára tervezett általános sztrájkot. (Weltner Jakab. Milliók egy miatt.) 176
b) A munkások felháborodása az általános sztrájk elhalasztása miatt. (Szocializmus, 1912—1913) 177
c) Rendőrségi jelentés az általános sztrájk leszereléséről 179
7. Szociáldemokrata vezető opportunista nyilatkozata a nemzetiségi kérdésről. (Szocializmus, 1913—1914.) 181

VIII. A magyarországi munkásmozgalom az első világháború idején (1914—1917)

1. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt szociálsoviniszta álláspontja a háború kérdésében 182
a) A szociáldemokrácia feladata: „Végrehajtani az európai demokrácia régi, évtizedes politikai végrendeletét." (Népszava, 1914 augusztus 31.) 182
b) „A hadviselő országok szociáldemokrata pártjai országukat és népüket védelmezik." (Népszava, 1915 április 20.) 182
2. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt az imperialista háború szolgálatában 183
a) A Népszava a háborús termelés fokozására hívja fel a munkásságot. (Népszava, 1914 szeptember 8.) 183
b) „A háború megszüntette az osztályharcot." (Szakszervezeti Értesítő, 1914 november és 1915 január.) 184
c) „Hogy ... nem szavaztuk meg a hadiköltségeket, az nem álláspontunkon múlott." (Szocializmus, 1914 aug.—1915 máj.) 185
d) „Elő kell segíteni a hadvezetőség munkáját." (Szocializmus, 1916 március.) 186
e) A munkásszervezetek türelemre intik a munkásokat. (Népszava, 1916 július 6.) 187
3. Munkások az imperialista háború ellen 187
a) Munkáslevél a Népszava szerkesztőségéhez (1914 szeptember.) 187
b) A csepeli munkások harca a katonai terror ellen 190

4. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt az imperialista békéért 191
a) A Népszava támogatja a központi hatalmak kormányainak imperialista béketörekvéseit. (Népszava, 1916 december 13.) 191
b) A szociáldemokrata párt örömmel üdvözli Wilson amerikai elnök „békeközvetítését." (Népszava, 1916 december 28.) 191
5. Az 1917-es februári orosz polgári-demokratikus forradalom magyarországi hatása 192
a) Barátkozás orosz és mágyar katonák között a frontokon 192
b) A magyar munkásság az orosz proletariátussal való szolidaritás jegyében ünnepli 1917 május 1-ét. (Népszava, 1917 május 5. és 6.) 193
c) A győri főügyész 1917 május 18-i jelentése a tatabányai, dorogi és tokodi bányászsztrájkokról 194
d) Csepeli munkás a háború ellen 196
e) Az ifjúmunkásmozgalom fellendülése 1917-ben. (Az Ifjúmunkás, 1917 szeptember 1.) 196
f) A Szakszervezeti Tanács egyik vezetője az 1917. év munkásmozgalmairól. (Jászai Samu. A magyar szakszervezetek története.) 198
g) Landler Jenő a magyar munkásság háborúellenes megmozdulásairól. (Proletár, 1920 június 30.) 198
h) Cenzori jelentés a dolgozó nép forradalmi hangulatáról 1917 júliusában 200

Időrendi tábla 202
Irodalomjegyzék 216

Összeállították:

ERÉNYI TIBOR
MUCSI FERENC
S. VINCZE EDIT

A címlapot tervezte: Csillag Vera.
Sajtó alá rendezte: Vig Vilmosné. Műszaki vezető: Szécsi Andor.

A könyv szedését 1954. IV. 2-án kezdték meg. Megjelent V. 4-én, 10,000 példányban. Tartalmaz 16,5 szerkesztői ívet. Terjedelem 14¹/₄ (A/5) ív.

5851. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.
Felelős: Vértes Ferenc.

Fűzve: 8.— Ft
Kötve: 13.— Ft